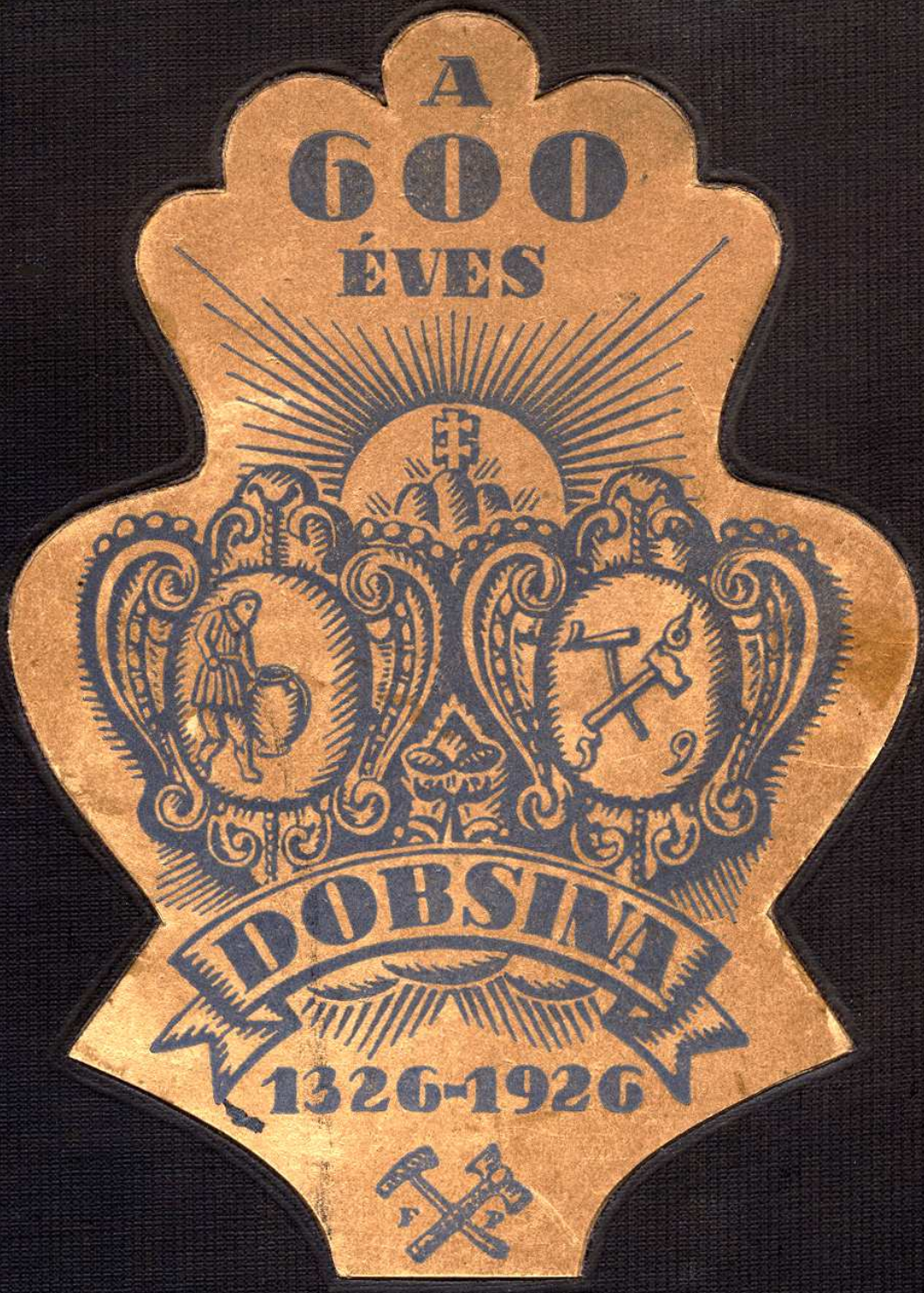

vitéz Littay András
m.kir.altábornagy
könyve

A

600

ÉVES

1326-1926

1326 ~
~1926.
Es boar noch fat abie; es bit noch abie fein!

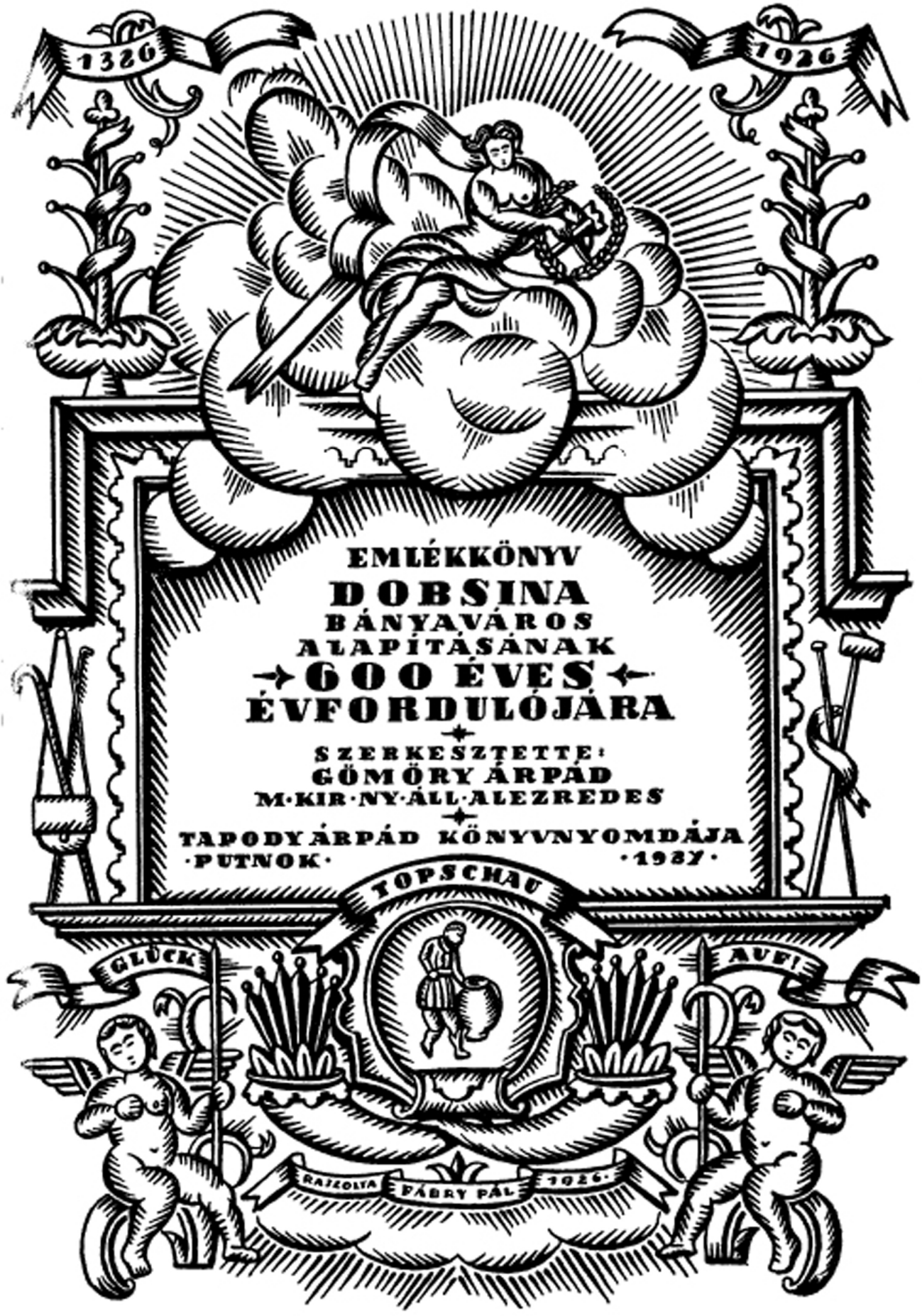
1320
1926
EMLÉKKÖNYV
DOBSINA
BÁNYAVÁROS
ALAPÍTÁSÁNAK
600 ÉVES
ÉVFORDULÓJÁRA
SZERKESZTETTE:
GÖMÖRY ÁRPÁD
M·KIR·NY·ÁLL·ALEZREDES
TAPODY ÁRPÁD KÖNYVNYOMDÁJA
·PUTNOK·
·1927·
TOPSCHAU
GLÜCK
AUF!
RAJZOLTA FÁBRY PÁL 1926·

DOBSINA ÁLMA.

Dobsina, az ősrégi királyi bányaváros, hatszáz éves életének tündöklő felét a föld alatt élte át, mert ott van a világ legcsodásabb jégbarlangja és ott van a világ leghiresebb kobaltbányája.

Őslakossága német, — mint ők mondják: buléner, — abból a németségből való, amelynek faji kiválósága akkor gyullad vakitó fényre, mikor magyar szél éleszti tüzét.

A trianoni diktátorok, akiket olykor azzal gyanusithatnánk, hogy gyönyörüségük telt a kezükbe adott népek gyötrődésében, északi Gömört is letépték Magyarország testéről és Rákóczy fejedelem hősies fegyverkovácsait, akár a vásárra hajtott nyájat, elalkudták Prágának. Hogy miért éppen annak, azt senki sem tudja, maguk a csehek talán a legkevésbbé.

Amióta cseh zsandár csizmája tapossa a Sajó völgyének gyönyörű földjét, azóta csendes város lett Dobsina. Az ősi és dicsőséges céhek szerszámát rozsda eszi, mert a prágai gazdasági politika céljául tűzte, hogy az egykor gépek zakatolásától és üllők csengésétől hangos magyar Felvidékre a temetők csendje boruljon.

Ebben a tragikus korszakban virradt rá Dobsinára a hatszázadik születésnapja. Buléner polgárok, akik a cseh Heródes kormányrendszere elől Csonka-Magyarországba menekültek, elhatározták, hogy méltó formában megülik városuk jubileumát. Jól teszik, és joggal teszik, mert Dobsina szive, az igazi Dobsina szive, ma az ő keblükben dobog. Az ősi, a szabad, a magyar Dobsina ott van, ahol a menekültek vannak. A szomoru házcsoport, amely a térképen Dobsina nevét viseli és hegykoszorú ölén ma a jobb jövőről álmodozik, nem maga Dobsina, csak annak alélt teste.

Miféle jókivánsággal járúljak az alvó város elé?

Hatszázadik születésnapjára azt kivánom, hogy holnap már magyar ifjak éneke riassza föl lidércnyomásos álmából; kivánom, hogy a kelő nap fényözöne aranyozza meg homlokát; hogy ölelje anyai szivére a bujdosásból megtért gyermekeit; hogy érezze boldogan, mint indul meg sziklatestének tárna-ereiben a forró élet, uj századok munkás, magyar élete.

HERCZEG FERENC
a Reviziós-Liga elnöke.

ELŐSZÓ.

„Egek! — tán tiltva nincs hozzátok szólanom —
Hagyjátok meg e két csillagzatot nekem
Az élet tengerén.
Remény, emlékezet inditsa lelkemet
S ha ez leszáll, amaz derüljön ékesebb
Lánggal hajóm felé.“ *(Vörösmarty)*

Koszorús költőnk ezen soraival sóhajtunk fel, midőn városunk multját és jövőjét idézzük szemeink elé. Milyen volt városunk multja, annak hü elbeszélését ezen munka történelmi közleményeiben olvashatjuk, a mi bennünket élőket azonban közelebbről érdekel, az a mult, a melyet mi átéltünk: annak a nemrég multnak az állapota — annak gyönyörei és élvezetei, a mely kedélyünk érzeteire hat. Fájó érzettel emlékezünk vissza azokra a szép napokra, a mikor a Sztracenai völgybe a hegyes-kőhöz, a jégbarlanghoz, a Rabensteinhez kirándultunk, puskával a vállon és az erdőben tüzetrakva szalonnát és zsiványpecsenyét sütöttünk, a mikor a Zemberg bányához felrándulva, ott a heuerfiuk által izletesen elkészitett dobsinai „Knetchent“ elfogyasztottuk, a mikor a Friedwald alatti „Népkertben“ a kedélyes dobsinai majálisokon vig táncra perdültünk és az ifju kornak megfelelő élvezetekben gyönyörködtünk.

Hej! Dobsina akkor boldog volt, de nemcsak azért, mert mi fiatalok voltunk boldogok, hanem Dobsina egész társadalma is boldog volt és sorsával meg volt elégedve.

Nem ültek idegenek a nyakunkon, nem rontották meg bányászatunkat és vasiparunkat a betolakodottak önző politikája, nem szüneteltek a kohók, mindenkinek akadt munkája, népünk a munkanélküliség átkát nem ösmerte. Nem erőszakoltak reánk idegen nyelvet. Maga ura volt a büszke dobsinai polgár úgy a saját portáján, mint ősi szép bányavárosában!

Ám a multról való megemlékezés a sivár jelenben egy fájdalmas géniusz, a mint a költőnk mondja:

„Csak összetört hajónk egy deszkaszála,
Mit a hullám és a sors viszálya
A tengerpartra vet.“

De a mi szülővárosunk multja még is bizalmat gerjeszt bennünk, hogy az összetört hajót megint helyre állitjuk, hogy az az önérzet, az az erkölcsi erő, az a kitartás és munkakedv, a mely városunkat az évszázadok viharjai között is mint szükebb hazát, a nagy magyar hazában fentartotta, a jövőben is fen fogja tartani Dobsina város szülöttjei között azt a rokoni együttérzést, a mely őket a mai sulyos időben is összehozta.

Ne feledjük el, hogy Dobsina hámoraiban készültek azok a fegyverek, a melyekkel Rákóczi és Tököly a függetlenség és szabadság harcait vivták.

A reménység géniuszához fordulva pedig azt kérdjük:

„Te csendes völgy a Kárpátok tövében,
Te szülőföldem, édes otthonom!
Te lennél most már idegen előttem?
S enyém maradt a szentelt fájdalom?

Nem, nem soha! Ne csüggedjél el Dobsina szülöttje! A világtörténelem azt tanitja, hogy minden bünnek meg van a büntetése. Ha nem is következik be mindjárt, de az igazság győzelme el nem marad.

Dobsina tehát nem csak volt, hanem lesz is!

Sztehlo Kornél.

Dobsina.

„GLÜCK AUF" SZÜLŐVÁROSUNKNAK A 600 ÉVES BULÉNIÁNAK!

Irta: *dr. Szlávik Mátyás.*

Glück auf! — Bár fájdalmas érzéssel, de mégis imádkozó lélekkel és bizó reménységgel a ma tőlünk távollevő szülővárosunknak ezen hagyományos bányászüdvözletünket küldjük-küldjük hegyeinknek, völgyeinknek, magaslatainknak, („Länder, Flecken, Hibel, Biezen und Szifen") a Friedwaldtól és Silberzechtől kezdve a Buchwaldon, Csuntaván, Tresznyikon és Gugelen át egészen a Babináig, amelyek felségesen vadregényes hegykoszoruja szinte átöleli és a zord északi szélviharok ellen megvédelmezi az azok lábánál fekvő, imádott szülővárosunkat. Találóan mondja volt gömöri tanfelügyelőnk *Lőrinczy György,* vidékünk és népeink jó ismerője, a „Budapesti Hirlap" 1921. dec. 10-iki „Topscher Gatscholper" cimü tárcájában, hogy kevés olyan gyönyörü vidéke van Isten szép magyar világának, mint a jó bulénerek dobsinai földje, amire a mindenség nagy alkotója valósággal tobzódva pazarolta mindenható teremtő keze imádandó csodáit. Szines elnevezésü hegyei, mélysége, szakadékai, belülről érces, rezes és vasas hegyhátai, oldalai, ormai, amelyekről közvetlen közelről látható a nagy vizválasztó Királyhegy s a Magas Tátra hirtelen égnek meredő csucs-

koszoruja s aztán sztracenai völgye, a gölnici tündérvölgy, amelynek vadregényes bája és fensége a Dunajecével kél versenyre, — no meg örökjegü hazája és jeges tündérpalotája: az 1870-ben felfedezett jégbarlang a bulénerföld ritka szép csodái. Hisz a Tátra, Erdély, a Balaton és a Vágvölgy után természeti szépségben a Dobsina-nagyrőcei és a Gömör-szepesi érchegység következik a történeti Magyarországon. Tele van az érccel és drágakövekkel, mint akárcsak Szomolnok vagy Selmecbánya vidéke. Ásványvilága a selmeci mellett páratlan a maga nemében. És a tündér sztracenai völgy 700 méter magasságban folyó patakja: a minduntalan Gömör és Szepes vármegye határán kanyargó kis fürge Gölnic, a sik hegyi Nilus kicsiben!

És hagyományos bányászüdvözlet szülővárosunk összes lakosainak, valamint áldottemlékü elhunyt tanitóinknak: Kubitseknek,

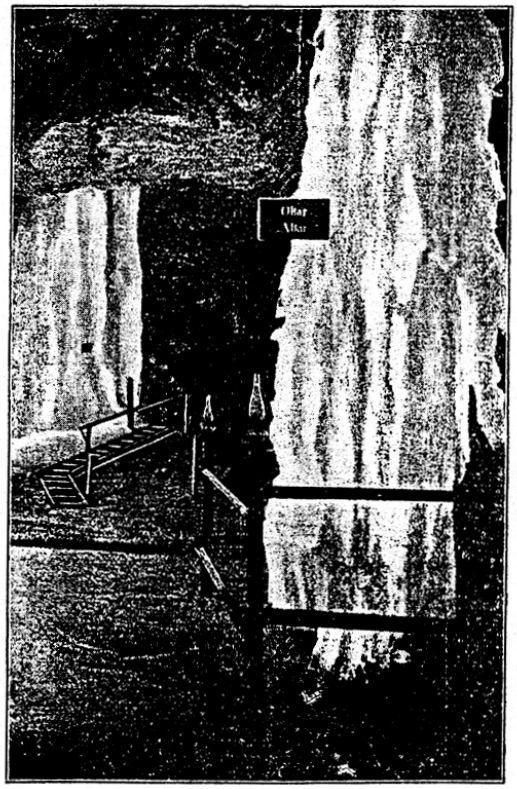

Jégbarlang. — Oltár.

Hankisznak, Melczernek, Fábrynak, később Kleinnak és kiváló lelkészeinknek poraikban is ott a két nagy temető hegyoldalán, akik között oly nevek szerepelnek, mint Pákh Mihály (P. Albert a nagy magyar iró édesatyja és erdélyi költőnk: Reményik Sándor dédapja,) Ruffinyi, Sztehló, Czékus, Linberger, Máday, Czundel és élő 86 éves öreg lelkészünknek Weisz Antalnak, akik mélységes keresztyén vallásos érzelmeket csepegtettek hivő sziveinkbe! Méltán mondotta Zelenka püspök egyházunkat a püspökegyháznak. „Glückauf!" üdvözlet elhunyt szüleinknek, rokonainknak, barátainknak és temetőinknek is! Sirjaikhoz száll ma buléner lelkünk, hogy beteljesedjék a legnagyobb magyar költő-próféta jóslata:

„Hol sirjaink domborulnak
Unokáink leborulnak,
S áldó imádság mellett
Mondják el szent neveinket!" . , .

És bányász üdvözléssel emlékezzünk szomoru pátriánk áhitatos huszita templomára. Harangjai is hiresek voltak, sőt Dobsinán is gyártottak ilyeneket. Buléner lelkünk az áhitat szárnyán ma oda száll, ahol a keresztség és a konfirmátió áldásaiban részesültünk. De hálás emlékezés szülővárosunk régebbi képviselőtestületeire is, amelynek müvelődésvágya és ritka áldozatkészsége sokunkat, szegény bányászcsaládok jelesebb fiait (e sorok hálás iróját, Kirschnert, Vallentinyit, Gömörit, Eltschert, Schwiriant, Mrázt stb.) tanitóink bölcs tanácsára az evang. egyháztanáccsal együtt ösztöndijakkal is támogatva a szomszédos rozsnyói evang. főgimnáziumban iskoláztatott. Büszke önérzettel, de hálás szivvel valljuk, hogy nemeslelkü fáradozása nem volt hiábavaló. A világháboru után beállott nagy változás, a földrajz- és történetellenes felfordulás szörnyen fáj, de mindegy! Fogadjon bár forrón ölelő anyai kar, avagy horpadt sirok korhadt fejfája, tudd meg, vérző pátriánk, halld meg a világ minden tájára elszórt derék fiaid imádkozó és bizó sóhaját: buléner lelkünk is, épugy mint a czipszer, haza száll, visszaszáll, visszaszáll s hazatérünk!! Visszatérünk!!

Szülővárosunk Gömör vármegyénk, ennek a „kicsiben Magyarországnak" északkeleti részén, a Dobsa patak, a Sajó egyik forrása vadregényes völgyében, nyugatról keletre Igló, Poprád és a Garam felé nagy szikla hegyek között terjed, teljesen védett völgykatlanban. A Bánréve-dobsinai vasutvonal végállomása. A német-

ség egyedüli pontja Gömör megyében, de népe minden izében *magyaros érzésü németség.* Vidéke mellett népe is méltó a figyelemre. Sajátos német nyelvjárása, régi házépitő stilusa, öröklött sok jellemző szokása, amelynek ma *Lux Gyula* tanár a legalaposabb ismerője és irodalmi müvelője, néprajzi érdekességgé avatja Dobsinát a vele rokon alsószepességi néppel, amelynek egyénisége azonban nem fejlődött oly felötlővé. Mérsékelt és egészséges éghajlata van. A tél ugyan hosszu és kemény, de a magas hegycsucsok és ormok a Magas Tátra és a Királyhegy felől jövő szelek és viharok (télen „Kurnava" a nevük) erejét megtörik. Egyik hágója a Csuntava és a Garam felé a történeti Magyarország leghidegebb pontja. Méltán viseli az öldölő („Besznik") nevet.

Szülővárosunk keletkezését és történetét Lux Gyula tárgyalja e könyvben. Én csak kiemelem, hogy a város lakossága ugyanis az egri káptalan előtt 1326-ban kötött egyesség értelmében a hires „korponai szabadsággal" megajándékoztatván, szabadon üzte bányászatát, de a jövedelem egyharmad része ugyanazon egyezség szerint a földesurnak volt fentartva. Birájukat és papjukat szabadon választhatták, vagyis „szabad polgárok" voltak. Polgárságukra a régebbi családok (p. o. Stempel, Lux, Antony, Kaiser, Klein, Hankó, Krausz, Szontagh, Fischer, Pack, Gotthardt, Rachl stb.) máig is ugy hivatkoznak, mert kedvezményekkel is járt, mint hajdan a rómaiak.

Legrégibb bányacimere 1569-ből és pecsétje 1585-ből való.

Későbbi urai Thökölyek és a Rákócziak voltak. De már előbb is, 1540-ben Basó Mátyás szomszédos várlovag és 1556., majd 1584-ben a füleki török basa pusztitotta és megsarcolta, sőt 350 lakosát rabságba vitte. Dobsina gazdasága fölöttébb ingerelte a török hóditók zsákmányszomját. 1584. okt. 15. éjszakáján ugyanis, mert a város nem akarta az évi adót duplán megfizetni, a törökök rátörtek Dobsinára és teljesen kifosztották. E pusztitás történetét a város akkori lelkésze, *Pilcz Gáspár,* korának elsőrangu theológusa irta meg, (a szerző életrajzával bővitve Klesch Dániel lelkész adta ki latinul Wittenbergben, utóbb Gotthardt lelkész forditásában németül és Klein S. tanár forditásában 1905-ben magyarul is megjelent.) A törökök után osztrák csapatok sarcolták meg a várost, bár 1605. Basta, 1644. Gőtz és 1680-ban Strazaldó császári hadvezérek nagy pénzek fejében menedéklevelet adtak a városnak. A gazdagság kicsábitotta, a törökökhöz hasonlóan a rosszul fizetett osztrák császári zsoldos hadakat.

1584. török dulás gyászos emlékét az evang. templomban levő emléktábla örökitette meg, a melynek latin és német nyelvü felirata *Pilcz* müvéhez hasonlóan e betörésben a büntető isteni igazságszolgáltatás eszközét látja „a nép tudatlansága, erkölcstelensége, a jóra való restsége, kevélysége, tettetése, dölyfe, gyönyörkeresése, fásultsága, nyakassága és konoksága miatt."

Szövege igy hangzik:

„Dobsina méltán tartsd eszedben mindenkor az 1584. évet és okt. 15-ét, amikor éjjel török porrá égetett, mindenből kifosztott és bilincsre verve hurcolta magával népedet, nőt, gyermeket, akiket fölneveltél 350 lelket és azonfelül, akikre akadt. Némelyeket megmentett Isten e gyötrelmes sorstól, akik messze hámorokban erdőkben és kohókban dolgoztak, vagy a lőcsei vásáron jártak. A szegény rabokat sietve hajtották Rimaszombat felé, ahol Isten haragjából az éjszakát templomba zárva töltötték, amelyet boldogabb időkben nem látogattak. Ime igy bünhődik az ember restségéért, akik Istent és igéjét megvetették, azokat kárhozat éri. Innen, mikép a marhacsordát, Fülekre hajtották őket. A szépen felcicomázott ifjusággal Szoliman császárnak kedveskedtek, ahol éltök végéig maradtak. A többi rabot eladták idegen országba (33 felnőtt férfi, 66 gyenge nő, 10 öreg asszony, kisebb nagyobb fiatalság mindkét nemből 243 lélek, összesen 352) Közülök csak néhányat lehetett kiváltani és visszahozni, egyeseket hü szolgálatuk megmentett a keserves rabigától. A foglyok tulnyomó részéről semmi hir nem érkezett többé. Isten fogadja őket megszabaditó, segitő kegyelmébe!"

E felirás a ritka mély önmegalázás keserü napjaiban született. A latin distichon a történelmi adatokat tartalmazza. Maga *Pilcz* lelkész a máig is „papi liget"-nek („Pfarrers Péschl") nevezett magaslati fenyvesbe elbujdosott. Egy adoma és a hajnali 3 órai csengetés is emlékeztet mai napig e szörnyü katasztrófára.

Dobsina jókorán csatlakozott a reformációhoz. Német nyelve, németországi tanulmányi, kereskedelmi összeköttetései és polgárságának nagyobb politikai sulyra való törekvése egyengették előtte az utat. 1557-ben már evang. lelkésze volt s szépfekvésü és mükincsekben gazdag temploma huszita eredetü. Eddig *Mikulik* meg-

állapitása s 1626 óta vezetett anyakönyve szerint 32 papja volt. Szabad vallásgyakorlatát csak I. Lipót császár támadta meg, amikor papját elüzték, de különben mindig fel a legujabb időkig egyik vezéregyházközsége volt a hazai evang. egyháznak. Hisz' 3 püspöke volt *Ruffinyi, Pákh és Máday* személyében. Magyar prot. egyháztörténeti nevezetesség, hogy 1743-ban Dobsinán kötötték meg a tiszakerületi egyházak a hires *„Dobsinai koalitiót"*, mely a felsőmagyarorsz. szabad kir. városi és tiszakerületi szuperintendentia egygyéolvadását szabályozta. S kiváló érzéke volt mindig az iskolaügyek iránt. Egykori hires gimnáziumból később virágzó polgári iskola létesült. Már 1851. óta van ovodája. A magyar aera előtt kiváló tanitóit a Wimmer-féle felsőlövői tanitóképezdéből vette és a városi pénztár fizette. A régi nagy pátrónusokhoz hasonlóan neveltette tehetségesebb fiait (állandóan négyet) a rozsnyói evang. gimnáziumban és az ősi eperjesi kollégiumban. Országszerte találhatók mai napig, a Szepességhez hasonlóan Dobsina fiai az ipari, főleg tanügyi közélet minden ágában. A 70-es években 35-en, nagyobbára bányász családok gyermekei jártunk gimnáziumban.

A müveltségnek ezt a szeretetét kiegészíti lokálpatrióta szellemben az erős hazafias érzés. „Dobsina város lakossága" — mondja *Mikulik* — „a hazafiság és áldozatkészség tekintetében soha kifogás alá nem esett." S köztük soha sem akadt áruló — egészíti ki *Lőrinczy F.* emlitett tanulmányában. (A csehbarát oláhpataki gordannak polgármesterkedése a kommun s a vadidegen trencséni erdőkerülőé a felfordulás és megszállás alatt, előtte idegen gondolatvilág.) Tevékeny részt vett minden nemzeti mozgalomban. Része volt minden szabadságharcunkban és pedig óriási áldozatokkal. Támogatta Bethlent, Tökölyt és bujdosó társait, de főkép II. Rákóczi Ferencet. Ugy Mátyás király fekete seregének, mint a későbbi fölkelők szabadságharcának Dobsina város gazdag hámoraiban és kohóiban kovácsolták a fegyvereket. A török uralom után kezdődött a bányászat és kohászat virágzásának s ezen a réven a város gazdagodásának a korszaka. A város tetemes jövedelmeinek kettőharmada Rákóczi hadipénztárába vándorolt. Maga a fejedelem is a Sajó és Gölnic völgyében fegyverkovács mühelyeket állittatott fel, amelyeket az acélgyártás nagy kárára a szatmári békekötés 1711. után az osztrák zsoldosok leromboltak. 1848. a város 2000 forintot ajánlott fel, azonkivül amit lakosai adakoztak. Az önként bevonult dobsinai honvédek sajátkezü névaláirását földink *Csiskó János*

kassai lelkész adományából a kassai muzeum őrzi. Rengeteg értéke pusztult el a városnak és hazafias lakosságának a Kossuth bankók elértéktelendése miatt. Benedek és Vogel császári tábornok a várost meg is sarcolta. E csapást nyomon követte a másik. 1855-ben porig égett s a tüzvésznek áldozatul estek régi érdekes faházai, a melyekből a templom feletti városrészen csak nehány maradt fen. Mindezen áldozatokat s e vesztességek pótlását polgárságának rendkivüli szorgalma és közismert német takarékossága teremtette elő. Az a szivósság és bátorság, amellyel a város elmult század első évtizedeiben az Andrássy grófokkal szemben jogaikat védte, a régi vármegyék ellenállására emlékeztet.

Találóan mondja Mikulik: „A bánya- és vasipar története Dobsinán“ Budapest 1880. c. müvének bevezetőjében, hogy „Dobsina a bánya- és vasiparnak köszöni eredetét, a Kóburgok alatt is felvirágzását, megalapitott hirét és régi gazdagságát, de viszont ezen őstermelés virágzásától függöt jövője is,“ mely később sajnos katasztrófálissá vált. Már az 1683. „bánya- és hámorrendje“ is szociális szempontból fontos s akkoriban létesült „társládája“ és „Bruderschaft“-ja a 6 rangosztályba sorozott bányászokat, kohászokat és szénégetőket istenfélő életre, az istentiszteletet szorgalmas látogatására, az Urvacsora gyakori élvezésére, az egyházi és világi felsőbbség, valamint a munkaadók iránti tiszteletre, szorgalomra és hüségre a munkában és végül a pálinkaivás tartózkodásra“ kötelezi. Bányászata virágzásának tetőpontját a mult század 60-as és 70-es éveiben érte el. Kobáltbányászatának dús jövedelméből felépitette 200 ezer forinton diszes székházát, gazdagon felszerelte és támogatta evang. egyházát és iskoláját s amellett akkora vagyont gyüjtött, hogy az összeomlásig Dobsina egyetlen polgára sem fizetett községi, vagy egyházi adót. A bányászat jövedelmezősége később alászállott, Mikulik jóslata beváit s a lakosságot az életgond súlya s a keresetforrások teljes hiánya Rudabányára, Salgótarjánba és főleg Amerikába való kivándorlásra kényszeritette. A magyar hazának hű fiait a kormányok sem támogatták. Tán a poprádi vasuti összeköttetés hoz számára biztatóbb jövőt! Kinos vergődés mai helyzete.

A dobsinai evang. egyháznak sok érdekes müemléke van. Elsősorban huszita temploma, 1739-ből való oltára, szószéke és elsőrangu orgonája, továbbá a huszitakorból való első kelyhe, az 1585-ös kehely, amelyet a város birája a törökdulás emlékére ajándozott, s melyet bányászjelvény ékesit. Ide való az 1704-es pa-

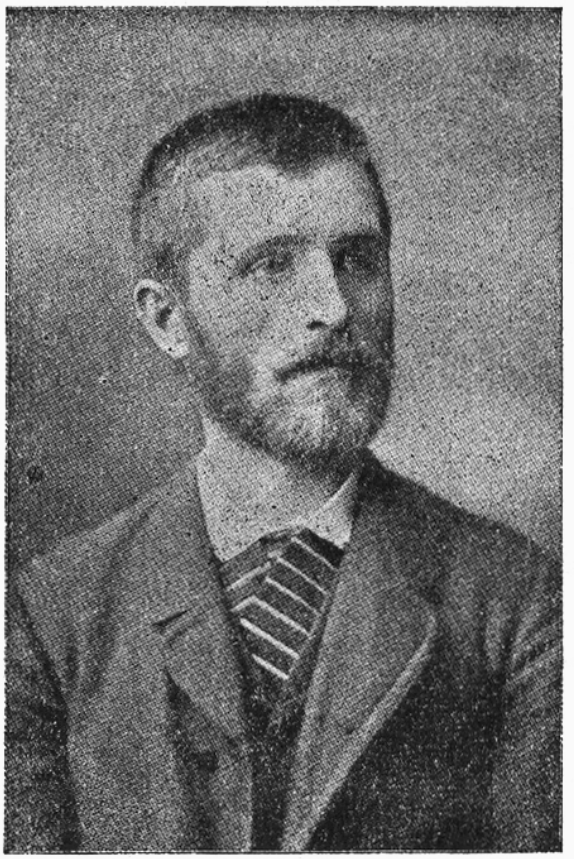

Mikulik József

tena, az 1720-as ostyatartó s az 1728-as keresztelőkanna a város nagylelkűségének emléke. Már a bánya- és hámor is az egyház támogatására szólitja fel a hivőket. A mult századi virágzás éveiben a bányatársulatok, főleg a cembergi, sok ajándékkal halmozták el az egyházat és a templomot.

Legsajátságosabb német dialektus a bulénerek ősi nyelve. Nyelvemléke, egyes szavaktól eltekintve, sajnos fön nem maradt. Későbbi fejlődésébe sok latin, tót és magyar elem vegyült. Utóbbira nézve a példa: bácsi, suba, guba, kurta, bekecs, bunda, csizma, csákány, csurgó, bajusz, pipa, bagó, dohány, zseb stb. Legközelebb áll a merényi, gölnici és mecenzéfi u. n. „gründler" nyelvjáráshoz. De viszont sokban különbözik is tőle az „e, o, u, ú, és ó" hangok sajátos használatában. Bár a város levéltára már IV. Béla király korából őriz okiratokat, a nyelvjárásnak irott emléke nem maradt. Ma *Moldoványi G.*, *Spangel R.* és *Lux Gy.* tanár egyik legjobb ismerője és müvelője. Ez a nyelv, mint Lőrinczy is mondja, valóságos kuriózum, amelyben népének egész kedélye, bölcsessége és gazdag tapasztalata jut kifejezésre. Nyers és kemény kifejezésü, mint maga a kemény koponyáju, hüséges, becsületes, vallásos, megbizható, igen szorgalmas, takarékos, az idegenekkel szemben kissé tartózkodó buléner karakter s mégis farsangi és családi mulatozások tréfás változatosságaival, lakodalmi bohóságaival és a humor csiklandozó és nevettető sziporkáival. Ősi nyelvével az erős magyar és szláv nyelvhatással szemben is megőrizte patriarkális ősi szokásait, erkölcseit és hagyományait föl a legujabb nagy katasztrófáig. Eredetiségével Lutherre emlékeztet.

Leggazdagabb kifejezője *Klein S.* † 1915. „*Topscher Gatscholper*" 1914. c. költeményfüzére és *Pellionisz S.* a „Dobsina és Vidéke" hasábjain megjelent költészete. Előbbi leirja szülővárosa népét, gondolatvilágát, magyar motivumu és melodiáju népdalait és ismerteti hiven a tájszólást. Leiró költeményei, gonoszképei, dobsinai közmondásokat és furcsaságokat rímbeszedő parafrázisai, népszokásokat festő verses intelmei és pajkos adomái mind igen ötletesek és sikerültek. Melegen méltatta Lőrinczy Gy. „Magyar éjszakák" c. tárcagyüjteményében (Bpest 1927.) A szép hegyes, erdős környéket is megdalolja szép és eredeti megfigyelések alapján. Legmélyebb érzése a szülőföld szeretete. Az igazi buléner folyton visszavissza vágyik Buléniába, ha másképen nem, hát sóvár epedő honvággyal holtan kivánkozik haza. A másik, *Pellionisz* a német Hans Sachs-ra emlékeztető ügyességgel forgatja a humor és a lokálpatrio-

tizmus pennáját. Mély természetérzése egyesül itt buléner lokálpatrióta, de azért magyar hazafias érzéssel. A magyar ember sógorának és rokonának tudja magát. A világháboru oka annak, hogy költeményei önálló kötetben meg nem jelenhettek — bár a kaptafa mellett születtek. Még sor kerül rájuk!

Ős lakosságából, szabad polgáraiból állottak elő, mint említettük azok a közismert tényezők, főleg tanügyi téren, akik a derék szepesiek példájára becsületére váltak és válnak Dobsina városának és hazafias, kulturális népének az egész történeti Magyarországon. Az eredeti tehetség bennök ritka becsületes német szorgalommal párosul. Az erős kulturális érzék és a magyar hazafias gondolkozás találkozik itt egymással s a történeti multnak tiszta hagyományaiban gyökeredzik.

Nagy és dicsőséges multjával szemben nagy határa dacára főleg gazdasági szempontból annál siralmasabb, sőt egyenesen megdöbbentő szülővárosunknak a *jelene.* Mai képe szomoru, sőt „tristissima facies!" A vesztett háboru és megszállás egy csapásra összerombolt mindent. A nyiltsághoz és őszinteséghez szokott buléner ember azt sem tudja, hogy melyik lábára álljon és ki előtt tárja föl bús keserüségét. Magyar és német iskolái teljesen elnémultak. *Balassa B.* „nagyerős bánkodása" szerint Dobsinán is „Régi időnk elmult, most másképen fordult." De 600 éves multjából meritsen erőt és vigaszt a jövőre és higgyen „rendületlenül," hogy lesz még kikelet Gömörmegye felett! Az igazságos és kegyelmes Isten mellett tekintsen bányászcimerére. Mi pedig a távolból kiáltjuk feléje szüntelen: *„Glück auf" szülővárosunknak, a 600 éves Buléniának! Találkozunk!*

EMLÉKEZÉSEK.

Irta: *Lukács Géza* ny. főispán.

Nem szemrehányás, avagy neheztelés nyilvánul meg bennem, annak hangoztatásával, hogy a „nagy összeomlás után“ sajátságos — hogy ne mondjam — érthetetlen időket éltem keresztül. Egész Gömör vármegye intelligentiája tudja, hogy vármegyém közigazgatásának 36 éven át voltam szorgalmas munkása, csaknem 20 éven keresztül főjegyzője, alispáni és főispáni minőségemben vezetője, a vármegyei és községi administrátióhoz tehát valamit értenem kell; és ennek dacára lakóhelyemen sem személyemet megtisztelni, sem munkaerőmet igénybe venni azzal, hogy a község képviselőtestületébe tagként beválasszanak — nem kivánták. Ez a szigoru tény leszögezése.

Ez az oka annak, hogy amikor felszólitattam, hogy a dobsinai jubiláris ünnep alkalmából megjelentetni szándékolt emlékkönyvbe irnék én is, — ugy gondoltam, hogy ez a felszólitás mézes madzag akar lenni a „vaskakadúvá“ átvedlett közalkalmazott szája izének megédesitése céljából, a melyet azonban komoly kivánságnak nem kell minősiteni és ezen okból minden inkább járt eszembe, semhogy tollat ragadni szándékoztam volna.

Hónapok multával azután egyik magyarországi fiamtól levelet kaptam s abban Gömöry Árpád szives üzenetét, hogy az emlékkönyv számára irt munkámat feltétlen bizonyossággal várják!

Ezen nekem adressált üzenetből arról kellett meggyőződnöm, hogy az első felhivás valóban komolyan volt értelmezendő; és mivel a terhemre rótt kötelességek lerovását magamtól soha el nem utasitám, — most is elhatároztam annak teljesitését, habár aggodalommal, mert az én egyszerü irásmódom az ifju gárda által kultivált módoktól annyira elüt, hogy ezek szemében gondolataim lefektetése tán ellenszenves is leend.

Tehát emlékezzünk; és itt mindjárt számot adok arról, hogy Dobsina rt. város vezető emberei s ezek élén volt polgármestereivel óhajtok foglalkozni, ugy, amiként őket ösmerni tanultam.

Házasságom megkötése után néhány hónappal ifju nőmmel Dobsinára utaztam, hogy ott nagynénje családjánál, iglói Szontagh

Boldizsáréknál látogatást tegyünk. A háznál megismerkedtem a család szemefényeként szeretett és nagy müveltségü Ilonka leányával, aki társalgás közben többek között azt mondotta, hogy: „Ha az egész világot nekem adnák, de Dobsina nélkül, — akkor az egész világot visszautasitanám és megmaradnék dobsinainak.“ Nagyot néztem ezen kijelentés hallatára és évek multak, a midőn rájöttem, hogy miért ragadtatta magát a kedves Ilonka e nagy szavak kimondására.

Kedves házigazdánk magyaros sziveslátása közben töltöttük el a napot és jókésőre haladt az idő, amidőn nyugovóra tértünk. Mi türés-tagadás bosszusan ébredtem a midőn más nap kora reggel az előszobából behangzó szentének zsolozsmája zavart fel álmomból, mely énekszót a kefe egyhangu szöszmötölése kisérte. Reggeli után azután a ház urnője előadta, hogy férje a saját cipőjét minden reggel maga tisztogatja s ezen elfoglaltsága közben énekli a reggeli szent énekeket és hogy ezen szokását otthon semmi esetben meg nem változtatja. Szontagh Boldizsár egyébbként Dobsina városának legelső polgármestere volt, aki férfikorának delét a Csetnek völgyén töltötte és mint a szó legnemesebb értelmü sportoló vadász, Sajó völgyi (Hanvay Zoltán) Balogh völgyi (Bornemissza István) mellett, a vadászirodalom terén Csetnek völgyi irói név alatt igen számos, tanulságos és élvezetet nyujtó közleményeivel magának sok tisztelőt és barátot szerzett. Polgármesteri állásáról azonban egy évi szolgálat után lemondott.

Szontagh Boldizsárt a polgármesteri székben felsőkubini Meskó Samu követte. Egy férfi, akit nem csak Dobsina város közönsége, hanem az egész Gömör vármegye előkelősége osztatlanul szeretett. Az emberekkel való bánásmódjának tulajdonitható, hogy a szabadságharc leveretése után odabujdokolt Meskó személyét közakarattal emelték diszes állására s rátermettségét igazolja azon tény, hogy a polgárság hozzá ragaszkodó bizalmának haláláig letéteményese volt.

A közbecsülésben meghalt Meskó temetése után, a város közönsége két zászló alá tömörült, egyik párt Gömöry Pált, a másik Mikulik Józsefet óhajtotta polgármesterévé, de a sors az elől-nevezettnek kedvezett, mert a választáson ellenjelöltjével szemben egy szavazat többséget nyert.

Itt megemlitem, hogy Mikulik József dobsinai származásu ügyvéd volt, a ki „Magyar kisvárosi élet“ cimen megjelent könyvében Rozsnyó város iparos polgárságának középkori életét s el-

helyezkedését irta meg. Maga az egyéniség, sokat tudó, jellemes és rokonszenves, akiért valóban kár, hogy korán lett az enyészet martalékává.

Amidőn vármegyei szolgálatba léptem Dobsinának polgármesterként Gömöry Pált tisztelték. Erős akaratu tetterős ember, kinek azonban sok összeütközései valának a lakosság egyes részeivel épen energiájának nagysága miatt.

Utána Szontagh Béla (az előbb emlitett Boldizsár fia) következett. Szép készültségü, conciliáns modoru, a barátságot és vadászatot kedvelő férfiu. Az ő idejében nagy port kevert fel az a tény, hogy a város által a Gläzinger fakitermelő cégnek eladott fakihasználati szerződés ellen Kubinyi Géza és Grünmann Arnold óvást emeltek a törvényhatóságnál s a város hatóságát szabálytalan eljárással mintegy meggyanusitották. A szigoru vizsgálat során történt azon érdekes eset, hogy Kubinyi Géza a meggyanusitottak üdvözlésére sietvén Benedikty Kálmánnak kezet nyujtott, ez pedig a nyujtott kezet nem fogadta el. Természetes, hogy erre magyarázat kéretett, amidőn is Benedikty kifejté, hogy Kubinyi Géza és Grünmann Arnold őket szabálytalansággal gyanusitja; addig tehát mig ők magokat nem tisztázzák a gyanu alól, nem foghatnak kezet a gyanusitókkal, mert e kézfogás a feljelentőket is bepiszkolná. Ha pedig magokat tisztázni fogják, az ismét más kérdés, miként viselendik magokat a feljelentőkkel szemben. Az ügy érdemére megállapitják a levéltárban elfekvő iratok Dobsina város vezetőségének minden kifogáson felüli eljárását.

Szontagh Béla polgármester nőmnek első izü unoka-testvére lévén, e réven tudta, hogy ülő irodai életem következtében gyakori vértolódások és főfájások kinoztak s ezen bajtól menekülendő, vadásznak csaptam föl. Ő tehát engem egy augusztusi dobsinai nagy vadászatra meghivott s én a meghivásnak örömmel tettem eleget. A vadászaton ösmerkedtem össze több dobsinai urral s ezek között Gömöry Jóri (György), Krausz János, Halassy Jenő stb. urakkal, a kik részéről rendkivül szives-látásban részesültem s akik valóban mindent elkövettek eredményes vadászatom érdekében. Ámde ember tervez, Isten végez: reám az egész napon vad nem jött. Nagy tanakodás után még egy utolsó ugynevezett vigasz hajtásban állapodtak meg, ha jól emlékszem a Schwarzenberg düllőben, hol is a „görbe bükkfa“ melletti standra Gömöry azon megjegyzéssel disponált, hogy itt okvetlen puskázom s ő maga állott szomszédomba. A mély csendet azután megtörte egy őzike óvatos lépkedése s midőn

a sürüből 20—30 lépésre előttem megjelent, szomoruan állapitottam meg, hogy nem bak, tehát lövés nélkül bocsájtottam tova. Érdekes, hogy a suta épen oldalamon tartott pihenőt és én meg is simitottam a hátát. Lehet képzelni mennyire megriadt szegény vad és mily rohanvást futott el tőlem. A zajra a szomszédból Jóri barátunk felkeres és álmélkodva kérdi, vajon miért nem lőttem? s midőn az okot meghallotta, bal kezét vadásztarisznyájára csapva elkeseredetten vágta vissza „Mindegy kérem, 5 perc mulva olyan bak lett volna belőle mint a pinty" s ezzel helyére távozott.

Vadászat után kérdőre vonom Bélát, hogy miféle ember a Gömöry, hiszen tilos időben vadat lőni nem szabad vagy tán ő is orvvadász? Nem az, volt a felelet; hanem mert én a vadásztársakat már napok előtt előkészitettem, hogy oly vendégünk lesz, aki kezdő létére még őzet soha sem lőtt és igy ha esetleg véletlenül sutát lőne, a társaság rosz néven ne vegye, — erre való előrelátásból két agancsba csavart szeget alkalmazott, hogy az esetleg elejtett suta koponyájába besrófolván, bakká alakitsa a sutát és hogy a netáni vadászati hiba nyilvánosságra ne jöhessen, az egész vadászat alatt mindég szomszédomban helyezkedett az operáció sürgős keresztülvitele érdekében. Ilyen kedves ember volt Gömöry Jóri!

Szontagh Béla néhányévi polgármesterség után váratlanul elhalálozván, helyére dr. Csermák Sándor, a tótkomlósi ág. ev. lelkész (Csermák Kálmán) fia választatott, aki a Sárkány családdal állott rokoni összeköttetésben. Ő egy szeretetreméltó, jogilag szépen képesitett, szorgalmas tisztviselő volt, egyébként azonban alig pár éves működése közigazgatásilag maradandó emléket nem hagyott.

Dobsina rt. városnak eddig utolsó polgármestere dr. Langhoffer László volt. Mért mondom utolsónak, mert a nagy összeomlás után a jelenlegi Dobsina várost is nagyközséggé fejlesztette vissza és most már a városnak biró (starosta) a hivatalos vezetője, akikkel foglalkozni nem tartom szükségesnek.

Élő emberről birálatot felette nehéz mondani; annyit azonban hizelgés nélkül mondhatok, hogy ő a választásához füzött reményeknek tényleg megfelelt, mert a város előkelősége és az öntudatos polgári elemek érdek ellentéteit mindig kiegyenliteni törekedett. Az ő polgármestersége idejében öltött nagyobb méretett a város erdeinek kihasználása s ennek következtében a városi fürésznek az ujabb technikai vivmányokkal való fejlesztése. Ugyancsak az ő sikeres fellépésének eredményeként üdvözlendő a Langenbergi ut áthelyezése is. Mint ember kifogáson felüli, mint barát eléggé meg nem becsülhető.

A mindenkori polgármestereken kivül vezérei valának a város közügyei és társadalmi életének a nagyon reális Gömöry Gusztáv és Szontágh Márton, az ilencfalvi Sárkány Kálmán és Miksa akik mint bányászok is számottevő tényezők valának, Nikl Gyula a munkában és pontosságban példaképen emlitendő városi főjegyző. Klein Samu a buléner költő, Ulreich János iskolaigazgató, Ruffinyi Jenő mérnök és bányabirtokos, Méga Endre városi tanácsnok és Lang Gusztáv rendőrkapitány, kiknek nevéhez kötve van a világhirü dobsinai jégbarlang felfedezése is és hogy az utas magát ugy a városi, mint a jégbarlangi vendéglőben valóban otthoniasan érezhesse, arról Fejér Endre mindenre kiterjedő figyelme s szeretetreméltó nejének elösmert jó gazdasszony volta biztos garanciát nyujt.

És ezeket a vezető férfiakat mind a magyar haza iránti lángoló szeretet hevité s a puritán becsületesség irányitá cselekedeteikben.

Amidőn a férfiakat imént jellemeztem, ezzel Dobsina város női közönsége felett is itéletet mondtam, mert csak a honszerelem és a becsület szentsége által lelkesitett nő tudhat az életnek jellemszilárd honszerető fiakat nevelni. E téren tehát csak arra nyilatkozom, hogy szépeknek, müvelteknek és bájosaknak készséggel elösmerem és vallom őket.

Dobsina város két hegylánc között huzódva épült; e helyzetében — bár ha klimája elég friss, még is fedve van a nagyobb hideg ellen. Ha tehát a városnak ily helyrajzát adva figyelembe részesitem Dobsina város vezetőinek kiválóságát s hozzá teszem nőinek szeretetre-méltósággal kapcsolatos magas szellemi képzetségét, bájos szépségét, megértem Szontagh Ilonkának azon megnyilatkozását, mely szerint neki nem kellene az egész világ Dobsina nélkül!

Rimaszombat, 1927. évi junius hó 4-én.

1919. JANUÁR HAVA.

Magyarország történelmének legfájdalmasabb s talán még Mohácsnál is gyászosabb ideje és dátuma ez. Hazánkat letiporták, Felső Magyarországot megszállották s ezzel együtt elvesztettük gyönyörü szép Gömör vármegyénket. A forradalom lázába és kábulatába öntestét marcangolva tehetetlené vált a Nemzet s igy ellenállás nélkül masirozhattak be a csehek hegyeinkbe, völgyeinkbe, városainkba és falvainkba. A nagy csapás sulya alatt sem vesztettük el a hitünket, mert ezeket a sötét napokat csak muló fájdalmas epizódnak tekintettük. Bár napok, majd az évek is elmultak, ma is rendületlenül bizunk a Nemzet eleven erejében. S én, akinek ma Putnok nyujt menedéket, rendületlenül hiszek és bizom abban, hogy vissza térhetek otthonomba, szülő földemre.

Nem szállott meg a csüggedés ma sem, pedig önkezünkkel renditettük meg lelkünk erősségét, amikor Csonka-Gömör vármegyét felsőbb hatósági intézkedéssel Borsod vármegyével egyesitették. Borsod vármegye testvéri szeretettel fogadott, de a fájó vérző sebet begyógyitani, a meleg testvéri szeretet sem tudja.

Nem kutatom e helyen, ha vajjon célszerü, helyes volt-e ez az intézkedés, vagy sem? Én csak azt tudom, hogy az én könnyeim, csendesen, fájdalmasan peregtek le az arcomon, ugy mint a megszállás rettentő napján.

Az a csüggedő érzés, ami akkor elfogott engem, minden gömöri testvér csüggedő érzése volt s ebben láttam önállóságunk feladásának legnagyobb veszedelmét. Mennyi reményt hervasztott le ez az intézkedés odaát, nem csak magyar véreink, de a hazafias német és tót ajku gömöri testvéreink szivében! A kik tőlünk várják az uj életet, a feltámadást!

Az egykor hatalmas, erős és gazdag Gömör, mely arccal dél felé, a nagy magyar Alföld felé fordult és szórta mérhetetlen kincseit; fáját, érceit, amely az alföldnek adta az arató munkás kezet, — jogaiban is megszünt. Pedig a török hódoltság idején Pest vármegye a nógrádi Fülek várában tartotta közgyüléseit, hogy a jogfolytonosságot sértetlenül fenntartsa.

Az egykor hatalmas, erős, gazdag, Gömör vármegye, ma mint a tehetetlen, leégett, meghajszolt földönfutó, az erős, intakt, szomszédos testvér vármegye, Borsod szivén sirja ki fájdalmát. A testvéri szeretet vigasztal, melegit, de mégis csak érezzük koldus voltunkat, érezzük a szükség nyujtotta kenyér keserü izét. Hamupipőkék vagyunk, bár meleg szeretettel övezett Hamupipőkék. És rendületlen hittel keressük a Hamupipőke csodás varázs cipőjét, amely elindul az uton és visszavezet bennünket a gömöri érchegység tündérbirodalmába. Rendületlen hittel várjuk, hogy a Hamupipőke leveti az elhagyatottság és szegénység szürke ruháját, felveheti ujból zugó erdei tündér palástját. Felteheti ujból arany, ezüst, vas, nickel, kobald és réz ércekből kovácsolt, drágakővel ékesitett fénylő tündér koronáját, hogy délfelé fordulva ismét telekézzel szórhassa régi dus kincseit. S én a régi Nagy Gömör vármegye utolsó alispánja az integer Gömör vármegye földjén sirhatom el a boldogság öröm könynyeit. Azt irtam, hogy „Utolsó" alispánja a vármegyének? Nem! mert népünk lelke a miénk s ma is ugy érzek, ugy vallom, hogy Gömör vármegyének alispánja vagyok. A csehek telhetetlen falánksága, Trianon kegyetlensége, a szükségintézkedések nem ölhették ki belőlem ezt az érzést és sem erőszak, sem hatalom nem gátolhat meg abban, hogy ezt valljam. Ezt *kell* éreznem, ezt *kell* vallanom, ha hiszek és hiszünk a mi feltámadásunkban.

Tudom, hogy a feltámadás hitében mindnyájan egyek vagyunk gömöriek. Tudom, hogy azok a Gőmör északi hegyei közül Dobsinával elszakadt testvérek, kéz a kézben mellém sorakoznak, velem éreznek, a ki a déli szelid napsugaras gömöri halmok közül indultam utnak vándor botommal. Tudom, hogy a maga sajátos szokásaival, nyelvével, bájos és büszke zárkózottságával, külön világban élő dobsinai polgár, a magyar haza iránti szeretetben mindnyájunkkal egy. Hiszen kemény magyarságának, kitartó hitének, hüségének annyi gyönyörü lélekemelő tanujelét adta.

Ezért nem beszélek különösképen *Dobsináról* s ezért beszélek a mi közös drága földünkről Gömörről.

S mint Gömör vármegyénk ezidőnk szerint utólsó alispánja, e helyen is köszönöm Borsod vármegye nemes testvéri szeretetét, mellyel vármegyénket fogadta s biztositom, hogy a szebb jövő visszatértével is mindenkor hálával és szeretettel fogunk visszaemlékezni arra, hogy vármegyénket a nehéz sulyos napokban szeretettel ölelte szivére.

Hálásan köszönöm Putnok községének, hogy a Gömörről ki-

üldözött fiainkat s engemet, a hontalanná vált menekültet megértő szeretettel fogadott falai között.

Ti pedig határon tul lévő véreink, német és tót ajku testvéreink s különösen ti dobsinai mindenkor hüséges véreink és testvéreink bizzatok és higyjetek a feltámadásban! Higyjetek és bizzatok Nagy-Magyarország, Gömör vármegye feltámadásában és integritásában! Mert a nemzet lelkét fegyveres erőszak meg nem ölheti soha sem. A Nemzet lelke tovább él, ott dobog szivetek mélyén a leperdülő könnyek fájdalmában, melegében. A Nemzet lelke él, alkot és melegit.

Putnok, 1927. junius hó.

Dr. Fornet Gyula

DOBSINA MULTJA.

Irta: *Lux Gyula.*

Egy gazdag multtal biró város történetét néhány lapra terjedő cikkben elmondani nem lehet. De célunk nem is részletes történetet adni, hanem csak azokat a fontos eseményeket elmondani, amelyek városunk keletkezésének, fejlődésének és hanyatlásának az utmutatói.

Hogy mikor telepedett le Dobsinán az első ember és mivel foglalkozott, azt homály födi. Nincs kizárva, hogy valamely ősgermán törzs bolyongásai közepett már ráakadt a gazdag érctelepre, de semmiféle adatunk ezen feltevés alátámasztására nincs. Azok a feltevések, hogy a Dobsina határában található ősi bányásznyomok a quádoktól származnának, semmivel sem igazolhatók. Feltehetjük ugyan, hogy a Garam völgyében és Nógrád vármegyében élő quádok ide is eljöttek, de Dobsinán eddig semmiféle leletre nem akadtak, ami ezt a feltevést megerősitené. Városunk első történetirója Bartholomaeides László [1]) azt állitja ugyan, hogy a dobsinai nép a quadok ivadéka, de ez az adatt csupán Enea Silvio Piccolomini egy odavetett megjegyzésére támaszkodik, mely szerint a szepesi nép is a quadok ivadéka lenne. Ez persze régen megdőlt állitás.

Nem tudjuk tehát, hogy volt-e honfoglalás előtt itt emberlakta telep, vagy sem. Az első hiteles adatot arra nézve, hogy itt bányászat folyt, IV. Béla királynak 1243 junius 3-án kiadott adománylevelében találjuk. [2]) IV. Béla a tatárjárás idején kiváló érdemeket szerzett Bebek családnak adományozza Gömör vármegyének jelentékeny részét, többek közt Dobsinát is. Ebből az okmányból az is kitetszik, hogy a királyok már azelőtt is bizonyos jövedelmeket huztak az ottani bányákból. Kétségtelen tehát, hogy Dobsinán már a tatárjárás előtt is, tehát a 13. század első felében bányatelep lehetett. [3]) Hogy miféle nép bányászot akkor ott, azt

[1]) *Ladislaus Bartholomaeides:* Incliti Superioris Ungariae Comitatus Gömöriensis Notitia historico-geographico-statistica. Leutshoviae 1806—1808.

[2]) *Fejér:* Codex Diplomatikus Hungariae IV. köt. 1. r. 287. l.

[3]) *Wenzel Gusztáv:* Magyarország bányászatának kritikai története. Budapest 1880. 102. l.

adatokkal igazolni nem tudjuk. Mivel azonban akkor a szomszéd Szepességben már virágzó német bányatelepek voltak, nyilvánvaló, hogy Dobsina akkori bányászai is németek lehettek.

A fent nevezett adományozólevél Dobsinát *Topsucha* néven emliti. E név eredete körül sok vita folyt már. Itt nincs terünk ennek bővebb fejtegetésébe bocsátkozni. Mivel azonban a városnak a neve a nép körében még ma is *Topscha,* nincs kizárva, hogy itt egy iráshibáról van szó. Dobsina különböző elnevezéseinek a magyarázata körül századok óta valóságos irodalom fejlődött. Itt röviden csak arra mutatok rá, hogy Dobsina eredeti elnevezése, amint erre a fentemlitett okmányból és a nép mai használatából is következtethetünk, valószinüleg *Topscha* volt. Csak később keletkezett a szláv birtokjelző képzővel ellátott *Dobsina* elnevezés (a Dolina, Dubina stb.) és valószinüleg még később a *Dobschau* elnevezés a Rosenau, Kaschau mintájára. Melich János professor azt igyekszik bizonyitani (Magyar Nyelv XXI. köt. 383. 1. 1925.), hogy a Topscha elnevezés a Dobsa családnévre vezethető vissza. Én azonban azt hiszem, hogy az ide telepitett bányászok magukkal hozták ezt a nevet épugy, mint ahogy magukkal hozták más bányavárosok ősi telepesei is a Pleissnitz (Pelsőc), Schmöllnitz (Szomolnak), Kremnitz (Körmöcbánya), Schemnitz (Selmecbánya), Einsiedel (Szepesremete) stb. neveket az őshazából. Valószinüvé teszi ezt a feltevést az, hogy a dobsinaiak valószinü őshazájában, az Erzgebirge keleti vidékein és Csehország régebben németlakta vidékein még ma is találunk hasonló nevü helységeket: Dobsin (a jicini járásban), Dobrz (a strakonitzi járásban), Dobrschin (Schüttenhofen mellett) stb.

A következő hiteles történeti adatunk 1326-ból való. Ezt az évet tekintjük a város alapitási évének. Bebek Máténak az utódai u. i. ebben az évben osztályegyezséget kötnek az egri káptalan előtt és Bebek Miklós, Lászlónak a fia azzal a kikötéssel kapja meg a Dobsina patakmenti területet, hogy tartozik oda a korponai jog értelmében népeket telepiteni. „Azonban a szepesi káptalannak 1334-iki bizonyságlevele szerint, az emlitett Miklós, anélkül, hogy elvállalt kötelességének eleget tett volna, szökve eltávozott. S igy kétséges, ha vajjon Dobsina akkor fölépült-e vagy sem.“ (Wenzel G. i. m. 103. 1.)

A szepesi káptalannak fent idézett bizonyságlevele szerint tehát nem valószinü, hogy a már bizonyára meglévő bányatelepre nagyobb számu telepes került volna 1326-ban. Tény azonban az, hogy Dobsina

a 14. század folyamán annyira benépesedett és oly jelentőségre tett szert, hogy Zsigmond király 1417-ben abban az időben jelentékeny vásártartási jogot adományozza Dobsinának, s az adományozó levélben Dobsinát „oppidum"-nak, tehát városnak nevezi. Fel kell tehát tételeznünk, hogy itt akkor már virágzó bánya- és vasipar volt és hogy a telep már nagyobb számu lakossággal és megfelelő kulturával rendelkezett. Ebből persze az is következik, hogy a városnak már bizonyos multja is lehetett.

Hogy honnan jöttek Dobsina őslakói, azt nem tudjuk. Történeti adatunk erre nézve nincs. Nem tudjuk, hogy egyszerre jöttek-e, avagy különböző időben és különböző csoportokban. Nem tudjuk azt sem, hogy egy helyről jöttek-e, avagy Németország különböző vidékeiről. Ma csupán csak egy, többé-kevébbé biztos eszközünk van az őshaza megállapitására: a dobsinai nyelvjárás. A dobsinai nyelvjárás azonban azt mutatja, hogy itt több német vidéknek a nyelvjárása keveredett. A legtöbb nyelvi sajátság azonban mégis az Erzgebirge tájékára vezet bennünket. (Lásd Dr. Mráz Gusztáv jeles tanulmányát: A dobsinai német nyelvjárás. Budapest, 1908. Magyar Tudományos Akadémia kiadása.)

De térjünk vissza a történeti eseményekhez. A város történetének elöttünk ismert eseményei lényegükben megegyeznek a legtöbb jómódu város eseményeivel. Rabló lovagok és fosztogató hadseregek pusztitásai alkotják a legnevezetesebb eseményeket. 1540-ben a kincsvágyó és telhetetlen csoltói Bassó Mátyás támadja meg a várost, akinek a fosztogatásait végre az országgyülés is megsokalta és 1548-ban mint a haza ellenségét el is itélte.

Sokkal szomorubb és a város fejlődésére végzetes kimenetelü volt azonban a törökök betörése Dobsinára. 1553-ban a törökök elfoglalják Fülek várát és ettől kezdve sokat szenvednek a felvidéki városok a törököktől. Már 1556-ban ráteszik a kezüket Dobsinára is és ettől kezdve köteles a város adót és más illetményeket fizetni a törököknek. A város, csakhogy a lakosságot esetleges fosztogatástól megkimélje, pontosan be is fizette a reája kivetett adót. Igy történt 1580-ban is. A befizetett adót a füleki basa, akit időközben elhelyeztek, ugy látszik elsikasztotta és az utóda mégegyszer követelte az adót. A város nem tudta igazát bizonyitani, s igy legalább haladékot kért a követelt összeg befizetésére. A török látszólag meg is adta a haladékot, azonban 1584. október 14-én egy török csapat megtámadta az alvó várost, azt teljesen feldulta és felégette és több mint 350 embert elhurcolt. E szörnyü eseményt a város akkori lelkésze, Pilczius Gáspár egy

latin nyelvü munkában irta meg, amely azonban csak 1671-ben jelent meg Wittenbergben.

A város azonban még ezzel sem szabadult meg a török igától, mert az adót ezentul is fizetni kellett.

Alig mult el azonban a török veszély, ujabb sanyargatások zudultak a városra. A törökök kiüzése után ismét harci zaj töltötte be a felvidéket. A várost felváltva látogatták meg kuruc és labanc csapatok, és ilyen látogatásnak mindig szomoru következményei voltak. A város ezen sarcolások és fosztogatások ellen menlevelekkel próbált védekezni. A városi levéltárban őrzik azokat a menlevelekket, amelyek részint a császári hadak vezéreitől, részint a szabadságharc vezéreitől származnak.

A 17. és 18. század szabadságharcaiban nevezetes szerepet játszik a város. A Bebek család kihalása után Dobsina városa örökösödés révén Bethlen Gábor erdélyi fejedelem birtokába jut. A város tartozik bizonyos mennyiségü ércet és fegyvert szolgáltatni. Ettől kezdve szoros kapcsolat áll fenn a magyar szabadságharc vezérei és Dobsina polgárai közt. Szuhay Mátyás, Kende Gábor, Szepesi Pál, Teleki Mihály és Thököly Imre leveleiből, amelyeket a városi előljárósághoz intéztek, megtudjuk, hogy a város élénk részt vett a szabadságharc mozgalmaiban és a nevezett vezérek hálából védelemben részesitették a várost.

A városi levéltárban őrzött jegyzőkönyvek és egyéb feljegyzésekből tudjuk, hogy II. Rákóczy Ferenc szabadságharcaiban is igen jelentékeny áldozatokat hozott a város. Évi jövedelmének kétharmad részét ajánlotta fel a szabadságharc céljaira és a dobsinai fegyvergyárak szállitották a kurucok részére a kitünő fegyvereket. A szatmári béke után (1711) azonban a dobsinai fegyvergyárakat le kellett rombolni és Dobsinára is szomoru sors várt. Hires acélgyártása tönkrement.

Mielőtt a történeti események felsorolásában tovább mennénk, meg kell még emlékeznünk a dobsinai polgárok jogi viszonyairól. A nép főfoglalkozása a bányászat volt. Az első társadalmi osztályt a bányászok alkották, amint azt az 1683-iki bánya- és hámorszabályzatból (Berg- und Hammerordnung) tudjuk. Utánuk következtek a hámorkovácsok (Hammerschmiede), azután a fujtatók (Eisenbläser), a fütők és végül a szénégetők. Valamennyien azonban szabad polgárok voltak és senkinek sem tartoztak semmiféle szolgálattal. Mindenki szabadon üzhette iparát, engedélyt nem kellett kérnie a földesurtól. Aki pl. bányát akart nyitni, az egyszerüen

bejelentette szándékát az előljáróságnál, lefizette az illetéket (Mutung) és minden további nélkül hozzáfoghatott a munkához. A korporai jog értelmében ugyan kötelesek voltak a bányajövedelemnek bizonyos részét a földesurnak beszolgáltatni, de amikor a Miksa-féle bányarendelet érvénybe lépett (1723), attól kezdve még ettől a korlátozástól is fel lettek mentve. A város tehát a szabad királyi városok jogait élvezte. Ennek köszönhető, hogy bár igen sokat szenvedett a lakosság különböző rablások és fosztogatások folytán, mégis igen hamar kiheverte a csapásokat.

Ezeket a kiváltságokat és jogokat azonban nem élvezhették zavartalanul a város polgárai. A város földesurai különösen a 18. század végefelé mindjobban korlátozni kezdték ezeket a jogokat és olyan kötelezettségeket róttak a város polgáraira, mintha Dobsina jobbágyközség lett volna. A földesurak segitségére jött az, hogy különösen II. József idején nem jó szemmel nézték a szabad királyi bányavárosok autonómiáját s igy a hatalomra törő nemesség csaknem zavartalanul gyakorolhatta jogfosztó hatalmát. A város előljárósága a nemesség tulkapásai ellen küzdött ugyan, de az uriszékek többnyire a nemességnek adtak igazat. Nevezetessé vált a városnak a pere a dobsinai Lány család ellen, amely család hosszu időn át a legkiméletlenebb módon bánt a város polgáraival. Ezen család önkényeskedéseitől csak a mult század 40-es éveiben szabadult meg, amikor a város kiváló ügyészének, Sziklay-Schmidt Edének végre sikerült a város régi jogait és kiváltságait visszaszereznie és a város ujra a „szabad bányaváros“ cimével és jogaival ruháztatot fel.

A visszaszerzett kiváltságokat azonban nem sokáig élvezhette a város, mert néhány év mulva kitört a szabadságharc, amelynek leveretése után a város ujra elvesztette a nehezen visszaszerzett jogokat. A kiváltságok elvesztésével együtt járt a hanyatlás is. Attól kezdve, hogy a földesurak megszoritják a polgárság kiváltságait, a kormány pedig szerencsétlen intézkedéseivel megnehezitette az ércek értékesitését, a bányászat mindjobban hanyatlik. A bányanyitás jogának megszoritásával és a termelt ércek szabad forgalmának korlátozásával a bányászok elvesztették legfontosabb jogaikat és a szabad polgárból lassankint egyszerü bányamunkás lett, társadalmilag lehanyatlott. Tetézte a hanyatlást még az, hogy a termelt érceket csak az államnak volt szabad eladnia, minek következtében az érc ára leszállt, a bányászt pedig mindenféle uj adóval sujtották, aminek következménye a bányászat hanyatlása, a bányászok elszegényedése lett. Rövid ideig

tartó fellendülést hozott ugyan még a mult század 60-as és 70-es éveiben a kobaltbányászat, de az ausztráliai kobaltbányák felfedezése után, valamint a dobsinai kobaltbányák kimerülése folytán ujra beáll a hanyatlás és az elszegényedés. Pedig hogy mit jelentett a városra nézve ez az utolsó fellendülés is, mutatja az az adat, hogy a néhány évtizedig tartó virágzás idején a városnak akkora jövedelme volt, hogy polgárainak sem városi pótadót, sem egyházi adót nem kellett fizetniök.

A bányászat hanyatlásának legszomorubb következménye a kivándorlás lett. A bányászok kénytelenek voltak részben más bányavidékekre, részben Amerikába kivándorolni. Az ifjabb nemzedék pedig kénytelen volt más pályán elhelyezkedni és természetesen szintén más vidéken szerencsét próbálni. A kivándorolt bányászok helyébe azonban új elem, tót napszámosok, fuvarosok és földmüvelők vándorolnak Dobsinára, ugyhogy a század második felében lényegesen megváltoznak a népesség statisztikai adatai.

A történeti események sorából még csak két nevezetesebb eseményt kell kiemelnünk, amely egyben fényes világot vet ennek a sokat próbált, szorgalmas és becsületes népnek a gondolkodására és jellemére. Tagadhatatlan történeti tények hosszu sorozata igazolja, hogy Dobsina német lakossága sohasem lett hűtlen ahhoz a néphez, amely szerető szivvel idehivta és új hazát adott néki. Hunyadi Mátyás, Bethlen Gábor, Thököly és Rákóczi nehéz harcaiban mindig ott találtuk a haza és az alkotmány védőinek a sorában. A magyar hazához való hű ragaszkodásának adott kifejezést 1848-ban is, amikor egyhangu lelkesedéssel csatlakozott Kossuth zászlaja alá és hozott igen sulyos áldozatokat a szabadság oltárára. És ugyanazzal a hűséggel és ragászkodással harcolt a magyar haza védelmében a világháboru folyamán is és nem maradt hűtlen a magyar hazához a világháború után bekövetkezett események során sem.

A rövidre fogott történeti adatokat ki kell egészitenem néhány fontos statisztikai adattal. A régebbi századokról semmiféle statisztikai adatunk nincs. Csupán következtetések révén állapithatjuk meg a 17. századbeli evangelikus anyakönyvi adatokból, hogy a 17. század első felében kb. 1000—1200 lakosa lehetett Dobsinának. Az első hiteles adátunk 1771-ből azt mondja, hogy a lakosság száma 2748 volt. 1869-ben már 5505-re szökött fel a lélekszám, mig 1880-ban eléri a legmagosabb lélekszámot: 5592-őt. Ettől kezdve állandóan csökken a lakosság száma. 1890-ben már

csak 4643 lelket mutat ki a népszámlálás. 1900-ban 5115, 1910-ben 5029 éz 1920-ban pedig 4568 lakosa volt Dobsinának.

Az utolsó három népszámlálás adatai a lakosság vallására és anyanyelvére vonatkozólag a következők:

	1900-ban	1910-ben	1920-ban
Evangélikus . . .	2846	2583	2160
Római katholikus .	1901	1977	1985
Görög „ „ .	134	173	120
Református . . .	120	148	124
Unitárius	4	—	—
Zsidó	110	146	178
Görög keleti . . .	—	2	1
Magyar anyanyelvü	746	1739	1618
Német „ „	2790	1503	1398
Tót „ „	1509	1637	1527
Más „ „	70	99	25
Irni olvasni tudott:	3445	3641	ismeretlen.

Dobsinára vonatkozó fontosabb irodalom:

Ladislaus Bartholomaeides: Incliti Superioris Ungarie Comitatus Gömöriensis Notitia historico-geographico-statistica. Leutschoviae 1806-1808.

Wenzel Gusztáv: Magyarország bányászatának kritikai története. Budapest 1880.

Johann Kachelmann: Das Alter und die Schicksale des ungrischen zunächst schemnitzer Bergbaues. Pressburg 1870.

Johann Kachelmann: Geschichte der ungarischen Bergstädte und ihrer Umgebung. Schemnitz 1853.

Josef Mikulik: Dobschau. Kaschau 1879.

Mikulik József: A bánya- és vasipar története Dobsinán. Történelmi Tár 1880. Külön lenyomatban 1881.

H. J. Schwicker: Die Deutschenin Ungarn und Siebenbürgen. Wien 1881.

Kaindl: Geschichte der Deutschen in den Karpatenländern.

Eisele Gustáv: Gömör és Borsod vármegyék bányászati és kohászati monografiája. Selmecbánya 1907.

Borovszky: Magyarország vármegyéi és városai. Gömör és Kishont vármegye.

Balogh Pál: A népfajok Magyarországon. Budapest 1897.

Hunfalvy János: Gömör-Kishont vármegye leirása, Pest 1867.

Franz Sartori: Länder- und Völker-Merkwürdigkeiten des österreichischen Kaisertums. Wien. 1809. IV. Teil 179-180.

Samuel Bredetzky: Beyträge zur topographie des Königreichs Ungarn. Wien 1803. 40-48. lap.

Caspar Piltzius: Topscha, sive Dobschina, (die hübsche Aue zwischen dem Gebürge) al. Topschinum, etc . . . (Pilz Gáspár dobsinai papnak tatin nyelvü munkája az 1584-es török dulásról. Megjelent 1671-ben.

Lux Gyula: Dobsina. Dobsina és Vidéke 1914. 4, 5, 22. sz.

DOBSINAI NYELVJÁRÁS.

Irta: *dr. Moldoványi Gusztáv.*

Dobsina az egyetlen német helység Gömör megyében. Körülötte csupa tót község van és a dobsinaiak nyelvjárása mint egy kis sziget emelkedik ki ebből a tót tengerből. Ép azért igazán csoda, hogy nem érte utól ugyan az a sors, mint több más gömörmegyei községet, pl. Csetneket, amely eredetileg szintén német volt, de már a XVII. században teljesen eltótosodott. Ez minden esetre arra mutat, hogy a dobsinaiak minden időben szívósan ragaszkodtak anyanyelvükhöz. De azért szivesen és örömmel beszélnek főként magyarul és tótokkal tótul is. Délről a rozsnyói magyarok vannak hozzájuk legközelebb, északkeletről pedig a szepességiek; ez utóbbiaktól az Ördögfej és még több kisebb hegy választja el őket. Tán ez a közeli szomszédság csábitja dr. Gréb Gyulát[1] arra, hogy a dobsinai nyelvjárást is az alsó szepesi nyelvjárások, az u. n. „Gründler"-ek közé sorolja. Merész feltevésében azonban csak egy-két jelenség bizonyitására szoritkozik.

Történelmi adataink nincsenek arra nézve, hogy a dobsinaiak mikor és Németországnak melyik vidékéről vándoroltak be uj hazájukba. Nem bizonyos, hogy a szepességiekkel együtt jöttek be, akikről már megállapitották, hogy két nagy csoportban telepedtek le; az első a XII. században, a második pedig a tatárjárás után talált itt uj hazára. Gömör megyében is már a legrégibb időben voltak németek; még a középkorban német község volt a többi között Jolsva, Rimaszombat, Rozsnyó és Feled. Ez utóbbinak neve a német „Feld"-ből származik. De Gömör szót is az ófelnémet „Gemerk," „Gemerh" (határ) alakra vezethetjük vissza.

Dobsina népies neve: Topscha már nehezebben magyarazható, mert nyelvjárási emlékek hiányában nem kisérhetjük figyelemmel fejlődését a legrégibb időktől kezdve. Városunk neve először IV. Béla királynak egy oklevelében fordul elő „Topsucha" alakban, a város legrégibb cimerében (Sigill der Bergstatt Topschau 1585.) pedig már Topschau van. Ez utóbbi lett általános az

[1] *Dr. Gréb Gyula:* A szepesi német nyelv és eredete. Megjelent: „A Szepesség" c. emlékkönyvben.

irodalmi nyelvben és ma is Dobschau. Eredetét különféleképen próbálták magyarázni; az első magyarázat a XVI. századból való. A régi, nagyrészt naiv magyarázatokat mellőzve, közlöm mindennek előtt a ma is élő és a várost magyarázó mondát. E szerint az első letelepedett bányászok elhatározták, hogy nevet adnak telepüknek. Épen ebédjüket főzték, midőn hosszas tanakodás után abban állapodtak meg, hogy hallgatni fognak; az első szó, mellyel a csendet megtörik, lesz a város neve. Rövid idő mulva egy bányász a fazékban forrni kezdő vizre mutatva, elkiáltja magát: En Top schá! In den Topf schau! Nézz a fazékba!

Az ujabb irók közül Klein Sámuel (1847-1915) ugy fogja fel a Topschau szót, hogy második része Au(e-rét), első része pedig Tobis; jelentése tehát Tobis-Au: Tóbiás rétje.

Legujabban dr. Melich János[2] magyarázta a Dobschau szót. Szerinte előbb Dobsa magyar neve volt a helységnek és ebből lett aztán Dobschau. Véleményét avval támasztja alá, hogy a magyarból átvett „a" végü helynevek később „au" végzetet vettek fel. Ilyen nevek még Kaschau, Leutscha, amelyek szintén a-ra végződtek abban az időben, amikor a magyarból a német nyelvbe kerültek. A magyar helynév kiveszett a magyar nyelvből és helyét a tót Dobsina foglalta el.

Nem vallom e nézetet, bár nagytekintélyü nyelvésszel állok szemben. Dr. Melich János nem ismervén nyelvjárásunkat, nem tudhatja, hogy a népies Topscha és az irodalmi Topschau, illetőleg Dobschau első tagja azonos alak. Kétségtelen, hogy Dobschau későbbi eredetű, először az 1585 évből való pecsét köriratán fordul elő. De abban az időben Gömör megyének még jó része német volt. Egyáltalában nem hihető tehát, hogy az au-végű irodalmi szó képzésénél egy magyar alak (Dobsa) szolgált mintául. E magyarázat nem egyeztethető össze azzal a történelmi ténnyel sem, hogy a magyarok Gömör megyének csak déli részéig húzódtak; északi részét a magyarok bevándorlása után is még hosszú ideig sűrű, áthatolhatatlan erdőségek boritották. Történelmi adataink szerint a németek alapitották községeiket, az ő kötelességük volt irtani a rengetegeket és lakhatóvá tenni a földet. Magyar eredetű névnek minálunk sehol semmi nyoma, a Dobsinát szegélyező hegyeknek, erdőknek, dűlőknek többnyire német nevük van, csak elvétve akad tót is.

2) Magyar nyelv 283 l.

Bizonyára nem tévedek, midőn azt állitom, hogy Dobschau a népnyelvi Topscha szóból fejlődött és lett általános az irodalmi nyelvben. Topscha határozottan összetétel; első tagja Top (Topf, fazék) második tagja pedig Ach (fliessendes Wasser, folyó viz), amely vagy megmaradt hely- és folyónevekben (Schwarzach), vagy pedig „a"-vá tompult, akárcsak Topscha szóban. Ilyen alakok Gotha, Fulda (ófn. Fuldaha). Topsucha alakban még felismerhető a második tag is. Jelenti tehát Topfes Wasser (fazéknak, illetőleg völgykatlannak a vize), ami teljesen ráillik Dobsinára. Az irodalmi Topschau, Dobschau pedig azoknak a szóknak az analógiájára keletkezett, amelyek a népnyelvben a-ra végződnek (frá: Frau, há: haufe).

A dobsinaiak sajátságos német nyelvjárást beszélnek, amely teljesen elüt a többi magyarországi német nyelvjárástól. Legközelebb áll hozzá az alsó szepesi, az u. n. gründler nyelvjárás és a Körmöcbánya vidékén lakó németek nyelve (Jánosrét, Kúnosvágása). Több egyezést és rokonságot találunk még a mecenzéfi nyelvjárásban is. Nyelvünk uj hazájában legalább 700 éves fejlődésre tekint vissza. Magától értetődik, hogy e hosszu idő alatt óriási fejlődésen, változáson ment keresztül az új éghajlati viszonyok, körülmények és főkép az új környezet, a tót nyelv hatása alatt. Bizonyára ez utóbbinak tudható be az erős, kemény kiejtés, a zártabb magánhangzók sűrű használata és a mássalhangzók ropogtatása. Tót hatásnak kell vennünk azt is, hogy nyelvjárásunkból kivesztek az ö, ü hangok; ő helyett rövid e van mint a magyar é, röviden ejtve (kechern: Köchin), az ü helyén pedig a hosszú í áll, vagy az előbbi e (Tír: Tür, Breck: Brücke). Csak új hazájukban szoktak le a dobsinaiak az ajakgömbölyitésről. A tót hatásnak következménye a k-nak hehezet nélkül való kiejtése is, holott a németségben általános a hehezetes-k. Sok tót szó, kifejezés is van nyelvünkben (zsaba: Frosch, host gavladait? warst du im stande? képes voltál? E sokféle hatáson nem szabad megütődnünk, ha figyelembe vesszük azt, hogy sok dobsinai ép oly jól beszéli a tót nyelvet, mint anyanyelvét. A tót hatás fosztotta meg nyelvünket attól a kedves lágyságtól amely, minden német kiejtésre nézve jellemző. Ez az oka annak, hogy idegen fül nem találja kellemesnek kiejtésünket; senki sem akarja elhinni, hogy a dobsinaiak németül beszélnek. Hangosan, szinte kiabáló hangon szólnak egymáshoz és sokszor ismétlik e szót: (:bulener welcher, melyik?:), azért elnevezték nyelvünket bulénernek, Dobsinát pedig Buléniának.

E szűk keretben nem ismertethetem nyelvünk hangjának történeti fejlődését, csak az eredményt közlöm, amelyet 1909. megjelent munkámban[3]) megállapítottam. Mindenekelőtt szembeötlő, hogy nyelvjárásunkban túlnyomó számmal vannak zártabb hangok, jóformán minden kfn hang egy vagy két fokkal zártabb lett. Számos vocalis az u felé fejlődött. Jellemző mindenekelőtt a rövid vagy hosszú „o" ott, ahol „a" van az irodalmi nyelvben (Homf: Hauf, Loc: Latte, plocn: platzen, Món: Mann, Rót: Rad, knogn: nogen), zártabban hangzik nálunk az e is, mely ép olyan mint a magyar é (Ré: Reh, Schlegl: Schlägel.) E fejlődési folyamat már a XII. században kezdődött a kfn-ben s nálunk teljesen befejeződött. Elősegitette természetesen a tót nyelv is. A nyiltabb fejlődésre csak elvétve akad eset. A zártabb hangokat megtaláljuk a mecenzéfi,[4]) a leibici és a szepesi Felföld nyelvjárásában is, de nálunk sokkal sűrűbben fordulnak elő. Legnyiltabb ejtésű az első nyelvjárás, ahol az a hang megmarad, de a leibici és a felsőszepesi nyelvjárásban o áll helyette, amelynél azonban a dobsinai o, mint személyes megfigyelésből tudom, egy fokkal zártabb. Sokkal gyakrabban következett be nálunk a diftongus egyszerűsítése is és megforditva az egyszerű hangok diftongizálása. Nálunk kivétel nélkül egyszerű hangokká lettek a következő kfn diftongusok: ou, ouw, ie, öu, öuw, uo, üe (pucobern: bezaubern, trom: Traum, han: hauen.) Egy részük természetesen az ufn-ben is ilyenné fejlődött. Gyakoribb jelenség a kfn. hosszú hangzók diftongizálása, az r előtt következetesen van diftongus és előtte csak a hangsúlytalan e maradt meg egyszerű hangnak. (Staek: Steig, derbiagn: erwürgen, koarn: Korn, hingern: hungern, derceln: erzählen.) Mindkét jelenség előfordul az előbb említett nyelvjárásokban is, sőt a felső szepesiben túlságosan ki van fejlődve a diftongizálás. Nagyon jellemző a főnévi igenév en szótagjának erős nasalizálása (rich': riechen, schlóf': schlafen,) máskor pedig ugyanennek a szótagnak erősebb ejtése an alakjában (teman: dämmen.) Ez az an megvan főnevekben is (Galgan: lafancos) és számnevekben (virzan: vierzehn.) E keleti frank sajátság megvan a mecenzéfi nyelvjárásban is.

A mássalhangzók sokkal kevesebb változáson mentek keresztül, mint a magánhangzók. Erősen hangoztatjuk őket, főkép ott,

[3]) *Dr. Mráz Gusztáv:* A dobsinai német nyelvjárás.
[4]) *Gedeon Alajos:* Az alsómecenzéfi nyelvjárás hangtana.
[5]) *Gráb Gyula:* A szepesi Felföld német nyelvjárása.

ahol az utánuk következő magánhangzó elesik (Geret: Gerede, Plók: Plage.) Ép ilyen erős az r kiejtése is, sokkal erősebb mint a többi német nyelvjárásban (Foter: Vater, Béter: Wetter.) Nagyon jellemző nyelvjárásunkra nézve az is, hogy w helyén következetesen b áll a szó elején, ha magánhangzó követi (bont: Wand, beschn: weschen.) E sajátság általános volt a középkori bajor nyelvjárásban és a dobsinaiak megtartották a mai napig. Bremer szerint most csak a kel. frankban, Westpháliába ismeretes. Megtaláljuk még a szomolnokhutai, mecenzéfi és a gründler (:délszepesi:) nyelvjárásban. E két utóbbival egyezik még abban is, hogy b-nek nálunk p felel meg a szó elején (Plum: Blume, pendn: binden.) Ugyancsak p-t ejtenek a dobsinaiak a szó közepén és végén ott, ahol az irodalmi nyelvben pf van (klopn: klopfen, stopm: stopfen, Sump: Sumpf) ami keleti középnémet jellegre mutat. Ugyanezt látjuk a gründler nyelvjárásban is. Közös vonásuk még a zöngés „s" használata a szó elején és a szó közepén magánhangzók között. Ép ugy hangzik tehát mint a Bühnensprache s-je,

A dobsinaiak eredetének kideritése nehéz kérdés, amelyre tulajdonképen a történelemnek kellene felelni. Rólunk azonban sehol sincs szó és a krónikairók, mikor a Felvidék benépesitéséről írnak, a Németországból bevándorolt németeket — Saxones — néven emlitik. Ezeken azonban nem csupán a szászokat kell érteni, hanem általában azokat a németeket, akik Magyarországba jöttek. Az első nagy tömeg II. Géza idejében vándorolt be és telepedett le a Szepességben és Erdélyben. 1141 és 1161 között a Rajna és Mosel folyók vidékéről indultak el új hazát keresni, 1142—1150 között Thüringiából és Sziléziából, 1259 körül pedig Bajorországból özönlöttek országunkba. Bizonyos, hogy a dobsinaiak és Gömör elmagyarosodott és eltótosodott németjei is e rajokhoz tartoztak, mert a nyelvészet is igazolja azt, amit a történelem mond. Vannak ugyanis nyelvünkben sziléziai és bajor elemek is. Nagy kérdés azonban az, hogy melyik az ősi nyelv, mert a dobsinai nyelvjárás mai állapotában keverék nyelvjárásnak tekinthető. Történelmi adatok szerint is több izben telepitettek Dobsinára németeket; igy 1326. Bebek László fia, Miklós, engedétyt kapott arra, hogy németeket hozzon oda. Egy régebbi oklevél szerint pedig korponaiakat kellett odahivnia, amit évek múlva meg is tett. Bartholomoeides pedig Comitatus Gömöriensis notitia 1800 c. művében azt állitja, hogy azok az emberek, kiket Bebek Miklós a közeli vidékről Dobsinára telepitett, tulajdonképen a kvádok utódai

voltak, kik szerinte még a XIV. században is éltek. E szó „kvondl" szénpor — úgymond — kvád szó. Valóban nem találjuk megfelelőjét a régi német nyelvben; a tótban megvan, de ide a dobsinaiból került.

Igaz, hogy Bartholomoeidest nem kell komolyan venni, de viszont szinte bizonyos az is, hogy azok a német törzsek, kik Timon és Severinus szerint a felső Garamig és a Sajóig húzódtak, nem tünhettek el egyszerre a föld színéről. Nem lehetetlen, hogy a dobsinaiak és Gömör megye többi németjei a megye ősrengetegeiben már kulturált helyekre is bukkantak.

Akármilyen néptörzs voltak is az utódok, tény az, hogy az utódok összeolvadtak Dobsina régebbi lakosaival. Telepítések, tömeges bevándorlások mindig voltak olyan városban, mint Dobsina, melynek hírét gazdag bányái elvitték messze földre. Első sorban a szomszéd népek költöztek be Dobsinára, bizonyára olyankor, mikor a lakosság erősen megfogyott, pl. a törökök betörése vagy nagy járvány után. Innen tán az egyező vonás a gründlerek (alsószepesi) és Dobsina nyelvjárása között. Egy nyeljárásnak azonban nem lehet őket tekinteni, mert az egyező sajátság sokkal kevesebb, ha csak azt nem nézzük, hogy a dobsinaiak és gründlerek megértik egymást. A megértés azonban nem igazolja a tudományos álláspontot. A palóc is megérti a szegedi embert s mégis mindegyiknek más a nyelvjárása.

Mint az unokáról ráismerünk nagyatyjára, vagy az átöröklés törvényénél fogva sokszor ősi testi és lelki tulajdonságok öröklődnek apáról fiura, ép úgy vagyunk a nyelvjárások ősi elemeivel is. A dobsinai nyelvjárásból egész határozottan megállapíthatjuk, hogy keleti középnémet jellegű nyelvjárás, melybe hatoltak ugyan más elemek is a sokféle telepítések következtében, eredetét azonban hangtani és lexicális sajátságai miatt a keleti frankok, közelebbről az érchegységi nyelvjárások területén kell keresnünk.

BULENIA POÉTÁI.

Irta: *Lám Frigyes*, leánygymnásiumi c. igazgató. [1])

Dobsinának legismertebb iródeákja, minden buleener-hagyománynak megható szeretettel és bámulatos szorgalommal megáldott feljegyzője és tehetséges poétája: Klein Sámuel.

1847. január 29-én született Dobsinán. 1870-ben tanitó lett szülővárosában. 1878-ban igazgatója lett a községi elemi iskolának. Ő szervezte az alsófokú ipariskolát és a bányásziskolát. 1898-ban áll. polgári iskolai tanitó lett, később a polgári teányiskola igazgatója. Sok cikket irt, amelyekben szülővárosát és népét ismertette. Leforditotta Piltzius Gáspár művét: „*A törökök betörése Dobsinára*“ (1584). Megjelent Rozsnyón 1903-ban (80 lap). Legkiválóbb és legterjedelmesebb néprajzi műve: „*Bulenia*“ 1906. Különlenyomat a „Gömör és Borsod vármegyék bányászati és kohászati monographiája“ című műből. (Albumalak, 26 l.) Ebben leírja szülővárosának népét, gondolatvilágát, ismerteti a tájszólást és ennek illusztrálására a saját maga verses műveiből idéz egy csokorravalót, de eltitkolja szerzőségét. Rendkívül szép és élvezetes olvasmány; ilyen munkát kellene íratni minden egyes városkánkról! Hiába titkolta el Klein a szerzőségét, — neve széles körben ismert volt, nemcsak Buleniában, ami Dobsina tréfás neve. Régen tudta mindenki, hogy Kleintől származik minden közszájon forgó dobsinai költemény. Műveit idézték Siegmeth Károly és Kövi Imre.[2])

A mester tisztelői végre elérkezettnek látták az időt, hogy költeményeit kötetben összegyüjtve kibocsássák. 1914 őszén jelent meg a „Topscher Gatscholper“ című gyüjtemény. A cím annyit jelent, mint dobsinai csevegések. Előszót Weber Rudolf írt hozzá; Spangel Rudolf pedig fejtegetést a buleener helyesírás törvényeiről.

A kötet első része dalokból áll, amelyeket a szerző nagyobbára magyar népdalok zenéjére írt, ami sokszor igen groteszk hatású, mert a német nyelv és a magyar muzsika ritmusa nem illenek egymáshoz, de ez a tudatosan akart komikum csak fokozza a

[1]) *Dr. Loisch János:* „A Szepesség“ c. emlékkönyvben jelent meg.
[2]) *Siegmeth:* Jahrbuch des Karpathenvereins-ben, 1887. *Kövi:* Pisenstëtzchen. Kesmark, 1912.

tárgyban levő exotikumot és nagyon hozzájárult a versek népszerűségéhez. Nehány dalszerű költeménye Kleinnak „As Krämel en der Hett“ című kiadatlan, de már előadott vigjátékából való, amely a bányászéletből van merítve.[3]

A második csoportot mondák alkotják, amelyek rendesen elrejtett kincsek körül forognak. (Die drei Tulippen, Die Venediger, Es Peetler-Brennel, Die Silberzechen, Die Nooter von der Sott etc.)

Az elbeszélő költemények eleven menetűek, friss hangúak, kedélyesek, de sokszor terjengősek, bőbeszédűek is. Klein megénekli a törpék, manók, bányatündérek és kisértetek mesevilágát. Hogy milyen kedvesen tud regélni, álljon itt nehány szakasza a „búbos pacsirtáról“ szóló versének, melynek bevezetése eszünkbe juttatja Kisfaludy Sándor „Csobánc“ című költeményét.

AS MEARCHEN VON KOBELEARCHEN.

Komm nor hëar, du kleenas Këarlchen!
Setz dich hiedan of mai Knie!
Ich erzähl der itz a Mëarchen,
A schen'ras bist hëaren nie!

Amikor az Isten a teremtés után adományait kiosztotta, egy kis madárpárocska azt kivánta:

Doß om Heep sillt ihnan bochsen,
Bie an Schandaar a Federschupp;
Dëar sa fat bollt sauber schmicken,
Kiwain sich pai jeden Zupp.

és Isten teljesítette a kérést. A kis bóbitás madarak

„Tenzeln datten of en Strossen
Kweschen ondern Vegeln scheen,
Bie om Baal die stolzen Fräulen,
Die as ihnan obgasehn.
Und dos es dos scheena Mëarchen
Aus en Dëafel Kobelëar.
Von den lieben Kobelëarchen,
Dos uns olln gafällt so sëar.

3) Nem eredeti vigjáték, hanem Fest Emilia darabjának átalakítása.

Sam. Klein.

A mesékbe Klein sokszor modern vonást visz bele, értékesíti a történelem és a technika vívmányait is. A Vloarenseifen-ben pl. siratja a manók eltűnését, — talán Amerikába vándoroltak ők is!

„Die Winschelrute ën der Topsch"-ban elmeséli, hogy három bányász a Lapis Refugii-re ment a varázsveszővel, egy barlangban kisérleteznek vele, ott idegent látnak, akiben kisértetet sejtenek. De ez a kisértet bemutatkozik. Egyetemi tanár. Összeszidja babonájukat. A régi Wünschelrute humbug; minden embernek van varázsvesszeje, ez az *ész*. Az ész találtatja meg velünk a föld rejtett kincseit. Klein tehát racionális szinezetet ad a régi meséknek. A „*Grubenfee*"-ben leírja a mélység igazi tündérét, aki sugaraival öl. A *rádium* ez a tündérkirálynő. A tündér megfékezhető; ha rabigába hajtják, Dobsina ismét nagy lesz:

„Radium, dos mußt sich fënden
En Buleenien gonz pustimmt!"

A harmadik rész vidám elbeszéléseket és tréfás verseket tartalmaz. Megénekli a költő pl. „Bruder Michel"-t, aki mindig inni akar, a mennyországot borpincének, az angyalokat pincéreknek tekinti. A boldogult ivóknak Isten hosszú nyakat ad, hogy tovább érezzék az erjedt must mennyei ízét.

Michel ideálja ezért a hosszúnyakú zsiráf.

Az elbeszélések gyöngye: „As Richtersetzen ën der Topsch". — A régi időben nem úgy választottak bírót, mint ma. A legtekintélyesebb lett a bíró. És ki volt az? A legkövérebb! Mérlegre tették a jelölteket. A legsúlyosabb lett a podeszta. Egyszer két párt versenyzett; mind a kettő hizlaltatta a maga jelöltjét. A választáson az egyik párt csalt; vasreszelékkel béleltette ki Őpocaksága nadrágját. A győztes, aki sok disznópecsenye- és káposztafogyasztás által emelkedett a bírói székbe, a Krautundfleisch nevet kapta. (Tényleg volt Dobsinán egy Lachanosarcus — káposztahús nevű család!) A felülmúlhatatlan vídámságú költeményt Klein azzal fejezi be, hogyha ma volna ilyen bíróválasztás, akkor győztes az lehetne — aki ezt a verset írta!

Leíró költeményei, genreképei, dobsinai közmondásokat és furcsaságokat rímbeszedő parafrázisai, népszokásokat festő verses intelmei és pajkos adomái mind igen ötletesek és sikerültek. A szép hegyes, erdős környéket is megdalolja szép és eredeti megfigyelések kapcsán.

Magasztalja a régi polgári egyszerűséget, néha igen furcsa példákkal, pl.:

Friher boaren olla Leut
Mët er hëlzern Kiach zofrieden
Und itz muss der liaba Gott
Gleich a Basilika kriegen.

Szívesen választja kiinduló pontnak valamely ismert költemény bevezető sorait, szereti a refrain-nel ellátott versformát.

A tréfa jól áll neki, de megható és mély hangokat talál fájdalmának kifejezésére is; siratja az elhúnytakat, a régi jó időt, az öregséget, a maga elárvulását.

Legmélyebb érzése a szülőföld szeretete. Az igazi buleener folyton vissza-visszavágyik Dobsinára, ha másképen nem, hát holtan kivánkozik haza.

Dte lieba, sissa Heemot
Hon biër von Harzen gëarn!
Biër bëlln holt olla bieder
En Toot noch Topscher bearn!
Und dat mët Eldern, Bridern,
Benn och nor en der Truhn,
Zusoof mët unsern Lieben
Zo guter Letzt zo ruhn!

Klein meleg kedély; pajkos humora néha igen eredeti bukfenceket hány. Találékony és ötletes. Itt-ott érzik rajta a pedagógus, aki azt hiszi: repetitio est mater studiorum. Ellapítja sokszor a jól indult mesét. Versei szinte tökéletesek, szereti a nehézségeket. Szinte látjuk örömét, amikor játszva faragja ki az egy rímet kívánó szakaszokat. Bátran mondhatjuk, hogy jó és hű sáfárja volt a reá bízott talentumnak, uzsorát űzött a veleszületett tehetséggel. Összemérhető a legnagyobb tájszólásköltőkkel.

Klein Sámuel meghalt 1915 február havában.

Sírján mindig örökzöld marad a buleener-hála koszorúja, de a zipserek is meleg rokonszenvvel zarándokolhatnak pihenőhelyére, mert bármit mondjon is a komoly nyelvtudmány a két nyelvjárás nem egymáshoz való tartozásáról, a zipser, aki Kleint olvassa, azt érzi, hogy ugyanaz a szellem lengi át, mint Weber vagy Schma-

läüne költészetét, — testvérére ismer a dobsinaiban! Dobsinának a zipser azt kívánja, amit Klein egyik „*leghelybelibb*“ verse óhajt:

GLICK AUF!

(Das alte Zauberwort der Berge.)

Of en Rothaus ën da Topscha hängt a Schild,
Of en Schild es ausgaschnitten a fain Pild.
Man gasieht om Pildchen a kleen Tëppel stehn,
Und a Männel kuckt dat en dos Tëppel rën!

Hano batter! Beest's is och, bos dos podeit?
Holt's ën Ear dos Pildchen fat is Topscher Lait!
En die Tëpp die ëaschten Topscher sëar-vorgnigt
Hon geschaat und iären Noman hear gakriegt.

Och die gonza Topscha ës a Kessel-Top,
Schaht man scheen von Longanpark ëns Tool hie ropp
Bos dat drën en Uërzaiten gabraschgait hot,
Von den heep ber viela Joar as Fetta ob.

Kopper, Sëlber, Kobalt, Nikl, Aisenstëën
Sain die Pëssen, die da boarn en Kessel drën.
Viela Joar schon sain vorflossen pai den Schmaus,
Itz biërt's knopper! denn a Bronn scheppt och sich aus!

Moncha suchen ondra Tëpp sich ondersbu';
Bondern beg! Hon hie pai uns ke Fried, ke Ruh.
Ober ich, ich meen, as kinnt och onders sain!
Schat, as Männel dat om Roothaus lëart as fein!

Kuckt as doch noch fat ëns kleena Tëppel rën.
As muß monchen Pëssen datten noch gasehn!
Net vorzogt! En Poarer tiefer ongasetzt!
As muß bieder pesser bëarn zo guter Letzt.

Pis as Männel schat ëns Topscher Tëppel fain,
Soll der Topscher och noch fat „Topschauer“ sain!
Benn dos Männel nimmt von Topp die Aagen ropp!
Eascht den ës von Brocken ledich unser Topp!

Of dos trink ber itz mai lieben Häujerslait,
Bos ber hoffen, doß uns unser Harrgott gait!
Hoch solln leben hait of Pfingsten olla scheen,
Doß die Gruben bieder pold ën Segen stehn!

Dobsinának volt más verselője is, pl. *Jex András* „Hutmann", aki igen ügyes költeményben írta le *„Bie die olten Häuer hon as Pfingsfest gaholden"* (Bulenia. 22—23. l.)

Schont drei Bochn vor „Pfingsten ës boaren poroten
Pein Brudervoter, die Ältsten och und zwa Jüngera mët:
Bi as Häuerfest soll gaholden sein?
Natirlich boar gleich die Red von bifl Foß Bein?
Der Brudervoter sogt: „Ich meen ocht Foß sein ganug."
„Zain, ploß nor a heem en Mätbridern en Krug.
— Meldt sich der Jakob — sei doch nët tomm!
Vierhundert Monn prauchn doch holt nor schont 12 Foß,
Doß doch jeder biat och a Finkel noß!"
Der Dainjel sogt: „Zwa loß per ob, zehn mußn sein,
Ober gebt ocht, doß nët Gaspielich bit sein!

Jelenleg is van a buleenereknek egy városi poétájuk, rímfaragójuk: *Pellionís Sámuel* személyében. Pellionisz Sámuel született 1870. június 27-én. Foglalkozására nézve cipész, aki Hans Sachsra emlékeztető ügyességgel forgatja a humor és a lokálpatriotizmus pennáját. Költői lélek, aki ha kellő iskolázást kapott volna, igen szép dolgokat hozott volna napvilágra.

Munkaközben minduntalan megfogamzik lelkében egy-egy költemény, de ő ezeket nem írja le, ellenben könyv nélkül el tudja mondani az összes alkotásait. Írt barátjai nógatására két színdarabot is *(Der gascheita Häuer* és *A lostich Trauerspiel.)* Igen mulatságos költeménye: *Die gastëarta Vorstellung*. Egy dobsinai baka statisztának szegődik be egy bécsi Prater-szinházba. Valóságnak veszi a darabot: ölelgetni kezdi az egyik színésznőt; a közönség nagy gaudiumára le kell gördűlnie a függönynek.

Megható és keresetlen szavakban siratta el Klein Sámuel halálát (Zon Ondenkn von Topscher Dichter Saml Klein:)

„Gakonnt hot an die gonze Topscha
Und bit sein Nooman eewich nennan.
Gakonnt hon an och sear viel Fremda
Und ban an fattn oonerkennan.„

Lelkes szavakban vallja magát dobsinainak.

Man tarr och topschrisch redn,
Man tarr och Topscher sein,
Bit sich nischt dermët vorgebn
Von Recht und Nobelschein!

* * *

A jede Sproch en Earn,
Die es geit ol Gottes Ead.
Keena tarr man vorbearn,
Jëda hot deen gleichn Beat!

A Versl ober Bentschl
Rihrt och en oldern Jontsch,
Sogt om es junga Jentschl
En seiner Sproch an Bontsch.

A költő — hozzám intézett sorai szerint — 33 éves korában megsiketült. Ezért költ most, hogy az unalmat elűzze. (Schreibt aus Langerweile manchmal einen Unsinn — mondja.)

Dobsina 600 éves alapitásának ünnepén ő üdvözölte honfitársait zamatos buleenerversben, melyet befejezésül itt közlünk.

ZOR SECHSHUNDERTJOAHRFAAJER DER STOOT TOPSCHA.

1 Sechshundert Joahr heesst Topscha hie dear Oat,
Sait unser Ahnan hear sain komman
Und man dos fromma Peakmonnsboat
Zum easchtenmol hot hie vornumman:

2 „Glick auf!“ Du hail'jer Peakmonnsgruss,
Bie du den Tool zueascht erklungan,
Hot om der Himmel gebn an Kuss
Und Engel hon derzu gasungan:

3 „Willkomman lieben Peaklait hie,
Suchts ematem en Peak und Grenden
Met grussen Flaiss und Harter Mih
Uud bos is suchts, bats raichlich fenden!

4 Die Peaklait hot Gott nie vorlossen,
Die fromm leben noch Gotts Gapot,
Iëhr Oabert laisten undvordrossen
Vorlaiht om Seegen Gottes Root!“

5 Und bie die Engel dos gasungan,
Als bear a Gaist en sa gafoahr'n,
Es sechsfoch a „Glick auf“ erklungan'
Von easchten Sechsen, die hie boar'n.

6 Sich glaich pumiht met Schlägel, Aisen
Bu hiedan bear raich Eaz zu fenden,
Als kihna Männer zu pubaisen,
Bie man sich muss a Heemot grenden.
7 Es boar net laicht! Noch grusser Ploog
Und mihsom viel unnitzan Beegen,
Hon sa gafonden 'n Gong von Tog,
Dear om vorsprochen raichen Segen.
8 Gaoabert glaich met gonzen Flaiss,
En Gong bie meeglich ofzudecken,
Pis zoobenst sa om Tonnanrais
Vor Miedichkait die Glieder strecken.
9 Und Grindner Bruder baist a Stuf,
Die en den Gong ear dat gafonden,
„Hie schaa mai Suhn, die Aagen of,
Ob net drenn Selbereaz vorhonden!"
10 „Mai Seck, jo-jo, schaat nor die Splissen,
Von deara Sait, hie of en Quoaz
Zum Eederchen zusooman fliessen,
Bie of der Toon der frischa Hoaz!"
11 „Ollmächt'ger Gott, Herr Jesus komm,
Vorlaih uns hie an raichen Segen,
Losts singan uns und peeten fromm
Und bondeln of garechten Begen!"
12 Und Gott der Harr hot sa erheart,
Gadiegen Selber sa erreechen
Und die hon, bie as sich gaheart
Die Grub glaich „Selberzech" gaheessen.
13 „Mai Suhn, du gehst glaich of die Boca,
Die fraid'ga Pootschoft zu vorkinden,
Breng hear dai Baib, och die kleena Koca,
Biër belln uns hie a Heemot grenden.
14 Ruf olla Londslait, Baib und Kend.
Die dat en Boogtool du bist fenden,
Denn sain ber net meh en der Fremd,
Benn ber a Heemots-Oatschoft grenden!"
15 So sain sa olla heargazogen:
Met Baib und Kend ens' naaja Lond
Und bie a schener Regenspoogen
Gareecht sich briederlich die Hond.

16 Die easchten Kräm sain polt enstonden,
Schon ofgapaut och una Koat,
Doch hon keen Nooman sa gafonden,
Bie heesen soll dear naaja Oat.

17 Bie sa pein Faajer sain gasessen,
Sogt eener: „Es sai Gottes Bell,
Mieg unser Oat, bie dos Boat heessen,
Bos zueascht fällt, — und itz saits stell!“

18 So sain sa stell a Poos gasessen
Pis ihn' as Teppel ieberleeft
„Top scha!“ Kraischt eener, bie pusessen
Und man den Oat glaich Toppscha teeft.

19 A spasijer Nooman es vorboar,
Man konn an net so laicht vorgessen,
Toppscha hesst schon sechshundert Joahr
Und soll och baiter Toppscha heessen.

20 Jëhr Ohnan, die is hear saits komman
Gasegent boar aich jeder Schritt,
Bie lät es sich hie herrlich bohnan
Und bondeln aajern friehern Tritt.

21 Dear Oat es net ganaa pukonnt,
Bu iëhr Uarheemot boar vorhonden,
As lait goar bait: en Sochsenlond,
Bu enstens iehr Bieg gastonden.

22 Barum die Heemot sa vorlossen,
Ob Noot galitten sa hon seahr,
Bees niemond; dos es begvorflossen
En der Vorgessenheit ewgen Mear.

23 Von Ungarn Keenichs Thronesstufen,
Hie zu putraiben en Grubenpau
Met Fraibrief boaren sa garufen,
Zu duachschirfen Hiebel und Au.

24 Met iëhren Werkzaig: Aisen, Schlägel
Hon sa so moncha Grub erschirft,
Duach iëhren Schweess hot moncher Enkel
Den später goldnan Bain gaschlirft.

25 On deara Poch hon sa gagriebelt,
Bos omgaschaitsten bear zu tun,
Ihr Kerper hon sich drenn gaspigelt,
Pai ihrer Ploog, pai ihrer Ruhn.

26 Die Sonna hot of sa gaschienan,
Die och noch hait, hie of uns schaint,
Dear Himmel hot of sa gagrienan,
Met Reegen, bie ear of uns graint.
27 Doch net aso! Uns schitzen Hittenn,
Die sa voar uns hon ofgapaut.
Doch sie hon schutzlos oll's galitten
Und doch derpai of Gott vortraut.
28 Met fromman Singan und met Peeten,
En grusser Soag, pai klugen Hondeln,
Die Beeg und Steeg, die sa gatreeten,
Biër ihnan unglaich baiter bondeln.
29 Aso, vorboahr: nischt glaich ber ihnan,
Sie boaren a gottfirchtich Volk
Pureet nor Gott alleen zu dienan,
Net Ippichkeit und aiteln Ulk.
30 Sie hon a Heemot uns gaschoffen
Vor iëhr Nochkomman fat gasoagt,
Biër tarren dos och net zuroffen,
Die hon es uns doch nor gapoagt.
31 Hon voar uns Feld und Flur gapildet
Und gonza Bälder ausgaroont,
Hon voar uns Frost und Hetz gaduldet
Und net pudocht, ob es sich lohnt.
32 Keahr ber en sich und losts uns folgen,
Ganiess ber doch iëhr goldna Flur,
Denn bit sich Gott met uns gadolden
Und fiehren of der Oltens Spur.
33 Vlaich gait uns Gott den raichen Segen,
Bie unser Ohnan hon gahot,
Denn kimmt och bieder naajes Leben
En unser viel-galiebta Stoot.
34 „Glick auf!" Gott geb, es soll galingan,
Doss unser Bontsch sich boll erfelln
Und uns net kinnt as Schicksol zwingan
Zu bondern en die Fremd sich quäln.
35 Met Donk gadenkts der taajern Olten,
Die grood itz vor sechshundert Joahr,
Met iëhrer Kroft, met klugen Bolten
Gatrotzt a jeglicher Gafoahr.

36 Sich und och uns a Heem zu grenden,
Viel Werker pauen on die Poch,
En Schächt und Stelln raich Eaz zu fenden,
Putraiben och der Schmelzungs Foch.
37 Dos olles schen zu henderlossen
Der eengenan Nochkommanschoar,
Und fiehren baiter unfordrossen,
Pusteht schont itz sechshundert Joahr.
38 En deara Ead hie ruhn iëhr Glieder,
Die sich zur letzten Ruh gastreckt,
Die Ead, die deckt och uns'ra bieder,
Benn man uns eenstens renngaleegt.
39 Gott geb en Hiebeln raichen Segen,
Der Peakmonnschoft naaj'n Lebenslauf,
Der Toppscha noch a longas Leben,
Of doos ruuf ber: „Glick auf! Glick auf!"

Samuel Pellionisz

DOBSINA LEGRÉGIBB ÉPITŐ-MŰVÉSZETI EMLÉKE.

Irta: *Dr. Lux Kálmán,* műegyetemi magántanár.

Ha valamely város régi kulturájára vagy korára helyes következtetést akarunk vonni, vizsgálat tárgyává kell tennünk annak legrégibb műemlékeit is. Ezek sokszor többet mondanak, mint megcsonkult vagy töredékben maradt okmányok. Történelmi okmányok és feljegyzések bizonyítják Dobsina hatszáz éves korát, de régi kulturájának megdönthetetlen bizonyítéka ötödfél évszázadnál öregebb temploma, a mai ágostai evangélikus templom.

A templom kőbe vésett formái után itélve a XV. század második felében, Mátyás királyunk idejében épülhetett. Architekturája, építészeti kivitele elárulja, hogy gyakorlott mester évszázadokra szóló alkotása: olyan mesteré, ki a késő gót építészetí stílus minden művészi követelményével és szerkezeti szabályával tisztában volt. A templom történetét és az ahhoz fűződő történelmi eseményeket nem ismerem, azoknak kideritése és tisztázása illetékesebb kutatók feladata: én tisztán csak annak építészeti alakítását tettem tanulmány tárgyává. Sajnos ezt is csak futólag tehettem, mindamellett remélem, hogy megfigyeléseim némileg mégis hozzájárulhatnak az emlék építészeti multjának tisztázásához.

A templom eredetileg egyszerűbb alaprajzon épült, egy hosszúnégyszögű s a hivőket magába foglaló úgynevezett hajójához kelet felé diszesebben alakitott szentély, nyugat felé pedig egy magasra szökő torony csatlakozott. A szentély alakítása teljesen megfelel a XV. századbeli gót templomok építési szabályainak: két szakaszból áll, a hajóhoz közvetlenül csatlakozó hosszúnégyszögű részből és a szabályos nyolcszög oldalainak megfelelően épitett tulajdonképeni szentélyrészből, mely a főoltárt foglalta magába. A templomhajót a szentélytől szépen tagozott hatalmas csúcsív, az úgynevezett arcus triumphalis választotta el. Mind a hajót, mind a szentélyt az akkori idők izlésének megfelelően gazdagon tagozott kőbordás boltozattal födték. A boltozatbordák oldalnyomását erős támpillérekkel ellensúlyozták. Míg a szentélyrész támpillérei kivülről érvényesültek, addig a hajó boltozatának oldalnyomását a

Evangélikus templom főbejárata.
Dr. Ráth Zoltán felvétele.

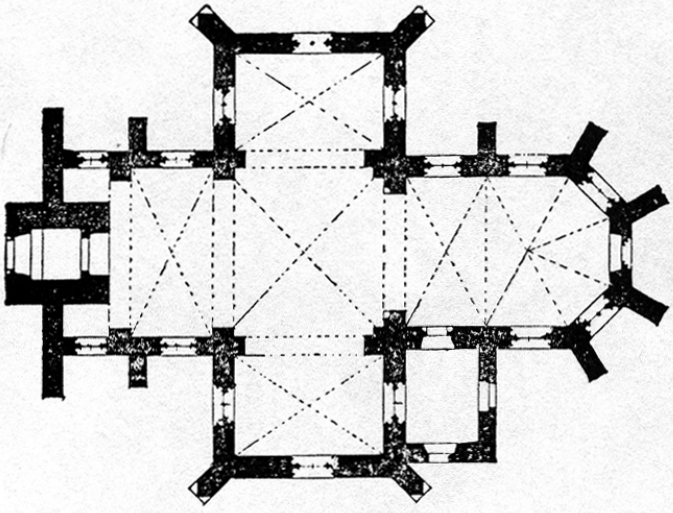

A templom alaprajza. Dr. Lux Kálmántól.

belső térbe beépített pillérek fogták fel. Az eredeti templomhajó három szakaszra oszolhatott, mely szakaszokat hosszú csúcsíves és gazdag kőrácsozatokkal diszitett üvegfestésű ablakok világították meg. A főbejáratot magába foglaló torony eredetileg teljesen a templom terén kivül esett. Még alig fejezhették be a templom építését, az máris szűknek bizonyult. Igy kénytelenek voltak azt kibővíteni. A kibővítést sajátságos módon hajtották végre. A hajótérnek a szentély felé néző két szakaszát egybefoglalva kétoldalt egy-egy boltmezővel kibővitették s ezen a helyen valóságos keresztházat létesitettek. A hosszhajó megmaradt szakaszát nyugat felé hosszirányban megtoldották úgy, hogy a toldalék belső tere a tornyot kétoldalt félig körűlfogja. Az átalakítás folytán ezen résznek belső kiképzése a külső homlokzati megoldással összeütközésbe jutott minek folytán a homlokzat kiképzés egységesítése miatt a középső támpilléreket el kellett tolni.

A kereszthajó részei átlósirányú támpillérekkel szervesen hozzáilleszkednek a templom épitményéhez, ezzel szemben a hosszhajó külső kiképzése a homlokzat kedvéért eltolt dekoratív támpillérekkel nem tükrözteti vissza híven a boltozat szerkezeti követelményeit. A torony teste ma félig benyúlik a templomtérbe, melynek nyugati homlokfala a toronynak támaszkodó oromzataival úgy hat, mintha a toronynak széles támpilléreit alkotná. Mind a nyugati homlokfalon, mind a kereszthajó oromfalainál a támpillérek befejezéseként magasra kiemelkedő karcsú kőtornyocskák (fiálék) szöknek fel, melyeknek csúcsát díszesen faragott keresztrózsa koronázza. Szépen faragott keresztvirág díszíti a kereszthajó ormainak hegyét. Nyolc keresztrózsa fejezi be és ékesíti a magas torony oromtetőzeteinek (wimpergáinak) és saroktornyocskáinak (fiáléinak) kőarchitekturáját. A nagy toronysüveg négy saroktornyocskája nemcsak architektonikus dísz, hanem egyúttal a város hajdani vásártartási privilégiumának hirdetője és symboluma; ez a négy kecses kőtornyocska, — ha irásbeli bizonyíték nem is volna — már magában is hirdeti, hogy Dobsina már a XV. században más városokkal szemben jelentékeny előjogokat élvezett.[1]

A templom csúcsíves ablakai különös figyelmet érdemelnek, minden ablak más-más idomú díszes kőrácsozatot mutat, nincsen két egyforma kiképzésű ablak díszítmény, minden ablak különleges érdekes mérműves záradékot nyert; minden ablak más-más művészi üvegfestménnyel lehetett ellátva.

[1]) Vásártéri jogot Zsigmond király 1417-ben adományozta a városnak.

A templom díszes és méltó kivitele arra is enged következtetni, hogy falait hajdan a csetneki templom falfestményeihez hasonló freskók boríthatták. Erre enged következtetni Sztehlo Kornél feljegyzése, ki a „Kétszáznegyven esztendő az egyház szolgálatában" című művében megemlíti, hogy az 1855-iki tűzvész előtt a templom tele volt faragott szentekkel és szentképekkel s a restaurálás alkalmával ezeket kidobálták s az iskolásgyermekek tevékeny részt vettek a szentek lefejezésének és megcsonkításának munkájában, bizonyára nagy kárára a magyar történelmi szobrászatnak. Ki tudja, hogy a hozzánemértés és türelmetlenség milyen értékeket semmisített meg.

Történelmi adat vagy feljegyzés nem maradt a templom építőire nézve; a közvélemény azt tartja, hogy a husziták építették. Ez a hiedelem teljesen tarthatatlan, mert a templom felépítésének rendszeréből, az alkalmazott építészeti formákból, a tagozatok alakjából és méretezéséből világosan kimutatható a nagy rokonság mely a szászországi középkori építőiskolákkal (Bauhüttékkel) hozhatja vonatkozásba. Még világosabban kitünnék ez a kapcsolat, ha a faragványos köveken, ajtó és ablakkereteken feltárnók az itt dolgozó kőfaragók mesterjegyeit. Nem kételkedem, hogy a faragott köveken számos olyan mesterjegy lappang, melyeknek szerzői a szászországi Bauhütték kötelékébe tartoztak. Sajnos olyan rövid időt tölthettem Dobsinán, hogy e mesterjegyek felkutatására nem terjeszkedhettem ki. Ezt a mulasztásomat talán lesz alkalmam pótolni s a templom pontos felmérésével, részleteinek beható tanulmányozásával sikerülni fog a dobsinai ősrégi templomot, más műemlékekkel való összehasonlítás révén a művészeti alkotások azon kategóriájába besorozni, mely azt művészi kvalitásánál fogva méltán megilleti.

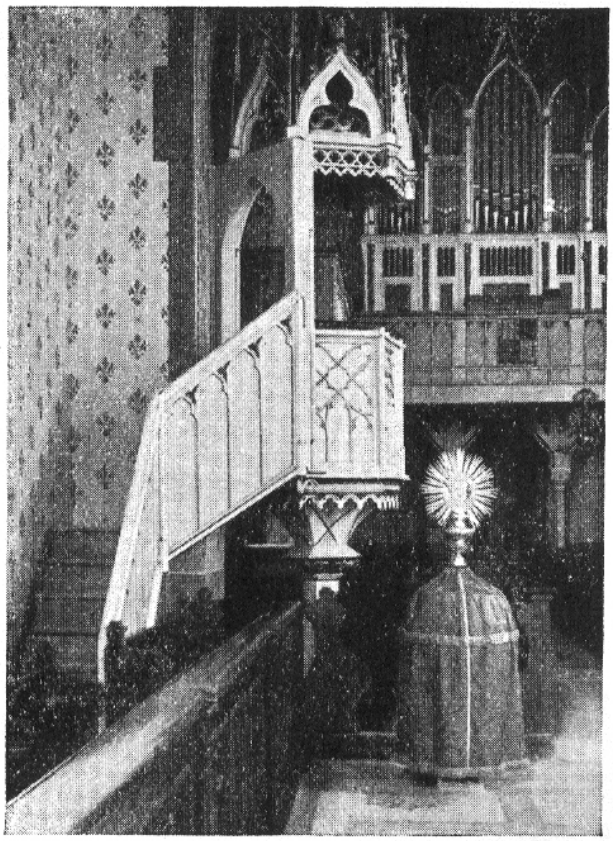

Ev. templom belseje:

Keresztelő medence.

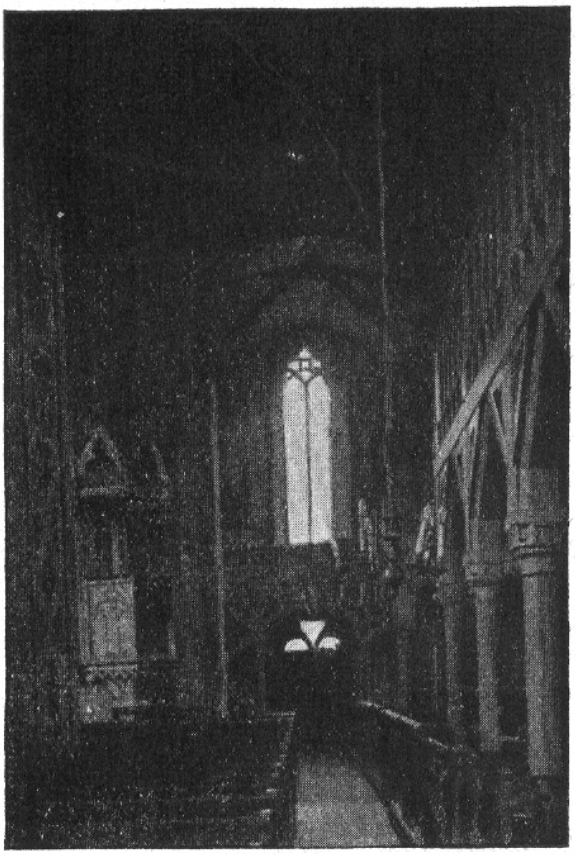

Kereszthajó.

Dr. Ráth Zoltán

felvételei.

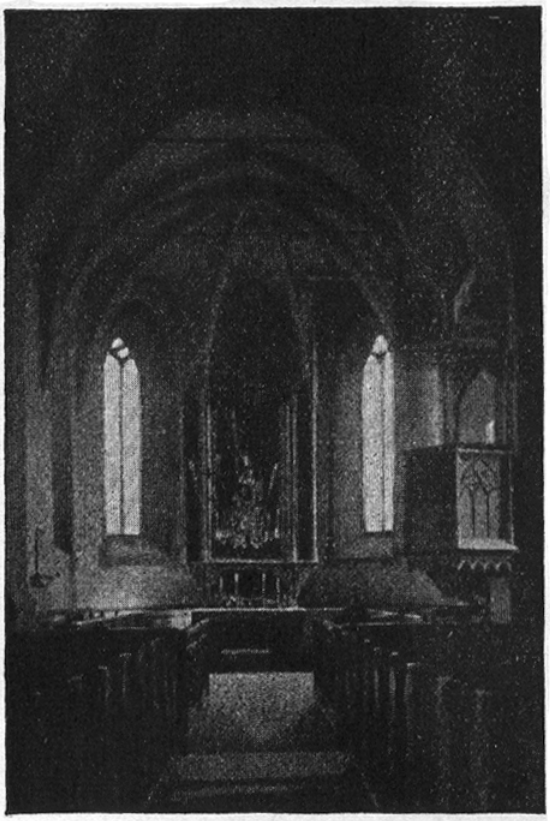

Ev. templom belseje:

Oltár és szószék.

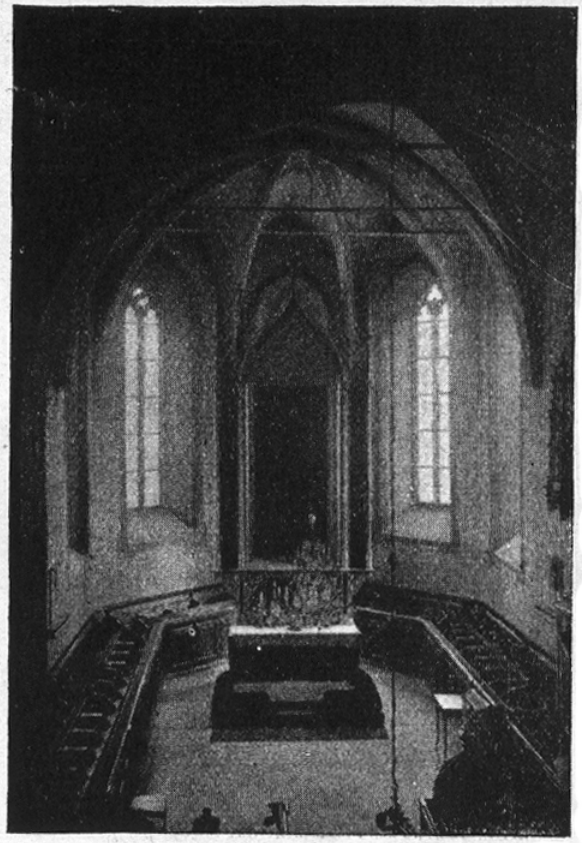

Szentélyrész.

dr. Ráth Zoltán

felvételei.

DOBSINA EVANGELIKUS LELKÉSZEI.[1])

1. *Gnisner Bálint,* 1557-ig, meghalt Poprádon.

2. *Piltzius Gáspár,* született Szepesváralján 1526 körül. 1584. évben dobsinai ev. lelkész. Meghalt Márkusfalván a Szepességen 1605-ben.

3. *Petzelius Zsigmond,* más néven Altzmann, Neisséből, Szilériába való, 1585-ben Piltzius utódja lett. Meghalt Dobsinán 1627-ben.

4. *Lachanosarcus Mihály,* német nevén Krautundfleisch, született Dobsinán. 1637-ig volt dobsinai lelkész.

5. *Schürger Bálint,* Olasziból való; 1645-ig. Meghalt pestisben.

6. *Id. Heutschius Fülöp,* szepességi Hunfalváról való. Meghalt 1656-ban.

7. *Ifj. Heutschius Fülöp,* az előbbinek fia, Szepesváralján született, 1661-ig lelkészkédett, azután Matheóczon és végül Kassán pap lett, ahol is egyuttal 1683-ban a felsőmagyarországi szabad kir. városok Superintendensévé választatott. Meghalt ugyanott az 1686. évben.

8. *Zarewuczius Pál,* Szepes-Iglón született, 1666-ig Dobsinán, erre Rozsnyón német lelkész.

9. *Meltzelius János,* Neutitschin, Morvaországból való; 1674-ig, erre Csütörtökhelyre ment lelkésznek.

10. *Hirsch Gregor,* született Teschenben, Dobsinán 1674-ig volt, azután Erdélybe távozott.

11 *Birnstein Melchior,* leibitzi származásu, 1682-ig volt dobsinai lelkész, azután német predikátor Rozsnyón.

12. *Hirsch Gregor,* másod ízben 1683-1702. Meghalt Dobsinán 1704-ben.

13. *Budäus Dániel,* Sárosmegyéből jött, Czernovitzból való, 1702-1716-ig. Erre mint magánzó élt Dobsinán 1724. évig.

14. *Platány Sámuel,* Sárosban született, 1721-ig. Meghalt Dobsinán.

15. *Frühauff Dávid,* lőcsei származásu. Meghalt 1731-ben.

16. *Szolkovius Jakab,* késmárki születésű, meghalt 1753-ban.

[1]) *Klein Samu:* „A törökök betörése Dobsinára," cimű könyvből.

17. *Ruffini János,* Trencsénben született, 1791-ig, egyúttal 1779. év óta a Tiszán innen és túllakó összes evang. egyházközségnek Superintendense volt.

18. *Ruffini Godofredus János,* előbbinak tia, első ízben 1791—1803-ig

19. *Schramkó Péter Pál,* gömörmegyei, ráhói születésű 1803—1810-ig.

20. *Ruffini God. János,* másod ízben 1810—1842-ig.

21. *Petróvics János,* Szent-Miklósról való, 1812—1844-ig tanár és lelkész.

22. *Nikl Jakab,* dobsinai születésű 1840—1848-ig káplán és lelkész.

23. *Sztehló András,* Bács-Bodrogmegyéből, Petrováczról való, 1844—1857. később nógrádi főesperes. Meghalt mint nyug. budai lelkész.

24. *Remenyik János,* született Dobsinán 1848—1859-ig. Meghalt mint dobsinai lelkész.

25. *Pákh Mihály,* dobsinai származású, 1857-ben, meghalt mint Superintendens szülővárosában Dobsinán.

26. *Czékus István,* született Gömör-Panyiton 1818. évben. Az 1858. évben itteni lelkész. Később Rozsnyóra ment és ott mint Superintendens halt meg az 1890. évben.

27. *Linberger Károly István,* soproni származású 1859—1865-ig. Meghalt 1902-ben mint késmárki lelkész.

28. *Máday Károly,* Supnrintendens, született Késmárkon. Dobsinán lelkész vala 1865—1870-ig, a mely év szeptember havának 28-án itt elhunyt.

29. *Czundel Károly,* soproni származású. Dobsinán alkalmazva volt mint lelkész és vallástanár 1870—1892-ig, halála bekövetkeztéig.

30. *Weisz Antal,* született 1841-ben Abaúj-Szántón. Dobsinán lelkész 1870. év óta. Nyugdijban él ugyanott.

31. *Poputh Viktor,* késmárki származású, az 1892. év óta dobsinai lelkész és vallástanár, 1925 óta nyugdijban él Budapesten.

32. *Pósch Gusztáv,* 1912. évtől lelkész városunkban. A város jelenlegi lelkésze.

DOBSINA BIRÁI ÉS POLGÁRMESTEREI.

Nh. *Klein Samu* összeállítása.

A) A dobsinai bírák névjegyzéke. [1])

1. Lelkó Bertalan 1595.
2. Franz János 1615.
3. Wasserbauch Simon 1618, 1629, 1637.
4. Gotthardt Márton 1620.
5. Stubner Éliás 1623.
6. Franz Gregor 1624, 1628, 1638.
7. Stempel György 1625, 1627.
8. Stempel Dániel 1633.
9. Lukas Kristóf 1626, 1634.
10. Kaiser Lőrinc 1630, 1639, 1649.
11. Wasserbauch András 1631.
12. Krautundfleisch Péter 1635, 1654.
13. Petscheli Sámuel 1636, 1641, 1648, 1652.
14. Csiskó Jakab 1640.
15. Lux Kristóf 1642, 1646, 1656.
16. Klauszmann Lénárd 1643.
17. Csiskó Blasius 1645.
18. Azmáni Azmán 1647.
19. Jestel Éliás 1650, 1653, 1658.
20. Csiskó Tóbiás 1655, 1657, 1662, 1665.
21. Kaiser Mihály 1659, 1666.
22. Lux András 1664, 1670.
23. Kaiser Simon 1672.
24. Stempel Dániel 1667, 1676, 1680, 1687, 1692.
25. Kaiser András 1677.
26. Mega Bálint 1678.

[1]) A község bírája csak egy évre választatott, de bírói évének letelte után mindig ujra volt választható.

1852-től 1860-íg Dobsina rendezett tanáccsal bírt, 1860-ban ujból nagyközséggé lett. 1871-ben *Szontagh Bertalan* alispán vezetése alatt nagy szótöbbséggel Dobsina rendezett tanácsú várossá vált és a cseh megszállásig a város élén polgármesterek állottak.

27. Jestel István 1681.
28. Antony Éliás 1682, 1688, 1697, 1701.
29. Gömöry Simon 1691‘ 1696, 1703, 1706, 1709.
30. Purz Miklós 1695.
31. Stempel András 1707.
32. Szoyka János 1698, 1718.
33. Wasserbauch János 1699, 1711, 1720, 1724, 1728, 1732, 1738.
34. Szoyka Simon 1702.
35. Jestel Jakab 1704, 1715, 1721.
36. Csiskó Tóbiás 1689, 1700, 1705, 1708.
37. Kaiser Mihály 1719, 1722, 1726.
38. Gömöry Mátyás 1723, 1725.
39. Heutschy Sámuel 1727, 1734, 1736, 1739, 1744, 1747, 1749, 1750, 1758, 1778.
40. Csiskó Vilmos 1731, 1733, 1735, 1737, 1740, 1741, 1743.
41. Szoyka András 1742, 1745, 1746, 1751, 1752, 1755, 1756, 1757, 1759, 1762.
42. Gömöry Simon 1754, 1760, 1761, 1763, 1764, 1765, 1768, 1769, 1770, 1771, 1772, 1777, 1785.
43. Jestel János 1766.
44. Heutschy János 1767.
45. Pack Mihály 1773, 1774, 1775, 1776, 1779, 1780, 1781, 1782, 1784.
46. Gömöry György 1783.
47. Csiskó Jakab 1787, 1788.
48. Köhler János 1789.
49. Gömöry Simon 1790, 1791, 1792, 1793, 1795, 1796, 1797, 1799, 1800, 1801.
50. Pack János 1794.
51. Rozlosnik János 1798.
52. Antony András 1802.
53. Rozlosnik András 1803, 1804.
54. Schablik András 1805.
55. Heutschy Sámuel 1806, 1807, 1808, 1809, 1846, 1847.
56. Gömöry Jakab 1810, 1813, 1814.
57. Springer István 1811, 1812, 1815, 1816, 1817, 1818, 1819, 1820.
58. Adriány Sámuel 1821, 1830.
59. Gömöry Jakab 1822, 1823.

60. Gál József 1824, 1825, 1826.
61. Gál Mátyás 1827. 1828.
62. Langsfeld Lipót 1829.
63. Nikl Mihály 1831, 1832, 1833, 1834, 1835, 1836, 1837. 1838, 1841, 1848, 1849.
64. Rozlosnik András 1839, 1840.
65. Fischer Sámuel 1842, 1843.
66. Gömöry Sámuel 1844, 1845.
67. Szentistványi József 1850, 1851.
68. Springer Sámuel 1861, 1862.
69. Fábry Károly 1862, 1863, 1864, 1865, 1866, 1867, 1870, 1871, 1872.
70. Gömöry Pál 1868, 1869, 1870.

B) A dobsinai polgármesterek névjegyzéke.

71. Szentistványi József 1852—1856.
72. Gál János 1857—1860.
73. Szontagh Boldizsár 1872—1873.
74. Meskó Sámuel 1873—1881.
75. Gömöry Pál 1882—1889.
76. Szontagh Béla 1890—1906.
77. Csermák Sándor dr. 1907—1909.
78. Langhoffer László dr. 1910 óta Dobsina ezideig utólsó polgármestere.

A DOBSINAI SZONTAGH HÁZRÓL.

Irta: *Szontagh Sándor dr.*

Készséggel teszek eleget a megtisztelő felhívásnak, a mikor szülővárosom emlékkönyve részére a legrégibb városi háznak, valamint egykori lakóinak ismertetéséhez nehány adattal hozzájárulok.

Városunk alapítója: Bebek Miklós — Mikulik szerint — sokat időzött e vadregényes vidéken, a hol a Dobs patak közelében a maga részére lakóházat is építtetett.

Itt laktak később jogutódai: a Csetneky nemzetség tagjai is, kikrek székhelye egyébként a csetneki várkastély volt. — Utolsó férfi tagja a nemzetségnek Csetneky István, — Mikulik szerint — Dobsinán halt el 1594-ben, mikor is a 19 község határában fekvő csetneki uradalom a leányági örökösök, nevezetesen a Görgey, Máriyássy, Andrássy, Lórántffy, Széchy, Tököly familiák és azok leszármazottainak birtokába került és mint nemesi közbirtokosság, osztatlan közösségben kezeltetett még mintegy 250 éven át.

Az előadottak után határozott bizonyítékok nélkűl is következetesnek tartom ama feltevést, hogy a dobsinai régi Szontagh ház — habár más alakban — valamikor a Bebek Miklós, majd Csetneky István háza lehetett. Utóbbinak nyomaira ugyanis az egész dobsinai határban sehol sem találunk, már pedig a köztudat szerint a város legrégibb épülete a lutheránus templom és a régi Szontagh ház volt.

E nézet felé hajlott egykori kedves tanárom, néhai Klein Samu is, a ki felkérésem folytán a városi levéltárban is sokat kutatott a családomra vonatkozó feljegyzések után és Dobsina multját alaposan ismerte.

De leginkább támogatja feltevésemet az a körülmény, hogy családom a házat a báró Andrássy nemzetségtől szerezte meg, mely utóbbi tudvalevőleg a kihalt Csetneky familia egyik főörököse volt.

A szóban forgó ház várszerű falai, a magasan elhelyezett kis rácsos ablakok, az alacsony, massív boltívek, a régen elavult építési mód, bizonyságot tettek arról, hogy e ház építése óta hosszú évszázadok múltak el.

A Szontagh család első nyomait nem Dobsinán, hanem a szomszédos Szepességen találjuk. — Ide telepítették Árpád-házi királyaink nagy kiváltságokkal a „vendég szászokat“ még a tatárjárás előtt, hogy az ipart, főleg a bányászatot fellendítsék, a kulturát emeljék.

A Szontagh familiát kezdettől fogva bányászcsaládnak ismerjük, mely a Szepességen való letelepedése idején már szász lovagi rangban állott és a napot viselte címerében a mint azt későbbi okiratok is igazolják. — Működését csakhamar kiterjesztette a körmöci bányavidékre is. — A Túróc megyei levéltárban őrzött úgynevezett „túróci regestrum“ tanusága szerint Nagy Lajos király 1343-ban megadományozta a Zontag és azzal vér és jogközösségben élő nehány más családot a körmöci bányavidékhez tartozó Csernakou helységgel, melynek helyébe 1359-ben a Túróc megyei Muthina és Csepesin nevű helyiségeket kapták kir. adományba. — E két község határában a régi aranymosások nyomai ma is feltalálhatók. —

A 13 szepesi város elzálogosítása után — 1418-ban — készült Iglón a háztulajdonosok első jegyzéke, a melyben a Sontag familiát már feltüntetve látjuk. — Iglót tekinti a család ősi fészkének, hol nehány évtized előtt még megvolt ama régi kőház, melynek kapuja felett kőbe vésve az építő neve állott: „Hanes Suntag 1533.“ — A családi hagyomány szerint ezen János fia volt: Gáspár, a kit 1556-ban az iglói főbírói székben találunk. — Gáspár fia pedig Kristóf, a ma élő Szontagh nemzetség közös őse, a kitől kezdve a családfa 12 nemzedéken át ízről-ízre, több mint 500 személyre vonatkozó adatokkal már pontosan igazolható.

Az emlitett Sontag Kristóf 1543-ban született és mint felsőmagyarországi bányakamarás kapta a magyar nemességet II. Mátyás királytól 1610. márc. 20-án, egyben megerősitett a régi szász lovagi cimer használatára, azzal a cimertoldással, hogy a nap alá a magyar hármas hegy helyeztetett.

Krisfóf utódaiban két jellegzetes vonást találunk. Nevezetesen, hogy generációkon át bányászattal, valamint azzal kapcsolatos iparral és kereskedelemmel foglalkoztak, másrészt pedig a reformáció óta, de különösen az üldöztetés idején törhetetlen lelkes hivei voltak a lutheránus egyháznak.

Követve a család utóbb Dobsinán megtelepedett ágának további fonalát, azt látjuk, hogy a magyar nemességszerző Kristóf idősebb fia:

I. Lajos (1569-1661) nagy bányamívelő volt, a kiről föl van jegyezve, hogy az iglói templomot a saját hámoraiban készült rézlapokkal fedette, miért is hálából cimerét, az arany napot helyezték a torony tetejére, őt pedig halála után a főoltár előtti sírboltba temették el. — Egyik fia:

I. Gál (1606-1682) az iglói határban feltárta a hamar nagy áldásba került Leuthaus-Johanin bányát, melyet utódai — Johanin bányatársulat néven — még több mint 200 éven át tartottak üzemben. — Pál iglói emeletes háza ma is viseli kőbe vésve építője nevét: „Paulus Sontagh Anno 1640." — Többször viselte Iglón a főbírói tisztet és mint Luther hivének tántorithatatlan hive az ellenreformáció idején (1678-ban) kegyetlenül meg is kínoztatott.

Nevezett Pálról, mint egyben dobsinai bányabirtokosról a városi jegyzőkönyvek már említést tesznek; úgyszintén fiáról.

I. Gáspárról (1649-1711) is, a ki rendkívül erélyes, eszes és a mellett szerencsés bányavállalkozó volt. Rézszállitmányai a Dunajeczen és Visztulán egészen Varsó, sőt Danzig városig mentek. Üzemeit folyton fejlesztette és olyan szerencsével működött, hogy nemcsak a családunknak lett leggazdagabb tagja, a milyen sem előtte, sem azóta nem volt, hanem az egész szepesi provinczia, sőt Lengyelország szomszédos részein mint legnagyobb bányabirtokos volt ismeretes. Őt választották meg 1709-ben egyhagúlag a 13 szepesi város grófjává. A dobsinai templomnak 1666-ban orgonát ajándékozott.

A család fejlődő dobsinai bányászata a 17-ik század közepétől kezdve már szükségessé tette egy ottani lakóház megszerzését, mely kezdetben az Iglón lakó családnak csak ideiglenesen szolgált lakásúl. — A dobsinai házat minden valószínűség szerint még I. Pál, vagy esetleg fia, I. Gáspár szerezte meg a 17-ik század második felében. — I. Gáspár fia:

II. Gáspár (1675-1729) kezdetben még Iglón lakott, valószínűleg addig, míg első neje: pongyeloki Róth Caritas élt, (meghalt 1716.) de második neje: Máriássy Julia révén (Lorántffy-Petneházy lányjogon) a csetneki uradalom egyik főbirtokosává válván, azután már Csetneken és Dobsinán is bírt rendes lakhellyel. — Ő volt a családnak első gömöri táblabirája az iglói ágból. — Ugyanő volt az, a ki a dobsinai házon nagyobb átatakításokat végeztetett. Nevezetesen ő épitette a kapubejárat fölé a félemeletet és a földszint felé az emeletes részt. Erről tanuskodik a kapu felett elhelyezve volt cimerkő is (jelenleg a sotti házban) mely az évszámon kívül

Casparus nevének kezdőbetűit és az évszámot is viseli: „C. 1726. S." E ház lett most már a Dobsinán végleg megtelepedett családi ágnak rendes otthona és nem sokára új pezsgő élet vonúlt az öreg falak közé.

Nevezett Gáspárról fel van jegyezve, hogy a protentáns hithez való ragaszkodásának váltságdíja fejében 1700-ban 100 aranyat fizetett a szepesi káptalan pénztárába. A dobsinai templomnak új keresztelő medencét adományozott.[1] Fia:

III. Gáspár (1711-1786) folytatta apja bányászati tevékenységét, mely téren csakhamar szép eredményeket ért el.[2]

Már apja révén is tagja volt a csetneki közbirtokosságnak, majd 1741-ben zálogba vette 10000 frt. kölcsön ellenében a csetneki dominiumból báró Andrássy Istvánt megillető részt, mely körülmény megyei befolyását és tekintélyét még inkább növelte. Csetnek város piacán új emeletes házat építtetett. (Ma Rezessy-féle ház.)

Az anyagi jólétnek megfelelően Gáspár szép úri háztartást vitt. — Pompás lovairól, ezüstveretes díszhintóiról, nagy cselédségéről sok régi feljegyzés tesz említést. A megyei és egyházi élet sok előkelősége fordúlt meg akkor a dobsinai házban.

1) A dobsinai luth. egyház anyakönyvében a következő bejegyzést találjuk: „Anno 1723. den 4 Mart. hat titl. Herr Caspar Sontag auf mein Ersuchen ein Tauf-Becken verehret.

2) *Mikulik:* „A bánya és vasipar története Dobsinán" című munkája szerint Gáspárnak a következő dűlőkben volt bányaüzeme: Gapel, Silberzech, Nikelhannes grund, Stempelscheuer, Gründl, Ebend, Bingarten, Hirschkohlung, Krebsseifen, Neuweg, Peckenberg és Wolfseifen vidékén. Azonkívűl volt vashámora a Dobs és Sajó összefolyásánál, valamint a Hanneshőh alatt és a mai vasúti fűtőház helyen. A Neuweg alatt pedig zúzdái állottak.

3) Erre vonatkozólag az egyházi anyakönyvben a következő bejegyzést találjuk: „Anno 1739 mense Septembri, ist dem unsterblichen Gott zu Ehren und userer Kirche zu Zierde, durch wohlthätige Hand des wohledelgeborenen Herrn Caspari Szontagh und seiner wohledelgeborenen Frauen Maria, einer geborenen Zimmermaninn, das neue und herrlich gezierte Altar der nachkommenschaft zum immerwährenden Andenken, ihnen selbsten aber zum ewigen Ruhm aufgerichtet u. den 21. ten currentis der Heiligen Dreifaltigkeit übergeben und solenniter eingeweihet worden."

Gáspár neje: Zimmermann Mária utóbb még egy kétfejű sassal díszített bronzcsiliárt adományozott a dobsinai templomnak (ma is megvan.)

A fentebb említett oltár, úgyszintén az I. Gáspár által 1666-ban adományozott orgona, valamint a család tagjai részére diszesen faragott templomi székek, a templom falán elhelyezve volt síremlékek és családi arcképek az 1855. évi tűzvész után foganatosított templom restaurálásakor lettek eltávolítva. — A régi oltár Grénitz község templomába került. — A tűzvészkor olvadt el a Szontagh Vilmos által adományozott és az ő nevét viselő harang is.

Még egészen fiatalon lett a dobsinai egyház inspectora, hol 1739-ben új oltárt állittatott a templom részére.[3] E szép régi templom körül azután nagy harcok dúltak. A megye fiatal főispánja: gróf Balassa Pál 1741-ben egy fegyveres csapattal birtokba vette azt a kath. egyház részére. Hiába bizonyította az egyházközség élén Gáspár, hogy Dobsinán a kath. egyháznak mindössze nehány híve van, kik idegenből jöttek és cselédsorban szolgálnak. — Az erőszak mégis győzött. De alig távozott a fegyveres erő, a polgárság visszafoglalta a templomot, azután kitette a szentek szobrait és azokat a templom körüli sírkertben temette el. — Gáspár akkor a kir. helytartótanács rendeletére, „nyomozó cáfolatokat" terjesztett be gróf Andrássy Ferenc túlzó állításaival szemben. —

Háromszor is járt abban az időben Gáspár Bécsben a Felségnél, mig végre sikerült a templomot a lutheranusok részére végleg megmentení. — Dobsina város azonban kénytelen volt a kath. plébános részére a Remenyik-féle curiát megszerezni és az épitendő kath. templom részére telket és anyagot szolgáltatni.

1743-ban nevezetes egyházkerületi gyűlés tartatott Dobsinán. — Itt jött létre az a fontos megegyezés, mely az egyháztörténelemben „dobsinai coalitio" neve alatt ismeretes. — Itt történt, hogy Gáspár, főleg sógorai: Berzeviczy Sándor, Máriássy Ferenc, Jóny János és Syrmiensis Ferenc hatalmas befolyásától is támogatva rábirta a külön egyházkerületet képező szabad királyi városokat, nevezetesen Bártfa, Eperjes, Kisszeben, Kassa, Késmárk és Lőcse kiküldöttjeit, hogy önállóságukról lemondva beleolvadjanak a tiszai egyházkerületbe. Nagy élénkség, sok tanácskozás folyt akkor a dobsinai házban, melynek ez alkalommal Szirmay Tamás kerületi inspector is vendége volt.

Pár évvel később e vendégszerető ház a tűz martaléka lett. — Az udvar végén állott lőportorony — hol Gáspár a bányászata részére szükséges robbantó anyagot tartotta, egy villámcsapás folytán a levegőbe repült. — A nyomában keletkezett tűzvész elhamvasztotta a Szontagh házat, de leégett egy utcarészlet is, [4] melyet Gáspár a saját költségén ujraépittetett.

[4] A dobsinai egyházi anyakönyvben erre vonatkozólag a következő bejegyzést találjuk. „Anno 1746 den 7. Juli entstand durch göttliches Verhängniss der göttlichen Majestät in den titl. Herrn Caspar Szontaghischen Haus eine entsetliche Feuersbrunst, gleich früh, noch um Mitternacht, welche herunten bis zu des Johan Vashes Wohnung, herauf aber bis zu die Bach alle Häuser aufgefressen.

Evangelikus templom. Lux Géza rajza.

Gáspár nagy jogi tudása, szónoki képessége és vagyona tekintélyre emelte a megyében, hol csakhamar a legelső táblabirák között foglalt helyet. — Pedig rossz idők jártak a protestánsokra, a kik közül Gáspáron kivűl Gömörben csak Bodó Mátyásnak jutott még szerep. — A megyei jegyzőkönyvek tanusága szerint Gáspár mint helyettes alispán is müködött több izben és a mikor Mária Terézia 1764-ben végre összehivta az országgyűlést, a megye nagy lelkesedéssel Gáspárt küldte követnek — Kis József társával — Pozsonyba.

Élete vége felé a dobsinai bányászat nagy hanyatlásnak indúlt, de viszont minden protestáns ember nagy megnyugvással vette II. József türelmi rendeletét, melynek nyomán a zaklatások megszüntek és mindenfelé megindúlt a templomépités munkája.[5])

Gáspárnak 1786-ban bekövetkezett halála után fiai közül:

IV. Gáspár (1743—1807) lett a dobsinai ház ura. Ő is bányászkodott és helyet foglalt a megyei táblabirák sorában. A nagy anyagi jólét azonban megszünt. A szülői örökség 7 felé ment, a bányászat jövedelmezősége is csökkent. 1771-ben necpálról a dobsinai házba hozta fiatal nejét: Justh Évát, majd annak korai halála után második nejét Pongrácz Rózát Liptóból. Elegáns szép férfi volt, aki sokat fordúlt meg a felsőbb megyék úri társadalmában, mint a hogy a liptói és gömöri rokonság is gyakori vendége volt a dobsinai háznak.

Nevezett Gáspár egyébként sokat foglalkozott a vándor cigányok letelepitésével, kik részére a „Gründel"-ben fekvő telkein kis zsellérházakat épittetett, azokat szögkovácsolásra szoktatta. A cigányok akkor felvették földes uruk vallását és magukat Szontagh vallásuaknak mondották. Gáspár után 1807-ben idősebb fia:

Vilmos (1776—1848) lett utódja a dobsinai ház birtokában. Még ő is üzemben tartotta a Hanneshöh alatti, valamint a város alatti vashámorát. Katonás természete folytán a nemesi fölkelő seregnél 1800-ban hadnagy lett, 1805-ben főhadnagy és 1809-ben kapitány. Mint ilyen részt vett a Napoleon elleni hadjáratban, illetőleg a komáromi és újszőnyi táborozásban. Az utolsó nemesi felkelés eredményéről Vilmos az 1810 április 25-én megtartott megyegyűlésen tett jelentést, mely gyűlés őt táblabiróvá és megyei főszámvevővé választotta.

5) A gömöri esperességi jkvek szerint Gáspár 1764—1786. volt az esperesség felügyelője. Az egyetemes egyház évkönyvei szerint kerületi felügyelő is volt.

A dobsinai egyháznak sok éven át volt felügyelője. [6]) Az ő idejében lett a dobsinai templom gyökeresen restaurálva,[7]) mikor is Vilmos egy harangot ajándékozott az egyháznak. (A nevét is viselő ezen harang az 1855-iki tűzvészkor olvadt el.)

Minthogy a Szontagh házról éppen a Vilmos idejéből vannak még megbízható adataink, azért azt abban az állapotban mutatjuk be.

Az ősi ház a város közepén állott, a völgyön végig vonúló főút mentén a régi városháza (mai vendéglő) alatt, a melytől egy kis kert választotta el. Az utcára három kis rácsos ablaka volt a földszintnek és ugyanannyi az emeletnek. A kapubejárat fölött a félemelet volt elhelyezve, melynek ablaka a többi ablaktól eltérő magassággal birt. Némi érdekességet, vagy inkább eredetiséget csakis a kapubejárat faragot kőkerete, az a fölé beépitett cimerkő és a nehéz tölgyfakapú régi vasverete kölcsönzött a háznak. A ház előtt — a kor szokása szerint — faragott kőoszlopokra erősitett vasláncok elkeritettek egy részt a járda testéből. (Ezek az 1855-iki tűzvész után foganatositott utcarendezés alkalmával el lettek távolitva.)

A kapún belépve, egy hosszú boltozott alagútszerű bejárat tárúlt elénk, melynek közepén lépcső vezetett a magas földszintre. Ennek utcai részét egyetlen, de igen tágas 4 ablakos helyiség foglalta el. Ez volt a család ebédlője és nappali tartózkodási helye. Az itt látható mély ablaknyilások, a falba épitett szekrények, az alacsony nehéz boltivek, az óriási méretű kályha, a remekbe készült régi bútorok, a falon függő fegyverek mondhatnám középkorias szint kölcsönöztek az egésznek. A szoba padlója tölgyfából készült és tallér nagyságú szögfejekkel volt diszitve. Egy csapóajtó a padlón közvetlenűl a boros pincébe engedett lejárást. Oly vastagok voltak e földszint falai, hogy azok egyikében egy kis lépcső volt elrejtve, a melyen át a földszinti teremből a félemeleti utcai szobába lehetett jutni.

A földszintről egyébként egy széles tölgyfalépcső vezetett az emeletre, mely a félemeleten egy nagyobb térséget alkotott. Innen nyilott ajtó egyrészt az utcai, másrészt az udvari félemeleti lakószobákba. A világos lépcsőház ezen tágas terrasszán voltak elhelyezve azok a régi — csavart oszlopokkal és faragásokkal diszitett — hatalmas méretű szekrények, melyek báró Löffelholz táborszernagy hagyatékából

[6]) Fenmaradt az egyik lelkész (Sztehló András) megjegyzése, a mely szerint az egyház felügyelő erőszakos természetére célozva szokta volt mondani: Jede Woch hat sieben Tage, der Szontagh ist des Pfarrers Plage.

[7]) Ezt örökíti meg az egyik templomi csillárba történt bevésés: Renovatum sub Spbli ae Groso Dno Inspect. Vilhelmo de Szontagh 1825.

kerültek örökség utján Dobsinára 1725-ben. Ugyanitt volt elheiyezve I. Sz-Lajos diszes siremléke (1661-ből,) mely az iglói templomból került ide. Az ősök olajfestésü eredeti arcképei is e lépcsőház falait diszitették.

A félemeletről a lépcső egy fordulattal az emeletre vezetett, hol két lakószoba volt az udvar felé és kettő az utcai részen. Utóbbiak közül a nagyobbik férfi szobának, pipázónak volt berendezve, míg a kisebbik a könyvtárt foglalta magában. Ennek alapját még III. Gáspár vetette meg, a ki összegyüjtötte korának jelesebb filozófiai, jogi és alkotmánytörténeti munkáit, valamint az egyházi vonatkozású könyveket és íratokat. A szoba falához támasztva köröskörül állottak itt a farácsos ajtókkal bíró könyvszekrények és faragot polcok. Egy vasból készült remek levelesládában itt őrizték a család armalisát, a Lubomirsky hercegektől az iglói határra kapott több bányaprivilegiumot, adományozási okiratokat, szerződéseket stb.

A házhoz tartozó virágos kert az utcán túl a patak mentén terült el.

Vilmosnak 1848-ban történt elhalálozása után özvegyére a megpróbáltatás korszaka következett. Négy fia: Pál, Márton, Boldizsár és Ábrahám a magyar szabadságért hadba vonult, (Bertalan és László még serdülő korban volt,) az alatt Vogel és Benedek osztrák tábornokok nagyobb haderővel vonúltak át Dobsinán és a város feletti réteken ütöttek tábort. Az egyik generális (Benedek) a Szontagh ház előtt lovát megállítva kérdi a birótól: „Ver wohnt in diesem Haus?“ „Die Wittwe Szontagh“ volt a bíró válasza. „Szontagh?“ kérdi a generális elgondolkozva, majd hozzá teszi: „der Hauptmann Leopold v. Szontagh war einst in Wien mein Kamerad.“ Erre a bíró megjegyezte, hogy a sógora volt az itt lakó özvegynek, de már régen meghalt. E párbeszédet Szontagh Vilmos özvegye, a szelíd lelkű Langsfeld Anna aggódó szívvel hallgatta a rácsos ablak mögött és a mikor a tábornok elrendelte, hogy itt csináljanak neki szállást, megkönnyebült lélekkel fogadta a hivatlan vendéget. (Ezt Sz. Pál elbeszélése alapján tudom.)

Az 1855-iki nagy tűvésznek a Szontagh ház is áldozatúl esett. Az emelete beégett mert kőboltozata nem volt és mert Vilmos özvegye akkor már egyedül lakott a házban, az emeleti rész csak nagyjából lett helyreállítva és ezután csak lomtárnak szolgált.

1872-ben Vilmos egyik fia: Boldizsár foglalta el a polgármesteri széket, a mikor is családjával Dobsinára a szülő házba

költözött. De a ház régi beosztásával kevés kényelmet nyújtott; a fejlődő igényeket nem elégíthette ki, miért is azt Vilmos gyermekei a hetvenes évek közepén a városnak eladták, mely utóbbi akkor a nagyvendéglő és a Szontagh ház közötti kertet is beépítette. A Szontagh ház egyik oldala ily módon elesett a levegőtől és világosságtól, de még ilyen állapotban is vagy 25 évig szolgált a városi főjegyzőnek lakásúl. A jelen század elején azután lebontatta a város e házat, hogy helyére a polgármester részére új lakást építsen (az alapfalak megmaradtak.)

Mielőtt e ház emlékének búcsút mondanék — a melynek titkos lépcsője és rejtelmes fülkéi gyermek fantáziámat annak idején oly sokat foglalkoztatták, még egy dolgot kell felemlítenem. — Ugyanis családomban soká élt az a hit, hogy e házban nagy kincsek vannak elrejtve. Alapúl szolgált e feltevésnek ama körülmény, hogy III. Gáspár még a saját gyermekei szemében is dúsgazdag ember hírében állott, halála után pedig sokkal kevesebb készpénzt találtak, mint remélték. Sok ezer drb. arany volt a hiány. Nem gondolhattak másra, mint arra, hogy apjuk a kincset valahol befalazta, a mint az akkor néha meg is történt. Keresték is a kincset mindenfelé, de eredmény nélkül. Még a mikor nevezett Gáspár szépunokái e házat a városnak eladták, kíkötötték, hogy ha a kincs előkerül, az a családot fogja megilletni és nem a várost. A lebontáskor azután találtak is a falakban titkos rejtekhelyet, nem is egyet, de bizony kincs nélkül. Az örökre eltünt, mint a hogy családunk dobsinai ága is elpusztúlt már.

Kis városunk története az utolsó századokban 4 birtokos nemes családot említ. Mindannyian bányászattal foglalkoztak, gazdagok voltak és előkelők. Legelőször kihalt Dobsinán az Antony család, követte a Lányi familia, a melyekből már hírmondó sem maradt. Azután a Remenyik családot érte el végzete, melynek már itt férfi tagja nincsen. Míg a Szontagh familiának utolsó férfi tagja él már csak szerényen kis szülővárosunkban, melynek bányászata több mint 200 éven át generatiókon keresztül biztosított jólétet és tekintélyt a családnak.

Sic transit gloria mundi.

DOBSINA BÁNYÁSZATA.

Irta: *Rozlozsnik Pál, m. kir. főgeológus.*

A természeti kincsekkel oly bőven megáldott Szepes-Gömöri Érchegységben Dobsina úgy földtani mint bányászati tekintetben is kiváló helyet foglal el. Nem az ércek *mennyiségét*, mint inkább a *minőségét* tekintve, mivel alig akad a Szepes-Gömöri Érchegységnek olyan ércelőfordulási tipusa, amely Dobsinán képviselve ne legyen.

A felvidéki ércelőfordulások legközönségesebb képviselője a *vaspáttelérek*, melyek — különösen a felsőbb szintekben — gyakran jelentékeny mennyiségű sárga rézércet és fakóércet is tartalmaznak. A dobsinai karbonkoru mészkőterületen[1]) a telérhasadékok mentén felszálló vaskarbonátos oldatok a mészkőhöz érve azt feloldották és eltávolitották, míg helyébe a nehezebben oldható vaskarbonat csapódott le. Ily módon, *metaszomatikus kiszoritás* által jöttek létre Dobsina legnevezetesebb teleptömzsalakú vasércelőfordulásai, mint a Gugl, Massörter-Bingarten, Steinberg Altenberg, — Michaeli stb. —

A réztermelés szempontjából fontos szerepet játszottak a *kvarcos-*, *ankeritos-*, *vas-* és *rézkovandos* telérek, melyek helyenként több fakóércet is tartalmaztak, sőt a Hirschkohlung bányákban az 1862-84 években nagyobb mennyiségű *bismutin*-t is eredményeztek. A schwarzenbergi, friedwaldi, hirschkohlungi és zinnopelkammi bányák e tipus legnevezetesebb képviselői.

Dobsina világhírnevét azonban *kóbalt nikkeltelérei* allapitották meg.

[1]) Dobsina egyik legnagyobb földtani nevezetessége épen a kövületes felsőkarbonja, mely a Kárpátok övének legrégibb kövületes üledéksorozata. Az évek hosszu során át a szerző és mások által összegyüjtött kövületanyagot ujabban *dr. Rakusz Gyula* budapesti műegyetemi tanársegéd úr dolgozta fel s vizsgálati eredményei, melyeket az ez évi, a hollandiai Heerlenben tartott karbonkongresszuson terjesztett elő, az orosz és felsőszileziai felsőkarbon összefüggésének kérdését igen érdekesen világitják meg. Monografikus munkája a jövő év folyamán a m. kir. Földtani Intézet kiadásában fog megjelenni. Itt emlithető fel, hogy a Moksgründel karbon sorozatában vékony antracitos-grafittelepecske is fordul elő, melynek ipari értékesitése azonban az anyag silányságán és az előfordulás kis kiterjedésén meghiusult.

Az ércfajták és az ércelőfordulások eme sokasága voltak Dobsina város és bányapolgársága nagyszerű felvirágzásának alapfeltételei.

Legrégibb és egyszersmind legállandóbb bányászata a *vasbányászat.* A régi vasgyártás anyaga a vaspát felszini hidratizációja által keletkezett *barnavasérc* volt, mely nagyobb mennyiségben különösen az emlitett karbonrétegekhez kötött vasérctömzsök kibuvásain fordult elő. A dobsinai acél régi hírnevét első sorban eme ércek kitünő minőségének köszönhette. A vaspát értékesitése csak a mult század utolsó negyedében lett általánossá, mig a vas- és rézkovanddal vegyes vaspát értékesitése jelen század vivmánya.

A dobsinai vasbányászat kezdete bizonyára még a vaskorszakba nyulik vissza. E kor fiatalabb u. n. La Tène kulturájának előharcosai ugyanis a felvidéken, jelesen Gömör megyében is a gall gothinok voltak, akikről Cornelius Tacitus Kr. u. 60 körül azt irja, hogy a szarmatáknak és quádoknak adófizetői s gyalázatukat még azzal is tetézik, hogy vasat bányásznak! Hogy a dobsinai vasbányászat az Árpádok alatt a tatárjárás előtti időben virágzott, arról már okmányok is tanuskodnak s ép ugy bebizonyitott tény, hogy hollós Mátyás győzedelmes hadai Dobsinán készült fegyverekkel hadakoztak. A dobsinai vasipar magas fejlettségéről, tanuskodik ama körülmény is, hogy az első magyarországi nagyolvasztó, az u. n. gölnicvölgyi nagyolvasztó, *Fischer Dániel* szász technikus tervei szerint 1680. évben Dobsina város területén épült. A dobsinai vasipar kiváló szerepet játszott a kuruc harcok idejében is úgy, hogy *Lányi Pál,* II. Rákóczi Ferenc fejedelem gömörvármegyei kormánybiztosa, Dobsinán 1710. évben még egy másik nagyolvasztót is állitott fel.

A mult század folyamán a dobsinai vasipar a rohamos haladással lépést tartani nem tudva tetemesen aláhanyatlott. A modern nagyipar számára különben Dobsina már szükvölgyi és félreeső fekvése miatt sem nyujthatta a megfelelő terepet. Közvetlenül a megszállás előtt Dobsina vasérctermelésében *Dobsina* város, a *Coburg Fülöp herceg-féle Bánya-* és *Kohóművek rt.* és a *Rimamurány-Salgótarjáni Vasmű rt.* osztoztak, az évi össztermelés 300,000 q-n alul maradt. A nyersvasgyártás a Coburg hercegi sztracenai és Dobsina város rendszerint bérbeadott, két régi nagyolvasztójában folyt.

A *rézércbányászat* nyers anyagát a sárgarézérc szolgáltatta, míg a fakóérc hol ezüst- és réztartalma, hol pedig higganytartalma

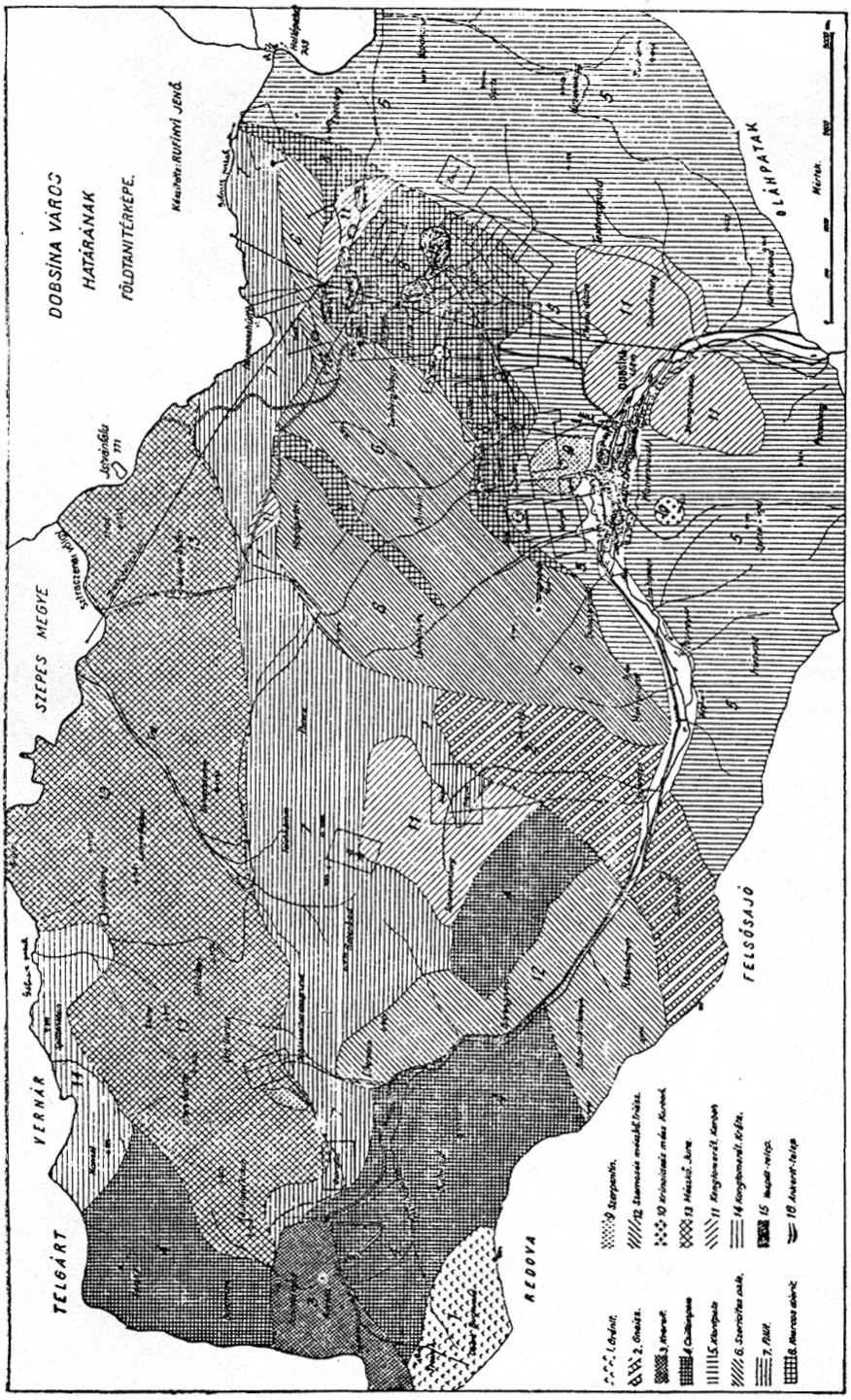

Dobsina határának első földtani térképe *Kiss Antal dr.* 1858. évi felvétele nyomán *Ruffinyi Jenő* kiegészítésével.

révén vált keresett érccé. A higany zinnober alakjában helyenként szintén nagyobb mennyiségben fordúl elő.

A rézbányászat kezdete bizonyára szintén nagyon régi. Az első irott nyom a XV-ik századból való. Amidőn *Temesváry Lőrinc* mester a budai káptalan és *Miklai Mihály* a kir. kuria kiküldöttei peres ügyből kifolyólag a helyszínen megjelentek, a várostól É-ra és É NY-ra több, részint üzemben lévő rézbányára találtak.[1]) A rézbányászat a XIX. század elejéig virágzott. A város maga is a bányászat fejlesztésében jó példával elüljárt, amidőn a XVII-ik század végén többek közreműködése mellett a rég elhagyott schwarzenberg-gapeli réz- és ezüstbányákat újból mívelés alá vette s ezzel későbbi gazdagságának vetette meg alapját. A XIX. században a nagyszerűen felviruló nikkel-kóbalt bányászat a rézbányászatot háttérbe szoritotta s utóbbi lassanként teljesen megszünt.

Csak a jelen század kezdetén találkozunk komolyabb kisérletekkel a rézbányászat ujra élesztésére. Az 1911. évben alakult „Dobsinai Rézművek rt." dobsina-hollópataki rézbányavállalata az ősrégi zembergi és langenbergi bányákat, az 1908. évben alakult „Magyar Bánya rt." a schwarzenbergi, friedwaldi és zinopelkammi bányákat s végűl „P. Hagyi Ristó és Társai Wien" a hirschhohlungi rézbányákat nyitották meg újra. Komolyabb eredményeket csak a tőke erősebb első vállalat ért el, míg a Magyar Bánya rt. a helytelenül megválasztott ércelőkészítőmű folytán csakhamar válságba került. A világháború okozta nyersanyaghiány a dobsinai rézbányászatba új életet öntött. A katonai bányafelügyelőség felvidéki II. csoportjának, melynek *Pethe Lajos* ministeri tanácsos úr volt a vezetője, első székhelyéül, a réztermelés fontosságára való tekintettel Dobsinát választotta s így nem csoda, hogy Dobsina bányászata hamaros felpezsdült. A Dobsinai Rézművek rt. rézércztermelése pd. 1916-ban már 132,900 q-ra emelkedett, máriavölgyi ércelőkészítője 1000-1200 q napi teljesítményre volt berendezve s az emlitett évben rézkohója és rézgálicgyára is elkészült. A fent említett másik két társulat és J. Kirschner és Co. Johanni nevű rézércbányája *Panthó Dezső* kir. bányatanácsos úr vezetése alatt ka-

[1]) *Mikulik József* a XV-ik század „Cemberk"-jét a schwanzenberg-gapeli bányákkal véli azonosíthatni. A schwarzenbergi Vilmostárók pompásan megmaradt „ék- és kalapács" munkáját magam is láthattam, mig a bányák legbelső míveletei már a puskapor használatáról tanuskodnak. A két bányamívelési mód határa táján a Felső Vilmos tárában az 1726 és 1727 évszámokat találjuk bevésve.

tonai üzemeké alakultak át, gépfurással lettek felszerelve s a Schwarzenbergről a Lányi-hutához kötélpálya is épült. A régi ércelőkészitőmüvet *Humboldt* német cég modernizálta, mely azonban sajnos nem váltotta be igéretét. Mindamellett a katonai üzemekből egyedül a margitfalvai Phoenix kohóba 32,000 q válogatott érc ment el, amihez még hozzájárultak az ércelőkészitőmű flotátumai.

A *kóbalt-nikkel bányászat* ércei a *chloanthit, smaltit, gersdorffit, dobschauit* és nickelin előfordulása a Dobsinától É-ra ÉK-DNY-i irányban huzódó kvarcosdiorit-amphibolitvonulat elterjedésével esik össze. Az ennek a vonulatnak északi és déli szegélyén előforduló telérek az érceknek igen érdekes dőlésmenti elkülönülését mutatták. Nevezetes a cembergi teléreknél 40 m. mélységig tartott a limonitos oxidációs öv, mely alatt először egy túl-

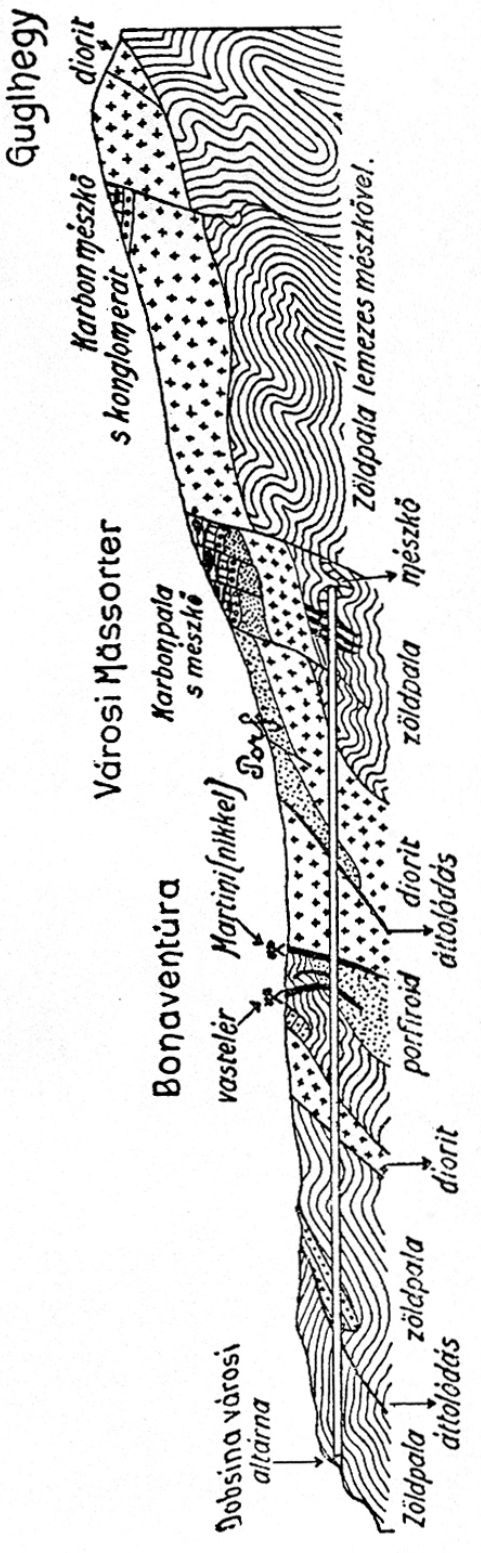

Földtani szelvény a városi altáron keresztül *Alburg J* és *Papp Károly* nyomán.

nyomóan sárgarézércet, majd pedig főleg fakóércet tartalmazó öv következett. Még mélyebben, a Pál táró szintjén a kobalt-nikkelércek jelentkeztek s kb. 50 m. szintkülönbségben a felsőbb szintek érceivel vegyesen előfordulva lefelé teljesen túlsúlyra vergődtek. A felső dús rézércközöket a régiek már lefejtették s a bányászatot a kóbalt-nikkelérc-övhöz érve beszüntették. 1780. évben a szászországi születésű *Schön Gottlieb János* Magyarországon festékkóbalt után kutatva Dobsinára került, a Gugl és Steinberg vas- és rézbányáiban az eddig „tiszta arsennek" tartott kóbaltércet felismerte s ezzel a dobsinai bányászat aranykorának alapját vetette meg. *Schönnel* magával a sors igen mostohán bánt el; bányajogosítványait elperelték, a perköltségeket nem tudta megfizetni s így Dobsina egyik legnagyobb jóltevője mindenkitől elhagyatva az adósok börtönében halt meg. A kóbalt-nikkelérceket 1810-ig a sztracenai kincstári kohóban, 1828. óta pedig Malveux pesti bankár közvetitésével *Askin* és *Evans* angol cégnek szállították. A cobalt-nikkel bányászat fénykora egy évszázadig tartott s Dobsina várost, bár a máriatárói bányánál csak 1|32-ed, a cembergi bányánál pedig 46|138-ad résszel volt érdekelve, igen gazdag várossá tette. Vagyona oly tekintélyes volt, hogy közigazgatását s kulturális intézményeit jövedelméből tarthatta fel.

A mult század vége felé a kóbalt-nikkel-bányászat nagy válságon ment keresztül. A drága kóbaltkék használatát az olcsó ultramarin szük korlátok közé szoritotta, a kóbalt és nikkel árai pedig az 1863. évben felfedezett újkaledoniai hatalmas uj előfordulások s később a kanadai bányák tömegtermelése folytán rohamosan csökkentek. Európa kisebb kóbalt-nikkel-bányái üzemüket egymásután beszüntették s ez a szomoru sors nem kerülhette el Dobsinát sem. A gazdagabb ércközök már kimerültek, az átlagos fémtartalom lefelé tetemesen csökkent s a telérhálózat lefelé teljesen kiszorult. Az 1850. évben *Czerva Frigyes* tervei alapján elhatározott városi altáró, melyet 1902. évben 1872 m. hosszuságban befejeztek, az érctelepülésről alkotott téves felfogás alapján hozzája füzött túlvérmes reményeket nem váltotta be. A *Benedikti* és *Martini* telérek találkozási helyén az 1890—96. években termeltek ugyan 2100 q dús gersdorffit ércet 17926 frt. tiszta jövedelemmel, de az érc folytatását szorgos kutatás dacára sem sikerült feltalálni. A Martini bányatársulat által még békében feltárt kóbalt-nikkel-ércközöket a világháboru alatt 1916. évben fejtették le, amikor is mintegy 100 q 10%-os és 30 q 3-4%-os nikkelércet

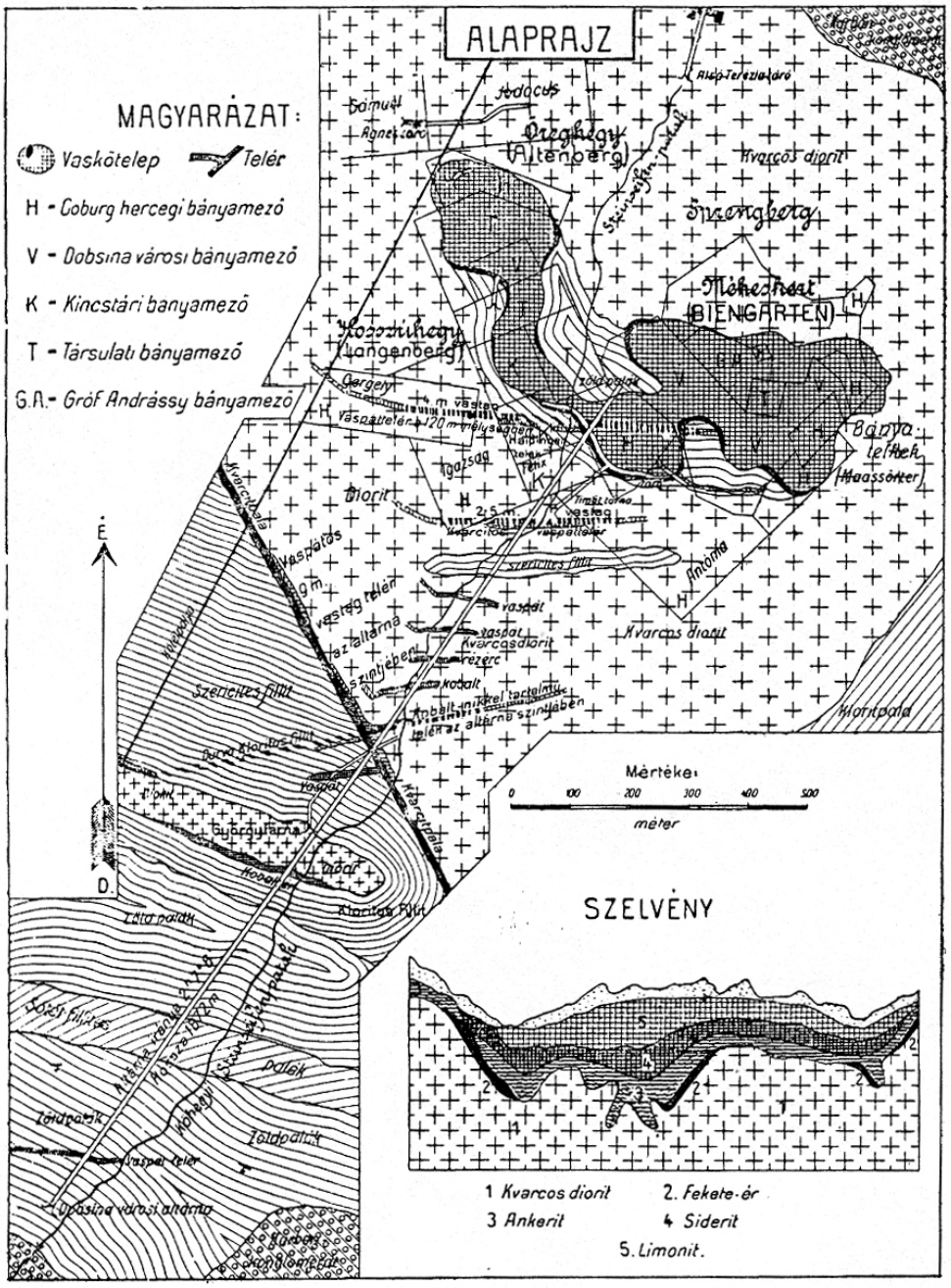

A városi altáró s környékének bányaföldtani viszonyai.

nyertek. A városi altáró hajtása mindazonáltal nem volt meddő munka, amennyiben a települési viszonyok tisztázásán kivül a vasércztelérek keresztezésével a vasbányászat jövőjének biztositásához jelentékenyen hozzájárult.

Bár nem tartozik a szorosabb értelemben vett bányászathoz, még sem hagyható felemlités nélkül, hogy a dobsinai *azbeszt* ipari értékesitésének régóta vajudó kérdése ujabban *Stempel Samu* mérnök úr szakavatott vezetése alatt a szerencsés megoldás felé közeledett.

Dobsina polgárságára a kóbalt-nikkelbányászat válsága annál súlyosabban nehezedett, mivel ez a bányagazdaság teljes átalakulásával esett össze. A patriarchálisan szűk keretek között üzött bányapolgári és kistársulati bányászkodás és vasipar idejét multa s helyét a világversennyel is dacoló tőkeerős részvénytársulatok tömegtermelése foglalta el. A bányapolgárt a tömegmunkás szoritotta ki s utódai nagyrészt mint bányászaltisztek- és mérnökök szétszéledtek az egész világbán. Az uj elhelyezkedést a dobsinai bányászaltiszti iskola nagyban elősegitette. A szétszéledtek a dobsinai bányászerény hirét messzire elvitték s elég ha e helyen csak *Husz Samu* és *Jex Simon* nevét felemlítem, mig az otthonmaradottak közül *Ruffiny Jenő*, a dobsinai jégbarlang felfedezője, a dobsinai bányászat jeles ismerője s a dobsinai bányászati iskola lelkes tanára előtt hajthatjuk meg a megemlékezés zászlaját.

Jelen század elején eme szomoru átcsoportosulás nagyjában befejeződött, a vasbányászat állandó termelési keretek között mozgott, a rézbányászat ujrakeltési kisérletei pedig mozgalmasabb bányászati tevékenység árnyékát vetették előre, mely a háborus befektetések révén már realizálódni látszott. A magyar uralom utolsó éveiben azonkivül már erősen kisértett a Dobsinát érintő Budapest-Tátra közvetlen vasuti összeköttetésnek terve, mely Dobsinát elszigeteltségéből kiragadta s modern fejlődésének létfeltételeit megalapozta volna.

A trianoni megdöbbentő, minden földrajzi és gazdasági törvényeket kicsufoló határmegállapitás eme fejlődésnek hirtelen véget vetett s a dobsinai bányászatnál is beállott a nagy halálos csend.

A trianoni férczmü oktalan voltának felismerése azonban örvendetes módon már világszerte utat tör magának s a dobsinai bányászat remélhetőleg már a legközelebbi jövőben folytathatja a háború alatt megindult renaissance-át ama gazdasági keretek kö-

zött, melyet számára földrajzi fekvése, évezredes multja és a gazdaság vastörvényei kijelöltek.

Legfontosabb összefoglaló és forrás-munkák:

Mikulik József: A bánya- és vasipar története Dobsinán. Budapest, 1880.

Edvi Illés Aladár: A magyar vaskőbányászat és vaskohászat ismertetése. Budapest, 1900.

Eisele Gusztáv: Gömör- és Kishont törvényesen egyesült vármegyének bányászati monografiája. Selmecbánya, 1907.

Rozlozsnik Pál: Földtani jegyzetek Dobsináról. A m. kir. Földtani Intézet 1913. évi jelentése. Budapest, 1914. p. 373.

Dr. Papp Károly: A Magyar Birodalom vasérckészlete. A m. kir. Földtani Intézet kiadványai. Budapest, 1915.

Wahlner Aladár: Magyarország bánya- és kohóipara az 1916. évben. Bányászati és Kohászati Lapok. LIII. 1920.

Dr. Rakusz Gyula: A dobsinai azbeszt és feldolgozása. Földtani Közlöny. 1924. LIV. 1924.

Dr. Rakusz Gyula: Zur Kenntnis der Brachiopodenfauna des Dobschauer Carbons. Centralblatt für Mineralogie etc. 1926. p. 515.

A DOBSINAI JÉGBARLANG.

Irta: *Dr. Ráth Zoltán.*

A dobsinai jégbarlang! Ki ne hallott volna már róla, ki ne igyekezett volna megnézni, ha hallott róla és kit ne lepett volna meg ez a páratlan természeti tünemény a maga különleges csodálatosságával! Mielőtt az ember látta, találgatta, ugyan mi lehet az? Barlang-e a jégben, vagy talán jég a barlangban? Az értelem nem adja meg rá a választ, oda kell menni és meg kell nézni, ha fogalmat akarunk alkotni róla. És még akkor is, ha már megnéztük, nem tudjuk megmagyarázni ezt a természeti csodát, nem hisszük, nem hihetjük, hogy ez egyszerű fizikai erők műve lehetne. Visszatérnek emlékezetünkbe a gyermekkorunkban hallott mesék alakjai és képzeletünkben birokra kelnek egymással Télapó és a Jégtündérek Királya azon versengve, hogy melyik tudná hátrábbszorítani a másikat, melyik foglalhatná el magának zuzmarás odujául, vagy inkább tündérpalotául, királyi lakául a Jégbarlangot. Én a Jégtündérek Királyának juttatnám a barlangot, mert oly szép, olyan tündérien pompás.

Már a hozzájutás is erre készít elő bennünket. Ha Poprádról jöttünk, utunk a felséges Királyhegy lábánál kanyarodott el a barlang felé, ha Dobsináról indúltunk, utunk a Sztracenai-völgy magasba törő fenyvesei között vezetett el idáig. Mindkét útvonal a maga természeti szépségeivel csak előkészítői voltak annak, ami ránk vár. A Jégbarlang-telephez megérkezve neki kell fogni a hegymászásnak. Nem adják azt ingyen, nem olyan könnyü a bejutás a tündérkirály palotájába, meg kell azt érdemelni.

Hallgatag fenyvesen haladunk keresztül. Lépteink neszét fölfogja az ösvényre hullott fenyőtűk szőnyege. Elérjük a Vilmos-teret, megcsodáljuk óriási, földigérő lombozatukkal, barátságos sátrat alkotó gyönyörű fenyőszállait és újabb kapaszkodóhoz érünk. Az utacska helyenként megszűkül: nagy sziklák szorítják a lejtő felé; néma tisztelettel nézzük őket, hátha éppen most folytatják majd útjukat le a völgybe, amikor mi elhaladunk előttük? De nem, a Tündérkirály palotájának ezek az őrei nem bántottak és egyszerre előttünk áll a barlang szájánál levő menedékház.

Ha kedvez az idő, akkor innen a Királyhegyben gyönyörködhetünk és esetleg még a Magas Tátra egyik-másik csúcsát — a Lomnici csúcsot és szomszédait is — láthatjuk. Ennyi természeti szépség látása, ha nem is voltunk különösen érzékenyek a természet szépségei iránt, mégis fogékonnyá tett bennünket és így gyönyörteli érzésekkel érünk a barlanghoz.

Ha idáig azon voltunk, hogy mérsékeljük lépteink neszét, most — amint fejünket meghajtva belépünk az alacsony sziklaboltozat alá — igyekezetünket megkettőzzük. A Tündérkirály megköveteli a magáét, megcsap a jeges levegő és mi szinte elfogódott szívvel lépünk be a jég birodalmába. Az első, ami figyelmünket megragadja, egy nagy kidőlt fenyő jégbefagyott holttestének kiálló darabja. Nézzük és gondolkodóba esünk.

Pár lépéssel lejjebb még egy nagy meghajlás és csodálatos látvány káprázatatja el szemünket: az első ragyogó, csillogó, szikrázó jég! A Kisteremben vagyunk. Elhaladunk a Sírkövek és a sziklaboltozathoz támaszkodó Fatörzs mellett. Nézzük a jeget és nem értjük, hogy került ide, miért tündöklik ilyen pompásan a villanylámpák ragyogó sugárözönében, miért nem olyan homályos, piszkos, vak és fénytelen, mint ottfönt a földi jég? És a sziklabolt is! Közönséges mészkő, de olyan, mintha csak gyémántokkal, smaragddal, rubinnal és a szivárvány minden színében pompázó drágakövekkel volna kirakva végtől-végig! Megnézzük jobban, hát ez is a Jégtündér műve. Bevonta apró-kicsi jégkristálykákkal a sziklát, fölöltöztette jégbe, mert ez itt a jég birodalma, hogy a szikla, a kő se különbözzék ennek a helynek a többi lakóitól.

Közeledünk a Nagyterembe levezető lépcső felé. A jégbe süllyesztett utat jobbról a Nagy oszlop, balról a Vízesés szűkíti összse. Ujabb csodálkozás. Ha eddig a jégfelület és a kristályok csillogása, tündöklése káprázatatott el, most a jég színein csodálkozzunk. A Nagy Oszlop harmadfél méter vastag jégtömege a mögötte függő ívlámpa fényében gyönyörű fehér-zöld-kék szinekben pompázik aszerint, hogy hol vastagabb, hol vékonyabb, hol üreges a vaskos oszlop. Balról a Vízesés hófehér, hibátlan zuhataga fenyeget, hogy egyszerre csak minket is megfagyott hullámai alá temet.

Meredek lépcsőn megyünk le a jéghegy oldalán, egyenesen neki az alacsonyra leereszkedő sziklaboltozat és a fekete jég között tátongó sötét lejtőnek. De nem, utunk mégis csak jobbra kanyarodik és fellélegzünk. A sziklatető magasba szökik, nagy, levegős

üregben vagyunk, a Nagyteremben. Ha hoztunk magunkkal korcsolyát, most korcsolyázhatunk itt, ha nincs, vígan csuszkálunk a

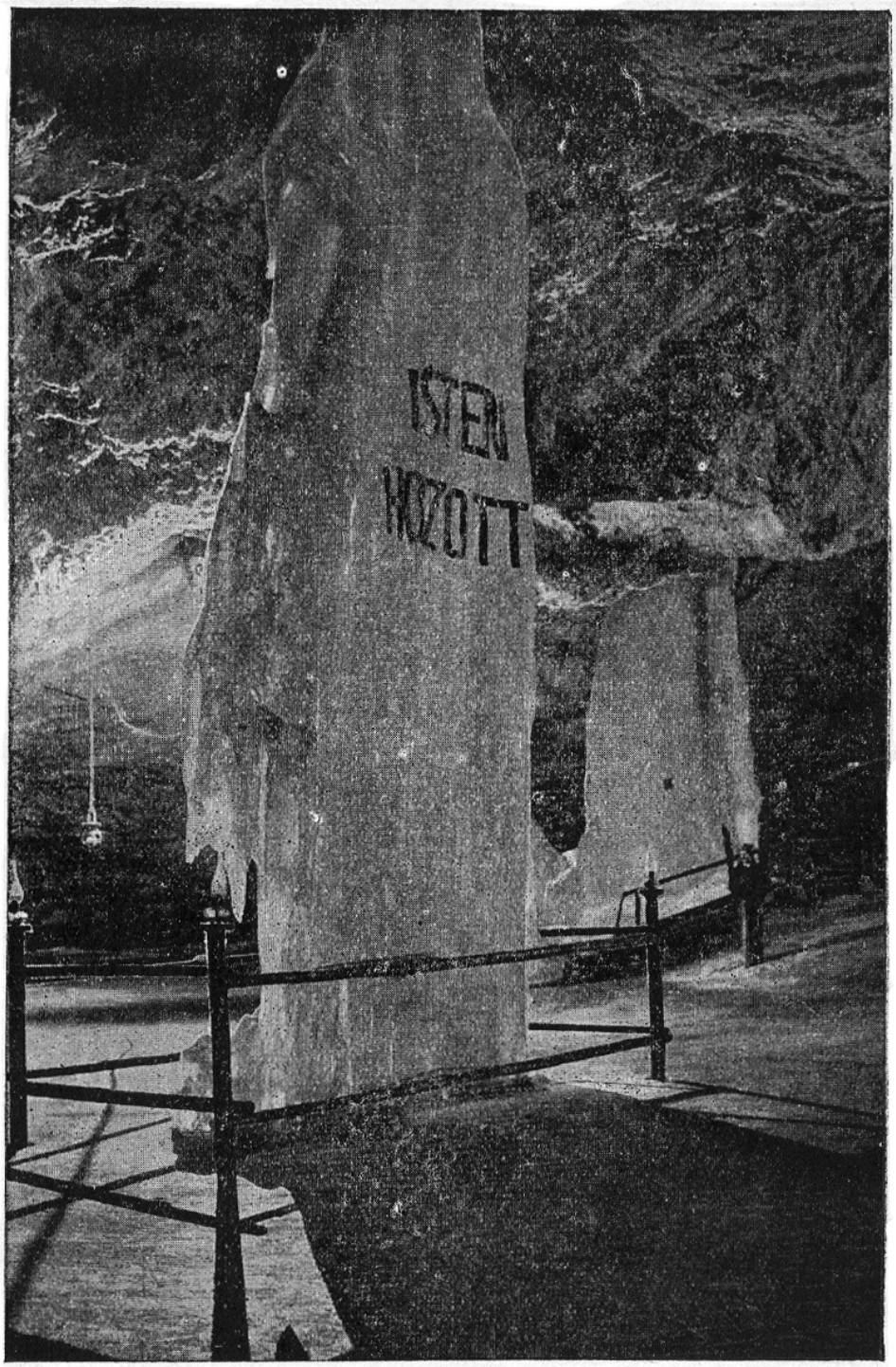

Oltár.

tágas terem jegén. Ha nem merünk a jégre lépni, deszkával kipallózott utunk körűlvezet a nagy terem szélén. Gyönyörködhetünk az

Oltár pompájában. Karcsú, magas, keskeny gót oszlop ez, mely az ívlámpák áteső világánál kristályfényesen ragyog fehér, zöldes és halváykék szinekben. Ugyanezt a színpompát tárja elénk a régen kiszáradt Kút hatalmas jégoszlopa is, mely azonban gazdagabb az említett szinek sötétebb árnyalataiban. Ne feledjük azonban, hogy ezek mind nem is annyira szinek, mint inkább fények, mintha nem is jég volna ott, de a különböző fények, világosságok másvilági teste.

Az Oltártól a Kút felé haladva soha nem látott csoda tárúl elénk. A Jég-Tündérkirály trónszéke fölé boruló menyezet és a hátterét borító kárpit előtt állunk. A Nagyterem sziklafalának egyik sarkában kis kupola és gyönyörű falbevonat arasznyi vastagon megülő, kitárt tenyérni nagyságú jégkristályokból, melyek lefüggő csomói a menyezetről leomló gazdag rojtok hatását keltik. Ha azt akarjuk tudni, milyen az, amit hófehérnek neveznek, akkor jól nézzük meg ezeket a jégkristályokat és vessük jól emlékezetünkbe hófehér tisztaságuk pompáját.

A nagyteremből a jégbe vágott mesterséges folyósón át bocsátkozunk le a barlang mélyebben fekvő részeibe. Először is a kétemeletnél magasabb jégfal mentén leereszkedve a Baloldali vagy Ruffiny-folyósóba jutunk. Keskeny, szűk, mély szakadék ez. Balról a vízmosta, szaggatott sziklafal, tövében félig jégborította leomlott sziklák, jobbról a sima, magas, rétegesen szineződött, a sziklaboltozatig érő jégfal. Lent nem is látjuk a kivezető utat.

A vezető egyszerre csak egy, a jégfalban lévő nyilásra mutat és azon át a tíz méter hosszu mesterséges folyósó végén kiöblösödő kápolnába vezet. Ez nem természetes képződmény, azért vájták, hogy a jég vastagságát mutassák be. A kis kápolnát a folyósó végén az ott elhelyezett petroleum lámpa melege olvasztotta volt ki idő folyamán a mérhetetlen, titokzatos jéghegyből. Körül a kápolna falára és jégpadlójába fagyasztva a barlanglátogatók névjegyei. Megnézzük, nem akadunk-e ismerősre?

Megint egy mesterséges szoros, majd alagút és a jobboldali folyósó hidjának deszkáján kongó lépéseinktől visszhangzik a tágas üreg. Bántóan érinti fülünket a zaj és megállunk. Csönd lesz, és ebben a szinte hallható csöndességben különös csendülést hallunk, mely időnként ismétlődik. Ez az egyetlen nem emberi hang. Rájövünk lassan, hogy a boltozat szikláiról a barlang padmalyán heverő kőtuskókra húlló vízcseppek okozzák ezt a megütött üvegcsengő hangjához hasonló csengést, fémes pendülést.

De menjünk tovább. A Pokolban vagyunk, a barlang leg-

mélyebb járható részén. Balról a sziklatömbökkel teleszórt lejtő húzódik lefelé a tetőzettel párvonalasan a fekete ismeretlen mélységek felé, jobbról a lezúhant Függöny romjai kisérnek, míg a híd egyik hajlásánál egy új, a komor hangulatokért bő kárpótlást nyujtó ragyogó csoda ragadja meg figyelmünket: előttünk tündöklik a Karácsonyfa. Igen, bizony, ilyen is csak Tündérországban lehetséges, az emberek világában a Pokolban nem találunk ám karácsonyfát! Valóban, egészen rendkívüli jégképződmény ez a fenyőfához, annak gallyaihoz hasonlító, a nagy jégfal egész magasságát betöltő jégalakulat, mely ujabban mind nagyobb helyet foglal el, ugyhogy nemsokára már inkább „erdőszélének" lehet majd nevezni, Az a rendkivüli ezen a jégképződményen, hogy míg a jégcsapok fent a föld felszínén fölülről lefelé, függőleges irányban képződnek, addig itt, a pokolbeli karácsonyfának az ágait vízszintesen képződött vagy gyöngén lejtő jégcsapok alkotják és hogy teljes legyen az illuzió, ezekről, akárcsak a fenyőfa nagyobb gallyairól függélyesen lefüggő kis jégcsapocskák, a fenyő lombját mintázzák meg a jégből. Ennek a karácsonyfának nincs szüksége külön díszítésre, gyertyákra, az ívlámpák fényében ragyogó jég maga a legszebb dísz egyúttal.

Kicsit odébb a régi Orgona — most inkább Hármas Halom — helyezkedik el a sziklamenyezet és a lábunk alatt levő kőtömbök között. Valamikor karcsu, magas, orgonasíp-szerű jégoszlopok voltak ezek, de most megöregedtek, megvastagodtak, elhíztak.

Vezetőnk most a meredek jégfalon fölkúszó lépcsőre mutat, hogy ezen fogunk kikapaszkodni megint a fölvilágra a Pokolból. Megmondja mindjárt azt is, hogy a lépcső tetejéről remek kilátás nyílik visszafelé a mélységbe, de arra is figyelmeztet, hogy akinek a feje nem biztos, szédülős. az inkább ne nézzen vissza, mert bizony a mélység esetleg vissza huzza. A majdnem függélyes jégfalon pedig nincs mibe kapaszkodni, ha egyszer lekerültünk a a lépcsőről. Emlékezzünk megint a mesékre: A Tündérkirálytól csak úgy lehet eljönni, ha a lovag vissza nem néz, különben kővé dermed, vagy lehuzzák lováról a tündérek és megölik, de ha zsebében van a bűvös kígyókő, visszapillanthat.

Baj nélkül értünk föl a Sírkövek mögött a Kisteremben. Lenéztünk mégegyszer a Nagyterembe, még egy pillantást vetünk a Fatörzs és a Sírkövek csonkjára, a sziporkázó, ragyogó jégre, a nagy üregek titokzatos homályára és nagyot fujunk szegény körmeinkre, melyek alaposan átfáztak a Pokolból kikapaszkodtunban,

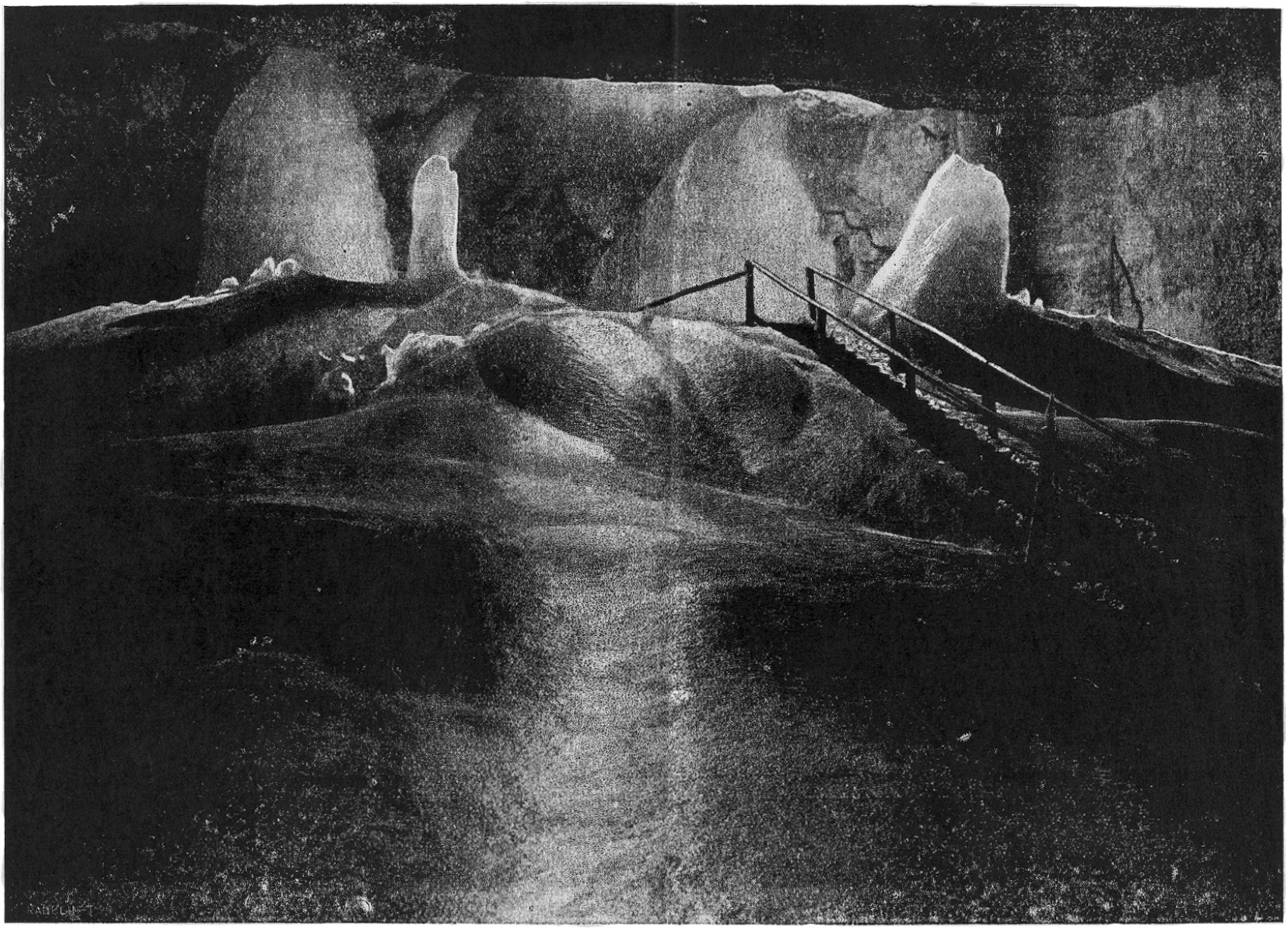

Nagyterem

a lépcső korlátján. De sebaj! Csakhogy fölértünk! A jégbefagyott fenyő holttestét környező félhomályon áthaladva ujra megpillantjuk a nappali világosságot és kint vagyunk a barlang torkából, hátunk mögött a jég tündérvilága, mesébe illő pompája. Hálásan tekintünk föl az égre: Még is csak jobb idefönt a föld színén, mint a Jég-Tündérkirály palotájában! Nem állandó emberi tartózkodásra szánt hely az.

Az erdőn lefelé menet gondolkodunk a látottakon. Hogyan is jöhetett létre ez a csodabarlang? Nem találunk rá megfelelő magyarázatot, helyes megfejtést. Az ismert elméletek nem kielégítők, nem helytállók. A barlang, melyben a jég lerakodott, vízmosta barlang. mely sokkal nagyobb volt a bejárt üregnél. Hiszen keleti része beomlott. Tanu rá a barlang szájától tíz percnyire lévő nagy „Ducsa-szakadás“ az ő titokzatos egymásrahalmozott kőtuskóival, mellig érő hatalmas páfrányrengetegével. Vissza kell képzelnünk magunkat abba az őskori időbe, amikor a mai szerényen kígyózó Gölnicpatak talán még tenger volt és túlömlött a hegyeken. Akkor mosta ő ki a barlangot és akkor hozta létre a barlangtól nem messze eső Kriván-hegy kiszögelő csúcsán a Tündérvárnak keresztelt sziklakapukat-bástyákat-tornyokat-barlangokat, meg a Spitzensteint is. Hatalmas, nagy víztömegeknek kellett akkor forrongó áradatukkal kavarogniok ebben a völgyben, hogy az egész Jégbarlang-hegyet kivájhassák. Lehet, hogy talán utat talált magának a víz e hegyben és eltünt a föld gyomrában, mint a Karszt folyói. Később elcsöndesedett a víz háborgása és a megtorlódó habok a magukkal hozott törmeléket lerakták oda, ahol most a hegy északi lejtője van, a barlang külső fala. Valamilyen földrengés másfelé nyitott lefolyást a tengernek, lefutottak a vizek és ottmaradt a kivájt hegy a majdnem eltorlaszolt barlanggal. A barlangnak legmagasabban fekvő pontja a szája és a barlang maga zsákszerűen mélyed lefelé a hegy gyomrába. A vidék éghajlata valószínűen sokkalta hidegebb volt, mint ma. A barlang eredetileg talán enyhébb levegője a hidegebb évszak beálltával fölfelé szállván a barlang magasan fekvő nyílásán eltávozott és helyét mind hidegebb és hidegebb levegő foglalta el, amint mindjobban télre fordult az idő. A hideg levegőnek az a tulajdonsága, hogy lefelé igyekszik, benne maradt tehát megfogva a barlangban. A barlang szádáján becsorgó csapadékvíz megfagyott a hideg hatására a barlang fenekén és nem tudott többé fölengedni. Ez volt az első jég a Dobsinai Jégbarlangban. Ehez azután az idők fo-

folyamán mind több és több jég rakodott, míg csak a mostani jégtömeg ki nem alakult.

A barlangnak sajátságos külön lélegzése van. Nyáron a barlang száján kifelé ömlik a hideg levegő. Ezt magam is tapasztaltam. Télen állítólag fordítva van ez, a barlang hidegét tehát nem fenyegeti semmi veszély, nő is benne a jég évről-évre. A barlang hőmérsékleti viszonyai egészen különösek. Az ember azt várná, hogy a fizikai törvényekhez alkalmazkodva a legmélyebb helyen, a Pokolban, illetőleg a Folyósóban lesz a leghidegebb. De nem igy van. Itt van a legmagasabb évi átlaghőmérséklet, amint ezt a Hanvai Ede igazgató által Dobsinán 1900-ban kiadott „Die Eishőhle und Umgebung von Dobsina" cimű könyvecske 18. oldalán lévő táblázatból megállapíthatjuk. Vajjon miért? A Jégbarlangra talán nem vonatkoznak a fizikai törvények? És hogyan keletkezik a barlang mélyében az a légáramlat, mely a hideg levegőt nyáron kiszorítja — még hozzá fölfelé — a barlangból?

Ezek mind megfejtésre váró problémák, de idáig bizony jól őrizték a tündérek titkukat, a megfejtés kulcsát.

Hagyjuk abba mi is a töprengést, élvezzük inkább az erdőt, a fenyvest, a Napot, a páratlanúl tiszta levegőt és bizzuk e kérdések megfejtését egy későbbi korra, amikor a tudomány haladottabb, eszközei tökéletesebbek, elméletei kielégítőbbek lesznek, mint ma. Induljunk lassan hazafelé:

„Glick auf!"

DOBSINA OKTATÁS ÜGYE.

Irta: *Szlankovics Károly.*

Az emberi művelődés történetében vajmi keveset számít egy elelszigetelt város kultúrája. Hiszen fajok, népek, embercsoportok is sokszor nyomtalanúl tünnek el a történelem színpadán. S mégis vannak esetek, amidőn nemcsak illő kegyelettel és szeretettel, hanem a kötelesség szükségszerűségével kell megállnunk a Géniusz egy-egy szerény megnyilatkozása előtt. Nekünk elgyötört magyaroknak pedig többszörös érdekünk, megragadni minden olyan alkalmat, amely féryes bizonyitékáúl szolgál az őserőtől duzzadó magyar szellem mindent átkaroló és összeforrasztó erejének.

A felületes és minden történeti kritika nélkűl szemlélődők túlzott sovinizmusza gyakran bizonyos nemtörődömséggel siklik el tények felett, amelyek az idegenszerűségnek még a látszatát is alig keltik fel. Tény, hogy az igazi nemzeti kultúrának ereje sajátmagában kell, hogy legyen. Magának kell kitermelni azokat a kultúrális gyümölcsöket, melyeknek a csiráit önmagában hordja. De amint a legnemesebb fa sem teremhet gyümölcsöt, ha nem táplálják azt egyéb természeti erők, úgy a legnemzetibb kultúra sem fejlődhet, ha nem állanak rendelkezésére más, gyakran idegen behatások. S az igazi nemzeti kultúrának a lényege éppen abban rejlik, hogy magába fogadja ezeket a körűlövező elemeket, amelyeket azután a maga őserejével nemzetivé gyúr át. Minél nagyobb a befogadó képessége és átformáló ereje annak a kultúrának, annál inkább válik sajátossá, nemzetivé. Hiszen a magyar nemzeti kultúra ősfája éppen a maga átalakított erejével juttatta diadalra a magyar Géniusz alkotásait! Árpádházi nagy királyaink, az Anjoùk, a Hunyadyak, Kossuth, Petőfi stb. fényes bizonyitékai ennek.

Bárminek a birtokában is legyen az ember, sohasem értékeli azt annyira, mint amikor elveszítette!

Igy vagyunk mi magyarok is azzal a sok kis kultúrtényezővel, szellemi központtal, melyet Trianon elszakított tőlünk. S ezek között jelentős szerepet játszottak a Felvidék német városai, amelyeknek látszólag idegen kultúrája valójában erős tápláló forrása volt a magyar nemzeti kultúrának!

Dobsina oktatásügye azonos annak a sok évszázaddal azelőtt letelepedett, többnyire német idegennek az oktatásügyével. Hiszen ezek a telepesek a kultúra szeretetét már magukkal hozták új hazájukba és anyagi gyarapodásukkal magát a szellemi kultúrát is fokozták. S bár különleges kedvezményeik voltak, amelyek sokszor szeperálódásra vezettek, mégsem zárkózhattak el azoktól az általános törvényektől és szabályoktól, amelyek új hazájukban kötelzők voltak. A mai értelemben vett iskoláik nekik sem voltak még. Tanitóik a lelkészek voltak, akik kötelező istentisztelet után a gyermekeket és ifjakat visszatartva, a hit elemeinek az ismertetésével egyúttal irásra, olvasásra és számolásra is oktatták azokat. Rendszeressé csak később és elvétve s leginkább a népesebb telepeken vált az oktatás. Itt azután segéderők, papjelőltek végezték az oktatást a vezető lelkész felügyelete alatt. Ez a rendszer szinte kötelező szokássá vált különösen a reformáció óta, amikor már külön iskolákat állitottak fel külön tanitókkal.

Szűk ez a keret ahhoz, hogy az oktatásügy rendszeres történetét adjam. Hiszen akkor foglalkoznom kellene sorban azokkal az akadályokkal is, amelyeket régebben a husziták, majd később az ellenreformáció gördítettek az oktatásügy fejlődése elé s amelyet egy-egy Bethlen, Bocskay, vagy Rákóczy felkelés is meg-meg akasztott egy időre. Annyi tény, hogy a városnak mindig elsőrendű iskolái voltak és sok oly oktatásügyi szempont volt már érvényben ott akkor is, amikor Mária Terézia Ratio educationis-a szabályozta az egész oktatás ügyet. De nem találta készületlenül a várost semmi későbbi rendelet, vagy törvény sem. S amikor az 1868-i népoktatásügyi törvény tervezete készült, sok oly rendelkezést vett át, amely ezekben a felvidéki városokban s így Dobsinán is, régen megvolt! Tanitók, épület és felszerelés dolgában pedig messze felülmúlta azt a nivót, amelyet e törvény előírt. Tanitói majdnem kizárólag valami hazai főiskolát, vagy külföldi egyetemet végzett férfiak voltak. Iskolaépületei mintául szolgáltak sok más iskoláknak és felszerelés tekintetében vezettek. A város európai hírű ásványgyüjteményét, majd állatgyüjteményét is ez iskolák rendelkezésére bocsátotta.

A jó iskola a jó tanitó. Ez volt az elve a városnak. S hogy mennyire komolyan vette, ezt mutatja az, hogy amikor Csáky Albin gróf kultuszminiszter a 300 forintos tanitói fizetést iktatta törvénybe s amikor a felekezeti középiskolai tanároknak 600 forint volt a fizetésük, addig a dobsinai tanitók 700 forint fizetést és 100

forint lakbért kaptak. Bizonyos hát, hogy ilyen javadalmazás mellett gond nélkül élhettek hivatásuknak s fejleszthették iskoláikat.

Eleinte csak úgynevezett városi elemi iskolája volt a városnak 6 évfolyammal; a két felső évfolyamban rendes latin tanitás volt úgy, hogy a 6 elemi osztály elvégzése után minden felvétel és különbözeti vizsgálat nélkül mehettek a tanulók a rosznyói ev. gimnáziumba. Az 1883. törvény azonban megszüntette ezt a patriáchális állapotot úgy, hogy a messze idegenből idetódúló tanulósereg is megcsappant s már rendesen csak német szóra jött a 4 elemibe. A város vezetősége most valami más, magasabb fokú iskola felállítását vette tervbe. S minthogy a környező városokban mindenütt volt gimnázium, elhatározta, hogy egy mintaszerű új polgári iskolát mint új iskolatipust állít fel. A város jövedelme azonban időközben a világhirű kobaltbányászat hanyatlásával szinte rohamosan alászállt, úgy, hogy ezt a tervét csak hosszas utánjárással valósíthatta meg az állam segitségével. A város egy díszes iskola épületet emelt és vállalta a dologkiadásokat, (évi 6000 forint) s az állam egy mintaszerű 6 osztályú polgári iskolát állitott fel egy külön latin tanszékkel, melynek költségeit, 1200 forintot ugyanesak a város vállalta s így a latin mint viszonylagosan kötelező tantárgy szerepelt az alsó 4 osztályban. Minthogy a város ragaszkodott a német nyelvnek intenzívebb tanitásához is, a német nyelvet kivételesen és rendszeresen már az I. osztályban is kötelezővé tették, sőt rendszeres külön társalgási órák tartásával lehetővé vált a német nyelvnek teljes elsajátítása. Ez a körülmény újra fellendítette a város iskolaügyét, mert újra százával keresték fel messze vidékről a jóhírű iskolát. A város akkor még községi polgári leányiskolájában pedig még egyes tárgyakat is németül tanitottak, ami még inkább fokozta az idegen tanulók számát. Alig volt Gömörön kívül Abaújnak, Borsodnak, Hevesnek, Zemplénnek, Hajdúnak stb. valami jelentősebb községe, ahonnan egy-két jobb családnak gyermeke néhány évet ne töltött volna Dobsinán német szón.

A város idővel sokalta a többi községi iskolájára (ovoda, elemi iskola, polg. leányiskola) szánt évenkinti mindinkább szaporodó költségeket és kijárta összes iskoláinak államosítását. S bár a város így nagy tehertől szabadúlt meg, iskolái veszítettek látogatottságukból, mert az egyes tantárgyaknak német nyelven való tanitását már nem engedte meg az állam. Igy a német tanulók jól megtanultak magyarúl, de a magyar gyermekek már nem sajátíthatták el a német nyelvet

úgy, mint azelőtt. Ezzel magyarázható meg az a nemzeti szempontból szerencsés körülmény, hogy egy 1910. évi statisztika szerint a magyarosodás terén az összes magyar városok között Dobsina foglalta el az első helyet. Később elsorvadt a mintaszerűen felszerelt polgári iskola 2 felső osztálya is, mivel mindazon pályákra, melyeknek elnyerésére elegendő volt a 6 osztály, fokozatozatosan érettségi bizonyítványt követeltek. Némi fellendülést adott az iskolaügynek az, hogy a polgári leányiskola fölé egy kétévfolyamú női ipariskolát szerveztek, amely a megszállásig működött.

Mint ezekből a vázlatosan felsorolt adatokból látható, a város oktatásügye mindig magas színvonalon állott és bármilyen változás állott be a magyar iskolaügy terén, Dobsina mindig az elsők között volt, amely áldozott az ilyen célra. Hogy csak egy esetet említsek, Dobsina állította fel az országban a második kisdedóvót, melynek szervezője és vezetője a magyarországi kisdednevelés egyik úttörője is volt néhai Fábry János.

Ugyancsak híres ipariskolája is volt. Ezek mellett az iskolák mellett a város egy bánya altiszti iskolát is tartott fenn hosszú időn keresztül, melyet Ruffinyi Jenő bánya igazgató s a jégbarlang felfedezője szervezett és vezetett több évtizeden keresztül. Minthogy az állam ennek fenntartásához hozzájárulni nem akart, a város pedig többé áldozni nem tudott, az is megszűnt. Pedig nagyon keresett szakembereket képezett ez az iskola s nemcsak hazánkban, de külföldön is sokan közülök, különösen magánvállalatoknál, vezető pozíciót töltöttek be és töltenek be még napjainkban is.

Mivel a város jövedelme erdőgazdaságának okszerű és intezív működése révén újabban ismét javult, a vezetőség egy erdészeti középiskola felállításának gondolatával kezdett foglalkozni s megszervezésével az utolsó magyar erdőmestert, Kellner Viktort bízta meg.

Mindennek egy szomorú kimenetelű háború, egy forradalom s az ezek nyomába lépő legnagyobb csapás: Trianon vetett véget. Ma csak cseh-tót iskola van már ott, amelyben a német nyelv is csak mint vendég foglal el szerény helyet, a magyar nyelvet pedig végleg kiküszöbölték a wilsoni dicső elvek alapján, holott a lakosságnak több mint egyharmada valotta magát magyarnak. De a csehek nem riadnak vissza semmitől sem, így a statisztikának nyílt és akarva meghamisításától sem.

Az évszázados kapcsolatok, amelyek a magyarság és a felvidéki német és tót lakosság között fennállnak, nem tüntethetik el demarkációs vonalakkal s a tradiciós magyar nemzeti szellem izzó kohójából felszálló lélek ma és továbbra is magyar! A természet örök törvényei nem tűrnek igazságtalanságot! . . . Hiszen már virrad . . .

DOBSINA KISDEDÓVÁSI ÜGYE.

Irta: *Jaeger Emília*

Dobsina városa mindig sokat áldozott kulturális célokra. A felsőbb és elemi iskolák mellett a kis gyermekek testi és lelki gondozásáról sem feledkezett meg, 1853-ban kisdedóvódát állítván fel. Az ovoda megalapítója az ág. ev. nőegylet volt.

Mint ovodavezető néhai Fábry János, volt elemi iskolai tanitót választotta meg. A kisdedóvási ügy tanulmányozására Németországba küldetett ki. Ha elgondoljuk, hogy Magyarországon akkor csak egy ovoda, a budapesti „Frőbel kert" volt, úgy ezen eldugott kis város lelkes asszonyai óriási lépést tettek Dobsina kulturájának előmozdításában.

Fábry bácsi, a gyermekek kedvence, 1853-tól 1897-ig, tehát 44 évig vezette az ovodát. Ez idő alatt az ovoda, valamint a dobsinai iskola is a legjobb hírnévnek örvendett. Lelkes vezetője az „Országos Kidedóvó Egyesület"-ben is tevékeny részt vett. Ennek elismeréséül 1872-ben az egyesület alelnökévé választották meg nagy lelkesedéssel. Tevékeny életének 76 éves korában vetett végett a halál hosszabb betegség után.

Dobsina kisdedovodáját 1895-ben a város vette át és a már gyengélkedő Fábry bácsi mellé Jaeger Emilia ovónőt választotta meg. Én a kedves Fábry bácsi mellett az ő haláláig működtem és bő tudásából csak hasznot merítettem. 1897. április havától 1899. szeptemberig egyedül vezettem a szépen kifejlesztett ovodát.

1899-ben vezető ovónőnek lettem megerősítve és társul kaptam Nemes Ella ovónőt, ki akkor fejezte be tanulmányait Eperjesen.

1900-ban az elemi iskolák államosítása után az ovodát is átvette az állam mindkét ovónővel együtt.

Az ovodában egyöntetű működés folyt és szép célt értünk el mindketten a magyarosítás terén.

Dacára annak, hogy az ovoda állami kezelésben volt, Dobsina városa a legnagyobb bőkezűséggel gondoskodott az intézetéről. 1908-ban gyönyörű épületet emeltetett a régi helyett, amely Magyarország legszebb és legcélszerűbben berendezett ovodái közé emelte. Évente a város jóvoltából gazdag karácsonyfa jutott a gyer-

mekek részére, úgyszintén különböző alapítványokból meleg ruha és cipő a szegény kicsikék számára a szokásos karácsonyfa ünnepély keretében, mely valóságos kis vizsga volt az apróságok számára.

Évente egyszer az elemi iskolával kapcsolatosan majálissal kedveskedtünk a gyermekeknek és azok szüleinek.

Az ovoda ügyes-bajos dolgait elsősorban az elemi iskola igazgatósága és a gondnokság intézte el. Felügyelő hölgy bizottság is működött a gondnokság mellett.

1913-ban az Országos Kisdedovó Egyesület itt tartotta szokásos vándorgyűlését, hol a város bőkezűen vendégelte meg és szórakoztatta a nemzet e szerény munkásait. Ez után Dobsina városáról és kisdedovó ügyétől hangzott az ország.

A mi kedves ovodánkra is végzetes lett 1914. év, a háború. Ahol eddig mint egy madársereg csicsergéstől volt hangos a három terem, ott akkor harcteret járt, fáradt és sebesült katonák jajgatása hallatszott, akiket a minden anyagi áldozatra kész város látott el élelemmel. A lelkes hölgyközönség pedig az ápolást vállalta magára. 1917. őszén a minden élelemből kifogyott város bezárta a kórházat és ovodáját megint eredeti céljának adta át.

Működésünket kitartó szorgalommal folytattuk 1919. március haváig, amikor a megszálló csehek a tanitást az egész felvidéken beszüntették.

A dobsinai ovodában elnémult a magyar szó, ovónői máshol kaptak elhelyezést, a „Csonka-Magyarország"-ban, Nemes Ella Miskolcon, én Budapesten. Életünk legszomorúbb napja volt, mikor kis növendékeinknek búcsút mondtunk és a magyarság e kis szentélyét bezártuk. Lelkünkben azonban még most sem aludt ki a hit, hogy „Lesz még szőllő, lágy kenyér" és elhagyott kedves helyünkön még felcsendül egyszer a magyar nóta.

A KIS HARANG CSENG...

Szkalosné, Járossy Erzsébet.
(Meghalt 1927-ben.)

Halljátok-e? Ezüst a hangja, álomra hívó, a szobában bölcsőt renget a fehér csipkefőkötős „bábé“ s cérnavékony hangon dalolja altatódalát: — „Schlafen gehn, schlafen gehn ist das aller beste, Früh aufstehn, früh aufstehn ist das aller schlechste.“

Párnára hajtja fejét minden gyerek és félig ébren, félig álomban száll az ég felé a lelke a „Vater unser“ szárnyain. Háromnegyed kilenc az óra, a kis harang álomra hivogatja Dobsinát.

Milyen jó is lenne ujra gyermeknek lenni s ott járni a virágos ablakú kis városban. Milyen jó is lenne, ha dércsipett fejünket nem nyomná más gond, csak a Weltgeschichte ijesztő gót betűi, melyek jaj Istenem, de nehezen is sétálnak be a mokány kis magyar koponyákba, kiknek hűséges pásztora: Melczer Bácsi annyi jóságos részvéttel tud a kínlódó lelkekre nézni.

Milyen jó lenne gyerekszívvel járni az erdőn, a mezőn s milyen jó lenne nem tudni semmit arról ami van, csak álmodni arról, ami volt.

Akarjátok-e? A múltból visszahozom a kis, ezüsthangú álomharangot s megkongatom. Eldalolom néktek az első német dalt, melyet az ezerráncos bábétól tanúltam: „Schlafen gehn, schlafen gehn ist das aller beste“ s álmodó lelketek elhozom haza. Nektek nyílik Dobsina ezer virága, a pisztrángos patak felétek siet és nem sír, mosolyog, titeket vár szülőanyátok: Dobsina.

Emlékeztek-e? Szeptember van és az állomásról hosszú rajokban jönnek a cseregyerekek. Jönnek az alföldi kis magyar fiúk s lányok és minden házban, ahol várják őket utrakészen van egy-egy dobsinai diák. Többnyire gimnazista. Mennek, hogy tanulmányaikat folytassák, nem gond nekik az elhelyezkedés, várja őket anyai szeretet, mit nem lehet pénzen kapni, csak cserébe. Várja őket puhára vetett ágy, ugyanakkor a dobsinai szülői házban is puha ágyat vetnek-cserébe. Hiszen minden jó falatot, szeretetet, dédelgetést cserébe adnak, cserébe vesznek.

S megindúl lassan a metamorfózis, egyre könnyebb lesz a der-die-das és mosolygósabb, pirosabb a kis magyar gyerek képe,

nem lehet már eladni, pereg ajakáról a német szó s büszkén áll ki a pad elébe, ha Melczer bácsi kimondja azt az elérhetetlennek látszó szót: — Freiwillig. Óh, nem felejtem el soha. Mikor az első hosszú leckét láttam, azt hittem örök rejtély marad előttem a világtörténelem csodavilága, mert németül ezt megtanúlni nem lehet soha. Mennyi könnybe, biztatásba, akaraterőbe került, míg eljutottam odáig, hogy büszkén kiállhattam a született németek közé önként: freiwillig, mert tudtam végre az egész hosszú feladatot, megértettem, sőt meg is szerettem. Míg idejutottam hótól voltak fehérek a dobsinai hegyek.

Tegnap volt, vagy tegnapelőtt talán? Dobsinai fiúktól volt hangos a rozsnyói gimnázium s rozsnyói cserelányok törték kerékbe a der-die-dast Dobsinán.

Tegnap volt, vagy tegnapelőtt talán? Mikor „a bimbó száz csodát igért", — mikor rügyezni kezdett az első szerelem drága májusfája — s egymás szemében látta meg a tavaszt a buléner fiú és szőke copfos szép alföldi lány.

Tegnap volt ugy-e, hogy ünnepet ültél, ragyogó drága magyar ünnepet: Kossuth szobor leleplezése volt s mikor Kossuth Ferenc egy ősbuléner család öreg tagjával beszélve csodálkozott szép magyar beszédén, büszke önérzettel mondta a bácsi: mi nem csak beszélünk magyarúl, hanem magyarúl érezünk is.

Tegnap volt ugy-e? Azóta üresen mered égnek a szobor talapzata. Azóta egyre kevesebb a magyar szó Dobsinán . . . de a magyar érzés megmaradt.

Megmaradt a sírvavigadás magyar nóta hangjai mellett, a tomboló lelkesedés, ha néha, csodára magyar szó csendül meg a szinpadon.

Megmaradt a könny, siratni a múlt száz gyönyörűségét s mint hamu alatt lappangó parázs, megmarad a jövőben vetett hit.

Megvirrad még valaha!

Megvirrad még valaha . . . húzza a cigány, sírva vigadó bulénerek arca tűzben ég, boros poharak aranyszínében el is hiszik talán . . .

Megvirrad még valaha . . . lekerül rólunk az özvegyi fátyol és virág nő a sírokon.

Addig virrasztanak tovább. Addig . . . tovább fáj a szivük, mert gyermekeik ajkáról ellopták a magyar szót. Addig gyászolják a cseregyerekeket, akik nem jöhetnek és fájó szívvel engedik a rozsnyói tót gimnáziumba a fiaikat.

Megvirrad még valaha . . . de addig altasd el ezüstcsengésü álomharang, ne lássák azt ami van, csak azt. ami volt.

Addig érezzék, hogy ha kinyújtják feléd vágyón a kezük, ha elindúlnak otthont keresőn hozzád, megtalálják a régi Dobsinát.

Álomra hívón csengj kis ezüst harang, csengésed a régi, kedves altató nótát verje ki: — „Schlafen gehn, schlafen gehn ist dast aller beste . . .“ S ne zúgjon addig csengő hangod ébredőre, míg nem virrad meg, ne zavarja el az álomképeket, mik otthont hazudnak, boldog életet, mert igaza van az altatódalnak: — „Früh aufstehn, früh aufstehn ist das aller schlechste.“

Álmodjatok messzekerült dobsinaiak. Álmotok legyen szép, múltba néző álom s jöjjön el egyszer boldog ébredéstek.

Megvirrad még valaha!

BULÉNER KIVÁLÓSÁGOK.

Irta: *Weisinger Károly*

Mint az aranyosmaróti áll. főgimnázium igazgatója 1914-ben azt az utasítást kaptam, hogy az intézet első tanévi értesítője számára irjam meg a város történetét. Kutatásaim közben meglepetéssel vettem észre, hogy ennek a kis városkának három nagynevű szülöttje is volt, akiknek mindegyike a valóságos belső titkos tanácsosi méltóságot, ketten közülök a Szent István rend nagykeresztjét nyerték el; az egyik a legfőbb ítélőszék tanácselnöke, a másik nagyváradi püspök, a harmadik egri érsek lett.

Ilyen nagynevű emberekkel Dobsina nem dicsekedhetik. Buléner származású érsek még nem volt, dobsinai ember mellét a Szent István rend nagykeresztje még nem díszítette, de valóságos belső titkos tanácsos s kegyelmes úr sem akadt eddig a bulénerek között. Annyi azonban bizonyos, hogy Dobsina a főiskolai-egyetemi képesítéssel bírók, a közélet minden ágában szereplők, az ipar és kereskedelem terén jeleskedők oly rajját bocsátotta ki a nagyvilágba, amely mindenütt tiszteletet, becsületet szerzett a buléner névnek, úgy, hogy e tekintetben egyetlen hasonló népességű város sem vehetné fel Dobsinával a versenyt.

A dobsinai, ha tehetséget fedezett fel fiában, inkább a szájától vonta el a falatot, de iskoláztatta a gyermekét. Sokan a saját erejükből küzdötték fel magukat nem egyszer igen szép polcra.

A legtöbben Magyarországon helyezkedtek el. De nincs a világnak az a része, ahol bulénerrel ne találkoznánk. Nagyon sokan Amerikában keresnek boldogúlásuk számára talajt, sokan a Balkánt választották második hazájuknak, többen Európa más országaiban fejtenek ki hasznos munkálkodást. De vesse őket bármerre a sors, soha sem feledkeznek meg szülőföldjükről, ahová — ha csak tehetik — szívesen térnek vissza s amelyre mindenkor a legnagyobb szeretettel gondolnak.

E mellett a szinte végtelen nagy szétszóródás mellett lehetetlen teljes képet adni a buléner kiválóságoknak. Sokan lesznek, akik hiába keresik majd nevüket e kis értekezésben, legyenek azonban meggyőződve, róla, hogy ennek oka kizárólag az említett kö-

rűlményben rejlik. Kegyelettel sorolom fel azok nevét, akik bár örök álmukat alusszák már, büszkeségei maradnak mindenkor a városkánknak. Főleg azt a célt tartjuk szem előtt, hogy azoknak állítsunk e cikk keretében maradandó emléket, akik a mostani nemzedék érdekkörébe esnek s akikre ez a nemzedék büszke öntudattal tekint.

Bulénernek nemcsak azt vesszük, aki dobsinai születésű, de mindenkit, aki annak tartja magát akár származása révén, akár azon a jogcímen, hogy Dobsinán járt iskolába, akár azért, hogy egyébként is hosszabb ideig volt e kies város lakója.

Ecclesia praecedit.

Dobsinának három evang. lelkésze is viselte a szuperintendensi méltóságot: Máday Károly, Pákh Mihály és Czékus István. *Máday* Károly 1863-tól volt evang. lelkész Dobsinán s ugyanitt is halt meg 1870-ben. *Pákh* Mihály Dobsinán született 1795-ben s ugyanitt halt meg 1858-ban. Fia Pákh Albert a híres humanista és népies író, a Vasárnapi Ujság megalapítója szintén teológiát végzett. *Czékus* István mint szuperintendens halt meg 1890-ben Rozsnyón.

Szlávik Mátyás dr. az eperjesi ősi collégium teol. fakultásának nyugalmazott rendes tanára 1860-ban született. A gimnáziumot Rozsnyón, teológiai tanulmányait Eperjesen végezte, majd három évet töltött a hallei egyetemen, ahol tudori oklevelet szerzett. 34 évig volt teol. tanár, miközben széleskörű irodalmi mukásságot fejtett ki. Tanári és nevelői munkásságának fénypontja arra az időre esik, amikor az eperjesi teol. otthon felügyelőtanári tisztséget viselte, százával nevelvén a lelkészeket a magyarországi evang. egyház számára. 33-szor volt érettségi kormányképviselő. A leglelkesebb buléner, aki minden szünidőt szülőföldjén töltött s most Budapesten ápolja a dobsinaiak között az együvétartozás, a szülőföldhöz való ragaszkodás érzetét. Néhai *Csiskó* János Kassán volt ev. lelkész. *Weisz* Antal, aki most a jól megérdemelt nyugalmat élvezi, egy emberöltőn volt a dobsinaiak ékesszavú evang. lelkésze, a 90-es évek elején elhúnyt *Zundl* Károllyal együtt, akinek utóda *Poputh* Győző most Nádudvaron van nyugalomba. Kortársa néhai *Szuszai* Antal plebános elismert író (főbb művei: Apologethika; Előkészületek a nagy napokra; A nagy művészet — gyermeknevelés) volt. *Posch* Gusztáv Dobsina jelenlegi lelkésze. *Mráz* Pál Etrefalván evangélikus, ifj. *Szombathy* László Mezőkövesden református lelkész.

A tanügy terén *Lux* Kálmán dr. vezet, aki 1880-ban született. Középiskolai tanulmányait Rozsnyón és Besztercebányán, a műegyetemet Budapesten végezte. Tanulmányai végeztével a vajdahunyadi vár épitésvezetője lett, majd a Műemlékek orsz. Bizottságának épitésze. Sikeresen vett részt több művészi tervpályázaton,

Szlávik Mátyás dr.

igy a Rákóczi síremlék tervpályázatán az első dijat nyerte. 1913-ban a király a Ferenc József rend lovagkeresztjével tüntette ki; egy évvel később a műszaki doktori cimet szerezte meg s ő volt hazánkban a 3-ik épitészmérnök, aki e cimet elnyerte. 1918-ban mű-

egyetemi magántanár lett. A Magy. Tud. Akad. arch. bizottságának tagja, főtitkára a Magyar Képzőművészek egyesületének s alelnöke ez egyesület épitőművészi szakosztályának. A „budai kir. palotáról Mátyás korában" cimű műve diszkötésben magyar és olasz nyelven jelent meg. A XV. századbeli várpalotának rekonstruktiós kisérletét, — egyik legérdekesebb és legszebb művét, — emlékkönyvünk műmellékletén láthatjuk. Ezen kivűl nagy irodalmi működést is fejt ki. Számos monumentális épület benne tiszteli mesterét. Még sokat várhatunk tőle.

Melczer Gusztáv dr. egyetemi magántanár korán sírba szállt. Dr. *Lipták* Pál a tud. egyetem gyógyszertani tanszékén adjunktus. Néhai *Rath* Arnold, ev. főgymn. tanár Budapesten a K. M. Természettudományi Társulatnak éveken át könyvtárnoka. *Lux* Gyula a budapesti polgáriskolai tanárképző főiskola rendes tanára, *Wiesinger* Károly a balassagyarmati áll. főgimnázium igazgatója, 14-szer volt eddig érettségi kormányképviselő. Néhai *Szoyka* Gyula a debreceni felső kereskedelmi iskola igazgatója volt. *Gömöry Krausz* Sándor az iglói tanitóképző igazgatója Budapesten él nyugalomban. Néhai *Eltscher* Simon nyiregyházi evang., néhai *Kubicsek* Albert dr. budapesti áll., néhai *Spangel* Rezső ceglédi áll. főgimnáziumi tanár volt. *Schwirián* József a szekszárdi, dr. *Lipták* János késmárki, *Moldoványi (Mráz)* Gusztáv dr. budapesti VI. ker. áll., *Kameniczky* András a békési ref. főgimnázium, *Horváth* Adolf a szegedi, *Becht* József a miskolci tanitóképző tanára. *Gál* József debreceni, *Jakab* József körmendi polg. isk. igazgató. Néhai *Klein* Samu a dobsinai polgáriskola igazgatója és elismert buléner költő volt. *Nagy* Gusztáv Tokajban, *Rachl* János Békéscsabán, *Pákh* Károly Sarkadon, *Rachl* Mihály Sárvárott, *Szombathy* László Izsákon, *Sztankovics* Károly, aki mint ujságiró is jeles nevet szerzett, „Dobsina és Vidéké"-nek volt főszerkesztője, Miskolcon, *Bakos* Kálmán Ujpesten, *Zsebők* János a kiváló illusztrátor Budapesten, *Uherkovics* Ágost Kispesten, *Stubner* Simon Dobsinán polgáriskolai igazgató, ill. tanár. id. *Halasy* Jenő polgárisk. igazgató Dobsinán élvezi a nyugalmat, szintúgy *Fa[illegible]v* Erzsébet és *Fábry* Vilma polg. isk. tanárnők is. *Lux* Gusztáv. *Parthomoleidesz* Margit és *Ráth* Emilia a putnoki polgárisk. tanárai. *Sztankovics* Károlyné *Jaeger* Vilma polg. isk. tanárnő Miskolcon, *Lux* Mihály Szolnokon, *Lux* Béla Körmenden teljesít szolgálatot, *Hanvai* Ede polg. isk. igazgató Pozsonyban, *Ujházy* János az ujpesti, *Pocsubay* János a békéscsabai pol[illegible]. isk. tanára. A dobsinai kiváló elemi iskola képzett

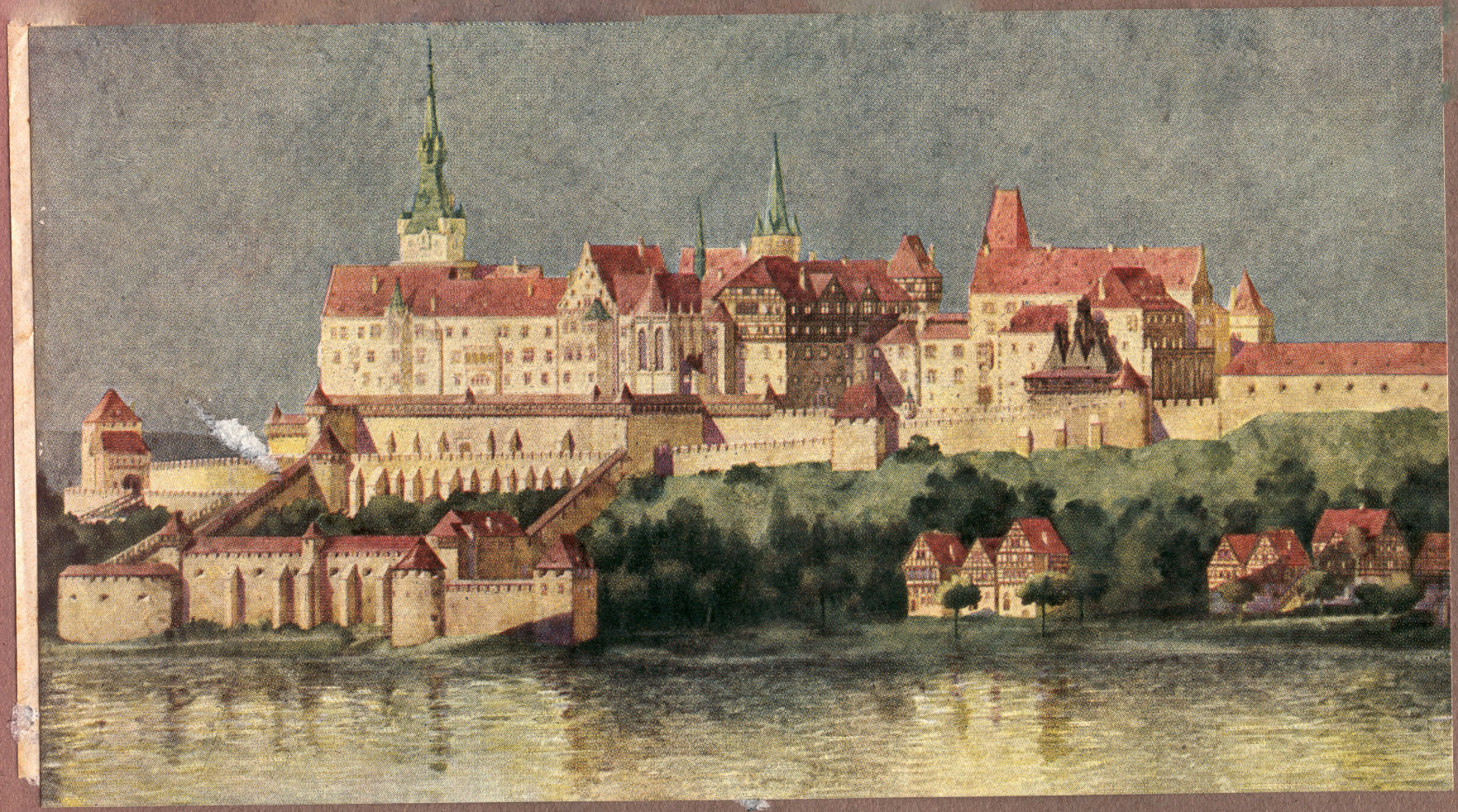

BUDAVÁR [redacted] Duna felőli képe a dobsinai ev. templom építése idején. Dr. Lux Kálmán rekonstructiós kisérlete.

tanitói karából kegyelettel emlékszünk meg néhai *Ulreich* Jánosról, a délceg tüzoltófőparancsnokról, néhai *Wiesinger* Károlyról, aki a vidéki lapokba a cikkek százait irta, amelyek közül sokat a fővárosi lapok is átvettek, néhai *Nagy* Albertről, a kiváló zeneszerzőről, néhai *Becht* József és *Kubicsek* Károlyról, az elismert egyházi zeneszerzőiről és a jóságos néhai *Melczer* Edéről. *Spangel* Mihály, *Schrancz* Szilárd és *Nemes* Géza Dobsinán élnek nyugalomban, *Siró* János Hosszúszón teljesít szolgálatot, *Ráth* Laura és *Lang* Laura pedig Dobsinán élnek nyugalomban. *Ráth* Gizella testnevelési tanárnő Miskolczon.

Lux János Henczkón, *Hankó* János Megyesegyházon, *Gál* János Kisbányán, *Gömöry* Samu Szepésbélán, *Kass* Sándor Dobsinán, *Eltscher* Károly és *Eltscher* Ede Rudabányán, *Rozlozsnik* Jenő Gömörrákoson, *Wallentiny* Endre Zselyken, *Szombathy* Béla Tiszacsegén, *Kirschner* Anna Bánfalván, *Huszthyné* Ráth Lenke Miskolcon, *Peiszerle* Boriska Halmajon elemi iskolai tanitó, illetőleg okleveles tanitónő.

Néhai *Fábry* János a magyar ovóegyesület alelnöke, évtizeden át volt vezetője a dobsinai kisdedovónak, az ország első ilynemű intézetének. *Jaeger* Emilia Budapesten, *Nemes* Ella Miskolcon vezető ovónő, *Liposits* Jánosné, *Ráth* Laura ovónő volt Tatabányán.

Dobsina tulajdonképen bányaváros erdőkkel koszorúzva, igy nem csodálható, hogy a középiskolát végzettek nagyobb része a bányászati és erdészeti főiskolát kereste fel. Egy magyar városból sem volt soha annyi diák Selmeczbányán együtt, mint Dosináról. E téren legtöbbre néhai *Stempel* Gyula vitte, bányakapitány lett Beszterczebányán, *Weisz* Károly bányakapitány volt Erdélyben, jelenleg bányafőtanácsos Budapesten, *Róth* Teofil ny. bányafelügyelő Hódmezővásárhelyen él, néhai *Jex* Simon bányaigazgató volt Tatabányán, néhai *Ruffinyi* Jenő a jégbarlang egyik felfedezője, aki később a bányatanácsosi cimet kapta, bányaigazgató volt Dobsinán, utóda lett *Fábry* Andor. *Benedikty* Kálmán nyug. bányaigazgató ugyanott.

Irodalmi munkái révén e jelenkor legismertebb bányamérnöke *Rozlozsnik* Pál, ki 1880-ban született s jelenleg a m. kir. földtani intézet főgeológusa. Évtizedes földtani tanulmányaival gazdagította a szakirodalmat. Legkiválóbb munkái közé tartoznak: „Bevezetés a Nummulinák és Assilinák tanulmányozásába.“ „Nummulinák Magyarország óharmadkori rétegeiből.“ „Az esztergomvidéki szénterület

bánya-földtani viszonyai" s számos a „Földtani Szemle és Közlöny"-ben megjelent tudományos cikkei, melyek több világnyelven jelennek meg. Mint az eocen korszak kiváló s alapos ismerője, tudományos munkássága elismeréseül a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjának lett megválasztva.

Bányamérnökök továbbá: *Ruffinyi* Aladár Ötösbányán, *Spangel* Ernő Aranyidán, *Rozlozsnik* András Argentiniában, *Horváth* Sándor és *Rozlozsnik* Sándor Rozsnyón, *Heutschy* Kálmán Péterswaldon, *Csiskó* Emil Vares, *Rozlozsnik* Ármin Dobsinán, *Rozlozsnik* Dezső és *Pocsubay* János Sopronban, *Csiskó* Jakab Ruttkán, *Piovarcsy* Jenő Zakárfalun, néhai *Kreutzer* Lajos Tatabányán, néhai *Harencsár* János Dobsinán, néhai *Rusznyák* Sámuel bányagondnok volt Barcikán, *Szoyka* Viktor bányatisztviselő Tatabányán, *Kaiser* Miksa bányatisztviselő Dobsinán. *Gömöry* Miksa kohómérnök Duisburgban.

Erdészmérnökök: néhai *Szoyka* Gyula erdőmester Dobsinán, néhai *Szoyka* Sándor erdőmester Garamfőn, *Kellner* Viktor Dobsinának volt erdőmestere, *Peiszerle* Pál nyug. erdőtanácsos Halmajon, *Vassányi* (Nikl) Mihály erdőtanácsos Bodokon, *Krausz* János és *Szoyka* Kornél Murányban, *Peiszerle* József Homonnán, *Remenyik* Gusztáv Apatinban, *Antony* Karoly Cserépfalun, *Köhler* Béla Besztercén, volt erdőtanácsos, *Lux* János Jolsván, néhai *Nemes* Géza Dobsinán, *Sztankovics* Géza Diósgyőrött és *Lipták* Simon Lucsivnán, nh. *Ráth* Károly erdészhallgató.

Egyébb mérnöki pályára léptek: néhai *Ráth* Gusztáv Budapest, néhai *Szoyka* Lajos Pozsony, néhai *Harmatha* Gusztáv Budapest, *Harmatha* János Szepesváralja, *Harmatha* József Berlin, *Wiesinger* Alfonz Basel, *Tóth* Ferenc Athen, *Burger* András, *Krausz* József, *Csuchran* József, *Dinda* Ernő és *Lang* Elemér Budapest, *Klein* Pál Grénoble, *Stempel* Samu Dobsinán.

Szívesen mentek a dobsinai fiúk orvosi pályára is. *Szontagh* Ábrahám (1830-1902) az orvosi egyetemet Bécsben végezte; jeles homeopata orvos. *Adriányi* János dr. Dobsina főorvosa volt, *Wiesinger* Frigyes dr. volt egyetemi első tanársegéd, a koronás arany érdemkereszt tulajdonosa, a Ferenc József rend lovagja, jelenleg főorves és neves nőgyógyász Budapesten, néhai *Fábry* Árpád dr. Rudabánya, néhai *Köhler* Simon és néhai *Kellner* Viktor dr. Dobsina város főorvosa volt, néhai *Meskó* Miklós dr. Gömörvármegye főorvosa volt, néhai *Schwirián* János dr. Dobsinán volt orvos, *Gömöry* Kálmán dr. nyug. tábornokorvos dobsinai származású, ifj.

Schwirián János dr. Garadnán orvos, *Klauszmann* Viktor dr. kórházigazgató Gyönygyösön, *Csolsch* Gyula dr. Hódmezővásárhelyen, *Altstock* Arthur dr. Dobsinán orvos, *Balázsy* Dezső dr. és *Balázsy* Andor dr. Kassán, *Breuer* Sándor dr. Gölnicbányán, *Gömöry* Sándor dr. New-Yorkban, *Poputh* Tihamér dr. Budapesten, *Kass* András dr. Csetneken, *Dirner* Lajos dr., *Uherkovich* Géza dr. és *Liska* Jenő dr. Budapesten orvos.

Szoyka Gusztáv Budapesten, *Szoyka* József Baján volt állatorvos. *Barna* László Miskolcon, *Remenyik* Lajos Nagykosztolányban, *Gömöry* János Csongrádon gyógyszerész.

Katonai pályára léptek: *Schlesinger* András gárdakapitány volt Bécsben, *Gömöry* László csendőralezredes Alsósajón, *Csiskó* Miklós ezredes Budapest, *Gömöry* Árpád alezredes Miskolc, *Simon* Károly alezredes, — dobsinai deák —, *Gömöry* Rezső őrnagy Szentgotthardon, *Antony* Olivér őrnagy és vitéz *Magyarossy* (Merkovics) Sándor őrnagy Budapesten, vitéz *Lemberkovics* Alajos százados, aki több évig járt Dobsinán iskolába és az ellenforradalom idején vértanúhalált halt, *Láng* Zoltán százados Szolnokon, *Gömöry* Elemér huszárszázados Kecskemét, vitéz *Vassányi* Gyula százados Budapesten, a korán elhunyt *Nickl* Zoltán főhadnagy és *Fischer* Kálmán főhadnagy, *Poputh* Viktor főhadnagy Budapesten, *Hanzély* Pál főhadnagy, aki sikeres életmentés közben Szolnokon halálát lelte a hullámokban, *Wlachovszky* András hadnagy, (fiatalon hősi halált halt,) *Poputh* Árpád hadnagy Budapesten, *Dinda* Dezső hadnagy (meghalt,) *Ráth* Gusztáv tengerésztiszt volt, jelenleg Cuba szigetén él.

A művészi pályán előkelő nevet szereztek *Fehér* Kamilia színművésznő Berlinben, *Basilidesz* Mária a m. kir. Operaház tagja, aki több évig járt Dobsinán iskolába, *Fadrusz* Jánosné a világhirű szobrászművész özvegye, maga is elismert festőművésznő, *Antony* János hegedűművész Krisztiánsundban, dr. Gallina Frigyesné *Gömöry* Vilma a Nemzeti Szinház tagja, *Uherkovics* Ágost és *Ujházy* János festőművészek Budapesten, ifj. *Halasy* Jenő és *Sárkány* Kálmán festőművészek Dobsinán, *Antony* Károly zeneművész Budapesten, *Kass* András iparművész Dobsinán, (meghalt) és *Fábry* Pál építőiparművész Budapesten.

Az írók sorából *Reményik* Sándor (Végvári) Kolozsvár válik ki, mig a már régen elhalt *Mikulik* József roznyói közjegyző mint történetiró szerzett hírnevet. Főbb művei: „Dobsina város története," „A dobsinai bánya- és vasipar," „Dobsina erdőgazdasága," „Kisvárosi élet," „A gömöri evang. esperesség története."

Dobsinán bíróság nincs, a más városban székelő bíróságnál pedig csak nagy ritkán keresi a buléner — aki igazán nem perlekedő természet — az igazát. A biró, ügyvéd fogalma úgyszólván ismeretlen előtte, talán ez az oka annak, hogy legalább régebben nem igen keresték fel a bulénerek a jogi pályát. Jogi tanulmányokat végzett néhai *Szontágh* Pál (1821-1911.) 1846-ban megyei táblabíró, később országgyűlési képviselő lett. A csetneki egyház felügyelője és a gömöri esperesség inspectora volt. Néhai *Szontagh* Boldizsár városi tanácsnok volt Dobsinán.

Sztehlo Kornél született Dobsinán 1847-ben. Atyja Sztehlo András dobsinai evang. lelkész volt. Ifju életének nyarait Dobsinán nagyanyja özv. Sárkányné szül. Gömöry Zsuzsanna házánál töltötte és ott szívta magába azt a szeretetet, a melyet szülővárosa, mint igazi otthona iránt érzett.

Hírneves ügyvéd lett, mint házasságjogász kiváló szaktekintély. Sztehlo az evangelikus egyház terén is jelentékeny működést fejtett ki. Hosszú éveken át felügyelője volt a budai egyháznak, jegyzője a budapesti esperességnek és egyetemes egyháznak és ennek főügyésze 27 éven át. A protestáns egyház körül szerzett érdemeiért 1908-ban a m. kir. udvari tanácsosi cimmel lett kitüntetve. Valláserkölcsre vonatkozó és házasságjogi nagy irodalmi tevékenységet fejtett ki. Érdekes munkája a Sztehlo család történetét, de egyszersmind evang. kultúrtörténeti adatokat is tartalmazó „240 esztendő az egyház szolgálatában“ cimű munka.

Dobsinai származásu volt dr. *Gömöry* Miklós zürichi ügyvéd, ki mint alezredes a schweizi hadsereg szervezője volt, meghalt Zürichben.

Néhai *Meskó* Samu, néhai *Gömöry* Pál és néhai *Szontágh* Béla mint polgármesterek szereztek érdemeket a város fejlődése körül. Dobsina ez ideig utolsó magyar polgármestere *Langhoffer* László dr. most ügyvéd Rozsnyón. *Borbély Maczky* Emil borsodi főispán Dobsinán volt német szón. *Fischer* Frigyes dr. törvényszéki biró Budapesten, néhai *Gömöry* Károly póstafőtanácsos volt ugyanott. A korán elhalt *Rozlozsnik* Samu és néhai *Mega* András, a jégbarlang egyik felfedezője, Dobsina város tanácsosai voltak, *Gömöry* Albert dr. székesfővárosi főjegyző, *Meskó* Barna dr. árvaszéki ülnök és iró Miskolcon, néhai *Nickl* Gyula Dobsina főjegyzője volt, *Nickl* Gábor dr. ügyvéd Jolsván, *Nickl* János dr. törvényszéki titkár Miskolcon, *Szontágh* Sándor dr. a Rimamurány r.-t. igazgatója Budapesten, *Gömöry* Barna és *Sárkány* Alfréd dr. budapesti min.

tisztviselő, *Sárkány* Oszkár dr. ugyanott miniszteri titkár, *Szoyka* Kálmán dr. államrendőrségi kapitány Bánrévén, *Sárkány* Kálmán dr. számvevő Dobsinán, néhai *Burger* József rendőrfogalmazó volt Dobsinán és Budapesten, *Rozlozsnik* Miklós p. ü. fogalmazó Hevesen, *Kárpáthy* Béla törvényszéki biró Győrött, *Fleischer* Gusztáv dr. ügyvéd Budapesten, *Krausz* Gyula államrendőrségi főfelügyelő Budapesten, *Lehotzky* Károly dr. főjegyző Vámosmikolán, *Ráth* Zoltán dr. vm. árvaszéki ülnök Budapesten. Ide sorolhatjuk még néhai *Csiskó* János és néhai *Láng* Gusztáv dobsinai rendőrfőkapitányokat, (az utóbbi a jégberlang egyik felfedezője.) *Kaiser* Károly monori és *Gál* József pöstyéni főjegyzőket.

Vasutasok: *Demeter* László ny. Máv. felügyelő Gyömrőn, *Kirschner* András a Ksod. hely. forg. főnőke Budapesten, *Spangel* Viktor hivatalnok Feleden, *Kreutzer* Lajos Máv. főellenőr és *Csolsch* Mikea Máv. főfelügyelő Miskolcon, *Dinda* Árpád karánsebesi állomásfőnök, *Nikházy* Viktor Máv. ellenőr Ózdon, *Szoyka* Sándor ny. Máv. főfelügyelő Hatvanban, *Szoyka* Béla Máv. felügyelő Debrecenben, *Szontágh* Manó állomásfőnök Dobsinán, (meghalt) *Kárpáthy* Antal főtisztviselő Rozsnyón, *Pour* Rezső Máv. főellenőr Dobsinán, (meghalt) *Kiszely* Árpád műhelyfőnök Szatmáron és *Gömöry* Lajos póstafőellenőr Budapest.

A közgazdasági élet terén helyezkedtek el: *Adriányi* Kornél takarékpénztári igazgató Hajdúböszörményben, *Balás* Károly közvágóhidi igazgató Szegeden, *Fischer* János budapesti vizvezetéki művezető, *Fischer* András gyáros Budapesten, *Gömöry* Sándor, *Krausz* Gyula és *Krausz* Gusztáv budapesti nagykereskedők, *Kubicsek* Károly az Adria főtisztviselője Fiumében, *Szoyka* Sándor a budapesti Ganzgyár első konstrukteurje, *Lux* Lajos kassai gázgyári igazgató, *Nehrer* Sámuel tisztviselő Zakárfalván, *Krausz* Károly dobsinai könyvelő, *Aczél* Andor udvari szállító Rozsnyón, *Sárkány* Miksa vasgyári igazgató Csetneken, *Krausz* András nyug. városi gazd. tanácsos Dobsinán, *Sárkány* Sándor dobsinai városi pénztáros és *Sárkány* Kálmán a Concordia igazgatója (mindketten meghaltak,) és *Stempel* András dobsina villanygyári igazgató, *Szontágh* Pál rézgyáros Csetneken, *Kárpáthy* Dezső besztercebányai és *Ujházy* András budapesti pénzintézeti főtisztviselők, *Koschik* Mátyás kalkuttai nagykereskedő, ifj. *Pellionisz* Samu budapesti gőzmalomigazgató, *Bogdán* Kálmán miskolci főtisztviselő, id. *Pellionisz* Samu kedvelt buléner költő, *Kirschner* Mihály tisztviselő Topuszko, *Kirschner* András irodatiszt Pereces, *Harmatha* András

dobsinai könyvelő, ifj. *Sárkány* Boldizsár, *Kracsun* András és János, *Köhler* Arthúr, *Dömöry* Ábris Wlahovszky János dobsinai kereskedők és Lipták János órás. Végül emlitem a 76 éves Krausz Jánost, a régi Dobsina derék városi gazdáját.

Szeretettel üdvözlöm a felsoroltak közül az élőket, csöndes nyugalomért fohászkodom a meghaltak számára, akiknek emlékét kegyelettel őrizzük szivünkben és azzal a reménnyel és sziklaszilárd hittel fejezzem be szerény közleményemet, hogy Dobsina miként a múltban, úgy a jövőben is sok és derék kiváló egyént fog a társadalomnak szállítani.

ZON ONDENK'N OON TOPCHER DICHTER **SZAML KLEIN.**

A Trauerfoll hot uns putroff'n,
Vornuman hot jed Topscher Kent.
Ober Olla soll'n es bess'n,
Die och bait sain en der Fremt.

Unser harzgaliebter Dichter
Es von deara Belt gaschied'n.
Gaschied'n ooch sai Gaisteslichter;
Nun ruht er dat en Gottes-Fried'n.

Gakonnt hot an die gonza Topscha
Und bit sain Nooman eewich nenan.
Gakonnt hon an och sear viel Fremda
Und ban an fatt'n oonerkenan.

Ear es von uns itz bekgaschied'n;
Ich brauch an ooch net zupuschraib'n.
Ear ruht en bollvordient'n Fried'n
Und met om ooch sai Gaistestraib'n.

An jed'n binkt uns dat der Friede.
Benn ber och bie sain gaistesraich.
Es Leb'n schofft die Unterschiede,
Der Toot mächt Olles bieder glaich.

Nun ruh' er sonft en Gottes-Fried'n,
Der Topscher Dichter Szaml Klein.
Bos ear gaschofft, bit eewich plaib'n;
Sai Ondenk'n soll liebvoll sain.

S. PELLIONISZ.

BULÉNER ÉS DOBSINAI.

Irta: *Szlankovics Károly.*

Akár úgy mondhatnám, hogy mindakettő egy és ugyanaz, akár pedig úgy. hogy az két különböző fogalom és mégis egy.

Valami finom árnyalat van a kettő között. Buléner tulajdonképen csak az őslakos leszármazottja, az autochton; a későbbi időkben letelepedettek csak dobsinaiak. De hát az idők folyamán mindenki bulénerré vált. A város elszigetelt földrajzi fekvése, különleges természeti viszonyai, éghajlata, állat- és növényvilága, levegője, vize stb. rövid idő alatt is oly változást idézett elő a letelepedettekben, hogy még csak egy emberöltő sem kellett hozzá, hogy elbulénéresedjék valaki. Ha valaki ott született, vagy gyermekkorában került oda, vagy hosszú ideig ott volt, úgy mimikriszerűen vált bulénéré. Az ilyen „Hinundhergelaufener" — jöttment — idővel mint egy természetes felfrissitőjévé vált az ős lakosságnak s lassan átörökölte azokat a tulajdonságokat, amelyek ezt a különleges emberszigetet jellemezték.

Ezek a tulajdonságok termelték ki a Hanzély Pálokat s számos más kitünőséget, akik mindig örömmel és ragaszkodással vallották magukat bulénereknek, de akiket a dobsinaiak is testvéri büszkeséggel vallottak a magukénak.

A kegyeletnek, a megérdemelt elismerésnek vélünk eleget tenni, amikor a miskolci „Magyar Jövő" 1927. január 14-iki számában a tragikus véget ért Hanzély Pálról, — ki Szolnokon, 1927 január 9-én korcsolyázás közben beszakadt, fuldokló jegyespárt saját élete árán kimentett, — irt rövid megemlékezésnek az emlékkönyvben helyet adunk. Ime:

Hanzély főhadnagy ur.

Tegnap temették. Katonai pompával. Olyannal, amilyen csak az igazi nagyoknak jár ki. Az államfő is részt kért a gyászból, amely egy szerencsétlen anyát oly mélyen sujtott le. Odatüzette a ravatalon is mosolygó arcu kis katona mellére a vitézségi érmet. A honvédség, az egész magyar társadalom osztatlan részvéte kisérte utolsó útjára a szolnoki kedves kis főhadnagyot, a tragikus végű Hanzély Pált.

Megérdemelte. Mert hős volt. Igazi hős. A magyar ifjunak, a

magyar katonának mintaképe. A közeli és régmult nagy idők elevenednek fel előttem, mikor se szeri, se száma a magyar hősöknek . . . Ott termettek, ahol veszedelem volt, ahol szükség volt rájuk, ahová a haza hivta őket. Nem kötelességből tették, nem hiuságból. Valami ösztönszerü ős erő hevitette őket . . .

Egy egyszerü jajkiáltás ott a szolnoki sima jégen is ezt az őserőt váltotta ki a fiatal főhadnagyból. Baj van, valaki veszedelemben van, a félhomályban talán nem is tudja, ki kér segitséget: odarohan gondolkodás nélkül, most az „egy mindnyájunkért s mindnyájan egyért" erős érzete él benne. Megmenti a fuldoklókat, de maga áldozatául esik hősies önfeláldozásának. Mosolyogva öleli magához a halál s ő szinte valami megelégedéssel tekint körül a mentésére sietők felé: ne erőlködjetek, tettem, amit tettem, igy parancsolja a lelkem . . .

S talán csak az egyetlen fiáért aggódó édesanya képe az, ami utolsó pillanatiban megdöbbenti. Hisz olyan sokat áldozott fel ez az uri nő eddig is hazájáért. Férjét, Dobsina város utolsó magyar ügyészét a csehek üldözték halálba. Tuszul vitték el, elhurcolták Josefstadtba, meghült, megbetegedett, — meghalt. Nagyobbik fiát is tragikus körülmények között veszitette el. Elvégezte a Ludovikát, egy gyakorlat alkalmával tetanuszt kapott s belehalt. Most utolsó reményét, egyetlen fiát is igy veszitette el. Ilyen tragikus sors a teljesen ismeretlenben is mély nyomokat hagy. Bennünket dobsinaiakat, akik ismerjük a családot s egész tragédiáját, mélyebben érint a szomoru sors. Az a kis koszoru, amelyet a sirra helyeztünk, legyen memento számunkra, de minden igaz magyarra is. Legyen jelképe az összetartásnak, a kölcsönös megbecsülésnek, a kötelességtudásnak, a szeretetnek, a hálának s az emlékezetnek.

Hanzély Pál főhadnagynak, ki nevét a m. kir. Honvédség történetébe arany betükkel beirta, — a Kormányzó Ur vitéz nagybányai Horthy Miklós Őfőméltósága bátor magatartásának elismeréséül, a személyes bátorsággal véghezvitt tettek jutalmazására alapitott ezüst érmet a piros-fehér pólyás szalagon adományozta. — A legfelsőbb kitüntetést a Honvédség Főparancsnoka Őnagyméltósága a sirnál személyesen helyezte koporsójára. — Emlékét őrzi Szolnok városa is és egy utcát nevéről nevezett el.

Te hős kis katona, álmodd nyugodtan ott a vitézek sorában, amit oly erősen reméltél, aminek életedet szántad, — hogy testvéreid szabadon járhatnak még ott a gömöri hegyek között, ahová gyermekéveid emlékei oly rajongva füztek.

Sz. K.

A DOBSINAI KOSSUTH-SZOBOR LELEPLEZÉSE.

Irta: *Szombathy László*, polg. isk. igazgató.

Mintha nem is olyan régen történt volna, oly élénken emlékezem vissza a felejthetetlen kedves időkre s azokra az eseményekre, melyek két évtizeddel ezelőtt játszódtak le. Mintha a boldog visszaemlékezés álomképeinél lelkem gyorsan, pihenés nélkül repülné át a borus, viharos éveket, szinte ugy tünik fel nekem, mintha hontalanságom, aztán ide-oda történt vándorlásom egy beteges, lázas éjszaka víziója, lidércnyomása lett volna csupán s ma is ott élnék az örökzöld fenyvesek alatt, az én régi Langenberg alatti kis tanyámon. Hejh, pedig, de sok minden történt már azóta. Ott, ahol a házakban is, a szivekben is a magyarok Istenének épitgették az oltárokat, ma csak titkon forgolódhatnak ez oltárok körül: mi pedig, akiket a megtörni, feledni, kibékülni nem tudó magyar érzés akaratunk ellenére sodort a bolyongó, vándorló élet útjára, ma még olyan távolságra látjuk magunktól a régi hazát átölelő hegyeket, mintha azt az én mostani délibábos rónámtól ennek a sártekének összes oceánja választaná el. Azóta már nálam is, másoknál is a napsugaras nyár őszi alkonnyá változott.

Csak egy maradt meg tisztán, érintetlenül: a régi otthon képe s e képhez fűződő emlékek egymásutáni sorozata. Gyakorta elmerengünk ezeken a régi képeken, kedves emlékeken. Mikor az alkonyi óra titokteljes csendje ölel körül, bejárom, átszárnyalom a régi utakat, ismerős helyeket, visszaálmodom az oly rég lejátszódott eseményeket. Ime, most is utjára indul a visszajáró emlékezet, amikor megtisztelő felhivásra Dobsina népének azt a legszebb tavaszát, legdicsőségesebb napját kell egy szép célt szolgáló Emlékkönyv számára megörökitenem, amikor ott mindenki hitet, bizonyságot tett arról, hogy szivében is, lelkében is magyar s összeforr, összeölelkezik a nemzeti ideálok szentséges imádatában.

* * *

Dobsina r. t. város hazafias közönsége éber figyelemmel kisérte kezdettől fogva azt a nagy országos mozgalmat, melynek az

a szép és hazafias célja volt, hogy Kossuth Lajos nevét, emlékét a magyar városok és községek szobrok alakjában örökitsék meg. Különösen a jelen század első éveiben valóságos versenyre kelt a magyar társadalom s a városok, tehetősebb községek egymásután állitották fel és leplezték le a Kossuth-szobrokat. Természetes, hogy Dobsina városának lelkes és hazafias közönsége sem maradhatott ki ebből a mozgalomból s mindig erősebben nyilatkozott meg az az óhajtása, hogy Kossuth szobra diszitse a kis város egyik erre legalkalmasabb terét. Igy történt, hogy az 1906-ik év őszén a város előljárósága, mint az erre legilletékesebb társadalmi tényező, kezet fogva az egyházak vezetőségével, a két Kaszinóval, továbbá az állami polgári iskolák tanártestületével, meg is inditotta a kivitel munkáját. A szoborbizottság Hanvay J. Ede polg. isk. igazgató elnöklete mellett megalakult s adakozásra hivta fel a város áldozatkész közönségét, mert az volt a közös óhaj, hogy a szobrot ne a város maga, hanem a lakosság áldozatkészsége hozza létre. Igaz, hogy a szobor igy talán kisebb méretűnek igérkezett, de az volt a vélemény, hogy igy erkölcsi értéke lesz nagyobb. A felhivás nyomán meg is indult a jókedvü adakozás s rövidesen olyan eredményt ért el, hogy a szoborbizottság a szobor elkészitésére Horvay Ede szobrászművészünket hivta fel, aki a felhivásnak engedve a kisebb méretü mellszobrot az 1907. év tavaszára el is készitette.

A bizottság a leleplezést 1907. évi junius hó 16. napjára tüzte ki a következő meghivó kibocsátása mellett:

MEGHIVÓ.

Dobsina r. t. város közönsége Kossuth Lajos emlékének szobrot emelt, melynek 1907. évi junius hó 16.-án délelőtt fél 10 órakor tartandó ünnepies leleplezésére cimzettet tisztelettel meghivjuk.

Dobsinán, 1907. május hó 27.-én

A szoborbizottság.

Sorrend:

1. Délelőtt 9 órakor gyülekezés a Kaszinó Egyesület termeiben s innen d. e. 9 1/4 órakor kivonulás a szobor elé.
2. Himnusz. Énekli a dobsinai alkalmi énekkar.
3. Az ünnepet megnyitja: Poputh Viktor.
4. Ünnepi beszédet mond: Jakab József.
5. A szobrot a város közönsége nevében átveszi: Csermák Sándor dr. polgármester.

6. Győzelmi dal. Énekli az ózdi gyári munkás olvasó-egyesület dalárdája.

7. Ünnepi óda. Irta és szavalja: Szombathy László.

8. Tavasz elmult . . . Énekli a dobsinai alkalmi énekkar.

9. A szobor megkoszoruzása.

10, Rákóczi-induló. Énekli az ózdi gyári munkás olvasó-egyesület dalárdája ugyanezen egyesület zenekarának kiséretével.

* * *

A nagy napot, a szoborleleplezés ünnepélyét lázas készülődés előzte meg. Leirhatalan az az öröm és lelkesedés, amely a lakosság részéről megnyilatkozott. Mindenkinek az volt a vágya, törekvése, hogy az a nap a város életében időtlen-időkig emlékezetes legyen. A lelkesedés különösen akkor érte el tetőpontját, amikor meghallottuk, hogy az ünnepélyen Kossuth Ferenc és Kossuth Tivadar személyesen fognak megjelenni a politikai és közélet szép számu képviselőinek társaságában. A szoborbizottság állandóan munkában volt napokon keresztül s mindent elkövetett, hogy az ünnepély lefolyása méltó legyen a város lakosságának páratlan lelkesedéséhez, de méltó legyen ahoz a tradicióhoz is, amelynek mindenkor hűséges követője volt.

Végre a nagy nap is elérkezett. Az egész város zászlódiszbe, virágba öltözött. Zászlókkal, virágokkal, zöld ágakkal, szőnyegekkel voltak diszitve a házak mintegy kifejezéséül annak, hogy e napon mindenkinek nagy ünnepe van. Még a természet is velünk ünnepelt: a kék égboltozaton tenyérnyi felhőfoszlány sem volt látható, mindent átölelt, mindent csókdosott az aranyló tavaszi napsugár.

Már a kora reggeli órákban talpon volt a város; ünneplő ruhában, ünnepi érzések, hangulatok mellett járták a tereket, utcákat s várták a vonatot, a vendégek megérkezését. Kilenc óra felé járhatott az idő, midőn az állomás felől behallatszó éljenzés jelezte a vendégek megérkezését. Néhány perc mulva a hosszu kocsisor a főutcára kanyarodott, majd megállott a városháza előtt, ahol rövid villásreggeli várta az utasokat, az illusztris vendégeket. Megérkezett az ózdi gyári munkások dalárdája és zenekara is, hogy az ünnepély fényét emeljék s müvészetükkel gyönyörködtessék az ünneplőket. A Zrinyi mentés egyenruhás csapat már puszta megjelenésével is egyszerre meghóditotta Dobsina lakosságát, müvészi szereplésükkel pedig felejthetetlen emléket hagytak magok után s a város hálás tiszteletét vitték haza magukkal.

A leleplezési ünnepély a meghivó szerinti pontos időben vette kezdetét s a jelzett sorrend szerint történt annak lefolyása is. Az ünnepi beszéd elhangzása után Kossuth Ferenc intézett pár szót az egybegyültekhez s megköszönte a város lelkes közönségének magyarságát, tiszta, szent hazafiságát.

Az ünnepély után Kossuth Ferenc fivérével és kiséretével a dobsinai jégbarlanghoz rándult ki s a menethez a város lakosai közül is többen csatlakoztak. A barlang megtekintése után itt volt a diszebéd is.

Akik bent maradtak, azok a városi vendéglő nagytermében gyültek össze közebédre. Itt volt velünk az ózdi dalárda is s szebbnél szebb dalaikban gyönyörködtünk egészen a délutáni vonat indulásáig. Természetes, hogy pohárköszöntőkben sem ott, sem itt nem volt hiány. Este 8 órakor táncvigalom volt a városi vendéglő nagytermében, melynek csak a reggeli óra vetett véget.

A szobor a bizottság határozata folytán a Kossuth-sétatérnek a városháza felé eső vége mellé került, a legszebb, legalkalmasabb térségre. Előkelő vendégeink a leleplezés alatt a szobor közelében felállitott diszsátorban foglaltak helyet, a közönség pedig az ünnepélyt a városháza mellett összeácsolt tribünről nézte végig.

* * *

Ime, ez a dobsinai Kossuth-szobor felállitásának, leleplezésének rövid története és leirása. Emlékezetes volt ez az ünnepély már azért is, mert *az országban ez volt az egyetlen Kossuth-szobor, melynek leleplezésénél Kossuth Lajosnak mind a két fia ott volt.*

Ezekből az egyszerü sorokból is kiragyog, kimagasztosul a nyelvében részben idegen, de érzésében a kuruc-magyarokhoz hasonló „buléner“ népnek tiszta, szent hazafiassága. Mikor most, a Petőfi lelkétől átjárt, átitattot Kiskunságból, a büszke, dacos, akaratos magyarok hazájából visszaszáll a lelkem oda, ahol jó magam is két évtizedet éltem át, úgy tünik fel nekem, mintha ott tisztább, szentebb, önzetlenebb érzéssé jegecesedett volna ki a hazaszeretet fogalma, a szabadság imádata. Ezt hirdeti, ezt igazolja az a nap is, amikor a lelkek csodás felhevülésében mindenki izzó magyarságáról, a hazai föld szerelméről és a tradiciókhoz való hűségéről tett bizonyságot. Az évek, évtizedek feledtető ködén át is tisztán látom a szoborhoz vonulók csapatát, amikor egy-egy ünnepély alkalmával a dobsinai nép lelke ott, a Kossuth apánk nevének sóhajszerü elröppenése mellett olvadt össze, ölelkezett össze a magyar haza imádatában.

* * *

Ma puszta, jeltelen a tér, hová több mint egy évtizeden át minden hajlékból a zarándoklók kitaposott útja vezetett. Egy borzalmas reggelen az állati vadság „diadalmas“ munkáját betetőzte, a kegyelet oltárát lerombolta. Magam is láttam, amint a kis szobor napokon át ott feküdt a Dobs patak medrében, láttam, amint a „győzők“ vad röhögése kisérete a szemekből kicsorduló könnyeket.

De fátyolt a képre! A Sors kiméletlen, kegyetlen játéka csak szünetel, de befejezve nincs: Petőfi, a magyar szabadság lantosa megirta a „Ledőlt szobor“ történetét, mely fertőágyából újra csak régi helyére került vissza. Én hiszem, tudom, hogy az a szobor egyszer még — és talán nem is sokára — szabad magyar földön a mi fölkelő napunk glóriás fényétől lesz körülövezve. Erre az új szoborleleplezésre készülünk, de ott is leszünk!

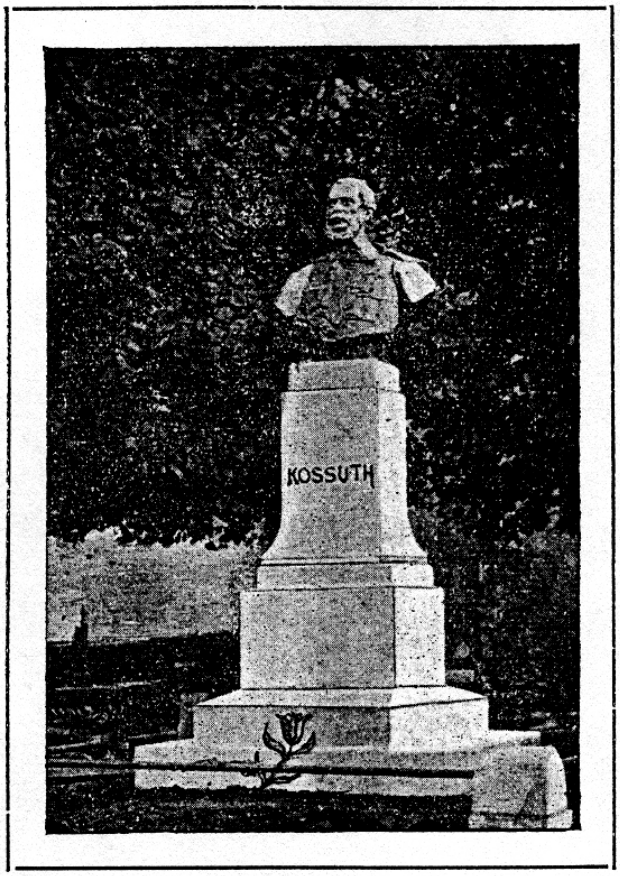

KOSSUTH SZOBRÁNÁL.

Az 1907. évi junius hó 16.-án Dobsinán tartott szoborleleplezésre irta és szavalta: *Szombathy László.*

Ki mondja, hogy a szabadság virága
Délibábos rónán szebben virul,
És, hogy a multak édes-bús szavára
Szebb visszhang kél az Alföld tájirúl?
Sik rónaságnak zizegő kalásza,
A bérci tölgy, sudár fenyő felett
Egy nap ragyog. Népének boldog álma,
Hite, reménye csakis egy lehet:
A hármas bérc és négy folyó hazája
Legyen szabad, boldog népnek tanyája.

Sokszor virradt gyászos nap a hazára,
Sokszor hittük, hogy fénye alkonyúl;
Ám az ősi szabadság büszke vára
Egy ezredév viharját élte túl.
Szabadság lelke fényét ránk ragyogta
S ha béklyót viselt is acélkarunk:
Felhők közűl is fel-feltünt naponta
A szent szabadság, a mi csillagunk,
S a fényénél a hosszú éjszakának
A nemzet boldog álmot szőtt magának.

Hosszú volt álmunk. Nagy idők korából
Dicsőségünk csak félve járt haza.
Szétdúlt világ lett a magyar honából,
Megtört reménnyel még sem élt soha.
És im, a hős Rákóczy lelke fénye
Kossuth Lajossal újra visszatért
S a lángsugár, mely régen szállt az égre,
Szabadság fényét hinti szerteszét.
Lelke tüzével gyújtott égi lángot
S teremtett itt egy boldogabb világot.

Az egykor eltiport magyar hazában
Ismét magyar az úr és senki más,
Pedig már lent voltunk a föld porában,
Mégis lett élet és feltámadás.
Dermesztő télre, gyászos éjszakára
Lelkünk szép hajnalt, új tavaszt remélt
S a nagy napon, az esküvés szavára
A nemzet rabbilincsét törte szét.
A viharnak bátran néztek elébe,
Szabadságért éltet adtak cserébe.

De hajnalunk bús éjszakába szállott
S nem látott lelkünk egy reménysugárt.
Bús végzetünk a porig megalázott,
Ujabb tavaszra is hiába várt.
Távozzatok tőlünk bús síri árnyak!
Nincs már bilincs, kezünk ismét szabad;

Hazánk, hol most ismét sasok tanyáznak
Szabadság földje volt, az is marad!
Mig a Kossuth nevét szivébe zarja,
Boldog jövőjét nem hiába várja.

Kossuth apánk! szent örömmel köszönti
Ércalakod ez ünneplő sereg.
Tavasz virágit mind, mind ide hinti
És örömkönnyével fürészti meg.
Neved imádság, éltető varázsa
Tündöklik, mint az égnek csillaga.
Ragyogjon is, hogy azt mindenki lássa,
Hisz e csillag a szabadság maga.
E csillagnak szerteömlő világa
Köztünk élő lelkednek szent sugára.

Kossuth apánk! mi csak félénk kezekkel
Bolygatjuk fel a hős idők korát.
Szemünk a fénybe még benézni sem mer,
Mert azt lelked tüze ragyogja át.
Ám e szobornál nincs ok csüggedésre,
Itt erős hit, szent reménység tanyáz;
Majd hivnak még bennünket ébredésre
S ha még nem volt, majd lesz feltámadás.
Utját álljuk minden vésznek, viharnak,
Szabadsága mégis lesz a magyarnak!

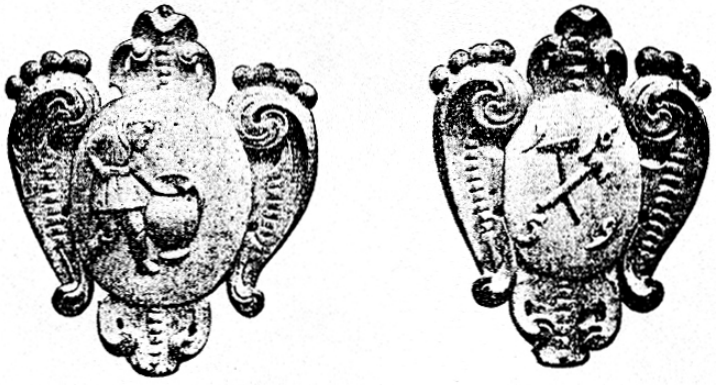

Dobsina cimere 1569-ből.

A VILÁGHÁBORU ELSŐ NAPJAI DOBSINÁN.

Irta: *ifj. Szombathy László ref. lelkész.*

1914. junius 28. vasárnap. Tűzoltómajális a Népkertben. Kitünő a hangulat. Az alsó tánchelyiségben húzza a cigány, folyik a tánc. A felállított kereskedősátrak körül eleven élet. A népkerti tó környékén vidám csoportok énekelnek. A kert felső részén levő asztaloknál is vidám az élet. A városi hölgyeknek, uraknak szép magyar nótákat húz Balog Bálint, halk énekszóval kisérik. A szünetekben tréfás, vidám beszélgetés; cseng a pohár, asszonyok, lányok süteménnyel, tortával kinálkoznak.

A béke utolsó boldog, gondtalan napja.

Ki hitte volna akkor, hogy az utolsó? Ki hitte volna akkor, hogy néhány hét mulva megdördülnek az ágyúk, kitör a földetrázó vihar, mely elsöpri ezt a békés, boldog életet, hogy talán soha többé vissza ne jöjjön! Ki gondolt volna ott ilyesmire? És ki törődött azzal a rendőrrel, aki estefelé a városból egy hivatalos táviratot hozott ki és nyujt át most Langhofer László polgármesternek? Pedig ez a távirat volt a régi boldog világ sirköve... A polgármester gondtalanul bontja fel a táviratot, elolvassa, leül, ujra elolvassa, aztán különös riadt és gondteli arccal néz maga elé. Mi van abban a táviratban? — kérdezték néhányan, kiknek feltünt a polgármester megdöbbent arca. A polgármester hallgatásra intette a cigányokat s a beállott csendben kimondotta a megdöbbentő hiradást: Ma délelőtt Szerajevóban megölték a trónörököst meg a feleségét!

Dermedt csend támadt ezekre a szavakra; mintha a jövendő sors sötét árnya borult volna a társaságra. A feszült csendben végre valaki kimondta azt, amire mindenki gondolt:

Itt a háború!

Néhány perc multával a nótaszó elhalt a Népkert egész területén. A mulatság nem kellett többé, izgatottan tárgyalták mindenütt a szörnyű eseményt... Igy végződött a béke utolsó boldog napja Dobsinán.

* * *

Másnap a hétfő dacára is megjelentek az összes lapok és hozták a szerajevói tragédia részleteit. A következő napok, hetek az izgalmas várakozás idejét jelentették. A monarchia julius 23.-i ultimátuma még inkább fokozta az izgalmat. 26.-án reggel nagy néptömeg gyült össze a nyomda előtt, ahol a falon ki volt függesztve az „Az Ujság"-nak, a „Dobsina és Vidéke" részére küldött következő távirata: „Válasz nem kielégitő, Giessl és a követség elhagyta Belgrádot." Háború, háború — rezgett mindenki lelkében a bizonyosság: még csak az a kérdés, hogy csupán szerb háború-e, vagy világháború.

Még aznap elrendelték a részleges mozgósitást, harmadnap pedig megtörtént a hadüzenet Szerbiának. A hadüzenet általános lelkesedést keltett. Mert ki lát a jövőbe, ki tudja azt előre, hogy az elinditott lavina hol áll meg és milyen pusztitást okoz?

Július utolsó délutánján a Széchenyi-kertben folyt a rendes kuglizás. A polgármesternek ujra hivatalos táviratot hoznak; az alispáni hivatal küldi: — Elrendelték az általános mozgósitást; a mozgósitás első napja augusztus 4.-e. Szétrebben a kaszinói társaság; félóra mulva az egész város tudja a nagy ujságot: nagy lótás-futás támad az utcákon, izgatott csoportok gyülnek össze asszonyok sirnak, jajgatnak, fenekestől fel van fordulva a város, egy feldult hangyabolyhoz hasonlóan. A vendéglők, korcsmák megtelnek férfiakkal, mindenki a társaságot keresi, a mások véleményét akarja hallani.

Hajnalban a háború mellett tüntető csoportok énekszóval járják be a várost, majd egy hatalmas menetté egyesülve két zászlóval a Klapka-induló és Kossuth-nóta hangjainál Szombathy László tanár háza elé vonulnak. A tüntetők nevében Lelko András vasutas igéretet tett, hogy ők majd a harctéren tettel fognak bizonyságot adni a hazaszeretetről, amelyre őket tanitotta. Szombathy László kétszer is intézett hozzájuk lelkesitő beszédet. Beszéde közben kivált a tömegből Szombathy Pál vigtelkei tanitó, aki búcsuzni jött fel harctérre indulása előtt.

Délelőtt kifüggesztették a mozgósitási hirdetményeket, melyeket nagy tömeg olvas, köztük siró-rivó asszonyok. A hirdetményekből nem nagyon tudnak eligazodni, de felvilágositást nem tud senki adni. Kapkodják az ujságokat is, melyeknek terjedelme már felényi mint azelőtt, a cenzura bennük erősen érezhető.

Másodikán a reggeli vonattal már sok katonaköteles ment el

kiket rokonaik, ismerőseik s az érdeklődők nagy tömege kisért ki az állomásra. Volt nagy sirás. A délutáni vonattal ujra mente 30-35-en.

Sok rendőr is bevonult. Hogy a közbiztonság s a város éjszakai őrizete hiányt ne szenvedjen s hogy karhatalmi alakulat is legyen, 24 főiskolai diákfiu aug. 6-án megszervezte a polgárőrséget, melyet nehéz Werndl-fegyverekkel láttak el. Sajnos, pontos névsorral már nem tudok szolgálni, ez őrségnek tagjai voltak többek között a következő fiuk: Fábry Pál, Grimm Miklós és Vilmos, Halasy Jenő, Klauzmann Bertalan, Krausz Károly, Lang Elemér, Nemes Géza, Nikl Gábor és Zoltán, Poputh Viktor, Tihamér és Miklós, Schwirián Jenő, Spangel Viktor, Szombathy László és Béla. E fiuk közül a világháboru hősi halottai Nemes Géza és Nikl Zoltán voltak, valamint a harctéren szerzett betegségben elhalt Schwirián Jenő.

A polgárőri szolgálat elég terhes és fárasztó volt: egy éjszaka 16-an voltak közülök őrségen, fele esti 9 órától fél 1-ig, a másik nyolc pedig fél 1-től hajnali 4-ig. Szabad éjszaka csak minden harmadnap volt. De teljesitették a fiuk becsületesen és szivesen. És olyan közbiztonság talán soha nem volt Dobsinán, mint az ő őrködésük alatt, mert a legeldugottabb utcát is figyelemmel tartották, semmi nem történhetett az ő tudtuk nélkül.

Az önkéntes polgárőrség augusztus 29.-én oszlott fel, mivel a különféle iskolák elszólitották a fiukat. Helyüket fizetett polgárőrök töltötték be.

Közben augusztus első napjaiban egész sor hadüzenet történt s a történelem legnagyobb háborúja lángba boritotta a világot. Dobsinára mindennap táviratilag küldték előbb az osztrák-magyar, majd a német hivatalos harctéri jelentéseket. Mindennap nagy, izgatott tömeg olvasta a Hőfer vezérőrnagy és Stein német főhadiszállásmester jelentéseit. Aug. 20.-án egy második mozgósitási hirdetménnyel a hadvezetőség ujabb behivásokat tett aug. 24-re és Dobsinán mindég kevesebb férfi maradt otthon.

A világháború szörnyű gépezete dübörögve indult meg, maga alá gázolta a régi boldog békevilágot, ami többé nem jött vissza...

BULÉNEREK A VILÁGHÁBORÚBAN.

Irta: *Gömöry Árpád.*

Országok sorsát intéző vezető férfiak sokat tudhattak előre egy elkerülhetetlen nagy háboru, egy európai általános felfordulás okvetlen bekövetkezéséről. A már feldolgozott, nyilvánoságra került diplomáciai akták halmazából látjuk, hogy a világháboru előkészitésén bizony számos nagy és kis hatalom diplomatái tevékenyen fáradoztak. Ezek az ingadozó egyensúlyt nem is annyira békésen kiegyenliteni, mint inkább teljesen felbillenteni törekedtek. Ilyetén tevékenységüket jellemzi Izwolskinak, a párisi orosz nagykövetnek, közvetlen a háboru kitörésekor tett hiú, dicsekedő kijelentése: „C'est la guerre moi!" (Pedig ha a jövőbe látott volna!? . . .)

Mi, kis emberek persze kevesebbet tudtunk és csak a tömeg közérzetével birva, már pár éven át hangoztattuk, hogy „es hängt was in der Luft" — valaminek kell történnie!

Az 1908. és 1912-13. évi balkáni események és az ezekkel kapcsolatos katonai intézkedések azonban minket is meggyőzhettek arról, hogy a nagy leszámolás órája közel van. Feltünt nekünk főleg magyaroknak, hogy a körülöttünk élő főként szláv és román nemzetiségek, duzzadó faji és nemzeti érzéstől hevitve, irányunkban mindinkább nagyobb aggressivitással és határozott gyülölettel viseltettnek. Tervszerü alattomos aknamunkájuk évtizedekre nyulik vissza.

Ilyen előzmények után a Sarajevói kettős gyilkosság már valóságban magának a háborunak tulajdonképeni kezdetét jelentette.

Több tiszttársammal katonai tanulmányi uton lévén Tirolban, a volt monarchia egyik legszebb kilátó helyén, az 1700 méteres Penegalon ért minket 1914. junius 28.-án késői délután a megdöbbentő hir, hogy a trónörököspár borzalmas merényletnek esett áldozatul.

Érdekes és szép kirándulásunkat villámcsapásszerüen érte e végzetes hir, melyhez parancsnokunk, Hoffmann tüzérkari őrnagy azt a rövid meggyőződéses mondatot fűzte; „Der Weltkrieg ist fertig!"

Julius elején már Bécsben voltunk és tanui lettünk azon szomoru jelenetnek, midőn Ferenc Ferdinánd trónörökös és nejének tetemei a fővárosba érkeztek. Este tiz órakor, óriási tömeg jelenlétében,

hozták a Südbanhof fölépcsőjén le a két hatalmas érckoporsót, melyek a fülledt sötétségben, fáklyáktól megvilágitva, két vészterhes felkiáltó jelnek tüntek fel.

A gyászlobogós utakat, a pályaudvartól a Burgig, katonai sorfalak szegélyezték. A két fekete gyászkocsit kb. 100-an tisztek kisértük csupán, minden felsőbb rendelet nélkül, — határozottan tüntetve a vérlázitó merénylet ellen. Éjfél után értünk az ősi, komor Burgba. A Habsburgok évszázadokon át sok ünnepet, örömet, bút és vihart látott kis kápolnájában helyezték egyelőre, a kitörőfélben lévő világégésnek első két áldozatát. A fekete drapériákkal teljesen bevont, kriptaszerü jelleget öltött kápolna közepén állt a két terjedelmes, gyertya és fáklyákkal körülvett katafalk, betöltve egészen az ősi templom kis hajóját. A padokban Károly, az új trónörökös és Miksa főherceg, kir. fenségek, valamint udvari kamarások és pár tiszt volt csak jelen.

Az éjféli dermesztő félhomályban, a lélegzetnélküli, halotti csendben, ott a két kisérteties koporsó mellett, a gondolatok őrjöngő tömegei korbácsolták fel lelkemet. Ujszerü kimondhatatlan érzések fogtak el. Éreztem a sorsdöntő történelmi időnek hallhatatlan, megkapó pillanatát. Két ellentétes világ határán találtam magam: a megszokott hétköznapi, tervszerüen leélt békevilág határán és egy ösmeretlen, kérdésteli, különös új világ szélén, a már elkerülhetetlen háborus végzet kezdetén. Ösztönszerüleg éreztem, hogy e kábult sötétség nagy viharos, életet és világokat elsöprő időknek komor előestélye: uj történelmi korszaknak megmásithatatlan kezdete!

És a lavina megindult!

Mint a legtöbb háborut, ugy a mi generációnk nagy háboruját is égi jelenségek előzték meg. Ezek kapcsolatának és összefüggésének tudományos birálgatását, vagy kétségbevonását mellőzve, említést teszek még is róluk, mert nemcsak érdekesek voltak, de különöskép hatottak is reám és bajtársaimra.

Már az 1910. évi Halley üstökös lázba hozta az emberiséget és számos kommentárt füztek megjelenéséhez.

1914. julius 25-én délután hat órakor pedig, tehát az ultimátum napján, egy hatalmas meteorkő hullása mintha kimondottan a vész kezdetét jelentette volna be. Ezen váratlan tünemény Debrecenben világos nappal volt látható, amint repül az égen, tüzes golyó alakjában, rohamos utját erős fénnyel jelezve. Midőn hallható robbanással a levegőben előttünk széjjel hullott, önkéntelenül

elkiálltottam magam: „Oda nézzetek — háboru lesz!“ — Fél órával később vettük is már a száguldó hirt, hogy a szerbek az ultimátumot nem fogadták el és másnap, vasárnap reggel kihirdették a mozgósitási parancsot.

A háború első hónapjában, az augusztus 21.-i napfogyatkozás, melyet Pancsován figyeltem meg, hasonló felejthetetlen benyomást keltett. Napokon keresztül, megfeszitett idegekkel ültünk egymással szemben, a már nagy csatákat látott ősi Duna partján, minden pillanatban a harc kirobbanását várva, midőn aznap délután két óra körül a perzselő nap elsötétül, a különben derüs égboltozat, valamint az egész furcsa környezet kisértetiesen elhomályosulnak. E háborús napfogyatkozásnak különös és szokatlan körülmények közötti megfigyelésénél, egyszerre éreztük a világmindenség végtelen nagyságát és fenségét és a törpe, halandó emberi lét parányi kicsiségét és egyben nagy gyarlóságát.

Amint a szerb templomnak toronyerkélyére[1] siettem és figyelni kezdem a különös tüneményt, megszólalnak a domináló pártról az ellenséges ágyuk és én először látom életemben, mint tüzelnek élő emberekre . . . [2]

Pár nap multán már Galiciában jártunk, midőn ujabb égi tünemény mutatkozott. Augusztus 26-án Mikolajowban kirakodva, hosszu erőltetett, sietős menetbe kezdtünk.

Éjjeli nehéz utunkat gyönyörü, tiszta csillagos ég boritotta. Amint a kis pihenő alatt tábori látcsövemmel az eget kémlelem, — némi astrologiai hajlamossággal mindig birtam, — nagy meglepetésemre egy csóva nélküli kis gömbalaku üstököst[3] vettem észre a Hattyu csillagkép közelében. Sietve ujságolom a nagy eseményt a fáradtan és álmosan pihenő bajtársaimnak s katonáimnak azzal a megjegyzéssel, hogy hosszu lesz a háború, mivel üstökös van az égen!

Bizony volt is ezen égi megnyilatkozásoknak bőven mit jelezniök. Ily nagy arányu küzdelmek, annyi embert és országot megmozgató hadjárata még nem volt a világnak.

Mikép hatott szeretett bányavárosunkban, Dobsinán a háborunak hire, milyen volt a hangulat az első napokban, ezt megirta

[1] Az erkély ajtaja a szerb part felé nyilt, mi valószinüleg azon szándékkal lett igy épitve, hogy árúló kémjelek leadására alkalmas legyen.

[2] A Duna partnak nyomuló 12. magyar népfelkelő ezredet vették tűz alá . . .

[3] Ezen üstökös megjelenését a szaklapok később ismertették is.

a történelmi hűségnek megfelelően és kiválóan rajzolva ifj. Szombathy László testvérünk.

Mint tudjuk, a mozgósitási parancs nem félelmet, kétségbeesést, de lelkesedést, elszánt harci kedvet váltott ki buléner véreinknél is. Dalolva, vigan és tettre vágyóan indultak el ismét a hadak utján ősi hazájukért, mint már annyiszor máskor. Hiszen csak a 19. században már ott harcoltak a Napoleoni csatákban és pedig hol ellene, hol mellette[4], mely utóbbi alkalomkor 1812-ben Oroszországban ugyanott jártak a Rokitno mocsarakban, hol mi 1915-ben.

Résztvettek az 1848|49. évi szabadságharcban; valószinüleg többen Szontágh Pál, Boldizsár és Ábrahámmal, kik mint nemzetőr kapitány, főhadnagy és utóbbi, mint tüzér állottak be és számos ütközetben harcoltak vitézül. A dobsinai honvédek névsorát különben a kassai muzeum őrzi.

Ott küzdöttek 1866-ban a cseh és olasz harcszintéren is és végig harcolták egyesek a boszniai okkupációt 1878. és 1882. évben.

A világháboruban a legtöbb dobsinai a volt 16-ik honvéd és 25. losonci közös gyalogezredekbe vonult. Azonban képviselve voltak majd minden fegyvernemnél, főképpen tüzéreknél. Hogy mennyien vonultak be, arról sajnos, hiteles forrásaink nincsenek, miután a hadbavonultakról az összes kimutatások eltüntek. Pontos adatok hiányában csak hozzávetőleg állapithatjuk meg a lakosság és a veszteség arányából, hogy 500-nál több lehetett a világháborút járt bulénerek száma.

Harctéri viselkedésük kifogástalan, fegyelmezett, bátor és harcias. Nem egy tiszttársamtól, mint szemtanutól hallottam őket dicsérni és méltatni. Mindenütt kitüntek vitézségükkel, megbizhatóságukkal és ami őket főként jellemzi, tisztességtudásuk- és szerénységükkel. Tolakodóan feltünni nem tudtak.[5] Ennek tudható be, hogy bár a legtöbb tiszti és altiszti rangot viselt, azonban aránylag még is kevés lett megfelelően előléptetve és kitüntetve.

[4] *Klein Samu* elbeszélése alapján.

[5] Ilyen érdekes eset például, hogy másfél évig együtt küzdöttem a 11. lovas hadosztálynál Lindák Mihály 5-ös honvéd huszárral, (miről persze csak háború után értesültem.) Midőn ő a harctéren nevemet hallotta, kétszer is eljött megnézni és mint később mondta, látva hogy nem Gömöry Ábris, hát nem is mert nálam jelentkezni. Pedig én igen örültem volna, ha a válságos napokban legalább egy földim van mellettem.

Annál inkább szaporitották, keményen, vitézül harcolva, a sebesültek és hősi halottak számát.

És itt kegyelettel emlékezzünk meg azon megdicsőült hős buléner testvéreinkről, kik a haza szent védelmében életükkel áldoztak és most a világ minden táján elszórva, elhagyatva egyedül pihennek.

Igy pihen elhagyatva Hornik Jakab honfitársunk is Galiciában a Siedliska-i temetőben, kinek frissen hantolt sírja mellett magam is álltam bánatos megilletődéssel. Neve mellett a kis fakereszten ott tündökölt „Dobsina“ is, elmélyedésre, sóhajtozásra, vágyódásra késztetve a hadakozó bulénert.

És hasonlóan pihennek messze-messze többi hős halott testvéreink is, — kilencvenhatan összesen, beleértve az eltünteket is, kiket a nagy világégés valószinüen hasonlóan hamvasztott el.

De Hősök voltak Mindannyian!

Hősök, mert legtöbbje halálfélelmet nem ismerő bátor bányászivadék volt.

Hősök voltak, mert Dobsinaiak voltak!

Örök dicsőségükre hajtsuk meg a hálának, elismerésnek, bámulatnak és szeretetnek zászlaját, a soha el nem feledhető testvérek emléke előtt!

Az ősi, szabad, hatalmas Magyarország küldte őket a hadak utjára és egy bús, megtépett, megszenvedett Csonkaország siratja őket. De siratja őket fájó szivü hozzátartozóikkal egyetemben, megtört szülővárosunk is, a hű *Topscha*, melynek sivár szomoru jelene egyelőre nem engedi, hogy méltó tündöklő szobrot állithasson dicső emléküknek.

Addig is itt ez „Emlékkönyvben“ örökitsük meg neveiket mind azoknak, kik bátran, vitézül küzdöttek és hősiesen haltak a Magyar Hazáért!

HALOTT HŐSEINK:

Burger Mihály t. hadnagy, háboruban szerzett betegségben 1921. Miskolc.
Fischer Kálmán főhadnagy, 1915. V. 18. Babina-Galicia.
Dinda Dezső hadnagy, Doberdón.
Klein Károly e. é. önk. főtüzér, 1918. Rudabánya.
Kreutzer Lajos zászlós, utászzászlóalj, 1914. Duklaszorosban.
Nemes Géza hadapród, 25. gy. e. (nagyezüst v. é.) 1915. III. 4. Rábe-Galicia.
Nikl Zoltán tüzérhadnagy, Marosba fúlt, Román front.
Rieder Ödön tart. hdgy. 82. köz. gy. e. k. é. k. 1915. VII. 3. Galicia.
Rőcey János t. hadnagy.
Schwirián Jenő tüzér hdgy. a háboruban szerzett betogségben, 1919. Dobsina.
Wlachovsky András hdgy. 12. köz. gy. e. 1914. Galicia.

Balázs Győző szkv. vasutezred 1916. IV. 14.
Ballás Mihály háboruban szerzett betegségben, 1919. Dobsina.
Bittner Samu népf. 25. köz. gy. e. 1915. IX. 30. Jasinow-Galicia.
Blája Gyula közl. 25. küz. gy. e. 1916. Orosz fogságban.
Bozsok Sándor közl. 16. honv. gy. e. 1915. III. 10. Biesna-Galicia.
Budinszky Lajos szkv. 29. vadászzlj.
Burger Samu közl. 16. gy. e. 1915. II. 24. Seschen.
Cserniczky József közl. 29. vadászzlj. 1915. X. 25. Krutniew-Volhinia.
Csiskó József tüzér, 29. t. e. 1918. IX. 30. Pelazino-Tirol.
Danielisz András, tiz. 25. köz. gy. e.
Dobay Károly, Orõsz fronton. „
Ernst János vadász, 15. vadászzlj. 1916. X. 14.
Fischer Samu pótt. 25. köz. gy. e. 1914. XI. 26. Zavlaka-Szerbia.

Gál Lénárd közl. 16. h. gy. e. 1914. XI. 22.
Gál Mihály szkv. 1914. XI. Prága.
Gál Sándor szkv. 6. árkászlj. 1917. V. 29. Rovno-Olaszfront.
Gömöry József közl. 16. h. gy. e. 1916. 4. Bucac.
Gömöry Mihály közl. 25. köz. gy. e. 1914. IX. 19. Jagodsia-Szerbia.
Harmatha János közl. 16. h. gy. e. 1917. Rudabánya.
Havjár János örv. 25. köz. gy. e. 1917. V. 16. Olaszfront.
Hejcsi Mihály közl.
Hlavács József közl. 16. honv.
Holmok Gusztáv, közl. 25. köz. gy. e.
Hornik Jakab közl. 16. h. gy. e. 1915. III. 16. Siedliska-Galicia.
Hornik Lajos közl. 16. honv. gy. e.
Hutnik István tizedes, 16. honv. gy. e.
Jakubcsák István közl. 25. köz. gy. e.
Klauszmann András tizedes, vár tüzér e. Orosz fogságban elhalt.
Kirschner A. József tiz. 16. honv. gy. e. 1915. IV. 4. Sternberg.
Kirschner János tiz. 25. köz. gy. e. 1914. XII. 22. Bukovice.
Kirschner Tóbiás András őrm. 16. h. gy. e.
Kocsiba János közl. 25. köz. gy. e. 1915. III. 11. Lutkow.
Kotlár Károly közl. 29. vadászzlj. 1915. X. 25. Krutniew.
Kotlár István közl. 16. h. gy. e. 1915. VIII. 12. Krasue-Galicia.
Krausz András közl. 16. h. gy. e.
Krausz Gusztáv altiszt, haditengerészet, 1916. II. 23. Póla.
Krausz Samu tiz. 29. vadászzlj.
Kulla József honv. 10. honv. gy. e. 1915. Taskend kadifogságban.
Lach Mihály tiz. 25. köz. gy. e.
Lach Simon szkv. 32. vadászzlj. 1915. IX. 3. Orosz fogságban.
Láda József közl. 25. köz. gy. e. 1916. I. 25. Kosarce.
Lelkó András közl. 16. honv. gy. e.
Lichy János őrm. 1917. II. 13. Lemberg.
Lipták Károly népf. 1914. XI. 4. Pikulice Galicia.
Lipták József közl. 16. h. gy. e. 1915. III. 10. Staszkowka-Galicia.
Lipták János közl. 16. honv. gy. e.
Lukács Jakab közl. 16. honv. gy. e.
Lux Samu őrm. 16. ta. ágyus ezr. 1914. X. 15. Przevorsk-Galicia.
Moskovits Bertalan közl. 67. köz. gy. e. 1914. IX. Tomasow.
Moskovics János népf. 16. honv. gy. e. 1915. VII. 17. Kol. Lipiany-Galicia.
Nickl Gyula, Jakab szkv. 16. honv. gy. e. 1915. VII. 30. Rasona Galicia.

Novotny Ede közl. 25. köz. gy. ezr. 1914. XII. 2. Kadina Luka Szerbia.
Oravecz Bertalan közl. 25. köz. gy. ezr. 1915. VII. 21. Krasznik Galicia.
Pocsubay Ármin örv. 25. köz. gy. e. 1915. X. 25. Lepva Olaszfr.
Pocsubay Samu pótt. 16. h. gy. e. 1914. XI. 16. Zagorzice.
Répászki János közl. 29. vadászzlj.
Sárkány Sándor közl. 25. köz. gy. e. 1916.
Schwirián András örv. 25. köz. gy. e. 1916. X. 30. Rudnik.
Szmerek János közl. 29. vadászzlj. 1914. XI. 22. Janovice.
Szmerek József népf. 16. honv. gy. e. 1915. VII. 18. Kol. Lipiany.
Szoyka József őrm. háboruban szerzett betegségben.

Halott hőseink ezen hosszu sora azonban nem teljes, mivel pontos megállapitásokat eszközölni a mai szerencsétlen viszonyok mellett nem lehetett.

Itt felsoroljuk az eltünteket is, sajnos, valószinű, hogy ezek sem térnek többé vissza . . . és igy hősi halottaink megsiratott csoportjába tartoznak.

ELTÜNTEK:

Brosztmann Samu, Ballás János, Breuer András, Cservenko József, Csisko János György, Csuchrán Ede, Fischer Simon, Frankovich János, Gömöry János, Harmatha Béla, Hadusovszky Samu, Jakubcsák János, Kozsuch Gyula, Kovács Ármin, Lipták Bertalan, Lipták Lajos, Lux Jakab, Pollák Jenő, Reiprich Antal, Resovszky Tamás, Rozlozsnik András, Rozlozsnik Jakab és Quitko János.

A számos sebesültet nem is emlitjük, hiszen majd minden harctéren járt földinket sebhegek diszitik. A rokkantak száma 30-on felül van.

Igen sok honfitársunk ette a siralmas hadifogságnak száraz kenyerét Szerbia-, Olasz-, Román-, Francia-, de legtöbbje Oroszországban.

Egy-két ilyen szomoru rabság történetét ismertetem, mert a legtöbb szibériai hadifogoly hasonló szenvedésen ment keresztül.

Gömöry Rezső, a 302. honvéd gyalogezred főhadnagya 1915. IX. 23-án Novo-Alexiniec-nél egész hadosztályával fogságba esett. Fogolytábor helyei: Menzelinsk hat hónap; Orenburg 1 év; Bijsk 1 év; Novo-Nikolajevsk 1 év, honnan szökést kisérel meg, de ez cseh árulás folytán meghiusult; Knasznojarszk, honnan egy év után ügyesen megszökik. Két hónap alatt Szizrán-ig ér (európai Oroszország), kiütéses tifuszt kap és a járványkórházban 3 hónapig sinylődik, 18 napon át eszméleten kivül. Valahogy lábra áll és invalidus transzportal Moszkvába viszik, hogy tuszként a fogolytáborba tegyék. Hajnalban azonban ismét megszökik, Moszkvában bujkál éhesen, rongyosan és betegen, mig végre egy orvosnő a „Centro-Szejuz" élelmi raktárába jutatja, hol némikép egészségileg rendbe jön, de igen nehéz testi munkát (zsákolást stb.) kell végeznie egy év és három hónapig. Végre nagy sokára rá virrad a szabadulás napja, tusztranszporttal indul Riga, Stettin, Berlin—Bécsen keresztül és 1921. decemberében 6 évi kinos fogság után, sóvárgott otthonába visszatérhetett.

Krausz János erdészmérnök, tartalékos főhadnagy, ki a védelmi harcokban több hőstettével tünt ki, a 16. népfelkelő honvédezreddel kerül fogságba Przmysl elestekor, 1915. III. 23-án. Idegőrlő hosszu időt tölt Krasznojarszkban, hol egy élő bagoly volt dédelgetett cimborája. Az óriási fogolytáborban, részben e réven majd mindenki ismerte. A táborban erdészeti szakiskolai tanfolyamot tartott, maga köré gyüjtve fogoly erdész társait. Később sorsa neki is rosszabbra fordult; hol mint szénbányász, hol mint fakitermelő munkás kereste nehéz kenyerét. Hét év után került csak haza.

Felsorolom itt még a háboruban résztvevők közül azokat, kikről némi adatokat beszerezni eddig lehetséges volt:

Nh. Adriányi János dr. százados orvos 11. honv. gy. e. 6*

6* Röviditések: t.-tartalékos; hdaprj.-hadapródjelölt; karp.-karpaszományos; honv.-honvéd; hdgy.-hadnagy; fhdgy.-főhadnagy; népf.-népfelkelő; h.-huszár; őrm.-őrmester; szkv.-szakaszvezető; tiz.-tizedes; gy. e.-gyalogezred; t. á.-tábori ágyú; h. e.-huszár ezred; vzlj.-vadászzászlóalj; köz.-közös; k. é. k.-katonai érdem kereszt; e. é. é.-ezüst érdem érem; br. é. é.-bronz é. é.; vk.-vaskereszt; e. v. é.-ezüst vitézségi érem; a. é. k.-arany érdem kereszt; seb.-sebesült; közl.-közlegény.

Antony Olivér őrnagy, 17. honv. gy. e.; — seb; fogság.
Balázsy Andor dr. t. főorvos. 7*
Balázsy Dezső dr. főorvos. 7*
Burger János hdaprj. 25. gy. e.
Csisko Miklós ezredes 34, köz. gy. e.; k. é. k.; e. é. é.; br. é. é. 7*
Eltscher Ede hapr. 16. honv. gy. e.; seb; — fogság.
Eltscher Károly karp. honv.; 16. honv. gy. e.; seb.
Fábry Pál t. hdgy. 25. köz. gy. e.; br. é. é.; br. v. é.; seb.
Fehér Endre t. hdgy. 25. köz. gy. e. br. é. é.; br. v. é. 7*
Fleischer Gusztáv dr. t. zls. 25. köz. gy. e. Nagy ezüst és bronz v. é.
Gömöry Ábris népf. főhadnagy. 7*
Gömöry Árpád alezredes, 39. köz. gy. e. III. oszt. vaskoronarend; k. é. k.; kétszer e. é. é.; br. é. é.; német v. k.; seb.
Gömöry Elemér h. fhdgy. 8. h. e.; fogság. 7*
Gömöry Géza t. tüzérfőhadnagy, 127. t. t. e.; kis e. v. é. kétszer. 7*
Gömöry János t. géppuskás hadnagy, 29. honv. gy. e.; br. v. é.; seb.
nh. Gömöry János t. hdgy. 33. köz. gy. e. kétszer kis e. v. é. 7*
Gömöry Kálmán dr. tábornok orvos. 7*
Gömöry László csendőralezredes, k. é. k.; br. é. é.
Gömöry Rezső őrnagy, 8. honv. gy. e.; br. é. é.; seb.; fogság.
nh. Gömöry Gusztáv t. utászfőhadnagy, autószcsapat; a. é. k. 7*
Gömöry Viktor fhdgy. k. é. k.; e. é. é.; br. é. é.; kis e. és br. v. é. 7*
Graf Sándor szds., 12. köz. gy. e.; számos kitüntetéssel, 7*
nh. Harmatha Gusztáv t. hdgy. 25. köz. gy. e. 7*
Halassy Jenő t. zls. 7*
Jex Károly t. hdgy. 16. honv. gy. e.; kis e. v. é.; br. é. é.
Jex Viktor alhdgy. 16. honv. gy. e.; 7*
Kaiser Max t. fhdgy. 25. köz. gy. e. 7*
Kaiser János t. hdggy. 25. köz. gy. e. fogság. 7*
Kaiser Gyula t. tüzér zls. 7*
Kaiser Károly t. hdgy. 7*
Klauszmann Bertalan t. fhdgy.; 16. honv. gy. e. 7*
Klauszmann Viktor dr. sgorvos. 7*
Kovács János t. tengerésztiszt. 7*
Krausz Gyula százados, 23. honv. gy. e.; k. é. k.; br. é. é.; német v. k.

7* Adatai hiányosak,

Krausz János népf. főhdgy. 10. népf. gy. e.; fogság. 7*
Krausz Károly t. hdgy. 25. köz. gy. e. k. é. k.; kis e. és br. v. é. seb.; rokkant.
Lang Elemér t. tüzér főhdgy. 2. t. ágyús e. br. é. é.
Lang Zoltán százados, 68. köz. gy. e. fogság.
Lux Gyula t. hdgy. 25. köz. gy. e.; br. é. é.; br. v. é.
Lux Béla t. hdgy. 16. honv. gy. e. 7*
Lux Gusztáv krp. honv. 7*
Lux Mihály t. hdgy. 25. köz. gy. e. 7*
Lehotzky Dezső t. főhdgy. 16. honv. gy. e.; k. é. k. seb.
vitéz Magyarossy Sándor őrnagy, 10. honv. gy. e. III. oszt. vaskorona rend. 7*
Nikl Gábor t. hadaprj.; fogság. 7*
Nikl János t. tüzér fhdgy. 34. köz. t. á. e.; br. é. é.; kis e. és br. v. é.
Pellionisz Sámuel t. hdgy. 25. köz. gy. e. kis e. v. é.; seb.
Pocsubay János t. hdgy. 16. honv. gy. e. fogság. 7*
Pszotka Aladár t. fhdgy. rokkant. 7*
Poputh Viktor tüzér főhadnagy. 7*
Rath Zoltán dr. tüzér hdgy. 4. hegyi á. e.; e. é. é.; br. é. é.; br. v. é.
Rozlozsnik Ármin t. hdgy.; 25. köz. gy. e. 7*
Rozlozsnik Dezső t. tüzér zls. 7*
Rozlozsnik Jenő t. hdgy.; 25. köz. gy. e. 7*
Rozlozsnik Miklós t. hdgy.; 25. köz. gy. e. 7*
Rozlozsnik Miksa t. hdapr. 25. köz. gy. e. 7*
Rozlozsnik Pál népf. százados 6. vártüzér e.; k. é. k.; e. é. é.; br. é. é.
Sárkány Boldizsár npf. főhdgy. 16. honv. gy. e.; a. é. k.
Sárkány Kálmán, t. tüzér hdgy. br. é. é.
Sárkány Károly, alezredes 15. honv. gy. e. seb. rokkant; k. é. k.
Sárkány Kornél, t. fdgy. 10. h. gy. e. seb. rokkant.
Schvirian János dr. főorvos. 7*.
Schvirian János t. hdgy. 16. h. gy. e. 7*
Stempel Samu, t. tengerész tiszt. 7*
Stempel András, t. tengerész tiszt. 7*
Szikora Jenő, t. hdgy. 16. h. gy. e. 7*
Szikora Sámuel, t. hdgy. 7*
Szombathy Béla, t. hdgy. 16. h. gy. e.; kis e. v. é.; seb. rokkant.

Szontágh Vilmos, dr. t. tüzér fhgy. 1. honv. lov. oszt.; br. é. é.
Szoyka Béla, t. hdgy. 16. honv. gy. e.; fogság 7*
Szoyka Kornél, t. hdgy. 25. gy. e.; br. é. é.; br. v. é.
Szoyka Sámuel, t. hpj. 25. gy. e.
Szedlák Gusztáv, t. hdgy. 25. gy. e.; nagy e. v. é.
Szedlák Zoltán, t. zls. 25. gy. e. 7*
Vitéz Vassányi Gyula, száz. 25. gy. e.; vask. III. k. é. k. 7*
Wiesinger Alfonz népf. százados. 7*
Wiesinger Frigyes dr. orvos; Ferenc-József rend lovagja.
Znacsko Kálmán t. hdaprj. 7*

Csisko Sámuel tűzmester, 5. h. tüzér e.; II. e. v. é.; br. v. é. 7*
Fórisch Gusztáv, őrv. 16. h. gy. e. 7*
Graf József őrm. 25. gy. e.; arany, nagy és kis ezüst.; br. v. é. seb.
Gresits Géza őrmester, 7*
Harmatha Samu őrm. 6. köz. h. e. számos kitűntetéssel 7*
Lelko András törzsőrmester, 25. gy. e.; I. e. v. é.; kétszer II. e. v. é.; br. v. é.; rokkant, kétszer seb.
Liska Károly, tiz. 29. v. zlj.; kis e. és br. v. é. kétszer sebesült.
Rozlozsnik András szkv. kis e. és br. v. é.; seb.
Stempel János, őrm. 25. gy. e.; kis e. és br. v. é.; kétszer seb.
Tapody Árpád, tüz. 40. h. tar. tüzér. e.; br. v. é.
Wagner Simon, közlegény 7*

E töredék névsorból láthatjuk, hogy kb. mennyien, miképpen és hogyan vették ki részüket bulénerjeink a haza iránti önfeláldozó kötelességből.

Végül a harcosok hálás köszönetével teszek még említést sebesültjeink gyógykezeltetéséről, ápolásáról és ellátásáról.

Ugy Dobsina város, mint a vörös kereszt egylet e nemes, charitativ és irgalmas munkát példás buzgólkodással és odaadó szeretettel teljesitette.

Az iskolákat és ovodát kórházakká változtatta át és azokat megfelelően berendezte, a közönség áldozatkészsége folytán ágy- és fehérnemüvel felszerelte.

Az orvosi kar élén néhai jólelkü dr. Kellner Viktor állt, ki nagy szaktudása mellett gondoskodó, atyai szivvel és jóindulattal látta el a nagy háboru sebesültjeit.

Az ő vezetése és irányitása mellett végezték ezen hazafias kötelességeiket városunk nemes szivü asszonyai és leányai mint önkéntes ápolónők meleg szeretettel, mindere kiterjedő figyelemmel

és nehéz fárasztó munkával. Leirhatatlan különösen az első áldozatok meleg fogadtatása, légyen ez buléner testvér vagy idegen.

Azonban nagy esemény számba ment mindenkor, ha egy sebesült honfitárs érkezett haza. A város apraja-nagyja vette őt mindjárt körül. Gyógyitották, ápolták, etették, ünnepelték. Közben persze az illető hadfinak beszélnie kellett a nagy csatákról, sebesüléséről és főleg a többi buléner testvérről, kikről hol jót, hol bizony szomorú hirt kellett közölnie . . .

Sajnos, egyelőre nem állnak itt sem adatok rendelkezésünkre a város áldozatkészségének méreteiről, a gyógykezelt sebesültek számáról, az anyagi kiadásokról, de egy biztos, hogy Dobsina itt is megtette kötelességét és pedig tehetségén felül annyira, hogy idő előtt élelem, fehérnemü és ruházatból kifogyva 1918. elején a kórházak további fenntartása már lehetetlenné vált.

És bár mindezen óriási vér,- élet és vagyoni áldozatnak nagy dúlás és vesztesség lőn a bére; a szomoru vég az ősi haza, a város magyar szabadságának elvesztését, a régi buléner norták idegenek kezére való jutását eredményezte: azonban erkölcsi téren bebizonyitott erős lelkifölényünk mégis nagy nyereség nékünk; honfihűségünk, hazaszeretetünk, önfeláldozásunk példás, mely buléner erények okvetlen biztositják számunkra a szebb, boldogabb jövőt, mert képesitenek minket ujjabb harcra, diadalmas győzelemre történelmi *Magyarországunkért* és benne szabad királyi bányavárosunkért: *Dobsináért!*

„Glick auf!“

ZUM 1-EN JANUAR 1915.

Ach bieder hot es Rood der Zait'n
Sich eemol em sai Achse emgadreht!
Biër ticht'n droon met schwear'n Saifz'n
Und neman Obschied fromm met an Gapeet.
Pluutich es doos Joar von uns gaschied'n,
Noch pluutijer es naaja bearn konn.
Vlaich brengt es uns en boll vordient'n Fried'n,
Biër flehn och drem en lieb'n Harrgott oon.

Bear hait a Joar en hoffnungsvoll'n Streb'n,
En Leb'nslost met Fraid'n frehlich boar,
Ach viel dervon ruhn itztan schon en Fried'n,
Doos hot gabroocht doos traurich grussa Joar.
Der Mensch gasieht von hait net pos of moag'n,
Ob Schleecht' ob Gutes om as Schicksool brengt;
Denn eewich plaipt die Zukunft uns vorpoag'n,
Der Voarhong es zu deck, dear vor'n Fenster hängt.

Bie gearn bollt ich itz en Voarhong heb'n,
Ren kuck'n en der Zukunfts Kämmerchen
Und bess'n, bos doos Joar sich bit pugeb'n,
Doss ich derzäln kinnt, bie a Boarsogerchen.
Doch lait doos en keener Mensch'nmocht of Ead'n,
Bos komman bit, gonz boar zu prophezain,
Denn olla leep per hie en Gottes Gnod'n,
Bos er uns oferlegt, konn net meh onders sain.

Ach lieber Gott, loss doch doos naaja Joar
A Pissel tiefer en's Glecksäckel reechn'n!
Ob bers's vordient hon, bees ich net vorboar,
Doch soll dich unser kendlich Pitt'n hie erbeech'n.
Breng uns doos Joar en longersucht'n Fried'n,
Geb doch en Velkern bieder Fried und Ruh,
Sai Fraind und Faind oll Gutes nor puschiedn'n
Itz en den naien Joar! — Prosit derzu.

S. Pellionisz.

DOBSINAIAK RUDABÁNYÁN.

Irta: *Eltscher Károly.*

Dobsina bányászatában az 1870-es évi nagy virágzás után, 1880-as évek felé, nagyfoku hanyatlás, pangás következett be, amiért igen sok bányász, mindennapi kenyere megszerzése végett, nehéz szivvel bár, kedves szülővárosának búcsút mondott, — a közeli és távoli idegenbe költözött, sőt Amerikába is kivándorolt.

Ekkor jutottak többen a dobsinaiak közül Rudabányára, ahol az akkor létesitett Borsodi Bányatársulat a régi 14-16. századig mivelt és virágzásnak örvendő barnavasércbányát, mely a későbbi áldatlan közviszonyok folytán abbanhagyatott és időközben feledésbe merült, — ujból megnyitotta, még pedig a régebbi bányamiveléssel ellentétben, a mélyités helyett a külszini mivelést vezette be.

Minthogy helyben lakó, képzett bányamunkásokban nagy volt a hiány, a bányatársulat örömmel alkalmazta a bányászatban jártas, józan, szorgalmas és megbizható dobsinai munkásokat, akik a Rudabánya és környékéről rekrutálodó munkásoknak kezdetben tanitói voltak és később közülök sok a felvigyázói szolgálattal bizatott meg. A bányászatnál alkalmazott felőrök, mesterek, — kivétel nélkül, — mind dobsinaiak voltak és azok még ma is: 1927. évben, kik között találjuk: Harmatha János, Pocsubay Sámuel, Thern Sámuel és Wagner János b. főfelőrőket, Rozlozsnik András segédtiszt, Matejzel Sámuel főműhelyvezető, Lovay János és Wimmer Antal raktárnokok, Forisch Gusztáv és Kirschner Sámuel élelm. oszt, vezetők, valamint a Bachnyák, Breuer, Csiskó, Duck, Kaiser, Krausz, Kandra, Krechl, Klauszmann, Lindák, Mega, Roxer és Znacskó családok hozzátartozóit.

Rudabánya községe a mind nagyobb számmal érkező munkások befogadására megfelelő számu lakással nem rendelkezett, ugy, hogy csakhamar, — a szükséges üzemi épületekkel egyidejüleg, — épülni kezdett a mukásgyarmat is. A medenceszerüleg összeszorult rudabányai völgyben nehéz volt megfelelő épitkezési helyet találni, mert a mélyebb részek vizenyősek, a magasabbak tulságosan partosak voltak. Ez okból a régí salakhányókon — a troszkás terü-

leteken — épültek az első lakóházak és a bányagyarmatnak ezen része még ma is „Tarackos“ (troszkás) nevet visel, amire a magyarositásra hajlamos rudabányaiak keresztelték el a salakhányón épült házcsoportot.

A dobsinai bányaipar pangása mind több és több dobsinai munkást hozott ide, akiknek elhelyezése céljából nemsokára fölépült az „Alsótarackos“-nak elnevezett munkásgyarmat is.

A dobsinaiak ez ujabb pátriájukat Kis-Dobsina névvel illeték, majd pedig csakhamar megalakitották evangelikus fiókegyház-községüket és csatlakoztak a sajókazai evangelikus anyaegyházhoz.

Az evang. fiókegyházban a dobsinaiak anyanyelve: a német volt egy ideig a kizárólagos istentiszteleti nyelv, de később a kétnyelvü istentisztelet divott, mig ma kizárólag magyar nyelven dicsérik az Urat, mert Kis-Dobsina minden bulénerje nyelvében is magyar lett.

Midőn 1888-ban a bányatelep iskolalátogatásra kötelezettjeit a községi iskolák befogadni már nem tudták, fölépült a bányatársulati elemi népiskola és az ujabb generáció — a német nyelv mellett — természetszerüleg magyar oktatásban részesült s igy az ujabb generáció: szülői- és nagyszülőinek magyar nyelvmesterévé lett.

A bányatársulati elemi iskola élén 25 évig a szepesi származásu Dudaskó Jakab volt, 1918. óta pedig a Dobsináról származó: Eltscher Károly főtanitó vezeti a bányatársulat öt tanerős iskoláit, a ki mellett Eltscher Ede mint tanitó működik.

Rudabányát; „Kis-Dobsinát“ különleges kitüntetés érte 1926. junius 2-án. Dobsina alapitásának 600 éves évfordulója, Dobsinának idegen megszállása folytán, Rudabányán ünnepeltetett meg, ahol viszonylagosan a Csonkaország határain belül a legtöbb dobsinai lakik. Felejthetetlen ünnepe volt ez ugy az itt lakó, mint az ide zarándokolt dobsinaiaknak együttesen. Az édes anyanyelven, felhangzott az elveszitett otthon, minden szóba foglalható szépsége, emléke s a felszabaditás vágya csillant meg mindegyiknek ajkán. Bizonyságot szerezhetett mindenki arról, hogy a Rudabányán és környékén lakó dobsinaiak szivében él a szükebb: elvesztett Haza iránti vágy éppugy, mint a harcikészség arra nézve, hogy Dobsinával Nagy-Magyarországért dolgozni s ha rákerül a sor, harcolni és meghalni is tudnak. Vajha a gyönyörü bányaváros alapitásának legközelebbi évfordulóját Nagy-Dobsinán lehetne megünnepelni!

A 600 ÉVES DOBSINA VÁROS ÜNNEPE

Rudabányán.

Irta: *ifj. Szombathy László.*

Aki életének nagyobb részét, gyermekkorát, ifjuságát a Felvidéken töltötte, az meg nem szokja az Alföld levegőjét, egyhangu, unalmas vidékeit sohasem, az mindig vágyakozni fog a hegyek, erdők után. Mert varázsereje van a természet szépségének, mely nem sik rónaságon, hanem felvidéken tárja elénk legpazarabb pompáját s amely a vadregényes hegyek, völgyek, erdők és források örök szerelmesévé teszi azt, aki szereti és keresi a szépet s áhitatos érzéssel tud meghajolni Isten csodálatos remekmüve előtt. Hozzátartozik ez a szépség élete tartalmához s ha megfosztják tőle, ugy érzi, mintha életének egy részét vették volna el.

A csodaszép vidéken fekvő Dobsina igy forrt össze a mi lelkünkkel. Külön kis világ a mi Dobsinánk, lakói külön nyelvet beszélnek, a német nyelv egyik dialektusát képező u. n. „buléner" nyelvet, külön szokásai vannak, sőt elmondhatni, hogy külön tipust is alkotnak, mert az őseredeti bulénert már arcáról is meg lehet ismerni. Kedves, szép élet volt ott, melynek meleg hangulata az idegent is asszimilálta rövid idő alatt. Csoda-e, ha a dobsinai, ha nem is ott született, de néhány évig ott lakott, ragaszkodással gondol kedves városára s azt tartja igazi otthonának, bárhol legyen is? A boldog múltról, régi kedves életről emlékezve még most is hihetetlennek, lehetetlennek, egy rossz álomnak tetszik az, hogy a mi Dobsinánk már nem a miénk, nem magyar, hanem idegen ott az ur. Ugy érezzük és bizton reméljük, hogy ez a mi mostani állapotunk csak átmeneti, ideig-óráig tartó, azután mi ujra összegyülünk szétszórtságunkból és megyünk haza.

Már hét éve nem jártam Dobsinán, de éjszaka álmaimban gyakran járok ott. Fölkeresem a régi kedves helyeket és álmomban ugy érzem, hogy Dobsina ujra szabad, ujra magyar és ujra ott van az én otthonom. Oly boldog az álmom . . . és utána fölébredéskor oly szomoru vagyok.

Idegen uralom, cseh megszállás alatt érte meg Dobsina bányaváros alapitásának 600-ik évfordulóját. Odafönt csendben ünnepelték az évfordulót, oly csendben, hogy még a szomszédos

Rozsnyón sem tudott róla senki. De megünnepelték magyar területen a város elüzött lakói oly gyönyörüen, oly megragadóan, mely kiemelkedett a helyi keretekből s méltó volt arra, hogy egész ország felfigyeljen rá.

Gömöry Árpád, Borsod-Gömör vármegye testnevelési felügyelő, volt az ünnepély főrendezője, aki 1926. junius 2.-ára Rudabányára hivott az ország minden részéből ünnepelni, a cseh rablás ellen tiltakozni minden dobsinait. Azért Rudabányára, mert az ottani bányamüvekben nagyszámu bányásztestvérünk dolgozik. Álljon itt emlékezet okáért a bányászjelvényes meghivó teljes szövege:

MEGHIVÓ

Dobsina bányaváros 600 éves fenállásának

EMLÉKÜNNEPÉLYÉRE

melyet az ősi fészküktől távol élő bulénerek 1926. jun. 2.-án Rudabányán, a borsodi bányatársulat „Tiszti Kaszinója“ összes helyiségeiben tartanak, melyre t. Cimet és b. családját tisztelettel meghivja

A DOBSINAIAK RENDEZŐSÉGE.

Értesitjük az érkezőket, hogy junius 2-án a Miskolcról 13 óra 50 perckor induló vonathoz Ormospuszta és onnan Rudabányára közvetlen csatlakozás van. Elszállásolásról a rendezőség gondoskodik.

AZ EMLÉKÜNNEPÉLY SORRENDJE:

I.

Junius 2-án 18 órakor a vidéki bulénerek ünnepélyes fogadtatása. Este 8 órai kezdettel müsoros estély tánccal egybekötve.

MŰSOR:

1. Himnusz.
2. Pósa Lajos: Szeresd ezt a földet, — a dobsinaiaknak irt költemény, — szavalja Eltscher Ede.

3. Pellionisz Samu: Die Mottersproch, szavalja Lindák András.
4. Ünnepi beszéd, tartja dr. Szlávik Mátyás nyug. theol. akad. ig.
5. Klein Samu: Der Pleschko, szavalja Fórisch Gusztáv.
6. Dobsina története, ismerteti Lux Gyula t.-int. tanár.
7. Klein Samu: „As Krämel en der Hett," dobsinai szindarab.

Szereplők:

Schiager Jakob, Olthajer	—	—	—	Thern Samu
Annamriechen, sai Baib	—	—	—	Bilik Károlyné
Mrintschel, Tochter	—	—	—	Wagner Irén
Hona, dearens Junker	—	—	—	Rozlosnik Ferenc
Susa, die Nochpern	—	—	—	Harmatha Jolán
Somel, ihr Suhn	—	—	—	Pocsubay János
Martschel)	—	—	—	Rozlosnik Getrud
Sefchen)	Mrintschels	Komerotan	—	Lovay Aranka
Schisterchen)	—	—	—	Thern Kornélia
Schimek)	—	—	—	* * *
Dréla)	Määdels	Jinker	—	* * *
Mechel)	—	—	—	* * *

8. Klein Samu: „Glick auf," szavalja Pocsubay János.
9. Záróbeszéd, tartja Gömöry Árpád, Borsod-Gömör vm. testn. felügyelő.
10. Hiszekegy.

II.

Junius 3-án délelőtt 11 órai kezdettel a Borsodi Bányatársulat Gvadányi József elemi népiskolában ünnepi ág. hitv. ev. istentisztelet, tartják dr. Szlávik Mátyás ny. theol. akad. igazgató és Poputh Viktor ny. dobsinai ev. lelkész.

Délután 3 órakor a rudabányai bányatársulati temetőben nyugvó bulénerek sirjának megkoszoruzása.

* * *

Az estély müsora ugy folyt le, mint fenti meghivó jelzi, a másnapi ünnepség programmjában történt csak változás.

* * *

A meghivó az ország minden részén fölkereste a dobsinaiakat és a bulénerek lelkét fájdalmas erővel ragadta meg a hazai szózat s a legtávolabbról is meghatott szivvel keltek utra Dobsina szülöttei, kiüldözött lakói egymással találkozni, együtt ünnepelni Rudabányára. Gyönyörü gondolat volt, páratlan szép megmozdulás s talán csak az egymáshoz oly testvéries érzésü dobsinaiak tudhatták igy megvalósitani.

„600 éves Dobsina": hirdették a cédulák a vasuti kocsi ablakain, mely Miskolcról átszállás nélkül vitt bennünket Rudabányára. A távolabbról érkezettek és Miskolcról indulók boldogan köszöntik egymást, rég nem látott gyermekkori jóbarátok, iskolatársak,

nagyállásu emberek és egyszerü munkások örömmel ölelkeznek össze, hiszen ők mind édes testvérek, mind dobsinaiak. A miskolci állomás utasai pedig mind fölfigyelnek az ismeretlen hangzásu buléner beszédre; csodálkozva, majd meghatott érzéssel szemlélik őket, amig elindul a vonat.

Utközben is többen szállnak fel a különkocsiba, mely zsufolásig megtelik. De a helyszüke miatt nem panaszkodik senki, minden állomáson figyelnek s ha egy dobsinai máshova akarna felszállni, azt is odahivják, legyen együtt mindenki. Egy család volt az egész, igy mentek Rudabányára.

A rudabányai állomáson hatalmas tömeg várta az érkező vendégeket. Az ott lakó dobsinaiak nevében Harmatha János főaknász buléner, Eltscher Károly főtanitó pedig magyar nyelven üdvözölte az érkezőket. Az üdvözlésre dr. Szlávik Mátyás nyug. eperjesi ev. theologiai igazgató válaszolt a hagyományos bányászköszöntéssel: „Glick of" („Glück auf"-al) végezte magyar beszédét. A vendégek diszruhás bányászok, tüzoltók, leventék és iskolás gyermekek sorfala közt vonultak a bányatársulati kaszinóba, honnan eloszlatták őket szállásaikra. Páratlan magyar vendégszeretettel fogadták őket mindenütt, az ételt, italt szinte tömték volna a vendégekbe, egymással versenyeztek, kogy ki látja őket szivesebben. E sorokkal fejezzük ki köszönetünket s állitsunk emléket dicséretükre, hadd olvassák a későbbi időkben is, hogy Rudabánya kedves, derék lakói hogyan fogadták a dobsinaiakat!

Az ünnepély este 8 órakor kezdődött a kaszinóban szép közönség jelenlétében; hiszen mintegy 200 dobsinai érkezett Rudabányára, kiknek soraiban Dobsina minden családja képviselve volt. A kezdő Hímnuszt könnyes szemekkel, meghatottan énekelték a szükebb hazájukból elüldözöttek. Utána Pósa Lajosnak a dobsinaiaknak irt költeményét szavalta el Eltscher Ede tanitó nagy hatással. Lindák András szavalatát jóleső érzéssel halgatta a közönség: hazai hangok. Dr. Szlávik Mátyás ünnepi beszédét gyermek, ifju- és férfikori emlékekkel kezdte s ecsetelte Trianon gazságát. Találó vonásokkal rajzolta meg a dobsinai polgár képét, kinek jellemző tulajdonságai a mély hazaszeretet, erős lokálpatriotizmus, a haladás és müvelődés iránti kulturérzék, munkaszeretet, megbizhatóság és erős hit. Utána Ligeti Ede sajókazai evang. lelkész olvasta fel dobsinai vonatkozásu két költeményét. Fórisch Gusztáv ujra egy érdekes búléner verset szavalt, majd Eltscher Károly tanitó, a dobsinai származásu tekintélyes budapesti közjogász, az akkor 79 éves

Sztehlo Kornél buléner üdvözlő versét olvasta fel. Lux Gyula tanitóképző-int. tanár Dobsina történetét ismertette 1326-tól, midőn Bebek Miklós megalapitotta. 1417-ben már város volt vásárjoggal. 1584-ben a törökök feldulták. A kuruc vitézek fegyvereit a dobsinai kohókban készitették, amely város izzó hazafias érzésü népe tevékeny részt vett a szabadságharcban is. Legsulyosabb a sorsa a cseh megszállók alatt főleg azért, mert egy alkalommal azokat fegyveresen verte ki falai közül.

Az ünnepély legérdekesebb pontja a buléner nyelvü dobsinai szindarab előadása volt. Eltscher Kuroly ez énekes darab rendezésével kitünő munkát végzett s az összes szereplők igazán szép készületről, tehetségről tettek bizonyságot s odavarázsolták a szinpadra dobsina levegőjét.

Nagyszerü hatással adta elő Klein Samu „Glick auf" cimü versét Pocsubay János. Már megjelenésével is hatást ért el: a legtipikusabb buléner alak. Kitünő kiejtésével, hangsulyozással, az „echt" buléner kifejezések, szólásmódok interpretálásával nagy sikert aratott.

A záróbeszédet Gömöry Árpád mondta. „Ugy látlak itt benneteket — mondotta többek közt, — mint ahogy elképzelem Noé hánytvetett bárkájában az egymást féltő, szerető családot, testvért, rokont, kiket közös, szenvedtető sors, de amellett az ösztönös élniakarásnak partot remélő vágya szorosan füz együvé. Ugy tüntök itt nékem elő, mint a föld sötét mélyében vájkáló bányásznak a felcsillanó, tündölő, értékes kvarz-kristálycsoport, mely drága kincsben ott látom a melegséget sugárzó kristályszemecskéknek derüs tömegét, köztük a számtalan nagyokat és a tehetségben, erőben kiváló egyeseket, de mindet szorosan egymásba tapadva, egymást támogatva, eggyé simulva és keményen, becsületesen állva egy közös ősi, örök gránit talpazaton . . ." — és befejezésül — „Ne kérdezzük, mikor és hogyan jön el egy szebb jövő. Tegyünk ugy, mint a bekötött szemü vadászsólyom. Ülünk nyugodtan, komoran, de szivünk, lelkünk tudja, hogy egyszer csak repülünk lendülettel, magasan és lecsapunk, hogy az alattomos hiénák mocskos szemeit kivájjuk. Tegyünk ugy, mint szép hazánk vizei. Ne vegyük észre, hogy egy-két szerencsétlen kifelé törekszik, hanem mi follyunk egybe mindannyian, nöjjünk Sajókká, dagadjunk Tiszává és duzzadjunk hatalmas Dunává és törjünk keresztül diadalmasan minden posványon, mocsáron át és szálljunk szembe a tengerek világával is! Testvéreim, ily erős hitünk legyen és akkor miénk lesz ismét a jövő, örök Nagyma-

gyarországunk és benne ősi szabad királyi bányavárosunk: Dobsina! Bulénertestvéreim! Glick auf!"

A nagyhatásu, minden részletében szépen sikerült irredenta ünnepély a Magyar Hiszekegy eléneklésével ért véget.

Utána vidám hangulatu táncmulatság következett reggelig. De ezen a táncmulatságon nem charlestont és más modern táncokat táncoltak, hanem csárdást, dobsinai rezgőt, kreuz-polkát. A lányok között bubifrizurást sem lehetett látni.

Másnap délelőtt 11 órakor a rudabányai temetőben pihenő dobsinaiak sirjánál ünnepi evangelikus istentisztelet volt, melyet Nemes Károly ev. esperes, Poputh Viktor nyug. dobsinai ev. lelkész és Ligeti Ede sajókazai ev. lelkész tartottak. És felzengett ismét az evangelikus bulénerek ősi szép éneke: „Ach bleib mit Deiner Gnade, bei uns, Herr Jesu Christ . . ." Megható mozzanat volt, midőn a régi dobsinaiaknak régi, kedves lelkészük, Poputh Viktor tartott beszédet, mely után a sirokat megkoszorúzták. Az istentiszteletet egyházi díszközgyűlés követte.

Délben a kasinóban közebéd volt, melyen az egyes fogásokat Pocsubay János buléner köszöntőversekkel vezette be. A közebéd alatt dr. Szlávik Mátyás, Gömöry Árpád, Kállay bányaigazgató, Ligeti Ede ev. lelkész, Nemes Károly ev. esperes, Hosztják Albert ormospusztai főfelügyelő, Poputh Viktor nyug. ev. dobsinai lelkész, Szombathy László mezőkövesdi ref. lelkész és többen tartottak felköszöntőket. Az ebéd alkalmával olvasták fel a különféle üdvözlő táviratokat, leveleket, közleményeket. Egy részüket az alábbiakban közöljük.

1. Dr. Soldos Béla, Borsod-Gömör vm. főispánja:

Dobsina bányaváros 600 éves fennállásának emlékünnepségén sajnálattal meg nem jelenhettem, ezuton küldöm elszakadt gömöri véreimnek legszivélyesebb üdvözletemet.

* * *

2. Ludvigh György gyalogsági tábornok, honvéd főparancsnok helyettes:

Kedves Barátom!

A Rudabányán tartandó Dobsina emlékünnepélyre én is kaptam meghivót. Biztosra veszem, hogy Neked köszönhetem a figyelmet, hogy reám is gondolt a rendezőség. Azért Hozzád fordulok és a Te utadon kérek bocsánatot, hogy igazán nagy elfoglaltságom miatt nem mehetek el erre a minden gondolatot a szeretett, sajnos elveszett és idegen kézre került szükebb pátriára terelő,

kétségtelenül hazafias ünnepélyre. Ha nem is vagyok dobsinai, de szülőföldünknek egy a szomoru sorsa. Kivánom, hogy ez a szép történelmi hátterü ünnepély azzal a melegséggel folyjon le, amily meleg a bulénereknek, zipsereknek és mántáknak szülőföldjükhöz való ragaszkodása.

* * *

3. Bónis főszolgabiró:

Az ősi fészküktől távol élő bulénerek rudabányai összejövetelén gyengélkedésem miatt részt nem vehetvén, magyar szivem egész melegével ily módon köszöntöm a derék bulénereket kivánva, hogy mielőbb a magyar Dobsinán ünnepelhessük őket.

* * *

4. Kimondhatatlan érzelmektől könnyig meghatottan küldik, sajnos csak küldhetik üdvkivánataikat azon biztositással, hogy szellemileg egész szivvel jelen lesznek a szép emlékünnepélyen:

Dobsinai Theosofisták.

* * *

5. „Glück auf“ hazafias üdvözlettel:

Lang Zoltán százados.

* * *

6. An schen Gruss von

Szikora

* * *

7. A szepesi szövetség debreceni fiókja testvéri szeretetét és üdvözletét küldi a bulénereknek.

Gál pénztáros.

* * *

8. Dobsina város 600 éves évforduló ünnepélyéhez fogadja szerencsekivánataimat.

Gráf Sándor ny. százados.

* * *

9. Lélekben ott vagyunk, hálás köszönet

Fábryéktól.

* * *

10. Elfoglaltságom miatt nem mehettem, lélekben ott vagyok. Glück auf!

Szombathy Béla.

11.

ERINNERUNG.
v. Cornel Sztehlo.

Kennst Du das Land, wo Kobalderze blühn?
Nach langen Jahren dorthin möcht ich ziehn,
Wo im Hochofen prasselnd Feuer glüht,
Und von des Hammers-Schlag das Eisen sprüht.

Die Heimat ist es! Ach ist sie es noch?
Die blutend weint jetzt unter fremden Joch,
Heimat und Jugend! — Ach was suchst Du dort...?
Die Heimat ist nun Dir ein fremder Ort.

Erinnerung! ein Gängel vor dem Dach —
Wo holde Mädchen füllen das Gemach:
Zur Blume reift die Knospe weil sie muss —
Den Spielen, Scherzen folgt ein keuscher Kuss.

Vorbei, vorbei! zerrissen ist das Band,
Das Frohsinn, Liebe innigst einst Verband.
Vergangen und verschwunden! schaurig kalt,
So rauscht es traurig in dem Tannenwald.

1847—1926.

Ein alter Buléner.

* * *

12. Dr. Langhoffer László ügyvéd, „Dobsina városnak alkotmányos uton választott utolsó polgármestere“ üdvözlő levele Rozsnyóról.

* * *

13. Emlékünnepélyeteken szeretettel gondolok Rátok és lélekben együtt ünnepel Veletek. Mit fröhlichsten Glück auf! S. K. üdvözlő levele Dobsináról.

* * *

14. Örömmel értesültem a rudabányai ünnepélyről. Mint jó buléner, nagyon szerettem volna ott lenni, de hivatalos teendőim akadályoznak. Igy csak lélekben lehetek közöttetek. Téged és az egybegyülteket igaz honfitársi szeretettel üdvözölve stb.

Wiesinger Károly
áll. főgimnáziumi kir. igazgató.

15. Rozlosnik Samu üdvözlete Dobsináról

* * *

16. Geehrte Hearn! Lieba Brider!

Ben ich och of der 600 jearigen Feier unserer Voterstodt leiblich net unter eich sein kon, ober en Geist sei ich pei eich. Ich hoff fest, doss die Zeit net ollzu beit es, bu bieder olla treia Topscher darhem in der Voterstodt feiern ban ols freia ungarischa Piager! Gott sei met unserer Voterstodt u. met unsern traien Brider! Glück auf!

Gömöry Sándor ny. á. tanitóképz. i. igazg. Budapest.

* * *

17. Szülővárosom alapitásának évfordulójára rendezett ünnepségen nagyfoku hivatalos elfoglaltságom miatt legnagyobb sajnálatomra nem vehetek részt, de azért az ünnepély sikeréhez 100 ezer korona adománnyal kivánok hozzájárulni. Összes buléner társaimat üdvözölve:

Schwirian József reálgimn. tanár.

* * *

18. A „Budapesti Hirlap" f. hó 27-iki számából értesültem, hogy Dobsina 600 éves fennállásának emlékére az ősi fészkükből távolélő dobsinaiak jun. 2-án Rudabányán ünnepet ülnek. Alulirott, mint volt dobsinai diák, még most is a legnagyobb szeretettel, hálával gondolok vissza a jó dobsinaiakra s a Dobsinán eltöltött szép időket mindenkor a legkedvesebb emlékeim közé sorozom. Fogadják tehát ez alkalommal legszivesebb üdvözletemet és legőszintébb kivánságaimat. Adja a magyarok istene, hogy ezt az emléket minél előbb mint Nagymagyarország boldog polgárai otthon, kedves szülőföldjükön, a virágzó szép Dobsinán ünnepelhessék meg!

Bolla Pál m. kir. főintéző (Mezőhegyes,)
az 1899-1901. években volt dobsinai diák·

* * *

19. Szivvel-lélekkel veletek leszek!

Krausz Mili, Portorose.

* * *

20. Üdvözlet a bulénereknek!

Özv. Ráth Arnoldné, Budapest.

21. Sok jót kívánok és üdvözlöm a bulénereket!

Gál József tanár, Debrecen.

A felsoroltakon kivül még számos kedves üdvözlő levél érkezett.

* * *

A „Rozsnyói Hirlap“ cikke:

Dobsina 600 éves fennállásának emlékünnepe Rudabányán. Meghivót hozott a pósta. Ráperdült a könnyem, mikor elolvastam. Ünnepet ülnek a bulénerek. A drága, meleg szivü bulénerek, akik messze szakadtak az ősi fészektől, szerteszóródtak az országban, kiket a határsorompónál is nagyobb hatalom tartott távol az anyaváros ünnepétől, összegyülnek egy kis fészekben, hogy ünnepet szenteljenek. Csonkamagyarország sik területén kerestek egy helyet, mely hasonlit a szülőföldhöz. Hegyeket kerestek, vadregényes tájat, amely meséljen nekik otthonról, a sztracenai völgy gyönyörüségeiről, fenyvesekről. Rudabányán találták meg ünneplésük helyét. Ott jönnek össze junius 2-án és emlékeznek: elküldik szeretetüket, sóvárgásukat, könnyeiket és reményeiket az ősi fészeknek: üdvözletüket a pisztrángos patakoknak, forró vágyukat a Csuntavának, egész vérző, gyászoló szivüket néked, Dobsina, ki anyjuk voltál, dédelgető édes anyjuk, akinek ölében olyan jó lenne lehajtani bánat- és gondterhes fejüket. Ünnepet ülnek az elszakadt bulénerek. Ünneplésük zaját fölszivják a rudabányai hegyek és erdők s keresztül a légen megérzi a dobsinai táj. Feléjük küldi csobogását a pisztrángos patak, zúgását a csuntavai erdő. Junius 2-án Dobsina minden álma, vágya és áldása felétek száll, elszakadt bulénerek!“

* * *

23. A „Mezőkövesd és Vidéke“ hire:

Dobsina város emlékünnepe.

Június 2-án szép, megható és impozáns irredenta ünnepély lesz a borsodmegyei Rudabányán. Az elszakitott gömöri területen fekvő, jégbarlangjáról világhirü Dobsina bányaváros fennállásának 600 éves jubileumi ünnepélyére gyülnek össze a meg nem szállott területen élő dobsinaiak, hogy a rudabányai bányaművekben dolgozó számos dobsinai bányásszal együtt emlékezzenek meg kedves városukról, mely ma cseh rablók kezében van. Összejönnek a kis német nyelvü, de mindig erős magyar érzelmű városka elüzött volt lakói, hogy összejövetelük a trianoni gyásznap hatodik évfordulója előtt két nappal élő tiltakozás legyen Trianon gazsága ellen. Valószinüleg Dobsináról is jönnek többen, az ottmaradtak nevében, hogy együttérzését tolmácsolják azoknak, kiknek ott nem

szabad szólniok a rabbá tett városban. Az ország minden részéből összegyülő dobsinaiak 2-án délután a 13 óra 50 perces vonattal indulnak Miskolcról Rudabányára. Az ünnepélyre valószinüleg Mezőkövesdről is megy néhány gömöri.

* * *

A vendég dobsinaiak a felejthetetlen emlékű ünnepély végével d. u. 5 óra után búcsuztak Rudabányától és ottani dobsinai testvéreiktől. A bányászindulóval köszöntek el a vonat indulásakor. Amig a vonat Ormospusztán egy óránál tovább tartózkodott, Hosztják Albert főfelügyelő kedves családjával együtt rendkivül szivélyes vendégszeretettel vendégelte meg a dobsinaiakat. A társaság legnagyobb része Miskolcon búcsúzott el egymástól.

Páratlan, megható megnyílatkozása volt ez az ünnepély egy megszállt város elüzött gyermekei hűségének, hazaszeretetének, mely legforróbb lánggal az ő lelkükben ég. Bizony mondom, az Alföld népe tanulhat tőlük erősebb irredenta érzést, forróbb hazaszeretetet!

Dobsina rab. És mi, otthonuktól megraboltak azóta várunk és reménykedünk. Reménységünk teljesülésében bizonyosak vagyunk, mert tudjuk, hogy történelmi és földrajzi képtelen alakulatot erőszakkal is csak rövid ideig lehet fönntartani. De várakozásunkban néha-néha türelmetlenek vagyunk és keserüen kérdezzük: Ti, Alföld lakói, magyarok vagytok-e? hogyan tudtok ti nyugodtan élni, amikor millió testvéretek szenved az elrabolt hegyek közt? Mit tettetek eddig értünk? Vagy talán ti nem halljátok a bilincsek csörgését, a hegyek szavát, az erdők sóhaját, amint felétek kiáltanak: testvérek! Istenért, magatokért ne hagyjatok?!

Lehet, hogy néha igaztalanok vagyunk keserűségünkben, de bocsássatok meg érte, alföldi testvérek, mert mi tudjuk és mi érezzük igazán, hogy mit veszitettünk, mit vettek el tőlünk.

De él még a magyarok istene és mi erős hittel bizunk a jövőben! Tudjuk, hogy a hosszu éjszakákra a föltámadás hajnala következik talán már nem is oly sokára. Adja a magyarok Istene, hogy a szülőföldjükről elűzött magyarok s köztük a dobsinai bulénerek is mielőbb visszamehessenek ősi fészkükbe, visszaszerzett kedves városukba!

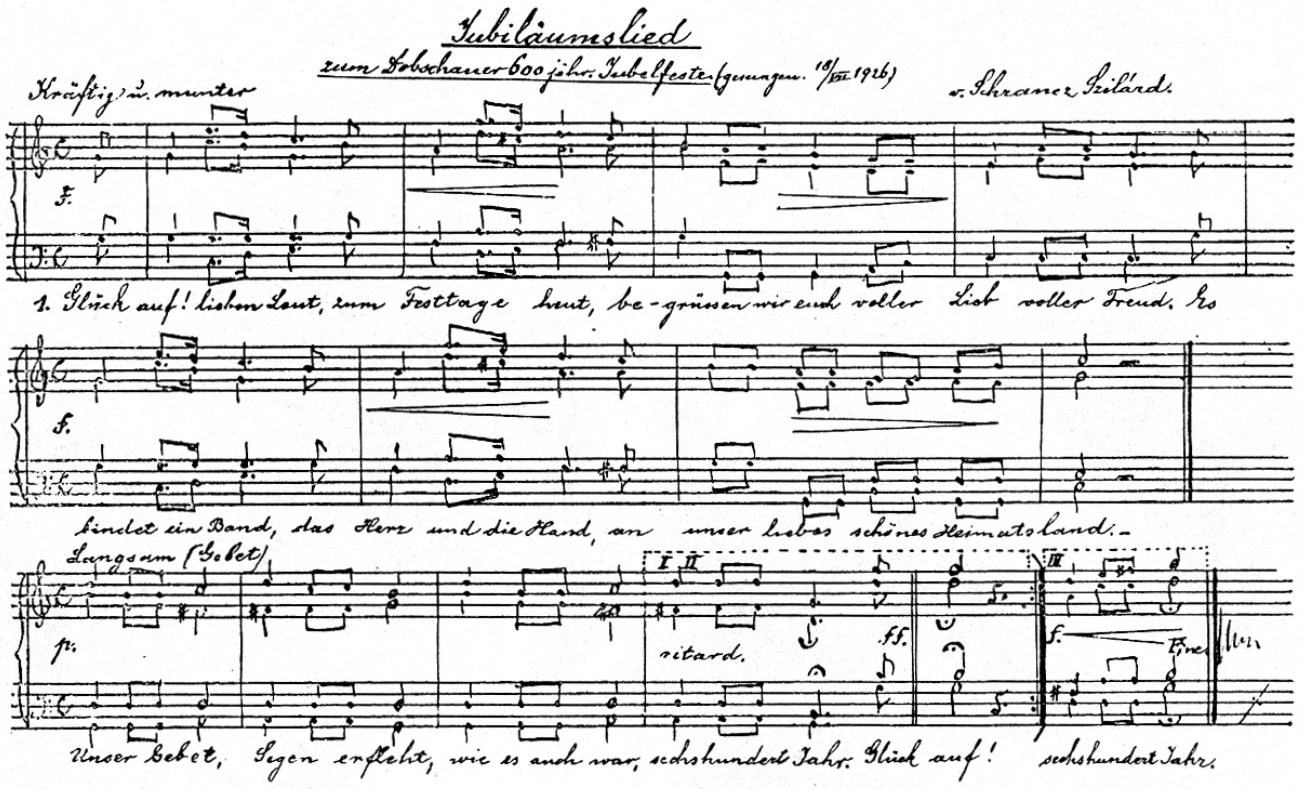

Jubileumi Ének. Szöveg- és zenéjét irta Schranz Szilárd, (Dobsina.)

A 600 ÉVES DOBSINA EMLÉKKÉPE.

Halasy Jenő festőművész festményének leirása.

Könyvünket diszitő első műmellékletünk, a jubileumi évben a dobsinai városháza tanácstermében elhelyezett kb. m² területü olajfestmény reprodukciója.

A kép allegórikus, illetve szimbolikus megfestése az ős bányaváros jellemző motivumainak és hat évszázadot rejtő multjának. A város cimere, a „Topscha"-cimer az égboltozatot uralja, melynek éji és nappali részét egyszersmind el is választja. A nappali és éji égboltozat a derűs, gondtalan, illetőleg a sötét, sulyos napok változását jelzi; a kettős égbolt egyúttal az idők végtelenségét is szimbolizálja, melybe a város történelmének időbeli folyása beleilleszkedik; a két végszám a jubileum szélső évszámait rögziti meg. A távolban levő tűzvész azokat a veszedelmeket és pusztulásokat fejezzi ki, melyeket multjában a város átszenvedett.

A város látképe itt sejthetően, halvány ködbe burkolva volt csak ábrázolható, mert az idők folyamán Dobsina mindig épült, leromboltatott vagy leégett, ujraépült, fejlődött; szóval egy — mondhatni — élő, mozgó lény volt, mig az azt körölzáró hegyek tisztább, állandóbb alakot mutatnak.

A világhirü jégbarlang és a régen ismert bánya, melyek egy környékbeli karakterisztikus geológiai alakulat belsejében, átmetszésszerűen láthatók, szintén főtényezői a város jellegének; ezek adták Dobsinának az egész kontinensen elterjedt hirnevét és lakosainak általában majdnem kizárólag a föld sötét mélye jelentette a megélhetést, a boldogulást.

A kép közepén kiemelkedő meredek sziklafok, — hasonló a Tündérfokhoz, — jelzi azt a megtisztult magaslatot, hova becsületes célkitüzéssel és erős akarattal elindulva, boldog megelégedéssel felérhetünk, hogy örömmel s büszkeséggel tekinthessünk körül és elsősorban is imádkozva hálát adhassunk a Mindenható Istennek azért a szépséges pátriánkért, melyet nekünk kitüntetett bulénereknek bőkezűen ajándékozni kegyeskedett. Hála telt szivvel emeljük onnan tekintetünket a derüs kék ég felé, azzal a fohásszal,

hogy legyen vélünk továbbra is az Ur! Adjon ez árván álló kis népcsaládnak megingathatatlan erős hitet, tiszta lelkiséget, előrelátó józanságot, hogy egymást szeretettel megértve, egyetértő munkával épithessék és fejleszthessék még számos évszázadokon át e kies várost és teremthessenek „Ős Buléniából" dicsőbb *Dobsinát.*

A festmény alján levő fölirás ős Bulénia fiainak ismert és őket jellemző mondása, amely nehéz időkben türelmet és reményt, a munkálkodás napjaiban pedig önbizalmat és kitartást csepegtetett szivükbe.

A mi, tehetséges művész bulénertestvérünknek ez az értékes és eredeti müve beszédesebb, sokatmondóbb a legterjedelmesebb leirásnál is. Az igaz bulénerek és Dobsinánkért rajongó honfitársaink állandóan szemlélhetik, csodálnatják e kedves emlékképet és mindig ujabb és ujabb lebilincselő részeket fognak rajta felismerni-felfedezni.

E képből ősi buléner lélek szóll biztatón hozzánk! . . . Regél a dicső múltról, feljajdúl a jelen szomorúságán és meggyőző erővel mutatt a szebb, boldogabb jövő felé! . . .

Miskolc, 1927.

Gömöry Árpád

A „Topscha" cimer.

»TÜNDÉRFOK.«

Az életednek van egy titkos csúcsa,
Mely rejtve őrzi boldogságod,
Egy sziklafok, ahonnan Te az élet
Töretlen teljességét látod,
Hol imádkoznál hosszan, térdenállva,
Mert onnan végtelen a panoráma.

Az életednek van egy titkos csúcsa,
Köröskörül őserdő, ős-bozót —
Keresztül-kasul vágtató csapások,
A sok hamistól nem látni a jót,
Isten előre ment, a csúcson vár be —
Csak az a kérdés, hogy oda talász-e?

Az életednek van egy titkos csúcsa,
Hová a mélyből kibukkan fejed
S a szépség minden gazdasága, fénye
Megáldja két csodálkozó szemed,
Hol tiszta vagy, mint kristálypatakok
S megnyitod szived, mint egy ablakot.

Az életednek van egy titkos csúcsa,
Vezetnek hozzá szent véletlenek,
Jaj, hogy leszállni kell, jaj hogy nem adhatsz
A pillanatnak örökéletet!
S botlasz ujra sok rögös, buta uton. —
De mindegy. Egyszer fenn voltál a csúcson.

Dobsina. *Reményik Sándor.*

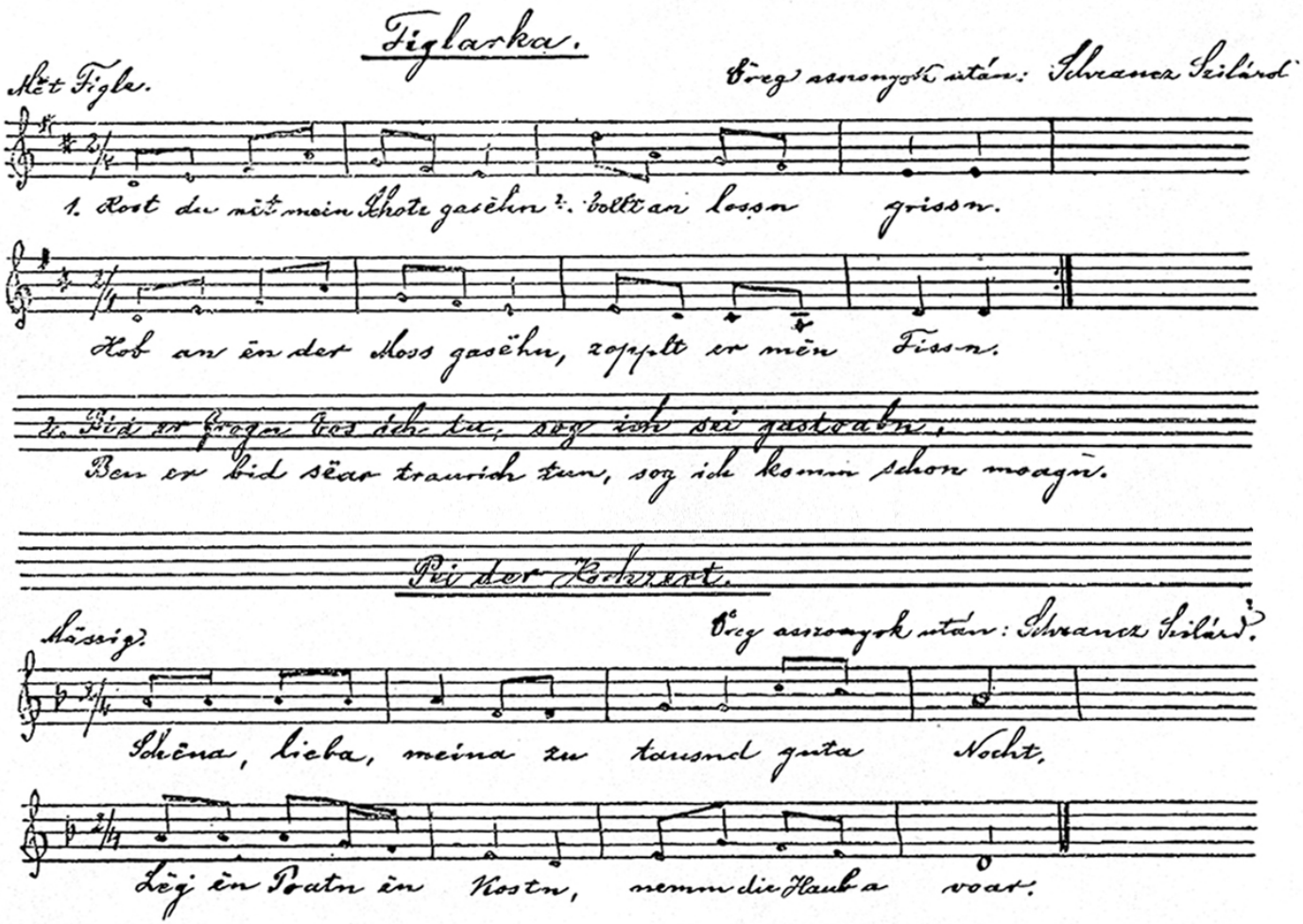

Két ősi buléner dal.

SZÜLŐVÁROSUNK BUDAPESTI JUBILÁRIS ÜNNEPÉLYE.

Irta: *dr. Szlávik Mátyás.*

A Rudabánya-i fényes és felejthetetlen emlékünnepnek folytatásaként következett az ősi Dobsina megünneplése Budapesten is, miután a fővárosban több mint 100 testvérünk telepedett le. Rendeztük az ünnepélyt 1926. december 4-én, a bányászok napján, a polgári lövészegylet marcibányi téri helyiségeiben, fényes műsor kiséretében. A rendezés főmozgatója, lelke, itt is Gömöry Árpád volt. E lokálpatrióta lángbuzgalmának műve volt a rudabányai buléner műkedvelőinek lerándulása is.

Méltóképpen emlékeztünk meg e hangulatos estélyen is szölőföldünk 600 éves dicső, régi multjáról. Itt is bizonyságot tettünk arról, hogy szülőföldünk hű szeretetében, egymás kölcsönös megbecsülésében s támogatásában szétszórodottan is egymásra találunk. A szülőföldhöz való ragaszkodás példája ez, mely mindenkor ékessége, disze volt minden bulénernek. Bárhová is sodorná végzete és szakitotta el a világ folyása és az élet, még Amerikában is, a dobsinai megmaradt annak ami volt. Annak, akinek nevelték szülei: „jó magyar-németnek szivben, lélekben egyaránt," irja az ünnepélyről a „Rozsnyói Hirlap" avatott tudósitója.

A gazdag műsor keretében áhitatos ima után Lux Gyula, a társaskör elnöke, ki lelkes főrendezője volt a páratlan estélynek, megnyitó beszédet mondott és méltóképen emlékezett meg az ünnepély mai jelentőségéről. Főleg a dobsinai hü magyar hazafias érzéssel telitett gömöri és buléner lokálpatriotizmusát fejtegette. Majd Stepanek Margit, anyai ágon dobsinai származásu, Végvári- és Noszlopy verseket szavalt megrázó drámai erővel.

Az ünnepi beszédet e sorok irója tartotta, amelyben mai szomoru pátriánk buléner fiainak erős magyarhü hazafiságát, kultúrérzékét, munkaszeretetét, megbizhatóságát, józan takarékosságát, becsületességét, hű evang. vallássoságát (mely áttérést, vagy reversálist nem ismer,) de főleg keményvágásu karakterét ismertette. Szorgalom, kitartás, német akarat és pontosság, hűség, tiszta és békés családi érzés, következetesség, izzó faji érzés és megbizha-

tóság annak nemes vonásai. De megemlékezett hibáiról is, ahová az egyenetlenkedést, az idegennel szemben való tartózkodását, a a nyersességet, a túlságos konservativizmust, a magyar és tót káromkodást, (németül nem tud,) stoikus hidegvérűségét, sőt maradiságát sorozta. Utóbbit az a mondása jellemzi, hogy még mindig volt valahogyan. („Esz boar noch fat a bie.") Vendégszeretete inkább szerény, de szivós és őszinte, békés, de az érzékenységig önérzetes. A büntető bíróság részéről 50 pengő volt az ára annak, ha valakiről azt mondották, hogy „hazug," („plóna") vagy „gazember" („schlechter Mensch.") Ruházatuk magyaros, mint a bányászgaluskát („knétchen") kivéve, étkezésük is. Kirándulásaiknál szeretik a gulyást és a paprikást. E beszédről azt is irta a „Rozsnyói Hirlap" tudósitója, hogy „kiemelkedő pontja volt az ünnepi estélynek s mély hatást tett a jelenvoltak lelkében."

Lang Elemér mérnök szivbe markoló gyönyörű magyar népdalai és kuruc nótái után, kinek ritka szép hangja az egyetem énekkarban, a rozsnyói diákszövetség május 8. alakitó közgyűlésén is feltünt. Pocsubay János lelkes szavalata következett, ki Klein Samu „Glück auf!" kedves költeményét szavalta el lelkesen dobsinai tájszólással. Majd Szombathy László, mezőkövesdi ref. lelkész, hasonnevű apjának, volt dobsinai polg. isk. tanárának, jelenleg izsáki igazgatónak méltó fia, költői szárnyalású elbeszélést olvasott fel Dobsina vadregényes vidékéről, érdekes városáról és kedves társadalmi életéről. Az ifjukori ezerédes boldog emlékével oda varázsolta fiainknak és köztük a nyolcvan éves Sztehlo Kornél ügyvéd és Gömöry L. László külügyminiszteri tanácsos és nagyszámú szepességi, vidéki és fővárosi vendégeinknek, Dobsina minden szépségét. Előttünk felvonultak a dobsinai hegyek, az erdős bércek, s szebbnél szebb völgyek és a sztracenai völgy időszaki forrással és sziklakapuval, a világcsudánk: tündéri jégpalota; a városka tiszta utcái; a ritka szép nagypiac s a ma eltünt Kossuth-tér. Megjelentek a Gründl, a Pisl, a Dobsapatak melletti gyalogút, a szép és emlékezetes Népkert, a Farkasvölgy, a török emlékü Ramzengrund, a Federata és a Tündérfokkal együtt Andrejszko sziklacsoport s a Csuntava stb. szebbnél szebb képei és kedves emlékei. Zajos taps követte ritka szép és hű előadását, melyet különben „Emlékkönyvünk" is közöl.

Az estély érdekessége a Klein Samu „Esz Kréml in der Het" (a bányászkunyhó a hutában) c. dobsinai tájszólással irott, a magyar János vitéz kedvességére emlékeztető s a Rudabányán lakó, dobsinai honfitársak által eredeti bányász viseletben előadott szindarabja volt,

amelynek szereplői közül Pocsubay János (Somel,) Thern Samu (Olthajer) és Szoyka Samu (Hona) tünt ki. A többi szereplők voltak: Fóris Eszter, Wagner Irén, Harmatha Jolán, Rozlozsnik Getrud, Lovay Aranka, Thern Kornélia, Lindák András, Wolf Jenő és Duck Rezső. A szindarab ügyes elrendezője és gyönyörü magyaros dalainak zongorán való kisérője Eltscher Károly rudabányai tanitó volt. Vendégeink a pesti testvéreknél voltak elszállásolva.

A kiválóan sikerült kedves és szép müsoros estélyt reggelig tartó tánc követte. A pénztár körül Gömöry Sándor, Fischer János és Burger András atyánkfiai sáfárkodtak.

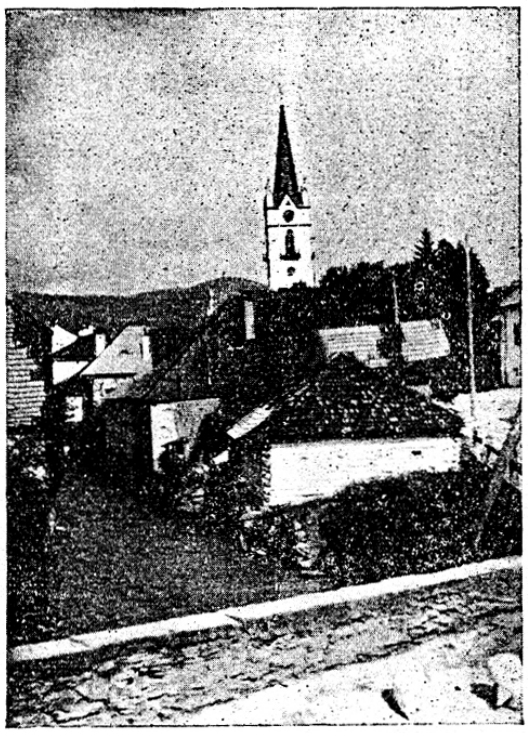

Dobs patak. dr. Ráth Z. felvétele.

Méltó függelékének még megemlithetjük a dobsinai társaskőr (melynek két leghűbb látogatója Gömöry Sándorné és Krausz Samu) által rendezett és f. évi március 24-én a pesti Vámház pincehelyiségében tartott dobsinai kultúrestélyt és a melyen ugyancsak Stepanek (Krausz) Margit Végvári verseket, Uherkovicsné dobsinai tájszólással „Der Plesko“ és „Der olta Món“ c. Klein verseket és Láng Elemér kurucnótákat adott elő hatásosan.

A „Rozsnyói Hirlap“ tudósitásával fejezzük be felejthetetlen két fővárosi buléner estélyünk leirását eképen:

„Dobsina büszke lehet távolban élő fiaira. Kevés város dicsekedhet ilyenekkel! Szivükben ott él a szülőföld édes-kedves képe s lelkükben az ősi erényeknek, szokásoknak és hagyományoknak a tisztelete. Glück auf az ujévben és a jövőben is Dobsina ősi lakosainak! Glück auf a távolban szétszórtan élő „mi fiaink“-nak! *Glück auf! Glück auf! Glück auf!!*“

EREDJ, HA TUDSZ! *)

Irta: *Végvári.*

(Egy szivnek, mely épp ugy fáj, mint az enyém.)

Eredj, ha tudsz . . .
Eredj, ha gondolod,
Hogy valahol, bárhol a nagy világon
Könnyebb lesz majd a sorsot hordanod.
Eredj . . .
Szállj mint a fecske délnek,
Vagy északnak, mint a viharmadár,
Magasából a mérhetetlen égnek
Kémleld a pontot,
Hol fészekrakó vágyaid kibontod.
Eredj, ha tudsz.

Eredj, ha hittelen
Hiszed: a hontalanság odakünn
Nem keserübb, mint idebenn.
Eredj, ha azt hiszed,
Hogy odakünn a világban nem ácsol
A lelkedből, ez érző, élő fából
Az emlékezés uj kereszteket.
A lelked csillapuló viharának
Észrevétlen ezer uj hangja támad,
Süvit, sikolt,
S az emlékezés keresztfáira
Téged feszit a honvágy és a bánat.
Eredj, ha nem hiszed.

Hajdanában Mikes se hitte ezt,
Ki rab hazában élni nem tudott,
De vállán égett az örök kereszt
S egy csillag Zágon felé mutatott.
Ha esténként a csillagok
Fürödni a Márványtengerbe jártak,

*) Az emlékünnepélyen szavalta Stepanek Margit.

Meglátogatták az itthoni árnyak,
Szelid emlékek: eszeveszett hordák,
A szivét kitépték,
S hegyeken, tengereken túlra hordták . . .
Eredj, ha tudsz.

Ha majd ugy látod, minden elveszett: —
Inkább, semmint hordani itt a jármot,
Szórd a szelekbe minden régi álmod;
Ha úgy látod, hogy minden elveszett,
Menj őserdőkön, tengereken túlra
Ajánlani fel két munkás kezed.
Menj hát, ha teheted.

Itthon maradok én!
Károgva és sötéten,
Mint téli varju száraz jegenyén.
Még nem tudom:
Jut-e nekem egy nyugalmas sarok,
De itthon maradok.

Leszek őrlő szú az idegen fában,
Leszek az alj a felhajtott kupában,
Az idegen vérben leszek a méreg,
Miazma, láz, orozva dúló féreg,
De itthon maradok!

Akarok lenni a halálharang,
Mely temet bár: halló fülekbe cseng
És lázit: visszavenni a mienk!
Akarok lenni a gyujtózsinór,
A kanóc része, lángralobbant vér,
Mely titkon kúszik tiz-száz évekig
Mig a keservek lőporához ér
És akkor . . .!

Még nem tudom:
Jut-e nekem egy nyugalmas sarok,
De addig, varjú a száraz jegenyén:
Én itthon maradok.

1918. december 29.

DOBSINAI EMLÉKEK.

Irta és 1926. december hó 4-én a „Dobsinai Társaskör" által Budapesten rendezett estélyen felolvasta: *Szombathy László.*

Dobsina. Ezer édes emlék rajzik elő a boldog multból, ha a mi kedves városunk neve cseng fülembe. Nem ott születtem, buléner nyelvét sem értem, de életem legszebb idejét: gyermekkoromat, ifjuságomat, ott töltöttem. Az az én hazám. Ma az „otthon" szót hallom, olvasom vagy kimondom, lelki szemeim előtt feltünnek a dobsinai hegyek, erdők, a városka tiszta utcái, a nagypiac, a Kossuth sétatér, a Dobspatak melletti gyalogut, a Grindli, a Pisli, a Farkasvölgy, Népkert, Federáta.

Dobsina. A természeti csodák, ritkaságok, értékek és érdekességek földje. Nevét világhirüvé jégbarlangja tette, amelyhez fogható nincsen a világon. Egy barlang a föld mélyében, hol nyáron korcsolyázni lehet, hol a jéggé kövült viz csodálatos alakzatokat hoz létre. Emlékszem, a háboru második évében, mily meghökkenéssel állt meg két német tudós egy akkori jégképződmény, az u. n. „karácsonyfa" előtt. Mennyit vitatkoztak arról, hogyan keletkezhetett oly sok hosszú vizszintes jégcsap alátámasztó alap nélkül. Bár szemeikkel látták, mégis elmondták százszor is, hogy „unmöglich."

Hát az odavezető sztracenai völgy? Van-e a világon sok ily vadregényes csoda az amerikai canyonokhoz hasonlitható szakadékával, meredeken ég felé szökő szikla-csoportjával, sziklakapujával, a földben el-elvesző, majd ujra előbukkanó patakjával.

Mindenfelé természeti ritkaság vagy érdekesség. A Schwarzenberg hegy legmagasabb csucsán van egy forrás, melynek léte hegycsucson szinte természeti lehetetlenség. Távolabbi, még magasabb hegyek vizárja teszi ezt lehetővé a közlekedő edények fizikai törvénye szerint. Ahol a Jégbarlanghoz vezető gyalogút az országuttal találkozik, az országuton kissé visszafelé menve, a tulsó oldalon van egy forrás, a „Kaltenbrunn", melynek vize a legmelegebb időben is oly jéghideg, hogy a belédugott kéz csak pillanatokig birja kitartani. De van a határban időszaki forrás is, melyből a viz hat órás időközökben bugyog elő.

A sztracenai-völgy.

A várostól közvetlen közelben észak felé emelkedő hegyekben bőségesen fordul elő egy ritka ásvány, a zöldszinű szerpentin, benne vastag fehér erekkel, melyek anyaga az azbeszt, ez ásványi gyapju, mely tüzálló volta miatt nélkülözhetetlen sokféle iparban s a tüzoltóságnál. Dobsinán kivül Magyarországon csak a Mecsekhegység egy pontján található szerpentin kis mennyiségben; ott gyárakban dolgozzák föl, Dobsinán kihasználatlanul hever, mint ahogy csak kis mértékben használják ki a vas-, réz- és kobalt bányákat is.

A növényvilágban is találunk ritkaságot; a népkertben az alsó tánchelyiség mellett áll egy balzsamfenyő, melynek levele csodás illatu. Ily fa tudtommal még csak egy van Magyarországon, valahol a késmárki határban.

Állatvilág? Különféle erdei állatok: őz, szarvas, vaddisznó, farkas, vadmacska, hiuz, medve máshol is találhatók, de azért a természet ez országából is szolgálhatok ritkasággal, mely főleg a lepkegyüjtőket, bogarász tudósokat érdekli. A Radzim tetején igen kevés számban van egy szép, ragyogó, sárga, kék és piros pettyes lepkefaj, melynek rajzát vagy leirását szegény hősi halált halt Nemes Géza barátommal hiába kerestük a lepkemeghatározó könyvekben.

Bármerre megy az ember, szebbnél szebb tájakra talál. Azok a gyönyörü hegyek, völgyek, erdők, források, csörgedező tiszta patakok; mennyi kellemes emlékem fűződik hozzájuk! Hogy szerettem köztük járni, hogy ismertem minden tájékot! Ha egy fenyőerdő sudáregyenes fáinak félhomályában, ünnepi csendjében haladtam, ugy tetszett, mintha templomban járnék. A komor fenyőerdőnél jobban szerettem a tölgyerdők meghittebb magányát, hol minden életről beszélt. Sehol oly isteni békét nem éreztem, mint akkor, ha messze bent az erdő mélyében megpihentem egy kidőlt fatörzsön és ugy figyeltem az erdő életét. Csodaszép kék harangvirágok, dus páfrányok vannak az erdőben. Elnézegettem a fürge gyik futását, a nagy erdei hangyákat, amint szorgosan cipelnek sulyos terheket. Távolabbról kakuk szava hangzik s egy harkály egyhangu kopácsolása, emitt a bokorban egymást üzi két bohó madár. Hirtelen tovaszállnak s a szétnyiló bokorból egy őzike jön felém. Pár lépésre tőlem megáll, rámnéz gyönyörű szemével, majd csendesen a viz-érhez lépdel, melynek folyását csodás kékségű nefelejcsek jelzik. Szétvetett lábakkal iszik, aztán rám visszanézve nyugodtan megy tovább. Majd fejem fölött a fákon megjelenik az erdő bohóca: a mókus és bámulatos légtornászással gyönyörködtet.

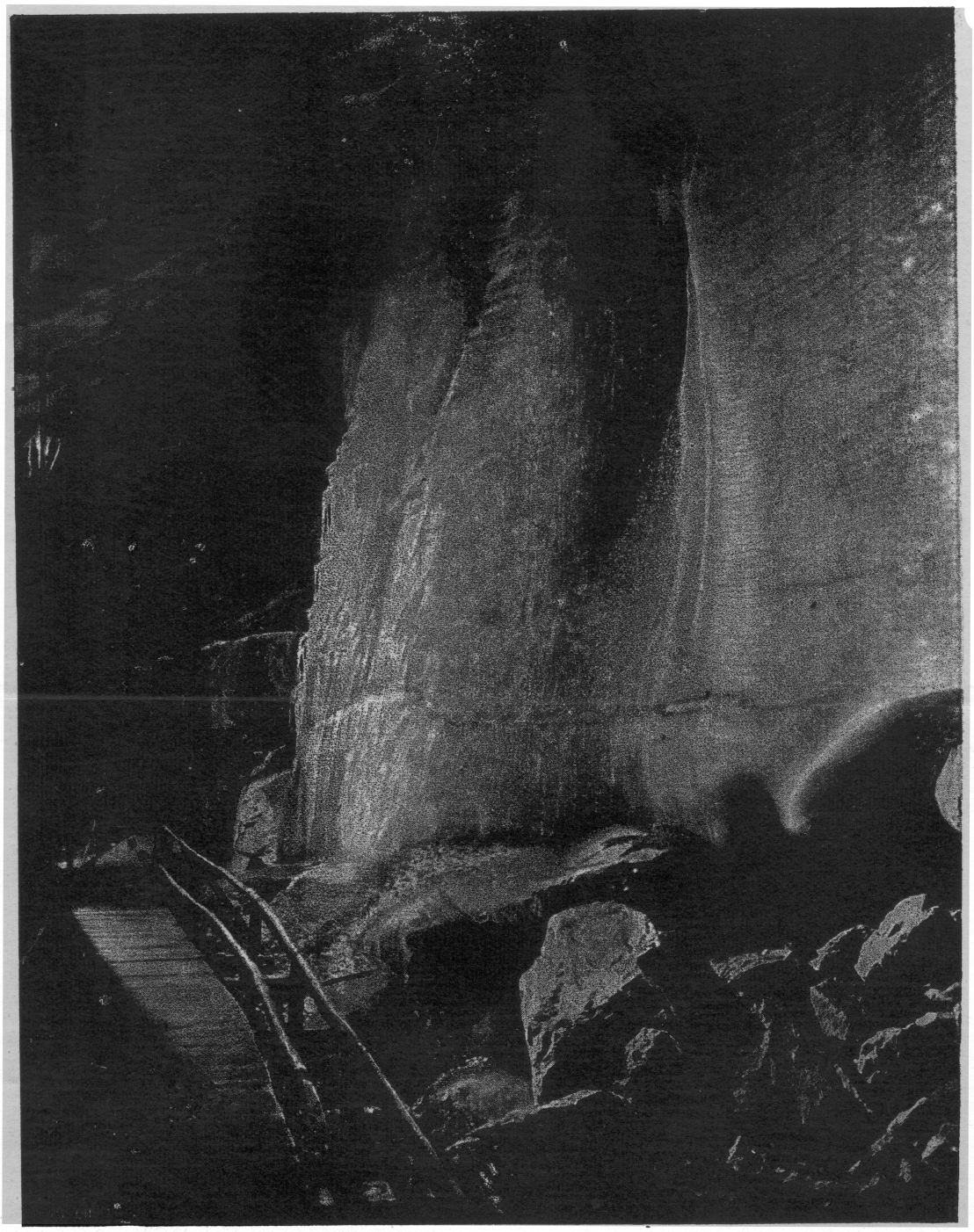

Karácsonyfa

Sokszor órákig ültem igy az erdőben. Majd fölkeltem, fölmásztam a környék legmagasabb hegycsucsára, honnan láthattam völgyeket, erdőket, távolból kéklő hegyláncokat. Minden az enyém volt s e sok szépség láttára valami áhitatos, imádkozó érzés szállt a szivembe: milyen nagy és milyen jó Isten, ki e szép világot teremtette!

Egy alföldi rokonom, kinél 15 évvel ezelőtt látogatóban voltam, erre azt mondta: Elhiszem, hogy nyáron szép Dobsina, de télen igen rideg lehet! Csodálkozva néztem rá, mert én éppen arra gondoltam, hogy az alföldön mily kietlen lehet a tél. A jeges szél szabadon süvölthet végig a rónán, nem fogják föl a hegyek. Ha hideg van, az kegyetlenebb, mint odafönt, máskor pedig borzalmas sár és locs-pocs jelenti a telet. Nékünk pedig odafönt a tél is mily sok örömet hozott. Aki Dobsinán töltötte gyermek és ifjú korát, visszaemlékezhetik a hógolyócsatákra, a Grindliben, Pisliben való szánkázásokra, a Három Rózsához levezető nagy ródlipályára. Mily felséges érzés volt ott például korcsolyával a gyorsvonat sebességével lerobogni, mikor repült az ember, mint a madár. Ki vágyakozott volna akkor az alföldre?

És ha jött a tavasz, ott volt az igazán szép! Amikor a Federátában kinyilt a hóvirág. A hóbuckák között tele volt az erdő bájos fehér harangocskákkal. Az ember gyermekmesékre gondolt és szinte leste, várta, hogy hol röpködnek a kis virágtündérek. Gyönyörű, mesés volt akkor a vén Federáta; mintha az erdő a télen szépet álmodott volna és tavasszal álmát valóra váltaná! A dobsinai tavaszra gondolva, szinte ma is érzem az ibolyák, gyöngyvirágok illatát.

Dobsina. Érdekes város, érdekes nép. Ez 5000 lakosu városnak külön nyelve van, melyet sehol a világon mások meg nem értenek, csak dobsinaiak. És ez a nyelv irodalmilag is ki van művelve; elbeszélések, versek, szindarabok jelentek meg „buléner“ nyelven. Klein Samu és Pellionisz Samu irásai kis remek művek. Talán ez a nyelv okozza azt, hogy a dobsinaiak ugy összetartanak. Bárhol legyünk is, ami igazi otthonunk Dobsina és minden dobsinai testvérünk, mintha csak egy családnak volnánk tagjai. Ennek bizonysága a junius 2.-i rudabányai fölemelően szép ünnepély, ennek bizonysága, hogy mi, elűzött dobsinaiak ma itt ujra együtt vagyunk, hogy megemlékezzünk elrabolt, drága Dobsinánkról.

Dobsina; ezer édes gyermekkori emlék. Mintha látnám magamat, mint gyermeket, amint örömmel megyek a boltba édesgyökeret

venni, mely legfőbb csemegénk volt. Sárkány Boldi, Köhler, Blanka, Adriányiné üzletei képzeletben szinte feltünnek előttem.

Hát a majális? Volt-e annál nagyobb boldogság egy gyermek részére? Hiszen, amikor előző este a gyermeksereg bejárta a várost, még az öreg asszonyok is örvendezve tapsoltak; morgen ist majális! Mennyi gyermekarc ragyogott a boldogságtól, midőn reggel dobszó mellett, zászlók alatt éljenezve vonultunk ki a népkertbe. Ott már vártak bennünket a kereskedők sátrai. Volt azokban mindenféle csodálatos dolog: sokféle cukorka, csokoládé, szerencsecsomag, csokoládészivar, fütyülő, játékszer, ami csak boldoggá tehet egy gyermeket. Délfelé aztán kihalt lett a város; minden épkézláb ember igyekezett ki a népkertbe, ki gyalog, ki kocsin a gyermekek után s vitték magukkal az ebédet, a gruli pirochit. Hát a délutáni játékversenyek, a látványosságok mily örömteljes izgalmat okoztak: luftballon eresztés, póznamászás, fazéktörés, kötélhúzás és zsákbafutás. Azután ráhuzta Balog Bálint bandája és két helyen is folyt a tánc estig, midőn a gyermeksereg vidám nótaszóval vonult haza s egy évig volt mit csillogó szemekkel emlegetniök.

Kisebb keretek közt történt a tüzoltó majális, melynek elmaradhatatlan befejező pontja volt a városba visszatérve néhai Ulreich János főparancsnok vállra emelése.

Emlékezzünk vissza a málnázásokra, midőn százak tömege vonult a Federáta fehér országútján ki a málna erdőkbe. Emlékezzünk vissza a bányász ünnepélyekre, az esti korzóra, a műkedvelői előadásokra, táncmulatságokra a Fejér-vendéglőben, emlékezzünk a Kaszinóra, a Széchenyi kertre! Emlékezzünk vissza a Kossuth szobor leleplezésére, mily lelkesedéssel, fénnyel ünnepelte azt az egész lakosság. Mily nagy magyar érzés, hazafias tüz nyilvánult meg ott egy-egy március 15-iki ünnepélyen. Mert abban a népben izzó magyar lélek lobogott és az lobog ma is odafönt. A mi Dobsinánk soha nem lesz cseh. A betolakodottak ezt a magyar érzést tettleg is tapasztalták 1919. junius 11-ikén, midőn a dobsinai ifjuság kiverte a városból a latrokat.

Azóta évek multak el és Dobsina rab. Mi elüzöttek szét vagyunk szóródva Kis-Magyarországon, de sokat gondolunk kedves városunkra, mindig visszavágyódunk elvesztett otthonunkba, drága Dobsinánkra.

Már hat éve nem ettem illatos erdei szamócát, nem kóstoltam berdárkai fekete szemű ropogós cseresznyét, borovnicát, brusznyi-

cát. *) Hat év óta nem jártam az elorzott földön, csak a távolból küldöm hazavágyó sóhajomat Dobsina felé. Azóta, hogy utóljára jártam ott, epedve várom a magyar föltámadást, várom, hogy mikor lesz szabad drága Dobsinánk.

Szent az én hitem, hogy nem várok, nem várunk hiába! Egyszer csak boldog remegés fut át az erdők fáin, az örömtől megdobban a vén hegyek szive, melegitő hullám árad el a légen s az erdő énekes madarai előveszik legszebb dalaikat, hogy azzal köszöntsék a magyar katonákat.

És mi elindulunk haza! Bánrévén a vasuti portás ujra fogja kiáltani: Tornalja, Pelsőc, Rozsnyó, Dobsina felé tessék beszállni. És megy vonatunk. Egymásután fogjuk köszönteni a kedves kis őrházakat, amint elrobogunk mellettük: Kövecses, Gombaszög, Szalóc, Veszverés, Henckó, Gócs. Majd elhagyjuk Oláhpatakot és vonatunk beér Dobsinára s az állomáson a boldogságtól sirvakacagva fogadnak buléner testvéreink. Magyar zászlókkal, virágokkal lesz tele a Nyári-utca, ahol bevonulunk egyenesen a piacra a csorgókut, a nagy gesztenyefa mellé és onnan köszöntjük Dobsinát, a szabaddá lett testvéreket.

Aztán lesz egy nagy majális a népkertben, amikor elfelejtjük a közbeeső éveket és ujra gyermekek leszünk. Megint fogunk luftballont ereszteni, fazekat törni, zsákban futni, kötelet huzni, boldog kacagásunktól viszhangzani fog a vén Federáta.

Felállitjuk ujra a Kossuth-szobrot régi helyére, hadd hirdesse felirása az utánunk következő nemzedékeknek is: a haza minden előtt! Melléje helyezzük a hősök emlékoszlopát, melyen az elesett hősök nevei mellett emléket állitunk 1919. junius 11. áldozatainak, Kálmán Frigyes századosnak és Janinak, a kis pincérnek.

Eljön ez az idő, elüzött testvéreim, eljön a mi nagy ünnepünk! Az a nagy ünnep a magyar Dobsinán lesz. Akkor, bármilyen évszak is legyen, tavaszi virágba borulnak a fák s a kertekből gyöngyvirágok, ibolyák illatát hozza szárnyain a szellő. Akkor tavasz lesz minden magyar szivben, boldogság derüs tavasza. És a megpróbáltatások tüzében megtisztulva történelmének uj, dicsőséges korszakát kezdi meg boldog Nagymagyarország!

*) Fekete és piros áfonya.

DOBSINA IPARMŰVÉSZETÉRŐL.

Irta: *Fábry Pál.*

Az alföldi nagyobb községekkel, sőt városokkal ellentétben a felvidéki kis városkák lakosságának csak jelentéktelen része foglalkozik földmüveléssel. Az éghajlati és talaji viszonyok a hegyes vidéken a földmüvelésnek nem kedveznek; ellenben fa, kő és bányatermékek anyagának könnyü hozzáférhetősége a városi lakosság jelentékeny részét az ipari foglalkozásra utalja. Érthető tehát, hogy a Felvidék ipara s ezzel iparművészete is magas fokon áll. Ezen a téren Dobsina sem maradt el a többi felvidéki városoktól.

Ha egy dobsinai polgár lakásába lépünk, a butor s a polgári lakás-müvészet magas fejlettsége nyomban szemébe tünik a hozzáértőnek. Még ma is találunk a lakásokban gótikus, renaissance és barock stilusu csodaszép ládákat, az utóbbiakat festve sárga, zöld és vörös szinekben; egyik-másik gyönyörüen van faragva és festve, kifogástalan méretekkel és arányokkal. Látni egyes helyeken egészen kezdetleges barock-stilusú mázolt edény-szekrényeket, melyek muzeumba illők.

A stilusok fejlődésével az akkor divatos neo-barock butorokat készitették, melyek előállitása próbára tette a műasztalos formaérzékét, mert e butorok vizszintes és függőleges irányu hajlásait, jó arányait különösen az ülő-butoroknál igazán mesteri kezeknek kellett elkésziteni. Általában ez a neobarock iz, mely átmegy a biedermeyer stilusba, uralja a dobsinai lakásokat, mely butorok formailag is s ha dobsinai műasztalos készitette, akkor szerkezetileg is kifogástalanok.

A biedermeyer-butorokat diófából készitették fényezve, intarzia és mozaik berakásokkal. Ezek minden bányász illetve polgár lakásában megtalálhatók; csak a XX. század nehezebb megélhetési viszonyai kényszeritették rá őket, hogy vörös-fenyőfa butort is csináltassanak. De a vörösfenyőből készült butorok is jó izlésre vallanak ugy a polgár, mint a munkát végző asztalos részéről.

A faipari művészethez tartozik megemlitése annak is, hogy a jégbarlangi bazárban árusitott fából faragott emléktárgyak legszebb példányait is dobsinai fa-szobrászok faragták és faragják ma is.

A dobsinai lakásokban a szép butorokon kivül találhatunk csinos hamutartókat, gyertyatartókat, dobozokat, virágedényeket, tintatartókat és más disztárgyakat. Ezek a zöldszinü szerpentinkőből készültek, mely csikos, eres, kemény kő; a Kälbl és Birkeln vidékén a város mellett bányászták. 1878-ban állami segéllyel állitottak fel Dobsinán szerpentin-csiszolót, mely 1891-beszüntette a munkát s azóta a szerpentin-disztárgyak készitése szünetel.

Hiresek a dobsinai himes tojások, melyek szintén a lakásokban vannak közszemlére kitéve. E husvéti tojásokra gyönyörü népies ornamentumok vannak belekomponált német, vagy magyar szövegekkel egészen réz- vagy fametszetszerü finomsággal rákarcolva sötét alapon. Igen régi, ősi szokás illetve müvészet ez; nemcsak a bányászok, hanem egyes iparosok is hódoltak az iparmüvészet ez érdekes, különleges ágának s ez a régi szép müvészet most sem szünt meg, ma is él az.

A lakással kapcsolatban emlitsük még meg a házi textil-ipart, melyben szintén magas müvészi fokon áll Dobsina. A földeken lent termelnek s otthon feldolgozva, szép motivumokkal diszitve vásznakat, házi fehérnemüeket, asztalteritőket készitenek, gyönyörü szines, házilag készitett szőnyegeket, melyeken szintén megérzik a különleges dobsinai iz.

A rézmüvesség és mülakatosság terén is elsőrangut nyujtottak különösen a régi dobsinai müiparosok. Hires rézmüves volt Ráth Arnold, ki müvészi konyha felszerelési tárgyakat készitett; az evangelikus templom tetejét ő fedette rézlapokkal oly masszivan, oly örükéletünek szánva, hogy midőn a háboru alatt a hadvezetőség igényelte ezt a rézanyagot, oly erőfeszitésbe került a rézlapok leszedése, hogy majdnem le kellett mondani róla. A hires mester csak rövid ideig müködött Dobsinán, aztán Rozsnyóra költözött. Klein Miksa műlakatos szintén hires volt; többek között egy ma is igen nevezetes vaskaput készitett Csetnekre.

Műlakatos munkákat különösen az evangélikus temetőben lehet sokat látni, ahol a sirhelyek szép vasrácsokkal vannak diszitve. Ugyanitt sok, ugynevezett dobsinai Gereis-kőből faragott siremlék található; még a legelsők közül is áll egy-két példány 1848-as évszámmal, szomoruan félredőlve a ráboruló csipkerózsa-bokorral. Vannak itt kovácsolt vas siremlékek is dobsinai mesterektől 1868-as stb. évszámokkal ellátva. Láthatók öntöttvas gót stilü siremlékek is, de ezeket nem Dobsinán, hanem Csetneken, vagy más helyeken öntötték. — A régi dobsinai sirkövek már pusztulóban vannak s

helyettük itt-ott rossz és izléstelen szecessziós épitmények éktelenkednek, melyek megbontják az öszhangot és sehogysem illenek a dobsinai ember hálóporaihoz.

A dobsinai iparmüvészetről szólva nem hagyhatjuk megemlités nélkül a különleges téglakályhákat, melyek a célnak legalább annyira megfelelnek, mint a drágább cserépkályhák. — Az ötvösség és a könyvdiszitès terén a többi szakmával szemben a régiek termelése jelentéktelen volt.

A régi népviselet is eredeti volt; sajnos, ma már csak a bányászok egyenruhája maradt meg ebből. A régi női népviselet egyszerü saját kék szövésü vászonszoknyából állt kis fehér virágmintákkal, a kötény fekete ráncos volt, a blúz kurta, két sor gombbal, övvel. Az egész kabát kék posztóból állt, fehér csipkés, fejre simuló fökötő egészitette ki az öltözetet.

A régi férfi népviselet: csizma, abba beledugott kékposztó zsinóros nadrág, a kabát kurta, szintén kék posztóból, zsinórozva, övtől lefelé ráncos, két oldalt gomboló nagy ezüst gombokkal, fejükön pedig nagy, széles karimáju fekete kalapot viseltek.

Nagyon dekorativ hatása van Dobsinán két ellentétes életeseménynek: az esküvőnek és a temetésnek: mindkét helyre a bányászok egyenruhájukban és jelvényeikkel elkisérik az élőt és a holtat. Érdekes, jó izlésről és finom lélekről tanuskodó régi szép szokás, hogy esküvők alkalmával az anyakönyvvezető négylevelü lóherét nyujt át a fiatal párnak.

Mint e rövidreszabott cikk keretében elmondottakból is kiviláglik, Dobsina iparmüvészete nem állt hátrább a többi felvidéki városénál. A kulturának ezen a téren is törekvő, szorgalmas volt a népe, hogy előbbrevigye a fejlődést városa s szeretett magyar hazája javára.

ERDÉSZET ÉS VADÁSZAT.

Irta: *Szlankovics Géza.*

Dobsina r. t. város erdőbirtoka három fővölgyben: a Sajó, a Dobs és a Gölnic völgyében terül el. Részben közép, részben magas hegység jellegével bir. Tengerszinfeletti magassága 400-1300 m.-ig terjed s igy igen változatos képet nyújt az amúgy is erősen széttagolt birtoktest. Területe 10020 kat. hold. Az altalajt agyagpala, gneisz és részben gránit, a Gölnic felé hajló odalakon pedig triasz mészkő alkotja, termőrétege tulnyomóan köves agyagtalaj, helyenkint mélyebb humuszos rétegekkel váltakozva.

Az erdőbirtok három üzemosztályból áll: egy szálerdő üzemosztályból, egy sarjüzemből, melynek szálerdővé való átalakitását még a háboru előtt elhatározták és meg is kezdték és egy véderdőüzemosztályból, mely a sztracenai völgy meredek sziklás lejtőit és a jégbarlang melletti parkerdőt foglalja magában.

Főbb fanemei a lúc- és jegenyefenyő, ezek mellett előfordúl a vörös és erdei fenyő, azonkivül bükk, gyertyán, elszórtan kocsánytalan tölgy s ott hol a bükk a fenyővel elegyedik, szép növésü kőris és sziltörzsekre is akadni. Mint gyomfák találhatók a mogyoró, rezgő nyár, kecskefüz és nyir, melyek sok helyen szoritották ki a bükköt az elöregedett sarjerdőben.

Dobsina erdőgazdaságának történetében több korszakot különböztetünk meg a gazdálkodás fejlődése alapján.

Az erdőre vonatkozó legrégebbi feljegyzést az 1326. évben kelt városalapitó levélben találjuk, mely szerint csetneki Bebek Miklós, a város alapitója, egy sűrű erdővel boritott völgybe telepitette a város bányászlakosságát. Ettől kezdve egész 1574-ig megtalálhatjuk a rendszertelen erdőgazdasság s a településsel kapcsolatos erdőirtás minden módozatát, melynek eredményeképen az erdő határai a rosszabb minőségü, nehezebben müvelhető területekre szorulnak vissza.

1574-ben Miksa császár bányarendelete gátat vet az oktalan erdőpusztitásnak, az erdőt a bányászat szolgálatába állitva s az erdőirtást a városi tanács engedélyétől függővé téve. A rendelet kiterjed bizonyos erdőrészeknek a legeltetés alól való tilalmazására

és ettől kezdve egészen 1682-ig a fahasználat is csak a tanács által kijelölt helyen eszközölhető.

1683-tól 1780-ig az erdő már városi közvagyon. A virágzó bányászat folytán felszaporodott vasolvasztók és hámorok részére szükséges faszénfogyasztás a városi pénztárt gazdagitja. Ugyancsak ebben a korszakban becsülik meg először a városi erdőbirtokot 1771-ben.

1781-től 1850-ig II. József „Waldordnung"-ja szabályozza az erdőgazdálkodást 1820-ban már városi erdőtiszt, a „Waldbereiter" kezébe van letéve az erdőgazdaság ügye. 1851-ben Herfurt János, városi erdőmester, elkésziti az első üzemtervét. Dicséretére válik az akkori városi tanácsnak, hogy felismerve az erdővagyon nemzetgazdasági jelentőségét rendszeres, szabályozott mederbe tereli a gazdálkodás folyamát, még mielőtt a törvény kötelező ereje erre kényszeritette volna!

Ezzel az évvel kezdődik a rendszeres erdőgazdaság korszaka és ettől kezdve alkotja az erdő a hetvenes években aláhanyatlott bányászat helyett a város főjövedelmi forrását mind a mai napig.

Az 1879. XXXI. t. c. az erdőtörvény 17. §-a, mely a kötöttforgalmi erdőbirtokra nézve az üzemterv szerinti gazdálkodást előirja, az akkori viszonyoknak megfelelően új üzemterv készitését vonja maga után. Szmik Gábor készíti az üzemtervet nagyjából a Herfurt-féle beosztást véve alapul. Majd később Schmidt Román, utóbb Endersz Frigyes erdőmesterek készitenek üzemtervet.

1907-ben a városi tanács elhatározta, hogy az eddigi üzemtervekben szereplő csekély hasznot hajtó, tisztán tüzifát szolgáltató sarjerdőüzemosztályt fenyő szálerdővé alakitja át.

E tervet és munkálatot Kellner Viktor, 1908-tól kezdve a város utolsó magyar erdőmestere készitette és végezte, ki az Endersz-féle beosztást megtartva a sarjüzemosztály átalakitási idejét 40 évben állapitotta meg, minek beteltével 120 éves fordulóban kezelve, az üzemosztály elérte volna a szabályos állapotot, anélkül, hogy az átalakitás ideje alatt a használatban megszoritás állott volna be.

A megszálláskor elbocsátott magyar erdőmester helyét csak 1921-ben elfoglaló cseh erdőmester ezen előrelátással és nagy szaktudással kidolgozott üzemtervben nem tudván eligazodni, ujat készitett, melynek eredményeképen a város évi müfahozama cca. 1500 m^3-rel apadt.

Az erdők kihasználása a régebbi időkben csak a bányák és kohók részére szükséges épületi és bányafára szoritkozott. Ezt, valamint a lakosság számára igényelt épületi fát szálalva szedték ki

ott, ahol ez a legkönnyebben ment s ezért vannak úgy kiritkulva a város határában levő erdő gyürűi. A tűzi fa a sarjerdőből került ki, a használat azonban mindkettőnél csak a házi szükségletre terjedt ki.

Hogy az erdőtermékek értékesitésére kevés gondot forditottak, annak oka abban keresendő, hogy a város bányáiból befolyó jövedelem mindig tetemesen fedezte a kiadásokat, annyira, hogy maga a zembergi kobaltbánya évente átlag 100.000 forintot jövedelmezett. A hetvenes évek végén a Kanadában és Ausztráliában feltárt kobalt és nikkeltelepek lenyomták a fémek értékét, a dobsinai bányászat jelentősége csökkenvén, ma már az erdőtermék a legnagyobb érték a város bevételi számláján.

Maga a kihasználás tarvágással történik legnagyobbrészt még napjainkban is, s a felujitás ennek következtében mesterséges. Az erdősités ültetéssel történik s a szükséges csemetéket 20 csemetekertből nyerik.

1912-ben vezette be Kellner Viktor erdőmester a természetes felnyitást igen szép eredménnyel. A háboru alatt munka és főleg fuvarerő, valamint a kereslet hiánya következtében a termelés erősen megcsappant, úgy, hogy hatalmas fakészlet halmozódott fel, különösen a várostól távol eső erdőkben, melyet 1920-ban a városi tanács értékesitett m^3-enkint 132 cseh koronáért, összesen 7.800.000 koronával gyarapitva a város vagyonát. E bevétel érdemét az új rezsim magának szeretné tulajdonitani, pedig tisztán a magyar vezetőség előrelátásának köszönhető, amennyiben annak idején nem vágatta ki bizonytalanra ezen állományokat. Az erdőbirtok évi vágásterülete 90·73 kat. hold 25.000 m^3 fahozammal, melyből haszonfa 14.000 m^3 mint főhasználati és 2000 m^3 mint előhasználati fatömeg. A döntés úgy télen, mint nyáron folyik s az erdei termékek szállitása kizárólag tengelyen történik, mely két tényező állandó keresetet nyújt a környező falvak tót lakosságának. Az értékesités házilag megy végbe. A műfának intezivebb felhasználására a hetvenes években épült egy fürésztelep egy, később két kerettel felszerelve, melynek hajtóerejét vizi erő szolgáltatta. Miután ez nem bizonyult elegendőnek, később még egy 90 lóerejü locomobilt állitanak fel. A vizi erő kihasználása végett a telep a hegyoldalban a vizfolyás mellett épült, ami elég szerencsétlen megoldás volt, mert a rönkő- és deszkatér csak a völgy lapályán volt elhelyezhető, ami — számbavéve azt, hogy a rönkőfelhengergetése mellett a fürészárút egyenkint kellett levinni a deszkatérre, — oly

többletet okozott a termelési költségekben, mely az üzem rentabilitását veszélyeztette. Ujabban a telep áthelyezést nyert a lapályra s egy félstabil locomobillal, mely egyúttal a város villanyvilágitását van hivatva ellátni, hajtott 2 gyorsjáratu keret, termeli a fürészárút 52-54 százalékos kihozatallal.

A fürészárút a háboru elötti években budapesti fakereskedő vette meg m^3-ként kb 34 koronáért ab fürész. A másodosztályú árút a város fatelepén 25 koronáért vették a város és környék lakói. A fürészárúra nem alkalmas, vékonyabb épületfát nyilvános árverésen 11-13 koronáért értékesitették.

A lakosság épületifafogyasztása évente átlag 500 m^3 volt, minek m^3-jét a polgárjoggal nem birók 7 koronáért kapták ab erdő a vágatási ár megtéritése mellett. Polgárjoggal biró lakos 3 koronát fizetett 1 m^3-ért az erdőn. Még nagyobb mértékben érvényesült ez a kedvezmény a tüzifa áránál mely megkülönböztetés egyik főpillére volt a dobsinai polgár büszkén hangoztatott és féltve őrzött polgári jogának.

Minden javadalmas polgár udvarára évente 1 polgárjog után 4 $üm^3$ tüzifa került be $üm^3$-ként 2·50 koronáért, midőn is a város egy $üm^3$-re 0·55 koronát fizetett rá. Oly szituációju városban, ahol községi pótadó ismeretlen fogalom volt, ezt a negativumot nem érezte meg a város pénztára. Polgárjoggal nem birók 5-6 koronáért szerezték be a tüzifát $üm^3$-ként. Ma, az új rezsim alatt ez a kedvezmény nem áll fenn, mert a polgári tüzifa ára 33 cseh korona, mig az idegenné 40 cseh korona.

A távolabbi fenyvesekben, melyekből a kiszállitás csak nagy költséggel lehetséges, az ág és csúcsfából, valamint az elszórtan előforduló bükk törzsekből szenet égetnek, melyet a Coburg hercegi vasmüveknek adtak el, a háború előtt 18-20 fillér tőárat érve el. Lúc cserkéregtermelés, legeltetés, halászat és vadászat szintén értékes mellékhasználatokat nyújtanak az erdőgazdaságnak.

A város vadászterületét, mely a mezőgazdaságilag müvelt területeket is magába foglalva kb. 16.000 kat. holdat tett ki, eleinte két, majd a háború első éveiben kellő selectió után egyesülve egy a város lakosságából alakuló társaság bérelte ki, mindig vigyázva arra, hogy a sok oldalról megpályázott vadászati jog idegen kézbe ne kerüljön. A vadásztársaság szigorú alapszabályai biztositották a vadállomány állandó fenmaradását és védelmét s a vadászat gyakorlását mindig a nemesebb értelemben vett sport keretei közé szoritották. Ezt a célt szolgálta pl. az alapszabály ama rendelkezése, mely a vadhús ér-

tékesitését tilalmazta. A két uradalmi vadas — Coburg hercegé és Andrássy Géza grófé — közé ékelt terület tisztásokkal és rétekkel váltakozó erdő részeivel, sűrű rengetegei közt vonuló napos vágásaival, csörgedező vizfolyásaival, kiterjedt úthálozatával ideális helyet nyujtott a vad tenyészetnek és a vadászat gyakorlására. Nem csoda tehát, ha nem csak a megye notabilitásai, de a szomszédos megyék számos kiváló vadászai is szivesen keresték fel, akár mint a társaság kültagjai, akár mint vendégei.

A vadállomány nagyon változatos. A nemes vad közül az őz és szarvas dominál, utóbbi az előbbi rovására erősen szaporodva. Dúvadak közül nagy számban található a disznó, gyakori a medve, azonkivül róka, vadmacska és borz, sőt az 1900 években erősen pusztitotta az őzállományt a hiúz. Apró vadak közül gyéren van nyúl, nyirfajd és császármadár szép számban, siketfajd elvétve fordúl elő. Szalonkahúzás úgy ősszel, mint tavasszal szépen szokott lenni.

Ezen változatos vadállomány következtében ritkán lógott szögön a Nimródok puskája. A siketfajd dürgésétől, márciustól kezdve augusztus 15-ig az egyes vadászat, cserkészés, les járja. Vadóvás céljából meg volt határozva az egyes vadász által cserkészve elejthető vad száma, 3 őz, 1 szarvas. Augusztus 15-től január 1-ig tart a társas hajtóvadászat hetenkint egyszer, sorrendben a terület összes helyeit egyaránt kihasználva az összes tagok részvételével.

Ez a vadászterület egyike a legszebbeknek volt a Felvidéken. Szépsége mellett a vad mennyisége és különfélesége is vonzóvá s minden vadász Eldorádójává tette. Hiszen nem volt az évnek az a szaka, mikor nem élhetett volna még a legkényesebb igényű nimród is kénye-kedve szerint vadászszenvedélyének. Kora tavasszal a siketfajd, később a nyirfajd dürgése tette vonzóvá a még havas őserdőt. Majd a szalonkavadászat hozott új örömöket késő őszig, mert hiszen ott tanyázott és költött ez a kedvelt madár. De volt bőven császármadár is. A főállományt az úgynevezett nagy- és dúvad képezte: őz, szarvas, vaddisznó, medve, hiúz, borz stb. Kedvező években átlag 200 drb. őz, 30-40 drb. szarvas és vaddisznó került teritékre. Medvét, hiúzt, borzot, vidrát is ejtettek néha. Nagy versenygés volt néha a területért, de a bennszülöttek féltve örködtek afölött, hogy idegen kézre ne kerüljön. A vadásztársaság szivesen vett fel idegeneket is s még szivesebben látott vendégeket, de rendes tagnak bejutni nehéz volt. Vonzóvá tette a vadászatot a sokak által perhorreszkált kopózás és ezért is messze földről keresték föl a társaságot kedves és sokszor előkelő vendégek.

A forradalmak romboló hatása nagy pusztitást vitt végbe a vadállományban. Nem javúlt a helyzet a megszállás első éveiben sem s úgy a vadászat, mint az erdészet terén ma is általában decadencia észlelhető. Az új uralom minden intézkedése azt mutatja, mintha éreznék, hogy nem érdemes ott vetni, ahol ugyis más fog aratni.

A KARÁM ELŐTT.

A hamvadó tűz önmagába sülyed,
A húnyó máglya esik széjjel
S tán szikra szállna pattogva a széllel,
Ha járna éji szél.

De csend, csupán a hallgatás mesél,
Csupán a megkövült erdő-varázs.

A hamvadó tűz önmagába sülyed,
A mozdulatlan fenyőtűket
Nem rezzenti meg semmi nesz.

Mit bánom én most, hogy mi volt, mi lesz!

Hátam mögött szénégető karámja,
Fáradt tagom lágy fenyőálom várja,
De jobb itt künn a messze bolt alatt
Bevárni mig nem jő a virradat.

Jobb itt a kihamvadó tűz körül...
A holdvilág az őserdőre ül
És dermedt álmát körüllengi lágyan.
Most föld a párnám, végtelen az ágyam
És selyemágyban nem pihentem igy.

Eszembe jutnak bús Cooper-regék...
A rézbőrűek s a medve-ölő...
Gyermekkor... álom... minden visszajő.

Azután nem jut már eszembe semmi,
Csak, hogy mily jó a fákkal együtt lenni,
A csendes fákkal együtt, egyedül,
Mikor a hold az őserdőre ül
S a hamvadó tűz önmagába sülyed.

Aztán ugy érzem, hogy már nem is élek,
Hogy hőse lettem egy régi mesének,
Hogy felszitt nyomtalan az ősmagány
És önmagamtól, életemtől messze,
Pihenve tűznél, vagy nyomot keresve,
En vagyok az utolsó mohikán.

Dobsina, 1917. junius. *Reményik Sándor.*

A VÁROSI VILLAMOSMŰVEK ISMERTETÉSE.

Irta: *Gresits Géza* volt üzemvezető.

A kulturális haladást szem előtt tartva, a város ismételten foglalkozott azon igen fontos és célszerű tervvel, hogy a várost villamos világitással látja el. Ezen korszakotalkotó terv végre valóra válhatott és 1911. évben felépültek a városi villamosművek.

A villamos telep, mely kapcsolatban volt a fűrész-teleppel, állt: 1 drb. nagy henger kazánból, 1 drb. R. Wolf comp. cond. locomobilból, 1 drb. fekvő cond. gépből és 2 drb. összesen 160 K. V. Á. háromfázisu 3000 Woltos dynamóból. A kazánok tüzelőanyagául fűrészpor szolgált, mely légnyomással (exhaustor) segélyével az egyes fűrészgépektől közvetlenül a kazánok fűtőszájnyílásába jutott.

A 3000 Wolt feszültségű primär áram a városban elosztott 6 drb. transformátoron keresztül 200|105 Wolt sekundär feszültségre redukálva 300 drb. utcai izzólámpát és 6 drb. ivlámpát világitott. A fogyasztó közönség az áramot H. W. O.-ként világitási célra 5 fillérért, motorikus célra 2-3 fillérért kapta. Itt meg kell jegyeznem, hogy a vezetőség, amikor ezen alacsony áramárat megszabta, helyesen a közönség érdekeit tartotta szem előtt, nem pedig az üzem jövedelmi forrását vette alapul. Ezért volt lehetséges, hogy 1918-ban alig volt ház Dobsinán, ahol a villamos világitás előnyeit a legszegényebbek is ne élvezhették volna. 1914. évben épült ki a jégbarlangi távvezeték, mely a vadregényes Csuntavai uton vonult végig s utközben a régi fűrész 20 lóerős motorjának, a városi utikavicstörőgép 10 lóerős motorjának, a népkerti vendéglőnek, a városi kohónak és végül a jégbarlangtelepnek szállitotta ki a szükséges áramot, bevezetve a vezetéket a világhirű barlangba is, miáltal ezt szebbé, fényesebbé és ezáltal látogatottabbá tette. Később mint tekintélyes fogyasztó, a Cóburg hercegi bányaművek farkasvölgyi légsűritőtelepe is csatlakozott a városhálózatához. 1918-ban a fűrészüzem visszafejlődése következtében beállott tüzelőanyaghiány a szépen kifejlett városi üzemnek a már akkor üzemenkivül álló rézművek gölnicvölgyi villamostelepéhez való csatlakozást tette szükségessé. Ennek folyamata alatt ért el minket a végzetes megszállás. De hisszük és reméljük, hogy nincs messze az az idő, amikor a félbeszakadt munkát az otthon maradottakkal testvériesen együtt ismét folytathatjuk.

NYÁRI KORCSOLYÁZÁS A JÉGBARLANGBAN.

Irta: *Markó Miklós.*

A világhirű dobsinai jégbarlangnak a 90-es évekig, évente még alig volt 300—400 látogatója. E szám azonban tettemesen növekedett, midőn e sorok irója által felvetett eszme, — a jégbarlangi nyári korcsolyázás, — valóra vált és rendezése mellett lezajlott 1893. julius 18-án az első nyári jégünnepély a csillogó jéghegyek között.

Az érdekes és különös korcsolyázási ünnepélyen részt vett többek között a budapesti Korcsolyázó-Egylet, 32 mintakorcsolyázópárral. A maga nemében az egész világon páratlanul álló természetes és örök jéghegyek közti, kánikulai nyári korcsolyázásnak Rohonczy Gida és Ivánka Zsigmond voltak a védnökei. Mintegy száz főre rugott a kirándulók száma s számukra Rozsnyón nem volt elég kocsi, Rohonczy Gida kérelmére azonban gróf Andrássy Géza a betléri kastélyból pompás csengős négyesfogatokat bocsátott a budapesti korcsolyázó-egylet hölgytagjainak rendelkezésére, kik azóta már régen boldog nagymamák. A jégünnepélyen, mely déli 2 órától 4-ig tartott, mintegy 32 pár keringőzött, végűl pedig Rohonczy rendezésében sikerült francia-négyest adtak elő, Radics Lajos pompás miskolci zenekarának játéka mellett. A jégünnepélyen résztvevő, 300 főnyi nézőközönség az ebéd után oly jó hangulatban volt, hogy szállás hiányában végigtáncolták az egész éjszakát. Reggel felé a társaság egy része kocsin távozott, a másik rész a fürdőház kádjaiban vagy a turistaház nagytermében — férfiak és nők egy rozzant spanyolfallal elválasztva — pihent meg, de természetesen aludni senkise tudott s igy történt, hogy ugy a férfi-, mint a nőirészen kedélyes adomázás közepette köszöntött be a reggeli 8 óra, amikor is a rossz kiszolgálás folytán az örökké udvarias gavallér, Rohonczy Gida, a szépséges budapesti korcsolyázó leánvoknak maga hozott mosdóvizet a közeli kutról. Az akkor szintén itt mulató, már 74 éves öreg honti kuruc, Ivánka Zsigmond, élete végéig emlegette ezt az élvezetes s epizódokban gazdag kirándulást és azzal bucsuzott a rendezőtől „Kedves uram

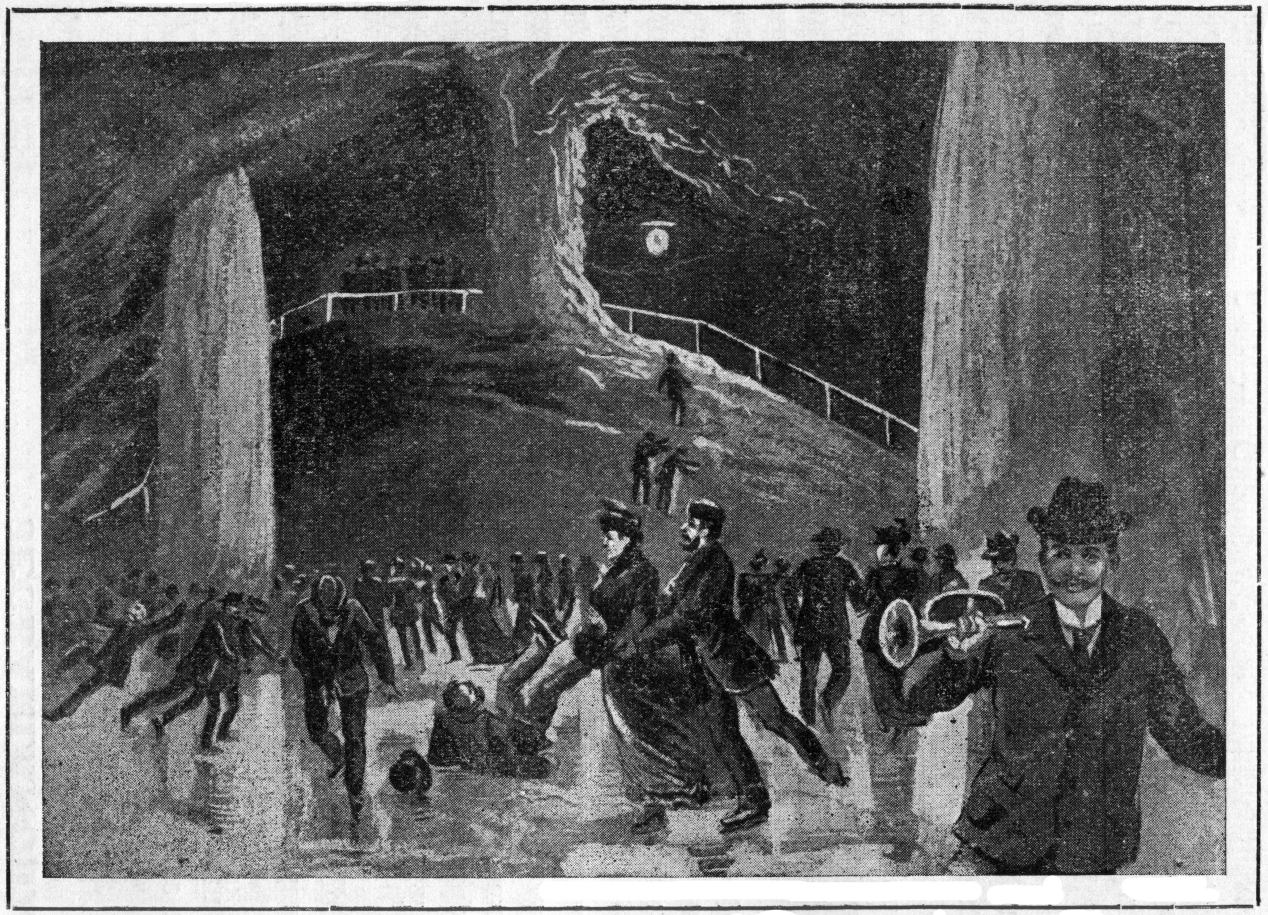

Emlékkép az 1893. évi első nyári korcsolyázásról. Bellony László eredeti rajza.

öcsém, ha mégegyszer ilyen nagyszerű kánikulai mulatságot rendez, ujra eljövök."

Rohonczy Gidának az 1893. évi nyári korcsolyázás lezajlása után nagy tervei voltak a jégbarlanggal és csodálatos környékével, a svájci tájakkal vetekedő sztracenai völggyel. De sajnos meghiúsultak Rohonczy Gida tervei, ki egy négyemeletes szállodát akart közvetlen a barlang bejáratához épiteni és liften szállitotta volna fel a kirándúlókat a Ducsai hegyek örök jéghegyei közt levő nyári korcsolyapályához.

Ez alkalommal nem lesz érdektelen a régi boldog világban lezajlott jégünnepélyről és nyári korcsolyázás izgalmairól egyet-mást elmondani ami 1905. évben zajlott le.

Az akkori meleg nyár folytán rendkivűl kitünő és acélkeménységü sima jég állott a nyári korcsolyázók rendelkezésére. A mintegy 400 négyszögölnyi pályát egy héttel előbb már folytonosan gyalulták az évközben keletkezett jégdombok miatt. A műkorcsolyázókat, leszámitva az út fáradalmait, legjobban megviseli a turistaháztól 120 méter magasan fekvő jégbarlanghoz vezető szerpentines ut megjárása, amit a nyári forrósság következtében is félórai pihenés követ a barlang bejárata előtti várócsarnoknál. Itt a korcsolyázók a pihenőt arra használják fel, hogy a zörgő-börgő Kolumbuszokat, Halifaxokat, a cipőkre srófolt Jackson Heines-korcsolyákat nagy sietve felkötik.

A félév óta pihenő korcsolyázókat érthető izgalom fogja el a barlangba lépéskor, amidőn 30° Celsius melegről egyszerre egy fokos hidegbe lépnek felkötött korcsolyákkal, kezükben hosszú turista-bottal. A harmincnyolc foku, fürészporral behintett lépcsőn tizenkilenc lépéssel érnek le a nagyteremben levő tükörsima jéghez. a korcsolyázók vágyához.

Sajátságos érzés veszi elő a korcsolyázókat, midőn a jégre lépnek. A legerősebb, 90-100 kiló sulyú edzett atléták is ingadoznak s a lábuk reszket. Egy órai korcsolyázás után azonban, mintha a tél közepén lennének, oly biztosan korcsolyáznak.

Különösen igen fárasztó e kánikulai korcsolyázás első napja, midőn a műkorcsolyázók egy-egy versenydarabot begyakorolnak. Igy pl. Meszléry Tivadar és Porzsolt Gyula bajnokok, a véghetetlen ügyességet kivánó páros mutatványoknál majdnem összeestek a rendkivüli fáradságos gyakorlatok miatt. Három másik műkorcsolyázó, Tergovcsis Jenő, Palkovics Ede és Dezső Arthur, akik különösen erős szervezettel rendelkeztek, annyira elgyengültek, hogy

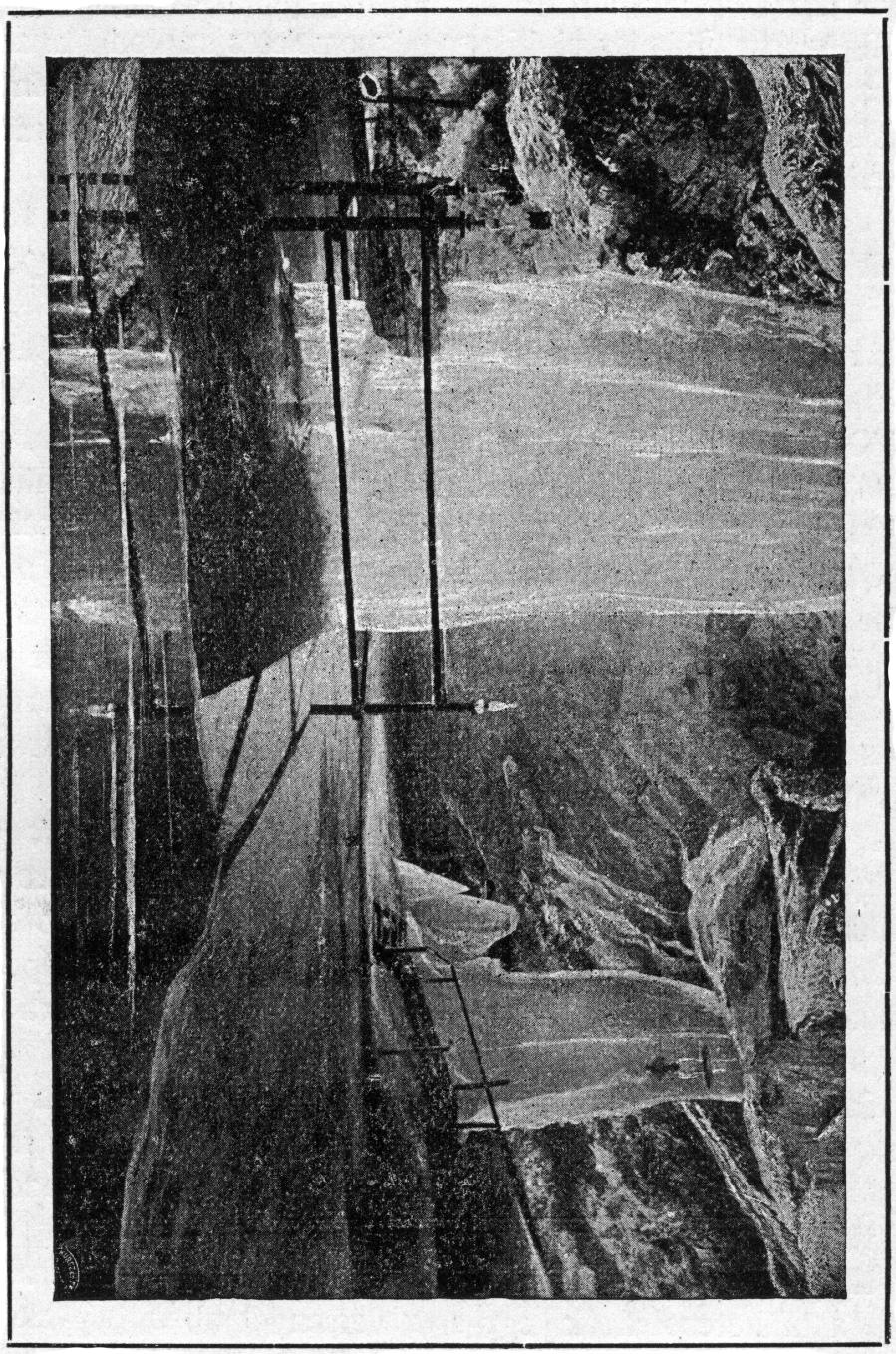

Jégbarlang. — Oltár.

nem is vettek részt már másnap a versenyeken, bár nem tagadták azt a sokak által hangoztatott tapasztalatot, hogy egészen olyan érzés vette őket elő, midőn a barlangban a jégre léptek, mely leginkább és legtalálóbban a mézes hetek első napjainak édes-kedves hangulatával hasonlitható össze. A jelenvolt magyar műkorcsolyázó bajnokok az egynapi négyórás próba után oly bravuros mutatványokat produkáltak, hogy a jelenvolt nagyszámu külföldi vendégek is elragadtatva nyilvánitották tetszésüket, ami egyaránt illette a kitünő műkorcsolyázókat, mint a mutatványok fölséges keretét, mely valóban páratlan látványosságot nyújtott.

— Evviva! Bravo! Hoch! Hipp-hipp-Hurráh! — hallatszott vegyesen a külföldiek sorából, különösen Dezső Arthur műkorcsolyázó saját szerzeményü csárdásánál. A csárdást természetesen szólóban járta s inkább a levegőben látszott táncolni. A végén bemutató bokázó után valóságos tapsorkán hangzott fel. Méltó partnere volt Lyka Károlyné, ki a keringőtáncokat rendkivüli bravurral táncolta. Hasonlót lehet mondani Steiner Húgó, Dezső Elemér és Markó Miklós korcsolyázókról. A jégbarlangi-telepi cigányok, élükön Balogh Dezső primással, az e célra készült emelvényen dideregve bár, de lelkesen húzták tizenegy órától kettőig, kellő sziverősitő mellett.

Krónikánk a csodálatosan szép jégbarlang derüs magyar napjairól regél-mesél . . .

Egyenlőre azonban megdermedt, beléfagyott a magyar boldogság! Ám a csodabarlang lesi és várja a tüzesen csillogó új csodát a jég oltár körül! . . .

HŐMÉRSÉKLETI VISZONYOK A DOBSINAI JÉGBARLANGBAN.[1])

Irta: *Steiner Lajos*, a m. kir. meteorologiai int. igazgatója.

A következőkben ama megfigyelések eredményeit foglaljuk ösz-sze, a melyeket a m. kir. orsz. Meteorologiai Intézet a dobsinai jégbarlang hőmérsékleti viszonyaira vonatkozólag az utóbbi években végeztetett. E megfigyelések különösen érdekesek és értékesek azért, mert az eddigi szórványos és rövidebb időtartamra terjedő feljegyzésekkel szemben évekre terjedő, folytonos adatokat szolgáltattak.

A barlang leirásában a legszükségesebb tudnivalókra szoritkozunk, mivel a barlang beható leirása úgyis megtalálható dr. Krenner József Sándor: A dobsinai jégbarlang (Budapest, 1874. K. M. Termtud. Társulat) cimű munkájában. A barlang 48° 52·2 északi szélességben, 20° 18·6 Greenwichtől számitott nyugati hosszúságban, körülbelül 980 m. tengerszin feletti magasságban fekszik. Bemeneti nyilása észak felé néz; a barlang lefelé nyúló zsák, melynek alsó keskeny nyilásán át történik a viznek lefolyása. Ez utóbbi nyilás a sziklatömbe vezet. A külső levegővel való közlekedés a bemeneti nyiláson és a hegyet alkotó sziklában levő keskeny, kapilláris hasadékon át történik. A barlangban több szintet különböztethetünk meg. A bejárástól lefelé haladva az úgynevezett „kis terembe“ jutunk, ebből lépcsők vezetnek a mélyebben fekvő „nagy terembe.“ Ezek alkotják a barlang felső szintjét (120 m. hosszú, 35-60 m. széles, 10 m. magas;) ebből lépcsőkön az alsó szintbe: a jobb- és baloldali folyosóba jutunk.

A Meteorologiai Intézet a „nagy-terem“-ben 1911. novemberben angol hőmérőházikót állittatott fel, a melyben egy higgany hőmérő, egy Richard-féle thermograph és 1912. szeptember óta még egy hygrograph is nyert elhelyezést. Künn a barlang előtt hasonló házikóban egy higganymérő és egy Richard-féle thermograph volt elhelyezve.

A műszerek kezelése Gál Sándor erdőőrre volt bizva, a ki e

1.) Megjelent a „Matematekai és Természettudományi Értesitő“ XXXIX. kötetében.

megbizásnak lelkiismeretesen és buzgalommal tett eleget.

A megfigyelésekben 1917-ben van egy hosszabb hézag és 1918-ban a külső thermographban van sok hézag műszerhiba folytán. 1915. julius hava is hiányos.

I. A hőmérséklet évi menete.

1. Az ábra a hőmérséklet havi középértékeit tünteti fel a barlangban és künn. A mint látjuk, a hőmérséklet a barlangban télen követi a külső hőmérsékletet, nyáron azonban csak nagyon tompitott mértékben. Nyáron a hőmérséklet a barlangban 0 C° körül van és +0·4 C°-ig emelkedik.

Az évi menetből látni, (Lásd az ábrát) hogy a barlang hőmérséklete kifejezetten és gyorsan követi a külső hőmérsékletet, a

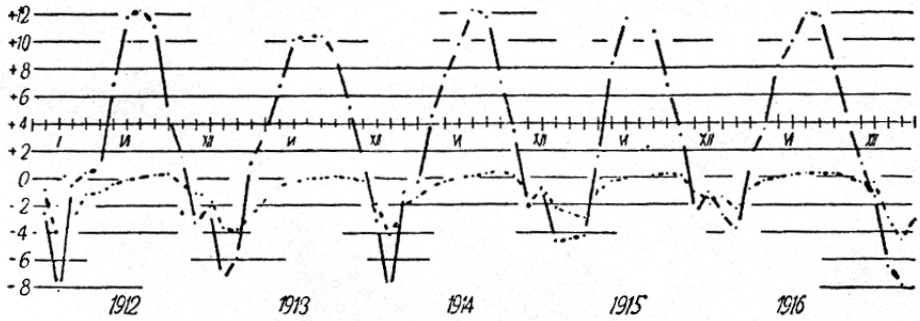

A hőmérséklet havi középértékei künn (-·-·-·-) és a barlangban (·····).

mikor az utóbbi alacsonyabb, mint a barlang hőmérséklete; de csak nagyon tompitva követi, ha kűlső hőmérséklet magasabb a belsőnél. Még jobban szembetűnik ez, ha folytatólagosan minden órának megfelelően 24 órás középértéket számitunk és ily középértékek képezését hosszabb időtartamon keresztül folytatjuk. Ily rajzok közlését hely- és költségkimélés okából mellőzzük.

A barlang hőmérsékletére általában a következő tényezők mérvadók: 1. a külső hidegebb, tehát nagyobb sűrűségű levegő a lefelé nyúló barlangba befolyik;[2] 2. a külső levegőt a szél a barlang bejáró nyilásán és a keskeny sziklarepedéseken át a barlangba hajtja; 3. a kivülről a barlangba jutott levegő, ha a hőmérséklete 0 C° felett van, lehülés közben jeget olvaszt és igy a barlang hő-

2.) Krenner i. h. 17., 22. l. dr. Walther Knebel: Höhlenkunde, Braunschweig, 1906, Friedr. Vieweg & Sonh. 190. l. E. A. Martel: La Spéléologie. Paris. Gauthier-Villars, 91. l.

mérsékletének emelésére csak részben hat. A tiszta vezetés alárendelt szerepet játszik.

A 2. tényező jelenlétét a hőmérsékletnek a nyári hónapokban való lassú emelkedése bizonyitja. Az a jelenség azonban, hogy a barlang hőmérséklete mindamellett csak néhány tized fokkal emelkedik 0 C° fölé, kapcsolatban azzal a ténnyel, hogy a jég a nyári hónapok alatt részben megolvad,[3] a harmadik helyen emlitett tényezőre utal. Télen azonban hideg napokon az 1. tényező fontos a barlang hőmérséklete szempontjából. A mikor a külső hőmérséklet magasabbá vált, mint a belső, rendszerint csakhamar 0 C° fölé emelkedik (nyáron mindig 0 C° felett van) és azok az időtartamok, mialat a külső hőmérséklet magasabb, mint a belső, de 0 C° alatt van, rövidek. Ezért nem sikerül a 3. hatást élesen elválasztani attól. mely a csökkent légcseréből, melyet a negativvá vált külömbség a belső és külső hőmérséklet között (|□|) okoz, származik.

2. A barlang felmelegedésének emlitett módjával függ össze az a jelenség, hogy a téli félévben (október-március) a legalacsonyabb hőmérséklet a barlangban általában — kevés kivétellel ugyanarra a napra esik, mint künn, vagy ettől csak egy nappal tér el; e jelenség legtöbbnyire még április és május hónapban is mutatkozik. De nincs megegyezés a legmagasabb hőmérséklet bekövetkezésének időpontjára vonatkozólag. E jelenség magyarázata az, hogy október-március hónapban a külső legalacsonyabb hőmérséklet beálltakor a hőmérséklet künn alacsonyabb, mint a barlangban és 0 C° alatt van, a levegőcsere tehát élénk. A mikor a külső hőmérséklet eléri havi legmagasabb értékét, egyúttal magasabb, mint a barlang hőmérséklete és többnyire 0 C° felett van, a levegőcsere

3) Annak dacára, hogy a jég nyáron megolvad, a jég mennyisége évről-évre növekszik: a téli félévben újonnan képződött jég mennyisége felülmúlja a nyáron leolvadt mennyiséget. Ez a körülmény a jégnek túlnagy mértékben való megnövekedése folytán a szép, fantasztikus jégalakulatok létét fenyegeti. A jég túlságos megnövekedésének ellensúlyozására az a javaslat merült fel, hogy a jeget nyáron a barlangból részben eltávolitsák. A jégnek kivágása és elszállitása költséges és nem vihető keresztül a célnak megfelelően. Egy másik, a célnak jobban megfelelő eljárási módot Marcel György dolgozott ki és terjesztett elő 1914. március 10-én Dobsinán tartott előadásában. E javaslat szerint nyáron a külső meleg levegőt, szellőzhető berendezés segélyével csővezetékekben a barlang különböző részeibe szállithatnók és tetszésszerint elosztathatnók. A szellőztetők hajtását elektromotor végezhetné, mely a barlangnak meglevő elektromos világitását ellátó áramba volna bekapcsolható.

tehát kevésbbé élénk és a betóduló külső levegő melegkészlete részben a jég megolvasztására fordittatik.

II. A hőmérséklet napi menete.

1. E vizsgálatnál az a gondolat vezetet bennünket, hogy a hőmérséklet menetére a barlangban a belső és külső hőmérséklet különbsége a mérvadó. Hogy e viszonyokba jobb tekintést nyerjünk, az összes napokat két csoportba osztottuk: az egyikbe azokat a napokat soroztuk, a melyeken a nap összes 24 óráján a belső és külső hőmérséklet különbsége pozitiv ($\square_{24} > 0$), a másik csoportba azokat, amelyeken e különbségek negativok ($\square_{24} < 0$). Ilyen kiválogatás után $\square_{24} > 0$ számára 315, $\square_{24} < 0$ számára 410 napunk maradt. Csupán október-április időközt dolgoztuk igy fel. A május-szeptember időtartamot kizártuk e vizsgálatból, mert e hónapokban a hőmérséklet a barlangban igen keveset változik és a napi menet — ha egyáltalában megvan — oly kicsiny, hogy a mi müszerberendezésünkkel nem mutatható ki.

Ugyanannak a hónapnak adatait az összes évekből egyesitve, külön vizsgáltuk meg az egyes hónapokat. A következő számok a napi menetet az összes hónapoktól egyesitve tüntetik fel (középtől való eltérések):

$\square_{24} > 0°$			$\square_{24} > 0°$		
Óra	Künn	A barlangban	Óra	Künn	A barlangban
0	—0°42	+0°018	13	+1°37	+0°042
1	—0·55	—0·014	14	+1·52	+0·116
2	—0·71	—0·042	15	+1·44	+0·160
3	—0·74	—0·072	16	+1·07	+0·188
4	—0·83	—0·090	17	+0·66	+0·190
5	—0·90	—0·122	18	+0·34	+0·174
6	—1·00	—0·152	19	+0·07	+0·142
7	—1·04	—0·170	20	—0·08	+0·110
8	—0·84	—0·184	21	—0·18	+0·086
9	—0·39	—0·178	22	—0·25	+0·060
10	+0·17	—0·144	23	—0·36	+0·040
11	+0·64	—0·086	24	—0·42	+0·018
12	+1·05	—0·018			

Középhőmérséklet: künn —6·81, a barlangban —2·96
Ingadozás: künn . . . 2·56, a barlangban 0·374

$\square|_{24} < 0^{o}$

Óra	Künn	A barlangban
0	—0°77	—0°003
1	—0·82	—0·012
2	—0·84	—0·008
3	—0·91	—0·005
4	—0·97	—0·005
5	—1·03	—0·013
6	—1·04	—0·008
7	—0·87	—0·005
8	—0·54	—0·002
9	—0·09	0·000
10	+0·40	+0·007
11	+1·07	+0·008
12	+1.31	+0·007

$\square|_{24} < 0^{o}$

Óra	Künn	A barlangban
13	+1°61	+0°007
14	+1·68	+0·002
15	+1·56	+0·002
16	+1·27	0·000
17	+0·75	+0·002
18	+0·30	—0·002
19	—0·03	+0·005
20	—0·24	+0·002
21	—0·41	+0·002
22	—0·52	+0·002
23	—0·66	—0·003
24	—0·77	—0·003

Középhőmérséklet: künn 3·41, a barlangban —0·85
Ingadozás: künn . . . 2·72, a barlangban 0·02

A $\square|_{24} > 0$ napokon a barlangban kifejezett és aránylag jelentékeny napi menet mutatkozik. A $\square|_{24} < 0$ napokon a napi menet a barlangban általában igen kicsiny, de még kimutatható. Valamivel nagyobbnak mutatkozott e menet az egyesitett január-február hónapokban, a mikor az ingadozás 0·05 C°-ot tett ki. E nagyobb ingadozás azonban 1912. február 7-12 és különösen február 7-8 napokból ered. Az utóbbi két napból megállapitott napi menetben az ingadozás 0·25 C° (künn 2·23 C°). A február 7-12 időközben és különösen február 7-én és 8-án nagyon heves, viharos szelek dúltak. Az aránylag nagy napi menet a barlangban a 2. tényezőre vezetendő vissza, mert 1. és 3. tényezők e napokon a napi menetet csökkentik (a barlang hőmérséklete alacsonyabb, mint a külső levegőé és az utóbbi 0 C°-nál magasabb.

Az amplitudókban párhuzamos menetet találunk künn és a barlangban. Igy például az egynapos hullámban a legnagyobb amplitudo künn és a barlangban február hónapra esik, a legkisebb pedig október-november, illetőleg decemberre. A félnapos hullámban a legnagyobb amplitudo ugy a barlangban, mint künn január hónapra esik, a legkisebb értékek pedig október-november, illetőleg december hónapra. A harmadnapos hullámban is tökéletes párhuzamosság van a külső és belső amplitudok között.

A fázisszögekre vonatkozólag a következőket állapithatjuk meg. A harmadnapos hullámban, március-április hónapot nem tekintve, a szélső értékek a barlangban késést mutatnak a külsőkhöz képest.

Az egy- és félnapos hullámban e késés a téli hónapokban kisebb, a tavaszi és őszi hónapokban nagyobb és középben $3^h\ 14{\cdot}4^m$, illetőleg $1^h\ 53{\cdot}4^m$. A harmadnapos hullámban ellenkező szabályosság mutatkozik: a késés télen nagyobb, tavasszal és ősszel kisebb.

2. Az 1. pontban közölt számokból látjuk, hogy $\square|_{24} < 0$ napokon a külső hőmérséklet átlagban 0 C° felett van, a $\square|_{24} > 0$ napokon ellenben 0 C° alatt. E szerint a kicsiny napi menetet az első esetben és a jelentékeny napi menetet a második esetben az 1. és 3. tényező együttesen hozza létre. Hogy az 1. tényezőn kivűl a 2. is jelentős, a következőkből látjuk. Kiválogattuk azokat a napokat, a melyeken a nap mind a 24 órájában a külső hőmérsékłet alacsonyabb volt 0 C°-nál; ilyen nap volt összesen 462; ezekből kikerestük azokat, a melyeken $\square|_{24} > 0$, ilyen volt 310; $\square|_{24} > 0$ összes napok száma 315 volt, ezekben az előbbi 310 bennfoglaltatik. A $\square|_{24} > 0$ napokon a maximum és minimum közti különbség (ingadozás) 0·374 C° volt a barlangban és 2·56 C° künn. Ezek az értékek, melyek a 315 $\square|_{24} > 0$ napból erednek, a a mondott 310 napra is elfogadhatók. A fent emlitett 492 napból kiválogattuk azokat, a melyeken $\square|_{24} < 0$ volt. Ilyen mindössze 4 volt.

E napokon a napok csekély száma miatt a közepes napi menet — különösen künn — kissé szabálytalan. Mindamellett megengedettnek látszik a következő következtetés. E 4 napon, a mikor $\square|_{24} > 0$ és a külső hőmérséklet 0 C° alatt van, 0°·99 külső ingadozásnak 0°·14 ingadozás felel meg a barlangban, tehát 2·56 külső ingadozásnak megfelelne $\frac{2.56}{0{\cdot}99} \times 0{\cdot}14 = 0{\cdot}362$, tehát pontosan az az érték — 0·374 —, a melyet $\square|_{24} > 0$ napokra nyertünk.

Ez az eredmény is arra mutat, hogy a barlang és a külső levegő közti légcserét a külső és belső hőmérséklet különbségén kivűl, vagyis a külső hideg levegőnek a barlangba való lefolyásán kivül, a barlangba dynamikus uton behajtott levegő is közvetiti.

3. December-február hónapokban kiválogattuk azokat a napokat, a melyeken a nap 24 órájában a hőmérséklet künn 0 C°-nál magasabb (A. napok), és azokat, a melyeken a külső hőmérséklet 0 C°-nnl kisebb (B. napok). E napokon a hőmérséklet napi ingadozását künn (S_k) és a barlangban (S_b) kiírtuk és ezután a külső ingadozás nagysága szerint csoportositottuk őket. Ekkor kitünt, hogy az A. napokon nincs párhuzamosság S_k és S_b között,

de kifejezett párhuzamosság mutatkozik a kettő között a B. napokon. Ennek oka, hogy az A. napokon kevésbbé élénk a légcsere és a barlangba dynamikus úton betódúlt levegő jeget olvaszt, a B. napokon a légcsere élénkebb és jégolvasztás nem történik.

Hogy az 1. és 3. tényezők, melyek a barlang hőmérsékletére mértékadók, nem választhatók el élesen egymástól, a következő statisztikából tűnik ki. December-február téli hónapokra szoritkozva, azt látjuk, hogy a 41 A. napon 39 van olyan, a melyeken $\square|_{24} < 0$. Olyan A. nap, a melyen $\square|_{24} > 0$, nincs. Továbbá a 229 nap közül, a melyeken $\square|_{24} > 0$, 225 olyan, a mely egyszersmind B. nap. (Az összes hónapokra ezek az adatok: összes A. napok száma 327, amaz A. napok száma, a melyeken egyszersmind $\square|_{24} < 0$, 315; ama napok száma, a melyeken $\square|_{24} > 0$, 315, ezek közt 310 B. nap van.) És miként fentebb láttuk, az összes B. napok közt csak 4 van olyan, a melyen $\square|_{24} < 0$.

III. A barlang hőmérsékletére vonatkozó egyéb tapasztalatok.

1. Hőmérsékleti és nedvességi megfigyelések történtek a barlang különböző részeiben egy Assmann-féle aspiratiós psychrometer segélyével a következő napokon: 1911. november 1. (Marczell Gy.) 1912. szeptember 3. (Kassner K., Róna Zs., Marczell Gy.) 1913. augusztus 25. (Róna Zs., Marczell Gy.) 1914. március 9. (Marczel Gy., Steiner L.) 1917. augusztus 28, és 29. (Steiner L.) Ezekből a szórványosan véghezvitt megfigyelésekből kitűnt, hogy a barlang különböző részei közt általában nincsenek jelentékeny különbségek. Néhány tized fok eltérés a hőmérsékletben és 1-2 százaléka a nedvességben előfordúl ugyan, de kifejezett rendszeresség nélkül. Általában — úgylátszik — ott van a magasabb hőmérséklet, a hol erősebb vizbeszivárgás (vagy jégolvadás) nyoma mutatkozik. Ez ellentétben van azzal a felfogással, mely a jégbarlangok alacsony hőmérsékletét a beszivárgó, aláhűtött vizzel magyarázza.[4]

2. 1917. augusztus végén a barlang ama részében, a melyben a műszerek vannak elhelyezve, a szikla hőmérsékletének mérésére a jégtől ment, csupasz sziklafalba 4 hőmérő helyeztetett el vizszintes helyzetben. Ezek a hőmérsékletet 24, 33, 44 és 108 cm. mélységben adják meg. E hőmérők adatai átlag hetenként egyszer a szalagváltás alkalmával jegyeztettek fel. E szórványosan végzett

4) Schwalbe: Die drei Eishöhlen von Domanova, Dobschau und Szilicze in Ungarn etc., Gaea XVIII. 1882. 626-628. l.

megfigyelésekből a havi középértékek adódnak. E számtáblában az első számoszlop a barlang levegőjének, tehát a vele érintkező sziklafelületnek havi középhőmérsékletét tünteti fel (0 mélység).

1917.	0 mélység	0·24 mélység	0·33 mélység	0·44 mélység	1·08 mélység
IX.	+0°18	—0°10	—0°09	—0°18	—0°76
X.	+0·01	—0·10	—0·04	—0·19	—0·52
XI.	—0·05	—0·14	—0·08	—0·15	—0·40
XII.	—2·76	—1·47	—1·27	—1·36	—1·05
1918.					
I.	—3·31	—2·00	—1·87	—1·97	—1·68
II.	—2·88	—1·79	—1·64	—1·77	—1·52
III.	—2·02	—1·56	—1·49	—1·59	—1·55
IV.	—0·95	—1·23	—1·28	—1·29	—1·42
V.	—0·38	—0·63	—0·72	—0·68	—0·91
VI.	—0·21	—0·60	—0·43	—0·58	—0·73
VII.	—0·05	—	—0·27	—0·46	—0·64
VIII.	+0·11	—	—0·17	—0·31	—0·51
IX.	+0·22	—	—0·10	—0·19	—0·39
X.	+0·31	—	—0·08	—0·19	—0·36
XI.	—1·05	—	—0·34	—0·51	—0·54
XII.	—2·34	—	—0·43	—0·64	—0·60

A 24 cm. mélységre vonatkozó hőmérő juliusban eltört.

E számok arra mutatnak, hogy télen a sziklafal jelentékeny mélységig lehűl és igy — és erre különös nyomatékkal utalunk — a barlang felmelegedése ellen hat. A jégbarlangok keletkezése és fennmaradása kérdésében tehát a szikla lehülésével mint igen fontos tényezővel számolnunk kell.[5]

IV. Relativ nedvesség.

Miként emlitettük, a barlangban elhelyezett hőmérő-házikóban 1912. szeptember óta egy hygrograph is működött. Kitünt, hogy nyáron a hygrograph változatlanúl egyenes vonalat ir le, a levegő a barlangban telitett. Ekkor a barlang hőmérséklete is nagyon kis változásoknak van alávetve. A benyomuló levegőnek hőkészlete elsősorban jégolvasztásra fordittatik. A jeges viz párája teliti a levegőt. Télen azonban jelentékeny ingadozás mutatkozik néha a relativ nedvességben és ilyenkor a következő szabályszerűség mutatkozik.

5) A szikla lehülésének jelentőségére — más vonatkozásban ugyan — már Tellyesniczky Kálmán rámutatott. A jégbarlangok keletkezéséről. Term. Közl. XXVI. köt. 1894. Pótf. 86-89. l.

A mikor $|\square|$ (barlang hőmérsékletéből levonva a külső hőmérsékletet) kisebb, mint 0, a barlang levegője telitett vagy közel van a telitett állapothoz; a mikor $|\square| > 0$ lett, a relativ nedvesség fogy és a betóduló levegő páratartalma szerint változik addig, mig ismét $|\square| < 0$ lett; a mikor ez bekövetkezik, a relativ nedvesség növekedni kezd és fokozatosan növekszik a telitettségig. Ez a néha kisebb közökben ismétlődő folyamat egyes esetekben annyira szabályos, hogy első tekintetre a relativ nedvesség napi menetének vélhetnők; mindenesetre egészen meglepő napi menet volna, melynek maximuma a délutáni és minimuma az éjjeli órákban van. A relativ nedvesség valódi napi menete azokon a napokon jelentkezik, a melyeken folytonosan $|\square| > 0$. Néha heves szélnek befolyása a légcserére és ezzel kapcsolatban a relativ nedvesség kimutatható.[6]

Megvizsgáltuk a relativ nedvesség napi menetét november-április azon napjain, a mikor $|\square|_{24} > 0$, vagyis a mikor a barlang hőmérséklete is kifejezett napi menetett mutat. Egészben 223 nap használtatott fel e célra. (Szalagváltási napokon mutatkozó ugrások miatt e napokat nem használtuk fel az 1912. november — 1918. december időtartalomból az összes 315 napot, a melyen $|\square|_{24} > 0$ volt.) Átlagban a relativ nedvesség ingadozása a napi menetben igen kicsiny, noha egyes esetekben 8-10 százalékos változások előfordulnak. A köketkező számok mutatják a relativ nedvesség napi menetét a barlangban (átlagot véve a megvizsgált hónapokból.) A számok a középtől való eltérések.

Óra	százalék	Óra	százalék	Óra	százalék	Óra	százalék
0	+0·19	7	+0·24	13	—0·27	19	—0·19
1	+0·26	8	+0·24	14	—0·42	20	—0·15
2	+0·23	9	+0·21	15	—0·47	21	—0·05
3	+0·22	10	+0·20	16	—0·48	22	+0·06
4	+0·21	11	+0·07	17	—0·41	23	+0·10
5	+0·27	12	—0·08	18	—0·32	24	+0·19
6	+0·27						

Közép 88·79. Ingadozás 0·75.

6) A barlang hőmérsékletének és relativ nedvességének a szélerősséggel és széliránnyal kapcsolatban való vizsgálata nem történhetett meg, mert szélmegfigyelések nem történtek. Egyes esetekben azonban nagyon heves szél alkalmával a Dobsina városában levő meteorologai állomás adatai voltak felhasználhatók. Dobsina városa a jégbarlangtól délkeleti irányban, körülbelül 8 km. távolságban (légvonalban) és 468 m. tengerszin feletti magasságban fekszik, közte és a barlang közt egy, helyenkénkt körülbelül 1170. m. magasságig emelkedő hegyhát vonul.

A relativ nedvesség napi menete a barlangban nem fogható fel a hőmérsékletmenet folyómánykép condensatio nélkül, noha a felvétel egészben és nagyjában hasonló menetre vezet.

De a relativ nedvesség menete a barlangban nem fogható fel ily módon.

Külső levegő behatolása nélkül a párolgó jég a levegőt folyton telitené. Ha most kivülről levegő jut a barlangba, a behatoló levegő páranyomása szerint más-más folyamat játszódik le. Ha a behatoló levegő páranyomása kisebb a jég páranyomásánál a barlangban, jég fog elpárologni; ha nagyobb, akkor a levegőből fog pára lecsapódni jégkristályok alakjában, ami a jég szaporodását mozditja elő.

Ha a hőmérséklet künn alacsonyabb, mint a barlangban, akkor a behatoló levegőnek páranyomása kisebb, mint a telitettségi nyomás a barlangban. A behatoló levegő felmelegszik és a relativ nedvesség nagyságát a jég párolgása és a behatoló levegő felmelegedése szabályozza.

Ha a hőmérséklet künn magasabb, mint a barlangban és a külső levegő behatolhat a barlangba, akkor két eset lehetséges a szerint, a mint a külső páranyomás kisebb, vagy nagyobb a barlangban levő (telitettségi) nyomásnál. Az első esetben a behatoló levegő párát vesz fel, a második esetben a pára kis jégkristályok alakjában kiválik és a behatoló levegő mindkét esetben lehül.

E viszonyokat a levegő keveredése jelentékenyen módositja. A keveredés hatása a relativ nedvesség emelésében áll.

A mi esetünkben a relativ nedvesség napi ingadozása künn átlagban alig lehetett nagyobb, mint a fentebb felemlitett számok; a feltételezett egyszerü viszonyok mellett a napi menet a barlangban a külsőnek forditottja volna. Mivel a levegőkeveredés a relativ nedvességet növeli és minthogy — az előbbiek szerint — a barlangban oly napi menet mutatkozik, mely a külsőnek nagyon tompitott, de nem megforditott képe, azt következtetjük, hogy a keveredés az éjjeli és reggeli órákban élénkebb, mint a déli és kora délutáni órákban. A mig a barlang hőmérsékletének kialakulásában az emlitett 1. tényező a mérvadó, ez az eredmény érthető, mert a déli órákban $\square$ kisebb, mint az éjjeli órákban ($\square$ a nap 24 órájában az itt vizsgált napokon pozitiv.)

A további tudományos megfigyelést sajnos a megszállás megakadályozta, azonban erős a hitünk, hogy e magyar kulturmunkát Dobsinán mielőbb ismét folytathatjuk . . .

DOBSINA TURISZTIKÁJA.

Irta: *Dr, Ráth Zoltán.*

Hatalmas, nagy tárgykört felölelő cím, hiszen a város egész határát és a szomszédos területeket is jelenti. Erről bizony jobb volna külön könyvet irni, egy monografiát, vagy valami élvezetes utleirás formájába öltöztetni a kérdés kidolgozását.

Mi hát a turisztika, mi hát Dobsina turisztikája?

A turisztika annak az emberi ösztönnek egyik kifejeződése, mely a magasságok, a magasztosságok felé hajt, késztet. Ennek az ösztönnek nagyszerü alkalma van Dobsinán, hogy a maga nevelő hatását kifejtse. Akármerre indulunk is kifelé a városból, hegynek fölfelé kell mennünk és a testi fölemelkedéssel együtt jár a lelki emelkedettség is, mig az megszokássá, tulajdonsággá nem válik. És kérdem, ki látott már olyan dobsinait, jobban mondva bulénert, aki ne lett volna fogékony nagy eszmék, nagy gondolatok, nagy ideálok iránt? Én azt hiszem, hogy nem volt még olyan fia ennek a városkának, aki ne tudta volna, ha rákerült a sor, hogy melyik az az eszme, melyet pártolnia kell. — És nem voltak utolsó legények a bulénerek. Hogy csak egy példát emlitsek, azok közül, akik katonák voltak a nagy háborúban, elenyésző kis kivétellel csillaggal a gallérukon jöttek vissza.

De ne komolyodjunk el ilyen szörnyű módon! Van azért egy kivétel is, mert szabály, hogy legyen. Van egy lefelé vezető ut is ki a városból, az, amelyikre legnehezebb rátalálni. Ez a Streisand-Fabrik előtt elhaladva a vasútvonal irányában kanyarog lefelé a Sajó-völgynek. Itt is van azonban valami, ami „memento mori"-ként figyelmezteti a szülőföldjének elhagyására készülő bulénert, hogy városát, buléner voltát, meg ne tagadja. Éppen Dobsina határán áll egy korcsma: a Trutz. Ez figyelmezteti a város határán tul menőt, hogy „Just zum Trutz, du must a Topscher pleibn!" és „Trotz sei dir gapótn zo forgessn, dos du a Buléner pest, bo as boar jo noch fat a-bie!" Nem is felejti el Dobsinát soha a buléner, de még az idegenből odaszakadt „hin und her galófener Himmelhund" se! Vágyik oda mindég vissza. Van valami ott a levegőben, amit igen nehéz sokáig elnélkülözni.

De térjünk át talán tulajdonképeni tárgyunkra.

Hová menjünk holnap kirándulni? Ez a nagy probléma izgatja a nyaraló vendégek kedélyét. Van is mindég sok nagy nehézség, mig az ellenkező nézeteket össze lehet egyeztetni. Mert ha az egyik a Spitzre akar menni, a másik biztosan a Schwarzenberget emlegeti, még pedig tagadhatatlanúl ugyanannyi joggal, mint az első a Spitzet. Mégis ez utóbbi párt győzött és korán reggel, amig még nincs meleg, indulunk.

Végig megyünk a Haidukkn-Zeilchenen, a Szontagh's-Wies mellett, elhagyjuk a cigányokat, az állomást, a Streisand-Fabrikot és nekivágunk a Nájer-Bégnek. Utunk szép friss fiatal lomb erdőn, a grófi terület irányába vezet először, de azután balra kanyarodik, hogy a Hirschkohlung gyönyörű fenyvesébe vezessen minket. Jól esik már egy kis árnyék. A tapasztaltabbak biztatják az ujoncokat, hogy lesz még majd melegebb is, amikor majd a Spitzre magára kell fölkapaszkodni. A fenyves után az irtás következik és most ügyelnie kell a vezetőnek, hogy együtt maradjon a társaság és végkép le ne telepedjék, mert minden kirándulások nagy veszedelme, az eper és málna, meg borovnica jobban csábitják egyelőre a kirándulókat, mint a csúcs, az onnan látható kilátással együtt.

Végre sikerült a társasággal keresztül vergődni a veszedelmes területen és kijutottunk a nagy hegyirétekre. Ha azonban „lekaszálták már a rétet" búsan haladunk tovább és szidjuk a sok apró füvet, amelyik olyan sikossá tette már a cipőnk talpát, hogy a meredek lejtőn alig tudunk följebb kapaszkodni. Közbe-közbe mig fujtatunk nagyokat, a kilátást élvezzük és nehogy elmaradjunk a társaságtól, másokat is nagy buzgalommal figyelmeztetünk a messze távlat szépségeire, hogy ők is megálljanak. Nem fogom elmondani mi mindent lehet onnan látni. Tessék személyesen fölmászni és gyönyörködni a várostól délre, nyugatra és északnyugatra elterülő vidék panorámájában. Megérte bizony a fáradtságot. — Lent a völgy fenekén a város házai villognak, apró elszórt gyöngyszemek gyanánt.

Fölértünk azonban a gerincre. További meredek kapaszkodás, csuszkálás vissza, melegen tüző nap a hátunkban, fokozott türelempróba, mert ha fölkapaszkodtunk a csúcsra, kisül, hogy nem is igaz, mert az még előttünk van, (akárcsak mintha a Királyhegyre másznánk,) ennélfogva hull a szidás a vezető árva fejére, akár a zápor. Ő azonban mint kipróbált öreg turista, edzve van az időjárás mindennemű viszontagságai ellen és zergeléptekkel halad tovább.

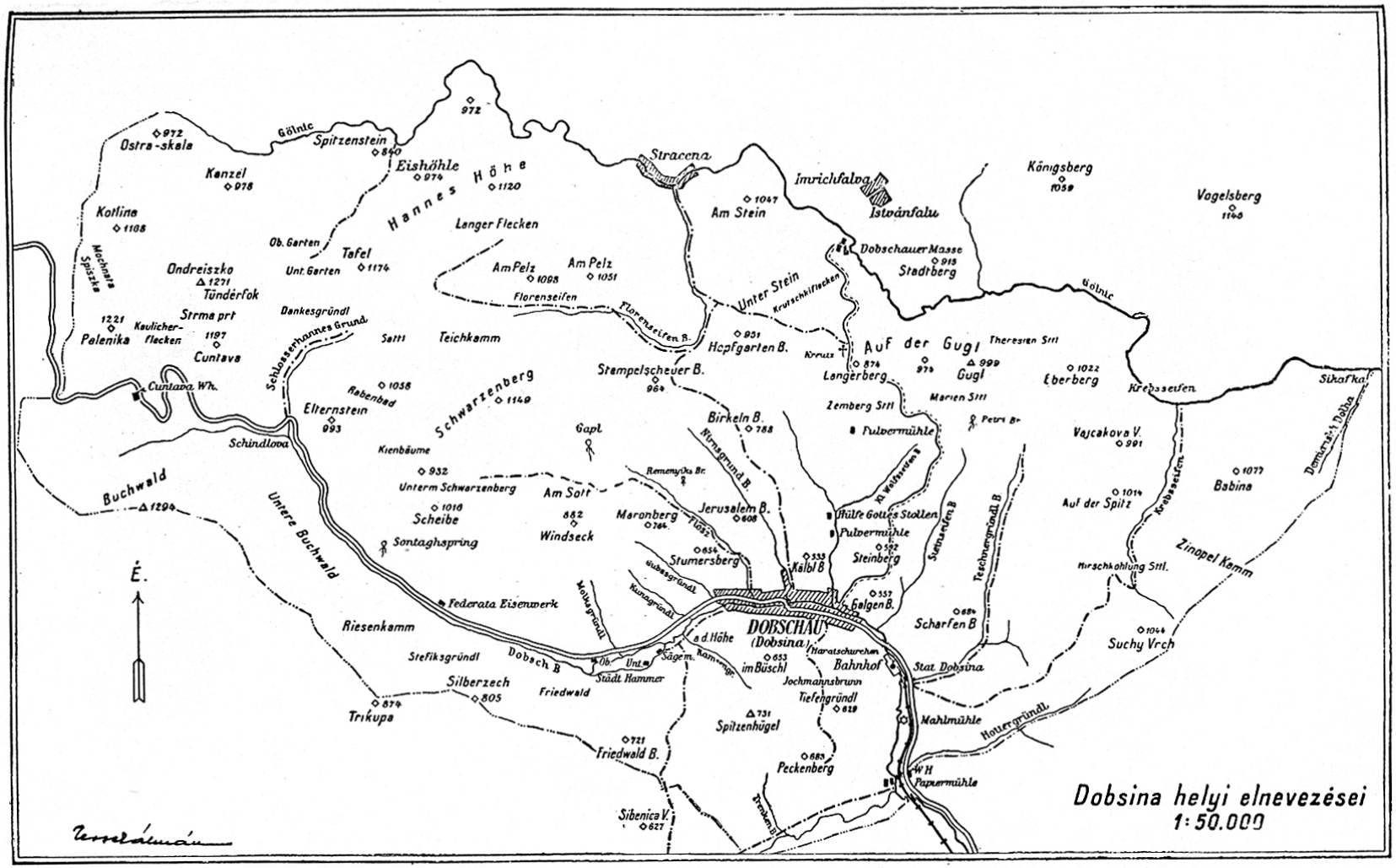

Lux Mihály adatai után

rajzolta Jesze Kálmán (Merény.)

Közbe, búfelejtőnek Babinával, Teufelskopfal, a Királyheggyel, Steinnel és mindenfélével vigasztalgatja a zugolódó elemeket, mig végre, amikor a Tátrára hivja föl a figyelmet, kisimulnak a zord és mord arcok és általános megelégedés moraja nyomja el az iménti morgolódást.

Lefelé az Eberbergre már könnyű az út. Onnan az irtást elhagyva, erdőben megyünk végig a Massörter fölött, azután a Kreuzweget keresztezve a Steinberg szántóföldjei között szerencsésen leérünk délre a Wolfseifen házai közé.

Másnap lusták voltunk, soká aludtunk, nem lehet nagyobb kirándulást tenni. Fölszaladunk az Ébentre, onnan a turista-útra és ezen végig haladva eljutunk az „Ekonom Krausz" nagy rétjére. Ha az ezen lefolyó patakocska mellett nekivágunk fölfelé a szörnyű meredek lejtőnek, akkor nemsokára végkép kifulladva a Hobgarten tetején, gyönyörű szép fenyő szálerdőben találjuk magunkat. Ennek szólt mai kirándulásunk.

A Hobgarten gerincén nagy léptekkel loholunk végig, mert már 11 óra van és déli harangszóra betálalják a levest. A Stempel-Sájer felé igyekezve nem birjuk kiállni és megállunk a Hobgarten gerincén meghagyott fiatal fenyőcsoportnál, hogy onnan a várost körülfogó völgykatlanban és a dél felé nyiló kilátásban gyönyörködjünk. Egyikünk a fenyőcsoportot előtérül fölhasználva, hamar le is fényképezi az öreg Radzimot, mely méltóságteljesen uralkodik a várostól délre eső vidék hegyei fölött.

A Stempel-Sájer finom jó görgeteges útja csak előnyünkre van most, mert hol lépve, hol gurulva sebesen haladunk és a Birkelnen kétfelé válik a társaság. Egyik része a Gründlbe megy le, a többiek az Ébenten át a reggel használt útvonalon a Zottba igyekeznek a jól megérdemelt ebédhez.

Mivel pedig ma délelőtt kiméltük magunkat, ozsonna után járunk egyet. A Massgrabenen át fölmegyünk a Jochmann's-Brunnhoz, nagyot iszunk pompás hideg vizéből és fölüdülve folytatjuk utunkat a Steingeräusch tetejére. Onnan visszafordulva rövid ideig legelünk a Herpelhibl borovnicásában, azután a Tränken felé fölkapaszkodunk a gerincre és annak mentén haladva meglátogatjuk a rég elapadt őskori gejzir kupját, a Kopanecet. Megnézzük róla, hogy milyen lesz holnap az idő, mert holnap egész napos kirándulásra megyünk a Csuntavára. A Királyhegy ragyogó tisztán, hidegen rajzolódik a sárgászöld alkonyati égre, jó időt jósol. Meg is bizhatunk benne, mert a naplementével beállott hűvös szellő

is erre vall. Hazamenet útba ejtjük a Farrers-Peschl kőfejtését, ahonnan a gyerekek festékcsináláshoz való vörös földet visznek haza — jó szüleik nagy bánatára, — hogy azzal majd mindent összefenjenek otthon.

Másnap kora reggel indulás a Csuntavára. Az evangelikus templom mellett megyünk a felső uton, a Schlackenhibl-en át az Uszoda felé, mert erre árnyékos, végig a Népkertig. A Hámornál kezdődik a gőzfürdő! A völgy mentén ugyanis reggel mindég föl-

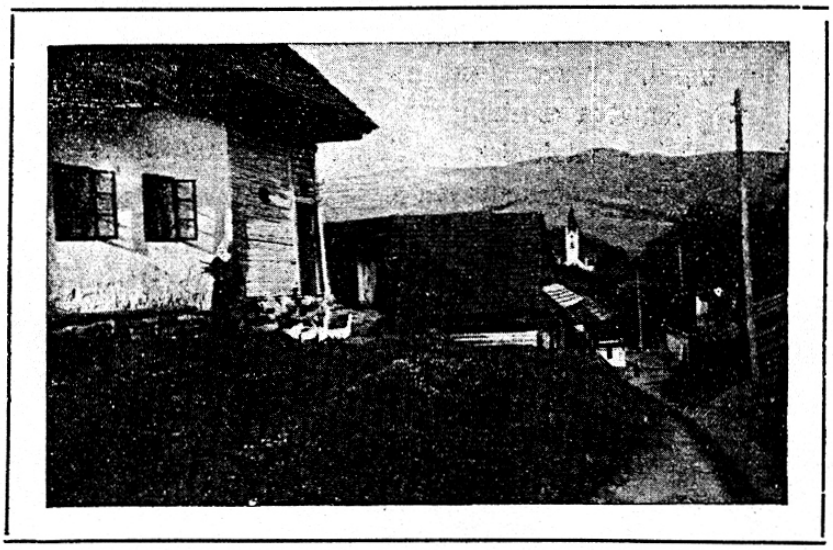

Am Schlackenhibl. Háttérben a Spitz és Hirschkohlung. Ráth Arnold felv.

felé áramlik a melegedő levegő, ugyhogy elkisér bennünket, sehol egy enyhitő fuvallat. Csak ha megállunk, kapunk egy egész kis gyönge szellőt. A Masánál már mindenki „tiszta szivből" káromkodik és a Federátánál a társaság női hölgyei is kontráznak a maguk bátortalan módján, ebben a tevékenységben a férfiaknak.

A Federáta fölött át a patakon és az Untere Buchwald oldalán menedékesen emelkedő rettentő rossz uton kapaszkodunk föl az Obere Buchwaldon levő itatóhoz, majd onnan az erdőn át a Csuntaván álló korcsmához. Itt nagy déli pihenő és ebédelés van. Utána a legnagyobb hőség elmultával a vezető összeszedi a társaságot és elindúl velük, hogy a Koháry-rétet, onnan a Királyhegyet, majd pedig a Tündérfokról a remek szép kilátást megnézzék. Nagy az öröm, mert megint látszik a Tátra, ami mindég jó idő jele. A vezető nagy buzgón magyarázza, hogy most ez itt az Ondrejszko, innen el lehet menni a Tafelra, a Täfelchenre, a Honashéhre és onnan a hires-nevezetes Jégbarlanghoz, ahová kü-

lönben az Obere Gartenon át a Réber-Samls-Grindlbe leereszkedve is eljuthatunk, föltéve, hogy jobban érdekel minket a jégbarlangi vendéglő, mint maga a barlang.

A társaság azonban hazafelé vágyakozik. Ha már itt vagyunk az Ondrejszko oldalában, legegyszerűbb, ha errefelé ereszkedünk le a Gemauerte Brickhez. Ez meg is történt és most a végig kiirtott Grundon keresztül, a Szontagh-Spring mellett elhaladva közeledünk lassan vig nótaszóval hazafelé. A hétórát ugyan elharangozták már mire beérünk, de az nem baj, hamar megvacsorázunk és kimegyünk még „of die csata", (Corso), hogy az esti sétát „ja" valahogy el ne mulasszuk! (Esetleg még a szeparéba is bementünk utána részletes megbeszélés végett!)

Másnap délelőtt pihenőnek a kis Wolfseifenen át kimentünk a Zembergre és ott mindenféle ásványokat gyüjtögettünk. Délután a Mausländl hangulatos szép öreg bükkösét kerestük, de hiába, kivágták már azt.

Most megint nagyobb kirándulásra is képesek vagyunk a pihenőnap után. Megjárjuk egy délelőtt a Langenberget. A Pulverturnnál megyünk föl a Kereszthez és azután végig a gerincen a Guglra. Ezen az utvonalon az ember mindég hátrafelé néz, mert ott hivogatja a tekintetét folyton a Királyhegy, a Dobsch völgye, a Spitzenhügel és Radzim. Szerencse, hogy fölfelé megyünk, ezt mégis inkább lehet hátra felé nézve is, mint hegyről lemenni. Mikor aztán a Maria Theresia felé közeledünk, elhaladunk a Blau Fájer-művek nagy piros gyárkéménye mellett, mely elhagyatva, búsan áll magánosan a hegy tetején. Onnan a gerincen tovább nem megyünk, mivel megint az Eberbergen kellene lejön-

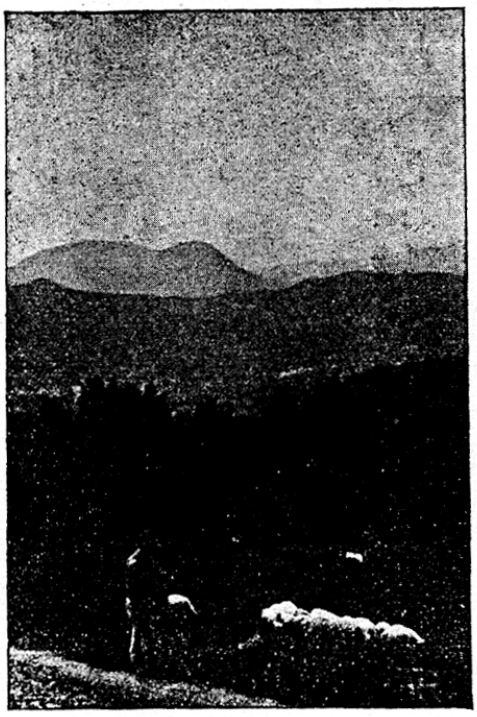

Kilátás a „Kereszt"-től (Keutzweg). Háttérben a Spitzenhügel (732 m.) Friedwald, mögöttük a Radzim (991 m.) dr. Ráth Zoltán felv.

nünk. Inkább lebocsátkozunk a rettentő meredek lejtőn a drotovka mellett a Kristof's Ébntre és onnan a Steinbergen át megyünk haza.

Délután kisétálhatunk a Lányi-hutába, ahol valamikor a „nagyságos fejedelem ur" — II. Rákóczi Ferenc fegyverkohóiban izzott a parázs, ömlött a fehérizzó meg vörös érc.

A Lányi-hután át a Schwarzenbergre is mehetünk, meg a Jégbarlanghoz is. Ezt a két utat azonban irják le olyanok, akik ismerik, mert én még erre nem jártam. Régen gyermekkoromban jártam egyszer a Schwarzenbergen, de akkor a Stempel-Sájeren keresztül mentünk föl. Sürü, sötét, gyönyörü fenyves erdejére ma is emlékszem, valamint a Pátersről nyiló remek kilátásra is, no meg arra, hogy nem találkoztunk a Schwarzenbergen kisértő rémmel a „Farra met der Truhn"-al.

Nagyon szép kirándulás esik még a Windzogra is; továbbá az Obere Friedwald-Silberzech gerincre. A jégbarlang és a Radzim (Koppermark) már a szomszéd völgyekben vannak — előbbi a várostól északra utóbbi délre — és körülbelül egész napos kirándulásokat követelnek, ha az ember nem akarja magát agyon hajszolni. Nagyon szép, több napos kirándulás Dobsináról a Királyhegy, Murány vára. Érdemes ellátogatni az Időszaki forráshoz, rajta tul, a Lipovec fensikját szegélyező Kis-Szokolba, Nagy-Szokolba, a Geravára, Glatzra, a Káposztafalvai területre, esetleg a Teufelskopfon át Iglófüredre, Iglóra. De minek folytassam? Ugyis tudja mindenki, amit elmondhatnék.

Inkább valami másra akarom fölhivni a figyelmet.

Eddig mindég csak a hegyeket emlegettem és egy szót sem szóltam a völgyekről. Pedig bizony ezek is szépek, nagyon szépek. Megérdemlik, hogy ezeken is végigsétáljunk, a völgyek mélyén csörgedező patakocskák csevegését, beszélgetését hallgassuk, hogy a völgy öléből tekintsünk fel a hegyek ormára. Ne hanyagoljuk el a völgyeket se! Egyformán szépek azok is. Minden kanyarulatuknál uj meg uj szépségeket tárnak elénk. Ki ne emlékeznék a gyönyörü Sztracenai völgyre, vagy az Engre? És ilyenek, hozzá hasonlók többi völgyeink is.

Látogassuk őket, a hegyet, a völgyet. Ha az ember ember akar maradni és nem akarja, hogy mesterkélt báb váljék belőle, akkor vissza kell térnie a nagy Természethez. A mi dobsinai szép hegyeink és völgyeink pedig éppen ebben segitenek meg minket. Legyünk hálásak irántuk és szeressük őket. Egy kis józan természetimádás csak javunkra lehet.

„A Természet ISTEN öltözete," mondja valamelyik keleti szentkönyv. Vessük ezt jól emlékezetünkbe és tartsuk fön az összeköttetést a természettel. Tanuljuk meg, Dobsinán, ahol annyi szépsége rejlik, hogyan kell ezeket fölfedezni, meglátni és észre fogjuk venni, hogy milyen megnyugtató, pihentető hatásu, ha tekintetünket egy táj szépségein jártatjuk végig, vagy rá emlékezünk. Használjuk föl a természetnek ezt a gyógyitó erejét, a mai embernek nagy szüksége van rá.

TOPSCHER GATSCHOLPER.*)

Irta: *Lőrinczy György.*

Kevés olyan gyönyörü vidék van a világon, mint a jó bulénerek dobsinai völgye, a mire az Alkotó dobzódva pazarolta teremtő keze csodáit! Maga a tájék is csoda: tündérálom. Az égbe tolakodó hegyek; a meredélyek oldalában, mélységek fölött vagy szeszélyes szakadékok fenekén kanyargó vas- és mészköves ösvények, a sztracenai sziklakapu s a köröskörül, fönn és lenn és mindenütt szakadatlanul morajló rejtelmes sudár fenyők! Mintha mind sorjába csupa itt őrködő Kóburg meg Koháry volna, a ki oligarkagőggel állja a hóvihart és hódolatlanul fogadja a hajnal hideg köszöntését vagy a korai alkony lehomályló csöndjét. A kik mindezt láttuk, most éjszakáról-éjszakára, ujra meg ujra naponként beleőrülünk, ha eszünkbe jut, kiknek a haramiakezére jutott jóformán minden, a mi igazán szép volt szép magyar hazánkban!

Hát még a buléner-föld egyéb csodája! A többi. Azok az erdős hegyhátak, oldalak és ormok belül nem üresek. Tele vannak érccel, drágakővel, fekete gyémánttal, a mit a fehér gyémánt: Isten jéggé dermedt lehellete őriz. Odakün az erdőn virág nyilik és madár dalol, alatta meg benn, a hegy mélyében jégpalotában sétálgatsz, jéguton szánkázhatsz, vagy akár táncolhatsz, korcsolyázhatsz is. Szelid fehér tündérek és tréfás manók játszanak ott, civakodva és incselkedve egymással és veled: ki érti mindezt? Még az se, a ki látja, hát még az hogy értené, a ki vak. A lelke szerint vak.

A tündérvölgy patakja, a kis fürge Gölnicpatak se olyan, mint más közönséges patak. A Gölnicpatak afféle hegyi Nilus, kicsiben, en miniatűr. Halkan csacsog melletted s egyszer csak észre se veszed, hogy eltünt a föld alatt, hogy félkilométer mulva megint előbe bukkanjon: itt vagyok! Mintha ő is búvócskát játszanék és pajkosan meg-megtréfálná a leskelődő hegyormokat. Hol jár? Ki tudja azt!

A jó bulénerek évszázadokkal ezelőtt valahonnan az Érchegységből szakadtak ide. Mindjárt föl is kutatták a dús bányákat és német akarattal és pontossággal igazgatják, művelik azóta is. Magok is olyan álom-emberek, a kik csak félig élnek a valóságban, félig a lehetetlenségek között. Félig a földön, félig a föld fölött és a föld alatt; a bányák sötét mélyén és a hegycsúcsok magaslatain. Mind a két életükhöz külön csudát kaptak ajándékul. A földre a gölnicrózsát, a föld alá a Topscher-Galscholpert.

*) Megjelent a „Budapesti Hirlap“ 1921. december 10-iki számában.

A virág egyáltalában a Teremtés leggyöngédebb alkotása: báj és finomság, szin és illat együtt. De a gölnicrózsában még mindezen kivül egy sajátos varázs is van: az érinthetetlenség ártatlanul szigoru mosolygása. Olyan hidegen tud feléd mosolyogni a hegyoldalról! Mintha csak a hegy mélyében merevlő jégvilág gyermeke, leánya volna. Sárga, mint a Maréchal Niel, de szirmának csak egyetlenegy levélrétege van. Az az egyetlen levélréteg olyan fagyos merevséggel borul össze, hogy majdnem gyümölcsnek, bogyónak látszik, vagy mintha a kelyhében élő fehér álmát oltalmazgatná. A gölnicrózsa többnyire ott nyilik, a hol senkisem látja. Nem kacérkodik, nem akar tetszeni. Megelégszik azzal, hogy az erdő pázsitjával együtt születik és él s az avarral együtt hervad el; az erdőn túl a világot látni se akarja.

És épenséggel olyan az ősbuléner nyelv is: a Topscher-Gatscholper. Minden más nyelvtől különböző, ugy, hogy a még született német sem érti meg. Már a legifjabbik buléner-nemzedék se él vele, de az öregekhez még visszajár az elhagyott Érchegység emléke, hogy ölelkezzék a szép magyar föld költészetével. Csupa egy csuda az a nyelv mindenestül! Miképpen változik el az évszázadok faragó kezén a szó, a hang, a betű! Hogy keresi egymásban a néplélek a rokonvonásokat, ha erre az utra a becsületes, hű és őszinte sziv hivogatja! A bájos népdalok, mesék és mondák ugyanis, a miket gondos kutatók a Topscher-Gatscholper költészetéből megmentettek és Klein Samu nevezetű érdemes buléner tanitó könyvbe is összegyüjtött, tele vannak magyar motivumokkal. Nemcsak, hogy többnyire magyar népdalok melódiájára (Hires város az Alföldön Kecskemét; Gyere be rózsám, gyere be) dalolják, de szinte tüntetően vegyitik a szövegbe a jellemző magyar szólásokat: a fikomadtát, az áldomást, a nénémasszonyt.

Már régóta kuriózumszerüen beszélték a jó bulénerek a Topscher Gatscholpert. Farsangi és családi mulatozások tréfás változatosságaképen, a buléner csiklandozó és nevettető figurájául. Patriarkális ősi erkölcsüket, szokásaikat, hagyományos magyarszeretetüket élesztgették és ápolgatták vele. Boldog hazának boldog és becsületes gyermekei. Természetes, hogy becsületes; hiszen német. Az igazi német nem is lehet más.

De jött a cseh hóditás. A gyülöletes és durva üldözések, besugások, kutatások gyáva és otromba kémrendszere. A magyar nyiltsághoz és őszinteséghez szokott szegény buléner azóta azt se tudja, melyik lábára álljon. Ki előtt tárhatja föl a szive keserüségét.

Minden lépésre, minden szavára lesnek. Sohase tudhatja, kinek a képében ólálkodik körülötte az álnok cseh kémszervezete, hogy kicsalogassa a rejtegetett érzéseit és gondolatait. A hűség, a becsület, a hazaszeretet szavait, hogy beárulja és beléje fojtsa.

Hát most megint elővették a Topscher Gatscholpert. Azt nem érti a cseh. Egyebet se ért, sok egyebet. De a Topscher Gatscholpert, azt meg éppen semmiesetre sem értheti. A sziv nyelvét. A becsület nyelvét. Azt megtanulni nem lehet. Azt csak úgy magával hozza az ember, de nem Prágából. Hanem a Kaukázusból, vagy — az Érchegységből.

* * *

Valami husz-harminc kilométerrel alább a Sajó mentén van egy másik magyar kis város: Tornallya. Azok alatt a szőlőhegyek alatt, a miken valaha Hollós Mátyás kapálni tanitotta a gömöri urakat. A nagy király — a kiskirályokat. Tornallya merő ellentéte a buléner Dobsinának. Lakossága, nagy messzi környéke, tiszta fajmagyar szántóvető, semmiféle idegen nyelvet nem ért, nem beszélt sohase. És most egyszerre csak elkezd topscher-gatscholperül beszélni ez is, a tornallyai magyar kuruc.

Csehet elevenen sohasem láttak azon a környéken, de a vitéz hóditók azért ugy elterpeszkedtek rajta, mintha csakugyan az övék volna. Szájtátva, bambán hallgatják a sajóparti füzesekben fölbúgó galambkacagást és dühöngve a mécsvilágos fonóházakban felsiró bánatos magyar nótát. Nem értik, egyiket se, persze. Nekik az mind — Topscher Gatscholper.

Könyörtelenül, álnokul, fajbeli természete szerint, a cseh elszakitotta tőlünk sajóvölgyi szép magyar testvéreink sokaságát is. Még hir is alig érkezik hozzánk felőlük, a kikkel egy történelmünk és egy hazánk van. Egy nyelvünk, egy dalunk, egy örömünk és egy bánatunk. A mi kósza hirt hallunk, az is többnyire keserves sóhajtás, azaz előbb körülöleli a földgömböt, a mig ránk talál. Mégis megtalál. A földünket elrabolhatják, verhetik gyermekeinket, bebörtönözhetik szüzeinket. A sóhajtásunkkal nem birnak. Az keresztültöri a hős cseh ármádiát, még a tenyérmutogatást meg is takaritja nekik.

Amerikai ujságból tudjuk meg, hogy mostanában ott járt a győzedelmes antant úgynevezett határigazitó bizottsága. Ott járt. Arról, hogy mit végzett, kevesett beszél a nagy amerikai papirlepedő, annál érdekesebb és melegebb az, a mit az újvilág máskü-

lönben szükszavú hirmondója a sajóvölgyi bús magyarokról elmesél. Ezuttal nem fukarkodik; sőt a meleg sziv hangja is ott rezeg az irásban. A Topscher Gatscholper.

Hogy fölkerekedett az egész Sajóvölgy. Magyar nemzeti viseletben hömpölygött az emberáradat a bizottság elébe. Annak egy angol ezredes volt az elnöke s volt benne mindenféle nációnak egy vagy két képviselője. A magyarság vezetője és szószólója egy öreg falusi tanitó. Ősz, megtört, kopott, naiv, becsületes. Szóval: magyar tanitó. Rövid pár szóval hamarosan átesett a mondanivalóján. Hiszen olyan egyszerű az egész.

— Magyarok vagyunk mindnyájan. És magyarok akarunk maradni. Adjátok vissza a hazánkat! És adjatok vissza minket — a hazának.

A deputáció gúnyosan mosolygott. Az angol, a japán, a francia mind nevetett. A cseh röhögött. Az ezredes kemény, fenyegető hangon felelt.

— Kicsoda ön?

— Tanitó vagyok. — szólt csöndesen az öreg.

— Mióta? — faggatta tovább az angol.

— Negyvenkét esztendeje. Akit itt lát, köröskörül ezredes ur, mind én neveltem, tanitottam. Tisztességre, becsületre, hazaszeretetre.

— Nos és mennyi a fizetése?

— Huszonnyolcezer . . . de . . . szokol. Nem korona.

Az ezredes fölfortyant.

— Hát akkor mit akar? Hiszen sohasem álmodta volna, hogy valaha annyi fizetése lesz. Mit akar mégis?

A tanitó félénken fölpislogott rá. Öreg szemét elboritotta a könny.

— Azt akarom, hogy szép magyar hazámban, szabad magyar földbe temessenek el . . .

Néma csönd követte a szavait. De a zsebkendők az arcokhoz, a szemekhez tapadtak. Itt ott fölcsuklott, majd pár perc alatt egyetemesen tört ki a zokogás. Tizezer ember sirt, zokogott. Az elvesztett, az elrabolt hazáját siratta.

Mindenki megilletődött. A dölyfös hatalmasok arcáról eltünt a gúny, még a mosolygás is. Az ezredes is meghatottan hajtotta le a fejét.

— Uraim, — szólalt meg egy kis vártatva, — ilyet még életemben nem láttam! De tiszti szavamat is adom, hogy minden

erőmmel rajta leszek, hogy kívánságuk teljesüljön.

Éljenezni a szegény, zokogó magyarok nem tudtak. A könynyeik beszéltek: a szivek. Mindenki sirt, mindenki zokogott. Még az idegenek szeme is könnybe lábadt. Csak a csehek röhögtek akkor is és dühösen káromkodtak. A magyar sziv, a magyar becsület, a hüség és hazaszeretet nyelvét csak ők nem értették meg. Az elcsukló bánat zokogó sóhaját a könnyek szomorú nyelvét. Hogy is értették volna? Nekik az barbár, idegen, vad, ismeretlen: *Topscher Gatscholper.*

AZ «ENTRO».

Irta: *Szlankovics Károly.*

Egy jó öreg barátom szokta volt mondani: „Ha valakivel együtt utazom, vagy étkezem, vagy kártyázom, úgy rögtön tisztában vagyok egész lényegével.“ Nos, én közel huszonkét éven át együtt étkeztem a bulénerekkel, sokszor utaztam és — sajnos! — még gyakrabban — kártyáztam velük. Igy hát jogosan dicsekedhetem azzal, hogy elég mélyen hatoltam bele a lényegükbe.

Sok oldalról világitották meg a jó bulénereket már az emlékkönyv keretén belül is, de én úgy gondolom, hogy a kép nem volna teljes, ha nem emlékeznénk meg az „entro“-ról.

Hogy a nyájas olvasó ne soká maradjon kétségbe e misztikusan hangzó valami felől, sietek megmondani, hogy az „entro“ kártyajáték. De nem ám valami közönséges játék, még csak nem is hazárdjáték, de olyan izgató, mint semmiféle más játék — a bulénerek részére. Nem is ismerik, nem is játszák máshol, csak Dobsinán, Rudabányán és Szegeden. S aminthogy a régi jó békevilágban jó pap, kiváló pedagogus, kitünő jegyző csak az volt, aki tarokkozni tudott, úgy igazi buléner számba csak az mehetett, aki az entróhoz is értett! Valamiféle játékhoz ma mindenki ért, hiszen a kártya már a gyermekszoba felszerelésének is elengedhetetlen kelléke s ha a gyermek beleún a sok mindenféle játékba, akkor még mindig feléled, ha dadája pl. durákozni vagy filkózni hivja... Hiszen a szerencsejáték egy az emberiség történetével, civilizációjával és én úgy képzelem, hogy amikor a történelemelőtti korban két egymástól messzefekvő vadon egy-egy ősembere találkozott egymással, megbarátkozván, a közös zsákmány elfogyasztása után, a jólakottság érzetével járó unalom elűzésére bizonyára „ciflizni“ kezdtek a — husángjaikkal!... (Régészeink ezt a körülményt elég könnyelműen figyelmen kivül hagyják...)

Dehát, mint minden, úgy a játék is fejlődig. Husáng, kocka, sakk, kártya, bábú stb. egymást követik. Az „entro“ a kártyakorszak szüleménye. Különleges játék, amelyet a 32 lapos u. n. magyar kártyával játszanak. A durák, a filkó és a máriás kombinációjából áll, buléner elnevezésekkel, csalafintaságokkal. Csak férfiak-

nak való s azért bizonyos tisztelet jár ki neki az asszonyok részéről. Kevesebben nem játszhatják, mint négyen. A játékban tizenegy adú van: der Olta (a makkfilkó), der Junga (a zöldfilkó), der Hekupasser (a vörösfilkó), der Grulifresser (a tökfilkó), ezek a szuverén adúk; a választott szinből a hetes, „die Spitz" (és nem der), ezután az ász, király, alsó, tizes, kilences, nyolcas.

A felvevő elég erősnek érzi magát, egy idegen ászt hiv segitségül s ha partnerével együtt összesen öt ütést csinál, nyert. Régi jó három krajcár volt az ára egy közönséges partinak. Sem több, sem kevesebb! Ha az ötödik ütés után látták, hogy az ellenfél nem csinál ütést többé, úgy jogukban volt „maccs"-ot, vagyis volátot mondani. Ennek az ára már 6 krajcár volt. Ha egymaga volt annyira erős, úgy jogában volt szólót játszani ugyancsak az ötödik ütés után maccsot mondani. A legnagyobb ritkaságok közé tartozott, ha valaki előre egymaga mondta ki a volátot. Ennek a hivatalos neve: „szóló szime maccs!" volt és nem sine! Egy ilyen biztos maccsot ki nem mondani vagy letagadni, egyértelmű volt a társadalomból való kiközösitéssel! Mert hát — bár személyenkint 15 krt. fizettek érte — ennek az ára 2 üveg bor és egy üveg ásványviz volt. És nem ám holmi bort, hanem erős, finom hegyaljait, a melyet jó buléner Peiszerle Pali szállitott az Andrássy gróf monoki pincéjéből. (El is fogyott belőle az ilyen kóstolgatások révén 40-50 Hl. évenkint!)

S ez itt a dolog veleje. Mert az entro nemcsak közönséges játék, az entro fogalom, az entróban van a buléner öröme, bánata, búja, reménysége, dicsősége, nyiltsága, zárkozottsága, józansága, huncutsága, mindene, egyszóval egész jelleme.

Az entro egy egész napi vagy heti komoly munkának a betetőzése. Mert hát az úri osztályhoz tartozók: az intellektuellek, a a jobbmódu iparosok, kereskedők mindennap ezzel szórakoznak, a bányászoknak, kohászoknak s egyébb munkásoknak már csak szombaton, vasár- és ünnepnapokon jár ki az entro. Idegeneknek, jöttmenteknek, tótoknak már nem való. Ez tisztán az igazi bulénernek a privilégiuma s hiába tanulta meg valaki ezt a játékot, magába csak nem játszhatta! Egy entrókompániába bejutni, nagyobb megtiszteltetés volt, mint magát a Nemzeti Kaszinó tagjai sorába felvétetni! Ez volt az első lépés ahhoz, hogy valaki polgárjogot nyerhessen s igy belekerülhessen a város aranykönyvébe. Mert bizony az is van ám Buléniában!

S bár az egyes entrokompániák között volt is néha egy kis

társaságbeli árnyalat, mégis bizonyos demokráciának volt az alapja az entro. Egy-egy entroasztalnál alakúlt ki a közvélemény, itt vitatták meg a város ügyeit, itt hányták-vetették meg a világ sorát. Mert maga a játék csak keret volt a képhez. Minden entrojátékot ilyenformán egy komoly eszmecsere előzött meg egy-egy féliter borocska szürcsölése mellett. Enélkül nincs entro. Az igazi kártyás nem iszik. De az entrót nem azért játszák, hogy kártyázzanak, hanem azért kártyáznak, hogy ihassanak. Lassan meggondolva kezdődik a játék. Szelid vitatkozással. Inni most már csak egy-egy játszma befejezése után egy kontra, rekontra vagy szóló alkalmával szabad. De akkor aztán nagyobbat is húzhat az ember; pihenhet is közbe, hogy meg ne erőltesse az agyát. A Hegyalja vulkáni tüze azonban lassan felforralja még a buléner nyugodtan csergedező vérét is. A kontrák, szólók mind gyakoriabbakká válnak, a hangulat emelkedő irányzatot kezd felvenni s mi tűrés-tagadás, az előrehaladt és kiszabott időt jó volna meghosszabbitani . . . Egy kis önkényesen engedélyezett kimenő sohasem esik rosszúl.

S ime a sors is segitségül jön. Valaki váratlanúl „szóló szime maccs"-ot mond. Ez nagy esemény, futótűzként terjed el ennek a hire zárt ablakon, ajtókon keresztűl egész haláig. Ezt az asszony is respektálja s mig máskor késések alkalmával duzzogva bosszúból is odakozmásitja a vacsorát, most csendes megadással gondosan teszi azt félre s ha a hős történetesen az ura, úgy bizonyos büszkesség tölti el, hisz abból az őszinte ünneplésből neki is jut egy rész s a dicsőségtől mámoros férjből ilyenkor sokkal könnyebben lehet kicsiklandozni egyet-mást: uj ruhát, kalapot, cipőt s egyebeket . . . Haragudni? Nemcsak nem szabad ilyenkor, de a legnagyobb illetlenség volna.

De mi történik, ha a felajzott kedélyeknek jóleső kimenőt a sors sem honorálja? Hazudni az igaz buléner nem hazudik. Kénytelen-kellemetlen hazamegy a rendes polgári időben . . .

Hát a jól nevelt kibic mire való?

Minthogy a hangulat emelkedő volta forditott arányba tereli a játék és ivás között levő pauzákat, a szemfüles kibic összejátszon valamelyik kimenőre vágyakozó partnerrel, egy váratlan pillanatban úgy összepaklizza a kártyát, hogy a kiszemelt áldozatnak feltétlenül „szóló szime maccs"-ot kell csinálnia. S egy parázs kis mulatság megér egy kis kegyes csalást! . . .

Egy ilyen jólsikerült entro önbizalmat, erőt, reményt önt a bulénerbe. Fokozott kedvvel nyul hozzá másnap a munkájához s szánakozva néz a jámbor idegenre, aki nem tudja, hogy mi az — entro!..

Azért te csak entrózzál tovább jó buléner! Óvjad meg mivoltodat, mert ott távol Szegeden, talán még Pittsburgban is szivszoszorongva figyelik, hogy tudsz-e még — entrózni?! . . .

BULENER SPITZNAMEN.

von *K. K.*

Fröhliche, sorglose und gutmütige Leute: wie Studenten, Soldaten und Künstler bedienen sich gerne im Verkehre untereinander mit Spitznamen, auch Vulgo genannt. Diese beziehen sich in vielen Fällen auf eine besondere seelische oder körperliche Eigenschaft des Betreffenden, manchmal spotten sie darüber, vielmals sind es aber ganz arglose Dinge, über die man höchstens lachen, aber sich niemals ärgern soll.

Unsere Vorfahren besassen gewiss die obenerwähnten guten seelischen Eigenschaften über alle Massen, da sie uns späteren Nachkömmlingen eine Unmenge dieser Spitznamen hinterliessen. Nicht nur einzelne Personen, sondern ganze Familien besitzen einen solchen und mit den Familiennamen des Vaters erbte der Sohn auch den Spitznamen desselben; so ging es von Jahrzent, Jahrhunderte hindurch und heute kann man nicht mehr feststellen, woher einzelne abstammen und was sie bedeuten sollen? Meistens dienten sie nur zu Unterscheidung der gleichnamigen Familien durch bezeichnung des Handwerkes oder Wohnortes. In unserem traurigen Zeitalter, wo der alles besiegende Realismus den Idealismus aus unserem Leben zu verdrängen scheint, werden auch die Spitznamen langsam zur Seite geschoben und endlich ganz verschwinden; heute schon benützen sie nur die Alten untereinander.

Indem ich diese sammelte und in alfabetischer Reihenfolge laut Familien hier verewigte, glaubte ich einen kleinen Stein zum edlen Werke beizutragen. das über das Schalten und Walten unserer lieben Vaterstadt zur Zeit der 600. Jahresfeier — ein ewiges schriftliches Denkmal für unsere Nachkommen zu bilden berufen ist.

Spitznamen:

Accipiter — — — Stiebel, Mathias Lait
Adriany — — — Efrei, Feltscher
Antony — — — Schotz, Hunchen
Burger — — — Lorinzko, Ritza, Hafura, Schwortz, Glockengisser

Breuer — — — Fasäkel, Srotsch
Ballas — — — Fonanflecker, Klutscher
Csisko — — — Jonas, Krepusch, Beidn, Käre, Koadl, Benzl, Stieg, Kuna, Schena-Mechl.
Celder — — — Tonka, Benjamin-Benzse,
Danielis — — — Kihpecher, Pletrich, Tona Daniel, Fletter-mäusel.
Detvai — — — Karatsch (Morgenstern)
Dirner — — — Scswutzer, Tschena,
Eltscher — — — Wolkenschieber, Kätzina.
Fischer — — — Ibanka, Klintschik, Hronzer.
Fleischer — — — Kiprich.
Gömöry — — — Babylon, Grusser Simon, Quondlpoat, Rot-kapler, Komar, Plotzer, Salzer, Fletscher, Rothschild, Gearachen, Kanter, Brotscher, Poka, Pender, Propinater, Rölps, Riemer Simon, Israel, Pellionisz.
Gaal— — — — Bosserpauch, Gotscher, Motz-Kätn, Vigyáz.
Gotthardt— — — Pusa, Panbohtschok.
Heutschy — — — Hamburger, Filip, Leibl, Schnelläufer.
Hlavacs — — — Labotsch.
Harmatha— — — Käre.
Harencsar — — Para, Fides, Klutzka.
Jex — — — — Schure, Kosper.
Imrich — — — Rotkelchen.
Kaiser — — — Zimanko, Tobias, Mazo, Paulus, Purda, Schuler, Zsoscha.
Kraus — — — Tscholus, Hons'n, Homer, Strap, Toni, Strana, Fock, Meikore, Honchen, Randear, Koperschmied, Zemmermonn.
Kirschner — — Klock, Helperstrauch, Dävel, Guta, Telky, Zemsenmocher, Schlosserhona, David, Ächsl.
Kracsun — — — Pipka.
Klauszmann — — Pleschko, Schaajer-Schister, Flechen, Stiebel, Lapsch, Pamlicska, Boron.
Kirchmajer — — Konrekter, (Polchen)
Kovács — — — Zsitny.
Kameniczky — — Bränl, Kercsmar.
Lux — — — — Paltscha, Tinka, Bodnar, Endrosch, Grändl, Schles'chen, Tschekatiesl, Mudranzl.

Lelko — — — Bolf, Sahler.
Liptak — — — Sponnangisser, Pakas-Palein, Beisheep,
Lukács — — — Peschta, Zachriedes, Riemer.
Lindtner — — — Renzko.
Liska — — — Geara, Patek, Selberna-Hosenknop, Dat'n gahott.
Lehoczky — — — Spielmonn, Stanislaus, Fixfonger.
Lerch — — — Melcher.
Litványi — — — Prexl, Hanräckl, Schlap,
Lindák — — — Ries, Kukurica.
Mikulik — — — Stieg, Pear.
Mega — — — Purschta.
Nikl — — — — Kreutzkarl
Nehrer — — — Nearastonus, Pfefl.
Nikházy — — — Bäber.
Pocsubay — — Schiager, Bretschneider, Klutscher, Ritzchen, Winzler, Danka, Verona.
Pack — — — — Tschockchen, Poka.
Palzmann — — Tobias.
Pellionis — — — Tuernt, Brinzntritter, Ripei.
Rozlosnik — — Mettlpoch, Peka, Kapl, Kolpoch, Schless'chen, Christal, Tscheterle, Wilem, Lukas, Stuhlrichter, Binkl (Gubachen), Rodmocher-Jäkl, Schleifer, Leibl, Slanec, Starka-Stefan.
Roth — — — — Schwoderpauch.
Remenyik — — Krutz.
Rusznak — — — Matejcsik.
Stempel — — — Boron, Reicher-Boron, Tschorgo, Hanzsori, Csupcsurup.
Schwirian — — Kapec, Sturdums, Bolobika.
Szoyka — — — Krakules, Titschka, Sukanik, Teisel, Liesel, Hosenschoat, Leschko.
Szikora — — — Brandl, Leffler.
Schablik — — — Jiak, Munka.
Stubner — — — Jano, Raptosch.
Schlesinger — — Stolica.
Thern — — — Stetzka.
Topora — — — Lapka, (Kraut und Fleisch)
Uchrincsko — — Kruzs, Bozsok, Gamohlta Ächsl.
Varga — — — Brat.
Wagner — — — Goja, Jakubko, Mudranzl.
Wallentiny — — Dreifus.
Wlachovszky — — Zsep
Znacsko — — — Marcsinko, Mischanko.
Zimmermann — — Schendlmocher.

PUSKAPORGYÁRTÁS.

Irta: *Iffj. Szombathy László.*

A Gúgel ormán s a Schwarzenbergen még hókoszorú fehérlett, de a völgybe már megjött a tavasz. Ragyogó tavaszi napsugár öntötte el a völgyben elterülő fehér házacskákat; a köröskörül zöld szinbe öltöző hegyoldalakról, erdőkből zsendülő fűszálak, félénken előbúvó ibolyák illatát hozta szárnyain a szellő, A hosszú tél szobafogsága után mindenki igyekezett ki a szabadba, fürdeni a napfényben, élvezni a tavaszi illatot. A Grindli és Pisli lankáin kacagó gyermekek játszadoztak, hemperegtek.

Mi pedig az iskola emeleti tantermében padokba szoritva hallgattuk a tanár urak magyarázatait. Azaz dehogy hallgattuk. Szemünk tekintete minduntalan az ablakra tévedt, hiszen kintről a napsugár, a hegyek, erdők integettek hivogatón. A nyitott ablakon néha-néha becsapódó tavaszmámoros bogárka röpülése nagyobb érdeklődést keltett minden szép magyarázatnál. Óh, professzor urak, ha tudnátok, milyen kin ilyenkor egy gyereknek iskolában ülni!

Egy természetrajz-órán néhányan mégis figyelemmel hallgattuk Hanvay igazgató urat. Azt magyarázta, hogy a puskapor milyen alkatrészekből áll. Erre különösen négyen figyeltünk. Hiszen az utóbbi időkben az volt a legnagyobb szórakozásunk, hogy a Grindli oldalában puskaporral végeztünk mindenféle komplikált kisérleteket. Tele is volt mindenikünk karja fekete, apró pontocskákkal, miket a puskapor égetett rajtunk, midőn a függőlegesen vagy vizszintesen ásott aknákban hamarabb lobbant fel, mint kellett volna. E szórakozásunkat pedig veszély fenyegette, mert Lajos pajtásunk szomoruan jelentette, hogy fogytán a puskapor, mely régebben meghalt atyjának vadászhagyatékában volt. Ezért figyeltünk mi ugy a magyarázatra s összevillanó tekintetünk elárulta egymásnak, hogy minő eszme forr mind a négyünk gondolatában. Alig vártuk, hogy vége legyen az órának, mert a magyarázat további része a pirit nevü ásványról már nem érdekelt bennünket.

Végre csengetett Lender bácsi s félperc mulva Hanvay igazgató ur az osztálykönyvvel együtt kivonult. Mig a többiek elszabadúlt csikók gyanánt rajzottak ki az osztályteremből, mi négyen egy

szögletbe húzódtunk és rögtön kész volt az egyhangú határozat: csinálunk puskaport!

Megállapitottuk, hogy a puskaporgyártás nem is oly nehéz mesterség, hiszen csak ennyi meg ennyi rész kén, salétrom és faszén kell hozzá. Ezeket az alkatrészeket kell tehát előkeriteni. Stempel Laci nyomban kijelentette, hogy ként hoz, mert hajdani méhészetükből maradt még egy csomó kénrúd a padláson. Hogy faszenet keritsünk, még aznap kirándultunk a Federátába és addig jártuk az erdők mélyét, mig egy szénégető-helyre nem bukkantunk, ahol minden zsebünket megpakoltuk szénnel.

Legnagyobb gondunk a salétrommal volt, mert ahoz pénz kellett, még pedig előttünk tekintélyes összeg: 25—30 krajcár; ennyire mondta Sárkány Boldi. A debreceni Nagy Sándornak volt ugyan 18 krajcárja, föl is ajánlotta, de nagy áldozatkészségről tanuskodó ajánlatát lovagiasan visszautasitottuk. Pénzszerzésre más módot eszeltünk ki.

Nagy divat volt úgy tavasszal a golyócskázás; uton-utfélen a falak tövében gurigatták a golyókat s nyeregették el egymástól a gyerekek. A boltban öt kőgolyót adtak egy krajcárért, de használtat nyolcat is adtak a gyerekek, egy tarka üveggolyóért pedig tizet. Mind a négyen nagy mesterei voltunk a golyócskázásnak, egymásnak e téren rettegett ellenfelei. Most szövetségre léptünk és ez a szövetség szomorú napokat jelentett a gyerektársadalom golyóállományára nézve.

Négy napig minden szabad időnkben nagy buzgalommal golyócskáztunk; a Szábler-féle asztalosműhely inasainak hirhedt szövetségét kifosztottuk minden vagyonából, majd más iparágak következtek. Négy nap alatt közel ötszáz golyót szedtünk össze és akkor megszünt a golyók veszedelme. Kihirdettük, hogy mi tiz golyót adunk egy krajcárért és egy csapásra együtt volt a salétromhoz szükséges tőke. Meg is vásároltuk a boltban vigyázva, hogy ne chili-salétrom legyen.

A tulajdonos tudta nélkül a Wolfseifenben egy patak melletti nagy csűrben rendeztük be puskaporgyártyó műhelyünket. Ha jól emlékszem, Wágner bácsinak hivták a csűr gazdáját. Egész szombat délután dolgoztunk, hogy a szenet, ként és salétromot finomra törjük. A keverés végső munkája vasárnap délutánra maradt. Pontos mérlegünk persze nem volt, csak úgy szemmértékre osztályoztuk az alkatrészeket ujságpapirosokon, végre a készlet egy részét összekevertük. Egy kis porkupacot a csűr egyik végére tettünk ki-

próbálás végett. Papirszalagot vezettünk hozzá s azt meggyujtva lestük, hogy jó-e a puskapor?

Hát bizony jó volt! Annyira jó, hogy nemcsak lobbant, hanem robbant is; annyira jó, hogy nemcsak a puskapor gyúlt meg, hanem az odaragadt régi szénacsomókkal teli csűroldal is! Ész nélkül futottunk a patakhoz, kalapunkban hordtuk a vizet és lihegő futkosás közben sikerült is eloltanunk a tüzet.

Persze tűz nincs füst nélkül, a felkanyargó füstre messzebbről zürzavaros kiabálást hallottunk, de mire Wágner bácsi és a szomszédok odaértek a csűrhöz, már nem volt tűz, egy csomó szénát dobtunk kész puskaporunkra és már túl voltunk néhány keritéssel.

Mikor aztán az összeszaladt tömeg eloszlott s Wágner bácsi is a „farfluchta Kerl-"t jókivánságokkal együtt emlegetve befelé vonult a házba, ujra visszamentünk, hogy szétnézzünk. Kész puskaporunkat kissé letaposták, de nem hiányzott semmi.

Néhány nap mulva az alsó sétatéren a patak partjában ástunk egy puskaporos aknát. Gyakran megzavartak bennünket ebben a nemes törekvésben; először Jakab tanár úr sétált arra Bakos „tesvir"-rel, majd a fekete székely Zajzon Samu tanár úr sietett az állomás felé. Végre tanármentes volt a levegő, de akkor meg a két Kamenitzki-fiu szemtelenkedett oda nagy kiváncsian. Tanukat fölöslegeseknek tartottunk, ezért a diplomatikus érzékű Nagy Sándor szépen odasétált hozzájuk és fenyegető hangon rászólt a nagyobbikra:

Te dobtál meg engem tegnap a Három Rózsánál?

Nagy Sándort nem dobta meg ott senki s a Kamenitzki-fiu ártatlansága tudatában nyugodtan válaszolta, hogy nem. De az alföldi gyerek ezzel nem elégedett meg, hanem kitalált sérelme megtorlásaként jól pofonütötte a fiut. A két Kamenitzki erre nagy fenyegetőzések közben elvonult és mi igy elértük, hogy négyen tanuk nélkül maradhattunk. Megvártuk, mig Lux Simek is végigballag a sétatéren, aztán befejeztük az aknát. Megtöltöttük puskaporral, de midőn a papirvezetéket is meggyujtottuk már, az addig néptelen sétatér végén feltünt Horváth tanár úr lassú járású alakja. Pillanat alatt átléptünk a patakon és lestük, hogy észrevesz-e valamit. Lassan jött, a puskapornak már régen meg kellett volna gyúlni; örömmel állapitottuk meg, hogy elaludt a tűz. Megnyugodva néztük az öreget, aki most ért oda.

Ekkor hirtelen egy nagy pukkanás, föld és láng csap föl az aknából! Öreg professzorunk ijedtében botját, kalapját ejti el, forgolódva néz körül, föltekint a fák ágai közé, majd kalapját, botját fölszedve fejcsóválva, dörmögve megy tovább. Megkönnyebültünk: nem tudott meg semmit.

Volt azonban egy tanárunk, aki mindég váratlan időben és helyen bukkant a veszélyt nem is sejtő, cigarettázó vagy más csinyt elkövető diákgyerekek elé. Amikor a legnagyobb biztonságban éreztük magunkat, egy kéz egyszer csak nyakonragad, egy másikban Lajos pajtás vickándozik, két cimboránk pedig megnyúlt arccal tekint mögénk. Jaj! — Gaal tanár úr!

Hát bizony ez volt az utolsó puskaporos kisérletünk!

VÉGÁLLOMÁS.

Vonat csak egy irányból érkezik,
S csak egy irányba megy,
A sinek útját más világ felé
Elállta itt, a hegy.
A váltó és a szemafor
Zöld fénye csupán egyfelé mutat,
Mély hegyi utak kis gyalogcsapások
Váltották fel a büszke vasutat.

Felső harang csak egy irányba kondul
S csak egy irányból, jelez vonatot;
Más oldalról csupán a szél izenget;
S hozza szárnyán a fenyőillatot.
Legott fanyar édesség támad,
Ha fenyőillat s kőszénfüst vegyül,
Ez a végállomások illata,
És én itt álmodozom egyedül.

Patak csobog szelid sötétben,
Zizzenve hull a lomb,
A vasuti ör, mint egy jegenye
Maga elé borong.
És ha bejött az éjféli vonat
S pár fáradt, késő utas vele jött,
Elalszik szépen az egyetlen lámpa
Az állomás előtt.

A nagy hegyekre komor csend terül,
Szekér se dübörög...
Tücsök zeng őszi csillagfény alatt
És hallgatja sok élő-halott rög.
E pillanatban mégis béke van,
A szivemben is béke semmi más.
Ó lenne ez a pillanat örök,
S a szivem is egy ily végállomás.

Dobsina, 1921. szept. végén.

Reményik Sándor.

MOSOLYOG A MULT.

Irta: *Meskó Barna. dr.*

Azsenge gyermekkor emlékei ritkán alakulnak ki az emberben logikus, összefüggő eseményekké. A gyermeklélek alig figyeli, alig tartja számon a megtörtént dolgok miértjét és célját, alig kapcsolja egybe az élet kezdetének a láncszemeit. Meditálni, mérlegelni, filozófálgatni: ez már a himporát vesztett lélek dolga.

A gyermek mindig impresszionista.

* * *

Hat esztendős voltam, mikor szülővároskámból, Dobsináról elkerültem. S életem első hat esztendeje, — amig otthonom a bulénerek otthona volt, sőt az egész világot jelentette számomra — ma már csak egy-egy pasztellszinü emlékfoszlányt küld hozzám a multból. A visszaemlékezés ritka, csöndes óráiban incselkedve meg-meglibbennek előttem ezek a tarka foszlányok, de mindjárt tova tünnek, ha kinyujtom utánuk a kezemet. Hiába szeretném elmosódó szinöket közelebbről szemügyre venni, hiába akarnám könnyű, selyemfényű anyagukat megtapintani.

Érdekes eseményt, fordulatos történetet nem tudok kicsiholni ebből a hat esztendőből. Csak az az érzésem támad, mintha egy régen megpenditett húr zengene tovább, már elhalóan s valami primitiv, bensőséges melódiával simitaná egységes, mosolygó hangulatba gyermekéveimet. A mosolygó mult hangulat-hulláma egyre gyöngül, de még elér hozzám, néha megtalál és én elringatózom rajta.

Ha többet akarok, segitségül kell hivnom a későbbi éveket. Iskolás koromban is minden esztendőben viszontláttam első otthonomat s ezek a néhány hetes tartózkodások formálták ki bennem a városka sajátosan egyéni, intim-meleg képét. Csupa-csupa nyár, amit ez a későbbi Dobsina adott nekem. Vakációs pihenés, álmodozó, halk napok, napfényes délelőttök és kékbe hajló, pirosló esték.

Ezek a régi nyarak már konturokat rajzolnak elém, a hangulat képpé formálódik. Papirra rögziteni ma már csak ezeket a képeket tudom.

* * *

Széles nyugalommal terpeszkedő, fehérfalú ház, amint szembenéz a városka szivével . . . Innen indúltam neki az életnek. Szobáiban az a hűvös-tiszta levegő, az a beszédes csönd, amely a régi családi házak sajátsága s amelyben egy-két letünt generáció ott settenkedő lelkét érzi az ember.

A nagy utcai szoba ablakán a lutheránus templom tornya int be, mint sárga felkiáltójel a kék égen. Ez a kép első jelentős impresszióim közé tartozott és sokat szemlélődtem, motoszkáltam az ablak körül. Később, mikor diákos hévvel forgattam az ecsetet, ennek a képnek szinei és formái vászonra kerültek. Müvecském ott kapott helyet valahol a néhai jó Kellner doktor otthonában. Vajjon mi lett vele azóta?

* * *

A ház mögött kalandozásra alkalmas, tágas és rejtélyes birodalom. Udvar, istállók, kert, csűr . . . Az udvaron egy busongó akácfa, egy falnak támaszkodó filagória. Simára gyalult deszkafalán csakhamar dolga akadt a ceruzának s az évek során megtelt furcsa ákom-bákomokkal, irással, rajzokkal.

Az istállók, ólak tájéka mindig imponált. Az élet meleg párája, tarka nyüzsgése áramlott onnan felém s a sokfajta élőlény sokfajta élete valami szövevényes, ágas-bogas rejtelemnek látszott, mely előtt tartozkodó csodálattal álltam meg. Hanem a kert: az más! Csönd, békesség, harmónia. Tiszta és derűs intimitás. A szilvafákkal szegett pázsiton hanyattfekve fedeztem fel először a végtelenséget, mikor felbámultam a makulátlan égre. Csak az eget láttam, semmit, a mi a földhöz tartozik. És szédülten tapadtam a földhöz, mintha félnék, hogy elszakadok tőle és belehullok a tátongó világürbe . . .

S az élmények élménye: a patak. Derékban szelte ketté a kertet és kedves mormolással szökkelt végig kavicsos medrén. Ez a mormolás mindig elringatott. Felgyujtotta gyerek-fantáziámat. Csak ültem, ültem a part füvén és lassan minden megnőtt körülöttem. Jelentőséget kapott. Talán megéreztem a patak életében az egész élet paradoxonján: örök mozgás és örök egyhanguság, örök csillámlás és örök szintelenség . , .

Itt indultak utnak az első papirhajók. Kőről-kőre szökellve kisértem utjukat, mig el nem tüntek a szemem elől. S elgondolkoztam a további sorsukon, féltettem őket.

Hiszen az én teremtményeim voltak.

* * *

Az esős napok is meghittek, szinesek. A ház túlsó oldalán mostoha-nagyanyám lakott s ilyenkor nála ütöttem fel tanyámat. Sötét, hosszú folyosó vezetett a szobáihoz, nesztelen léptekkel, láthatatlanul járkált végig rajta, csak halk dudolása árúlta el. Valami furcsa, kopott dallamot próbált makacsul életrekelteni.

Lehetetlen volt nála unatkozni. Szobája falán zenélő óra, szekrénye tetején kanári-kalitka. A szalonban könyvek sora, vaskos illusztrált kötetek. És minden szobában képek: Lotz, Telepy, Jankó, egy-két névtelen, muzeális érték. Kedvencem mégis a nagy nappali szekrénye volt. Nyikorogva, sirva nyilt ki, felső polcáról a sütemények és likőrök édes illata libbent elő, alsó polcain a Gartenlaube sok-sok évfolyama. A sütemény halom alaposan megfogyott, a Gartenlaube-k sorra az oroszlánkörmű, kerek asztalra vándoroltak. Mennyi kép, mennyi meglepő érdekesség! Szebbnél-szebb szines műmellékletek! Böngészésem eredményeképen felébredt bennem a piktor-hajlam s utolsó diákéveimben arról ábrándoztam, hogy piktor lesz belőlem. Akkor már lázasan másolgattam a Gartenlaube csodáit . . .

Ábrándjaimhoz az előszoba régi órájának ketyegése és nagyanyám dudolása adta a kisérő zenét.

* * *

Az utca, a városka élete nem vonzott, hiszen mindent megtaláltam otthon. Ha valami apróság hiányzott, azt a Köhler Arthur boltja pótolta. Oda látogattam el néha-néha. S ha valahová társaságba vetődtem, ez már szokatlan volt, kizökkentem halk, szines életemből. A népkert árnyékos fái, a Büschl meredek ösvénye, a bányák mélye már csak homályos sejtésként élnek bennem.

De Dobsina különös, derüs-joviális ize, a hegyek közé zárt külön kis világ jellegzetességei zárkózottságomban is elhatoltak hozzám. Meleg barátságot, közösséget éreztem mindig Dobsina lelkével szemben.

S a közösség érzése akkor sem fog elhagyni, ha a mosolygó mult hangulata nem ér már el hozzám, ha a vakációs képek konturjait elmossa a kegyetlen idő.

MAI VATERUNSER.

— Vater unser, der du bist im Himmel!
Ach sei doch och mei Voter hie of Eaden,
Vorlei mer Schutz en dearen Belts Gatimmel
Und los mich net elendiklich vordeaben:
Du nor alen konnst gnädich uns puschitzen
Vor oll Ungleck und vor dès Lebens Grame
Ich bell dich och dervoar togtäglich pitten,
— Geheiliget werde dein Name!

Heilich soll er uns sein und net unnetzlich fieren
Dein Noman, benn der Mensch es pes.
Puhit dervoar, loss uns derzu net komman,
Beil dos von uns a grusser Fehler es.
Du konnst uns lenken die Pesen, bie die Fromman;
Ich pitt dich drem, ach moch uns Olla gleich;
Lenk en Gascheiten, geb Vorstont en Tomman,

— Zu uns komme dein Reich!
En dein Reich konn man nor bearen seelich,
Vorgessen oll en Menschenhass und Groll.
Loss pitten em dei Reich uns net vorgeblich,
Moch kegen anonder uns gonz liebevoll:
Es leit doch Olles en dein heilijen Willen,
Lenk uns aso, um doss per heilich bearen;
— Doch nor „dein Wille geschehe,
Wie im Himmel, also auch auf Erden."

Benn dei heilijer Wille bell gaschehn,
Loss Olles sich en enes hie ergänzen,
Net los Kenich und Velker en Gameen
Streiten em der Eaden Grenzen.
Vorlei uns an jeden gnädiglich
Duach Oabert, net duach Raubesbeite
Vor sei Familie und vor sich,
— Unser tägliches Brot gib uns heute!

Du geist uns unser täglich Brot
Biër donken dervoar, du Gott du, gutter,
Doch geb derzu, benn och net miër,
Mein Kendern nor a Pisel Potter
Bell met meiner Pitt ke Frechheit tuhn,
Ich pit du sollst mich nor vorstehn;
Hot doch schon gasogt dei Suhn:
Der Mensch lebt net von Brot aleen,
Ich pitt hollt, nemm mich en dei Huld,
Benn ich gairrt en Menschenleben,
— Und vergib uns uns're Schuld
So wie wir vergeben!

Ach mich hon sear Viel putrogen,
Und vorgeben hob ich Olln.
Doch benn miër bell sein vorgeben,
Ich pitt dich helf mer zu puzohln.
Ich vortrau of diër, du bist mer helfen,
Bie du fat helfst en Sendern olln.
Bear kendlich sich tit on der benden
Läst von uns doch kehn net folln.
Erhear mei Flehn on dei Purufung,
Pis ich hiedan driбel gribel:
— Führe uns nicht in Versuchung,
Sondern erlöse uns von dem Übel!

Jo von Ibel sollst uns erlesen,
Denn du pest doch fat derpei,
Und puhiten vor Vorsuchung,
Die uns plogt en Moncherlei.
Denn du pest uns unser Voter;
A Voter, dear ke Ibel bell,
Geit ganaa ocht of sei Kender,
Doss kehnes om an Schritt tit fehl:
Ach lieber Gott, moch olles gleich,
Vorlei uns olln die Eenichkeit,
— Denn dein ist das Reich
Und die Herlichkeit!

Unser Reich hest hie goar nischt,
Dos biërt fat of's naaja zuspolden;
Biër hom sear viel hie von den Geft,
Die sich vor meh bie Getter holden
Und vorlossen sich of unser Mocht,
Of unser Mocht en Ihren Streit;
Doch unser Mocht vorliërt die Kroft,
Denn es noch aus met uns'rer Herrlichkeit.
— In Ewigkeit. Amen!

S. Pellionisz.

A BULÉNEREK MAGYAR LELKE.

Irta: *Sajómenti.*

Cseh megszállt területen, a Szlovenszkónak nevezett magyar földön van egy havi folyóirat, cime: Magyar Barát, célja: a magyar lélek ébrentartása, szerkesztője: Egyed Aladár sajógömöri ev. lelkész, a Magyar Nemzeti Párt kulturális előadója. Kifejezőbben sehol sem olvastam még, mint a Magyar Barátban írt előszavában, azt a veszedelmet, amely ott a magyar jövendőt fenyegeti. Hogy mit jelent ma, magyar nemzeti szempontból, a bulénerek erős magyar lelke, azt úgy fogom legjobban érzékeltetni, ha Egyed Aladár előszavából egy részletet leközlök. Átadom hát neki a szót:

„Mesével kezdem mondókámat. Egy a fajáért remegő, de szerencsétlen sorsú magyar iró regényében olvastam ezt a gyönyörű történetet. Ennek nyomán — bár némi változással — mondom el Önöknek ezt a mesét.

A magyarok egyik fejedelmét a németek fejedelme hatalmába szerette volna keríteni. Megpróbált hát mindent vele. Először varázsital segítségével olyan beteggé tette, hogy már-már a sírba került szegény fejedelem. A németek fejedelme nem nyughatott, más módon próbálkozott hát tervének keresztülvitelére. Anyagi jólétben támadta meg a magyarok fejedelmét, feldúlta vetéseit, elhajtotta marháit. Szívós kitartással ezt a csapást is kiheverte. Ekkor nagy elhatározással még egy utolsó próbát tett a német fejedelem célja elérésére. Hadsereget gyüjtött s azzal indult ellene abban a biztos tudatban, hogy a maroknyi magyarságot háborúban győzi le. Ámde, ahol annyi bátorsággal s oly nagy lelkesedéssel védekeztek, mint a magyarok, ott nehéz volt győzelmet aratni s a harc a német fejedelem vereségével végződött. Tehetetlen dühében ekkor ravasz cselhez folyamodott. Amikor kémei hirűl vitték, hogy a diadaltól megmámorosodott magyar vitézek mind alusznak, tudós orvosai által kivétette a meghalt német katonák szivét s kicserélte az alvó magyar katonák szivével.

S ez az alattomos cselfogás sikerült, mert másnap, attól félve, hogy a támadás megismétlődik, hiába lelkesitette, buzditotta már a magyarokat az eddig bálványozott fejedelem, szava már süket fülekre talált, lelkének máskor lángot gyújtó szikrái most mint hamu-eső hulltak a kicserélt szivekre.“

Ez a kis mese, melyet az író ragyogó fantáziája rajzolt meg, mintha csak a mi sorsunkat példázná.

Amikor egy világháború borzalmai végigkorbácsolták idegeinket, titokzatos kezek vörösre festett, tetszetős kehelyből egy majdnem halálunkat okozó gyilkos méreggel itatták meg népünk egy részét.

„Nem idegen győzött, idegen erő, kard,
Undok belső féreg rágta meg a magyart."

Már majdnem betemetett sírunk fölött rendeztek sírásóink örömmámoros ünnepet, amikor a nép „bár végkép elföldelék, hallga, lélegzik, él a föld alatt s döngeti koporsója födelét". A magyarok Istene megsegített: élünk — vagyunk — élni akarunk!

És jött a második próba, hatását most is érezzük. A mesterségesen előidézett gazdasági romlás testünkön a párduckacagányt daróccal cserélte föl, fehér kalács helyett barna kegyelemkenyeret nyomott a markunkba. Mai helyzetünkben önkénytelenül is eszünkbe jut Lipót uralkodása alatt őseink sorsa, akik, a történelem följegyzése szerint, gyermekeinket elvitték Tömösközbe, ott eladták a töröknek, csakhogy kifizethessék az adót. Sokáig tart ez a próba s minél tovább tart, annál súlyosabb, de hiszen, hogy a magyarság csakazértis élniakarásán megtörik majd ez is.

Védelmi harcot is reánkkényszeritettek kulturális fronton. Az első roham sok áldozatot követelt: sok magyarnak jutott osztályrészül a bujdosók sorsa, sok családban tört el a kenyérnek botja, de az első roham összeomlott azon az ezeréves páncélon, melyet szellemi nagyjaink vóntak a magyar kultura köré.

Ennél a nyílt harcnál veszedelemesebb ránk nézve az a lassú tervszerü és titkos kisérlet, amelyik gyermekeinkből a magyar szivet akarja kilopni, kicserélni, mert ezzel a magyar jövendő forog veszélyben. A nagy operációra az az iskolapolitika vállalkozott, amelyik következetes határozottsággal végzi az elnemzetlenítést. Vigyázzunk, hogy gyermekeinkből janicsárok ne váljanak, hogy ne legyen minden magyar gyermek Vazul, aki kioltott szemeivel nem látja meg a nemzeti történetünk ezredéves dicsőségéből felcsapó lángokat, beólmozott füleivel nem hallja meg az apák vérével öntözött szent magyar rög tanítását és intését. Vigyázzunk, hogy a magyar ifjuság házunkból való hús, vérünkből való vér, idegen lélekkel, kicserélt szivvel ne legyen bitorlója, könnyelmü pazarlója az őseinkről ránk maradt szent örökségnek."

Igy kiált a figyelmeztető szó a megszállott területek magyarságához és mi megértjük belőle, hogy *a megszállott területen egye-*

dűl a családi nevelés az, amivel a nemzeti érzést felkelteni, ápolni, fejleszteni lehet a jövendő generációban s így bontakozik ki annak hordereje is előttünk, mit jelent Dobsinán, a családi életben a magyar levegő, igy látjuk bebizonyosodva, hogy a buléner családok magyar lelke azokhoz a végvárakhoz tartozik, amelyen minden, a nemzeti eszme ellen nyiltan, vagy alattomosan intézett támadás megtörik.

A buléner magyar lelkének mintegy symboluma volt az a nemzeti szinű zászló, amely dr. Szlávik Mátyás szülőházán volt kitűzve valahányszor odahaza volt. A rabló csehek kilopták e három színből a zöldet, hogy ne legyen reménye a magyarnak soha többé föltámadásra. A piros-fehér zászló alá (csehek szine) gyülekezett zsebrák had, ha látta, letépte a magyar keblekről a nemzeti színt, de nem téphette ki a szivekből, ahová a dobsinai magyarok is örökre elrejtették. Amikor a magyar dicsőség csillagai egymás után lefutottak, a trianoni gyászhír, mint mindenütt, Dobsinán is kétségbeesett helyzetet teremtett. A költővel ők is azt hitték, hogy ennek a nemzetnek „nem maradt egyebe csak a délibábja, egykét pásztortüze egyéb semmi se.“ De később rájöttek arra, amit a költő ezekkel a szavakkal folytat „de megmaradt hite egy boldogabb jövőbe és megmaradt Isten, a magyarok Istene.“ S amikor föllángolt a magyar élniakarás s amikor arról volt szó, hogy szülővárosunkat kell megvédeni a belopakodott idegenektől az első szóra életüket is készek voltak föláldozni a szülőföldért és fegyverrel próbáltak gátat vetni a rablóáradatnak. Golyó, rablánc, számkivetés lett osztályrésze a hű buléner magyar lelkeknek. Csak a szivek dobogtak „s mint jeladást a katakombák mélyén“ azt dobogták halkan, hogy csak a másik sziv hallja meg: „magyarok maradunk.“ De ez a letargia csak addig tartott, amig Szent-Iványi József a megszállott terület magyarjainak lelkes vezére meg nem kezdette egy lángba forrasztani a „magyar télben szétszórt picike tüzeket.“ Amikor Dobsinán is kibontotta a kisgazdapárt zöld selymes zászlaját, úgy hitték, hogy visszahozta a hivalkodó piros-fehérhez az ellopott harmadikat: a zöldet, a magyar föltámadásba vetett reménység színét. Lelkesen sorakozott a zászló alá minden dobsinai buléner s egy pártgyülésen, mintha adott jelre történt volna, elementáris erővel szakadt föl a lelkekből a tiltott magyar hymnusz: „Isten álld meg a magyart.“ Hogy a kezdeményezők börtönbe kerültek miatta, az senkit sem rettentett el. S bár minden márc. 14-én éjjel rendőrök és csendőrök árgus szemekkel őrzik a ledöntött Kossuth

szobor csonka talapazatát, márc. 15-én virradóra nemzetiszin szalaggal diszitett csokrok és koszorúk kiáltják a hatalom székében ülők felé: hogy a buléner Dobsina lelke örökre magyar maradt! S meg kell nézni minden mozgalmat, amelyet ők csinálnak (sport clubb, műkedvelő előadás, táncmulatság, társadalmi összejövetel, stb.) magyar sziv dobog mindegyikben.

Beszélni kell velök s mindenki meglátja, hogy ezek az emberek a Jézus Krisztus képe mellé akasztották oda az érintetlen Magyarország térképét s minden vágy, minden imádság a Csuntava alól felénk száll, mert széttéphetetlen kötelék van köztünk: a magyar lélek.

Ezzel a lélekkel türnek minden gyalázatot, igazságtalanságot, jogtalanságot, de ezzel a lélekkel hisznek, biznak s várják azt a boldogabb jövendőt, amikor dr. Szlávik Mátyás ujra kitűzheti a nemzeti szinű lobogót, most már Dobsina tornyára. Addig szorgalmas bányászok módjára a legnagyobb mélységben: a lélek mélyében dolgoznak azért a jövőért, a költő szavával igy biztatva egymást:

„Virág itt csak azért nyíljon,
Búzakalász azért ringjon,
Azért forrjon szivünk vágya,
Azért esdjen imádsága;
Az agyunkba, a karunkba
Azért égjen kemény munka.
Azért legyen erős karunk,
Azért éljünk, azért haljunk
Csak azért,
Aki magyar: tudja mért!“

HÁROM SZIN.

Irta: *Végvári.*

A keblünkről letiltották,
Leszaggatták a három színt;
Kebelünkről beljebb vándorolt:
Befogadták a sziveink.

Ameddig piros lesz a vér,
Ameddig fehér lesz a hó,
Amig zöldel a rét füve,
Lesz jel, eszünkbe juttató:

Hogy hitünk hol van, hol hazánk,
Hogy hova kihez tartozunk,
S kié a föld, hol elsülyed
A koporsónk, ha meghalunk.

Hogy életünk sivatag,
Hogy vérbemártott kép a táj,
S a testnek a letépett tag
Utána sír, utána fáj.

Ameddig piros lesz a vér,
Ameddig fehér lesz a hó,
Amig zöldel a rét füve,
Mig lesz magyar sziv, dobbanó:

A kebelünkről letilthatják,
Letéphetik a három színt,
Kebelünkről beljebb vándorol,
Befogadják a sziveink.

E három szín után fog szivünk
Sikoltva égni, vérezni,
Ki mindenünnen leszaggatta,
Jöjjön és onnan tépje ki!

1919. julius 14.

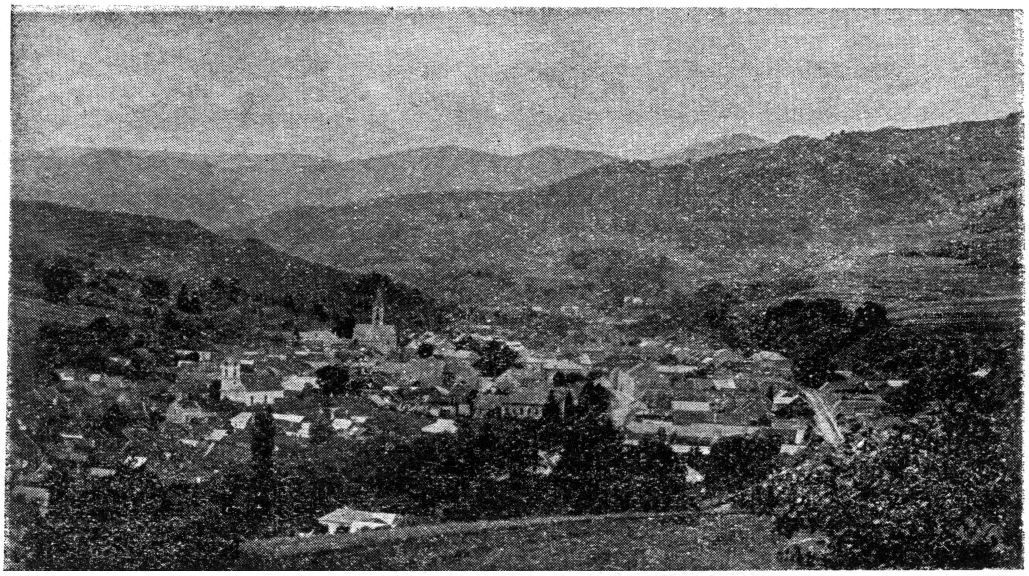

A BITOROLT DOBSINA.

Irta: *Gömöry Árpád.*

„Szülőföldem szép határa
Meglátlak-e valahára?
Ahol állok, ahol megyek,
Mindenkor csak feléd nézek.

Ha madár jön, tőle kérdem:
Virulsz-e, még szülőföldem?
Azt kérdezem a felhőktől,
Azt a suttogó szellőktől.“

(Kisfaludy Károly.)

Meglátunk-e valahára? — kérdezzük fájó szivvel, síró lélekkel mi kiüzött bulénerek és hazavágyó dobsinaiak. Látjuk-e még szép határod? — hol, hat évszázadon keresztül, örömmel tekintettek körül boldog őseink, a büszke szabad polgárok, a magyar hazának bár nem magyar ajku, de igaz hű fiai. És ezért sóhajtunk fel, hangosan, követelően — mikor lesz ismét szabad, mikor lesz ismét magyar, a mi ősi városunk Dobsina?! . . .

Lehet, hogy fejlődhetne, virulhatna is tán az idegen uralom alatt, de ezt nem kérdezzük a madártól . . . Boldog virulását mi csak a magyar anyaföld kebelén szeretnénk látni, azon ősi magyar rögön, amelyen „Bulénia“ hatszáz év előtt született és amelyen így örök hűséggel élnie vagy becsülettel meghalnia kell! . . .

A szülőföld, — a „teure Heimat“, — szeretete ezért forr össze teljesen azon hő kívánságunkkal, hogy Dobsina ismét magyar legyen és egész legyen ujra, történelmi Magyarországunk!

Sajnos azonban a jelen még fájó — szomorú. Borus egünkön sötét, nehéz felhők. A csüggedés árnya egyre nő, mint ködös éjben minden tárgy. És felsóhajtunk, feljajdulunk a költővel:

„Krasznahorka vára
Most igazán árva,
Most borult rá mindenfelől
sötét éj homálya

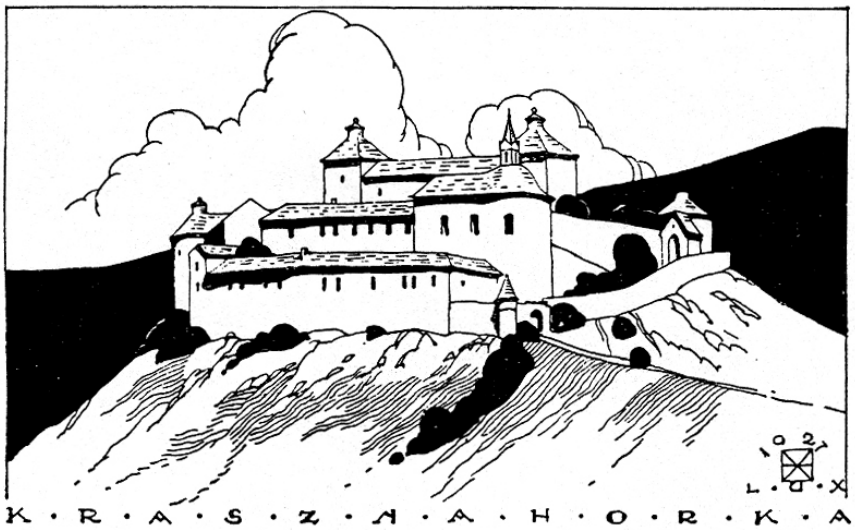

Tornya felett vad szél sikolt
Büszke tornya a miénk volt!
Most csak emlék fájó emlék
De egyszer a miénk lesz még
Krasznahorka vára.“

(Szigethy Ferenc.)

Fájó emlék és ezernyi seb, — a dicső harcért és hősi küzdelemért! — Az ősi honnak védelménél ott küzdöttek, önfeláldozóan Dobsina hű fiai is és együtt vesztettek magyar testvéreikkel mindent, — „az ezeréves szép hazát.“ És kérdjük, miért — miért? — E nagy végzetes pusztulást kétségkivül számos ok idézte elő. De egy bizonyos, hogy a szerencsétlen összeomlást főképp az tette

lehetővé, hogy a nemzet önmagával meghasonlott s hogy oszlopos pilléreit belső szú rágta s hitvány férgek mérgezték a magyar lelket.

Ezen bűnös összeomlásban nincsen azonban semmi részük a dobsinaiaknak és ezt mí büszkén vallhatjuk is.

1918. október végén értek a buléner harcosok haza, hol ezen időben a legnagyobb rend és békesség uralkodott. Fegyelmezettlen, lázadozó tömegek vagy erőszakoskodó, felfegyverzett katonák a mi városunkban ekkor nem tüntettek. A pesti októberi forradalom hire Dobsinán semmiféle zavart vagy rendbontást nem okozott.

Felsőbb intézkedésre hozzá látott a város a nemzetőrök megszervezéséhez. November hó elején a város tanácsa, élén dr. Langhoffer László polgármesterrel, felszólitotta e sorok iróját, mint rangban legidősebb hazakerült tisztet, hogy parancsnoksága alatt, állitson fel egy nemzetőr csapatot. Tekintve a válságos időt, ezen kérésnek eleget is tettem. Az első felhivásomra már együtt is volt egy 120 főnyi nemzetőrszázad, melynek minden tagja azon eltökélt szándékkal állt ujból fegyver alá, hogy hazáját és városát mindenképp és mindenki ellen megvédi.

A század, a legnagyobb rendet és fegyelmet tanusitva, november 4-én sorakozott első izben a polgári iskola tornatermében, hol komoly tettrekészségének és honfihűségének jeléül ünnepélyesen felcsendült mindegyik ajakán az „Isten áldd meg a magyart!“...

A nemzetőrök majd mind buléner fiúk voltak. Az önként jelentkezett négy dobsinai tót fiú is megmaradt lelkes magyar nemzetőrnek, a parancsnok külön figyelmeztetése dacára, hogy a század az esetleg betolakodó csehek ellen is harcolni fog.

A században tizenkét tiszt, számos altiszt és csupa megbizható derék katona volt. Az egészséges szellemet jellemzi, hogy a belső rend és fegyelemre nézve a katonai szolgálati szabályzat rendelkezései maradtak mérvadók. Fegyelem, vagy függelemsértés nem is fordúlt elő. — Fegyverekkel a rimaszombati központ látott el. — Komoly fellépésre ok nem adódott, kivéve egy fosztogatási esetet, persze az sem Dobsinán történt, hanem Alsósajón, hol is Hnyilec-i tótok a szövetkezetet kirabolták, azonban egy nemzetőrjárőr lefogta és a városi rendőrkapitányságnak elővezette őket.

A nemzetőrség sajnos november végén felsőbb parancsra feloszlott. Az októberi kormánynak ez volt a legszerencsétlenebb és leghazafiatlanabb intézkedése, mely szégyenlétes és gyanús tettükkel igen megkönnyitették az ország elrablását. A nemzetőr ala-

kulatok okvetlen megakadályozták, vagy legalább is megnehezitették volna az ellenség sima beszivárgását, annál is inkább, mivel utóbbiak kémek segitségével, gyáván, lopódzva, ugyszólván csak befurakodtak az országba, nem pedig vitéz harci győzelem árán, fegyverrel hóditottak.

A tettrekész nemzetőrszázad igy vált tehát semmivé, pedig mint kimondott „buléner gárda" arra lett volna hivatva, hogy hazafiság és lokálpatriotizmustól hevitve szerezzen új dicsőséget Dobsina történetének az ősi magyar rög megvédésével . . .

Az út immár szabaddá lett és jöttek is az árulók hadai, persze nem haláltmegvetően s vitézül, hanem meghunyászkodva, tapogatózva, de ahol aztán ellenszegüléstől tartaniok nem kelletett, ott szemtelen erőszakoskodással s fajukat jellemző pimaszsággal.

És sajnos ez a vérnélküli hóditás, illetőleg a volt fegyvertársuknak ez az alattomos megtámadása sikerült is nékik és az árulás honoráriumaként, ölükbe hullt a Felvidék! De hogy ez a megcsonkitás szemünk láttára történhetett, erre mi mentségül különféle tárgyilagos magyarázatot hozhatunk fel. Azonban még is megérdemeljük, hogy a jövő, a mai nemzedéket örökké és jogosan szemrehányással illethesse!

A megszállás haladt könnyen előre. Környékünkön Dobsinát elkerülve, előbb Rozsnyót szállták meg s mikor városunk már teljesen be volt keritve, merészkedtek csak hozzánk.

Jövetelük külömben sem ment már valami esemény számban, miután érkezésüket ismételten hiresztelték. A különös és eddig még át nem élt történelmi napok a magára hagyott bulénereket előbb kapkodóvá, később azonban fásulttá, érzéktelené tették, annál is inkább, mivel ezen zavaros korszakban kezdtek felszinre kerülni, másutt is, úgy Dobsinán is, gyanús csörtetők, pénzéhes semmik és uralomra vágyó senkik, kik az ellenséges megszállást hol szándékosan, vagy pedig tudatlanságuk folytán önkénytelenül is elősegitették. Nevüket Emlékkönyvünk emliteni nem fogja, de itt is megállapitjuk, hogy dicstelen szereplésük elősegitette városunk idegen uralom alá való juttását, valamint kétségbeejtő romlását. Aknamunkájuk az év vége felé már érezhető volt, hangoskodni azonban még nem mertek s csak a betolakodók megjelenése után álltak ki nyiltan az anyagi hasznot igérő porondra.

És érkeztek a hóditók! . . .

Az első cseh csapat, — lehettek vagy harmincan, — mint valami egyenruházott vándorcirkusz, öszvérektől húzott két kerekü

taligán cipekedett Rozsnyó felől városunkba. 1919. március 11. vagy 12-e lehetett. Különben is alig volt valaki, aki őket nézze, mivel Dobsinának apraja-nagyja ez időben kint volt a temetőben. Ifjú Benkár Gézát, a fiatal, költői ihlettel megáldott diák vezért kisérték utólsó útjára, kinek korai halála megrenditő eseményként tette szomorúvá, lehangolttá a csüggedő várost.

A temetőből jövet ujságolták a hirt, hogy itt vannak, bejöttek . . . Az első napokban még nem okvetetlenkedtek. Március 15-ét még lelkesen ünnepelhette a város hazafias közönsége, tüntetőleg még lelkesebben és hangosabban, mint más években. E megszállás váltotta ki azt az izzó, lendületes és törhetetlen hűségről tanuskodó beszédet, melyet ez alkalomkor Lám Frigyesné, Zsarnay Thekla tartott lelkesen a szobornál. Kossuth szobrát rajongó szeretettel felvirágozták, feldiszitették . . . A hóditók pedig csak hallgattak, óvatoskodtak. A szobrot még meg is bámulták, de hozzá nyúlni még nem mertek.

Kezdték inkább figyelni a volt tiszteket, kiknek aztán ellenőrzés végett naponta kellett a parancsnoknál jelentkezni. Már ekkor feltűnt, hogy egy volt katonai állatorvos, sajnos dobsinai lakos, különös bizalmas módon érintkezik a csehekkel és mig a tiszteknek az ajtó előtt kellett sorban várakozni jelentkezés végett, addig ő vigan parolázott a cseh bakákkal. Ezen viszony régebbi kapcsolatot engedett sejtetni ... . Az illetőnek szereplése napról-napra nyiltabb, feltünöbb lett. Lassan aztán vezető helyre tolta fel magát. Egyik ilyen dicstelen szereplése volt 1919. tavaszán, az evang. templomban, hová — és ez jellemző, — csak az istentisztelet után tért be, egy kétes elemekből álló párt élén, tüntetve az egyházgyülésen a haza, egyház és pap ellen.

A cseheknek persze ilyen előmunkásai nagy segitséget és biztonságot jelentettek. Ment is aztán a berendezésük gyorsan és simán. Intézkedtek, rendezkedtek. És jöttek-jöttek mindig többen. Egy napon Poprád felől érkezett egy gyámoltalan kis kofferes. Rebesgették róla, hogy ő lesz Rozsnyón valami zsupán-féle. Április 19-én már tényleg meg is jelent hivatalosan Dobsinán, még pedig kormánybiztosi minőségben. E napon hivta fel a város tisztikarát a cseh hüség eskü letételére. Igen érdekes, hogy a jelen volt 12, — apostoli számú — tisztviselő közül, csak egyedül egy, — az állatorvos, — tette le az esküt, mig a többi ezt letenni megtagadta. Itt felsoroljuk utóbbiakat: Dr. Langhoffer László polgármester, Krausz András tanácsnok, nh. Csiskó János rendőrkapitány, nh. Dr. Han-

zély László tiszti ügyész, nh. Dr. Adriányi János tiszti főorvos, Kellner Viktor erdőmester, Fábry Andor bányaigazgató, Dr. Sárkány Kálmán aljegyző, Bogdán Kálmán adóellenőr, nh. Burger József rendőrfogalmazó és Krausz János városi gazda.

A magyar hazához való hű ragaszkodásukért 1919. május 31-én elbocsájtották azokat, kik ezideig az utolsó magyar városi tisztikart képviselték és a városházáról, — a melyet annak idején buléner szorgalom és magyar érzelmű kultúr-munka emelt, — cseh csendőr útján kiutasitattak. A magyar városi tanács megszűnt, de reméljük nem véglegesen . . .

Amig Dobsinán ezen események lejátszódtak, ez alatt a cseh csapatok lejjebb húzódtak a Sajóvölgyben. Áprilisban Rózsnyón egy cseh szakaszvezető dicsekedve hangoztatta, hogy Miskolcra mennek s oda zenével fognak bevonúlni. Hihetetlennek látszott e kérkedő kijelentés, sajnos még is igy történt. No de csak pár napos volt e dicsőségük, mert még a tanácsköztársaságnak szedett-vedett katonái is kiűzték őket onnan és kergették visszafelé.

Az ágyúdörgés kezdett hallhatóbbá válni és közeledett a „front", mint mondák, mindig jobban Dobsinához. Junius elején már Rozsnyó — Csetnek vonalában dörögtek az ágyúk, nagy ámulatára a gömöri népnek, kik a világháború csatazajából igy szintén kaphattak némi fogalmat.

A magyar előnyomulás zavarba hozta a harcolni nem igen akaró cseheket és csapataik között mihamar bomlási jelek voltak észlelhetők. Igy például a városunkon át visszavonuló egyik zászlóaljuk legénysége az engedelmességet megtagadta s a parancsnokkal feleselve rendetlenül igyekeztek a Csuntavának. Menekülésük mindinkább pánikszerű jelleget vett fel. Azonban e nagy futásnál sem feledkeztek meg megrakott, — szépen kifejezve zsákmányolt, anyaggal telt kocsijaikat, biztos révbe terelni és Betlérből nagy szekér karaván irányitottak idejében északnak.

Csak a dobsinai végállomáson rekedtek meg az élelem és lőszerrel telt vasuti kocsik és junius 10-én éjjel egyik cseh élelmezési tiszt jó pénzért kinálta az árút az ámuló bulénereknek.

Igy virradt a város junius 11-ére, egyik legválságosabb, de amellett legdicsőbb napjára, beirva vérrel e napot ugy a város, mint a magyar haza történetébe, ujból tanubizonyságot téve ismert erényéről: honfihűségéről és önfeláldozásra kész hazaszeretetéről, kockáztatva vagyont, családot, életet, mindent az imádott ősi hazáért.

Az előző események azt a látszatott keltették, hogy az ellenséges

Városháza.

csapatok már mind elvonultak északnak, mit különben az előbb említett élelmezési tiszt is állított.

És Dobsina erre boldogan, ujongva várta, — mint nehéz rossz álom után az uj életet adó rózsás hajnalt, a felszabadítókat. Nemzeti zászlókkal, virággal készültek fogadni a magyar csapatokat. Lőn nagy sürgés-forgás. Emitt tárgyalták az eseményeket, amott tanácskoztak a város bölcsei, másutt összeverődtek az aggodalmaskodó asszonyok, eltünedeztek a bűnös szereplők s bérencek — és tettre készen rohant a honfi hű fiatalság a cselekvés véres, de dicső mezejére . . .

Az izzó, nagy történelmi napnak kérdésteli stigmája látható volt minden buléner homlokon! . . . Az események gyorsan peregtek. Kinzó vajudássá fokozódtak az érzések a bombaszerűleg ható hirre, hogy a cseh csapatok még mindig harcban állnak Alsósajónál. Ujabb lelkes optimista érkezők rácáfolnak, hogy nincs már arra egy fia cseh sem. — A város magyar érzésű, lelkes buléner ifjúsága megszállta a pályaudvart, felfegyverkeztek és egyesek már is rohantak, a dicső ősök hősi vérétől hajtva, vitézül a kalózok után és délelőtt tiz óra tájban szóltak is már a puskák és robbantak a kézigránátok az öreg Langenbergen, hangosan hirdetve a 600 éves magyar „Bulénia“ meg nem alkuvó, törhetetlen ragaszkodását és áldozatkész hazaszeretetét.

Dobsina városháza hadigócponttá változott. Előtte nyugtalan, lázas tömeg és benne az első hadifogoly, egy sebesült cseh tábori lelkész, kit megnyugtatnom alig lehetett, mert rablóhadjáratuk miatt papi lelkét az árulók lelkiismerete is bánthatta, de lehet, hogy tán azért is, mivel mellőle lőtték le Szedlák József cseh századost, kit viszont a sors büntető keze itt ért utól, lévén ő még a nagy háború előtt közismert magyar gyűlölő cseh tiszt.

Miután a dolgok ily komoly fordulatot vettek, a város akkori ideiglenes vezetősége, — a konjunkturai önjelöltek, — a felelősség terhét vállalni tovább nem merték, — főcinkosuk már pár nappal előbb eltünt, igy ők is igyekeztek a megrekedt gályát gyorsan elhagyni. Két órára népgyülést hivtak össze a nagy vendéglő termébe. Ott a pódiumon elhelyezkedve, nem a sürgős és szükséges teendőkön törték fejüket, hanem a szánalmas társaság egy nagy végnélküli mosakodásba kezdett, féltve bőrüket az érkező magyaroktól. Végül felkérték e sorok iróját, hogy a város vezetését vegye át. Bár a város parancsnokságát átvenni egy percig sem haboztam, hiszen örültem, hogy tejhatalmulag intézkedhetem hazám és váro-

sunk érdekében, még is felemlitettem szemrehányásképpen, hogy a város ily végzetes körülmények közé nem került volna, ha minden buléner összetart és egységes erőt képvisel. Viszont hangoztattam továbbá lelkes elismeréssel, hogy bár a délelőtti események a városra súlyos következményekkel járhatnak, azért mégis büszkék lehetünk vitéz fiaink elszánt, haláltmegvető öntevékenységükre és még ma is szent meggyőződésem, hogy az ősi házáért halni kész fiaink e bátor kurucos tette, kimeríthetetlen erőforrása lesz még a jövő buléner nemzedéknek is, az igaz magyar honfihűség örök istápolására! . . .

A további eseményeknek, szereplésünknek, fegyverkezésünknek s vállalkozásunknak nyilt leirására a mai viszonyok még nem alkalmasak. De felsoroljuk a gyűlölt ellenségnek azon könyörtelen retorziós tetteit, a melyekkel ugy a várost, mint egyeseket sujtottak.

Junius 11—12-én éjjel cseh légiós csapatok érkeztek biráskódni — fosztogatni. A védtelen férfiakat összefogdosták. Kálmán Frigyes tüzérszázadost orvul lelőtték s a megsebesített tisztet kiméletlenül elvérezni hagyták. Turzák Jánost, a kis Janit, ártatlanul kivégezték. Olcsán Jánost, kit felfegyverkezve fogtak el, kivezették a Sztromisra, vele vitették géppuskájukat s látszólag őt elbocsájtva, hátulról lelőtték. E derék hős a felfegyverkezett csapatba önként jelentkezett s hiába igyekeztem őt, hivatkozva koros voltára és nagy családjára, a veszélyes és kockázatos vállalkozásban való részvételéről lebeszélni.

Többeket Kassára vittek és ott vallattak, kinoztak s lecsuktak. Másokat Theresienstadtba hurcoltak, bebörtönöztek, kik közül dr. Hanzély László a fogságban szerzett betegségben meghalt, Hankó Károly pedig a fogházban megőrült és meghalt.

Ezen áldozatok közé sorolhatjuk még nh. Langhoffer József, felsősajói földbirtokost, kinek elméje elborult arra a téves hirre, hogy vejét, e sorok iróját, a csehek agyonlőtték és végül a menekülés és számüzetésben megszenvedett és elhalt testvéreinket is, Burger József, Gömöry János és Harmatha Gusztáv-ot.

Drága testvéreinknek, Dobsina vértanuinak, szent áldozata örökké fájó, de felejthetetlen, büszke emlék is marad. Eljön még majd az idő, midőn a hálás város és a magyar haza tündöklő oszlopot állíthat emlékül azon vitéz fiainak, kik önként vállalt nemes kötelességből, a hazához való hű ragaszkodásból haláltmegvetően cselekedtek vagy némán szenvedtek.

A fenti eseményekkel kapcsolatban a megszálló hadsereg a következő megtorlást rendelte el:

A SZLOVENSZKO KELETI HADSEREG FŐPARANCSNOKSÁGA.

2. Bureau.

PARANCS.

Junius 11-én Dobsina város lakosai a következő cselekedetet követték el:

fegyvereket és az állam tulajdonát képező tárgyakat raboltak, fegyveres kézzel lázadtak, merényletet követtek el a cseh-szlovák katonaság ellen és a vonulás ellen, aminek folytán egy cseh-szlovák katonatiszt megöletett, egy másik megsebesittetett, úgyszintén egy közlegény is.

A főbűnösök már fel vannak jelentve a hadbiróságnak.

A keleti Slovenszko fődiktatora a következőket határozza:

Dobsina városa a Cseh-szlovák köztársaságnak 50.000 K. birságot fog fizetni.

Az alább névleg megnevezett lakosok, akik magukért, vagy családjukért különösen felelősek, a következő külön birságot tartoznak fizetni:

Fejér Endre	—	—	—	—	3000 K.
Gömöry Árpád butorai elkobzandók és eladandók.					
Gömöry N.*	—	—	—	—	500 K.
Nickl János	—	—	—	—	500 K.
Pellionisz Samu	—	—	—	—	500 K.
Pocsubay János	—	—	—	—	500 K.
Harmata Gusztáv	—	—	—	—	500 K.

A jelen parancsot a város költségén 100 példányban ki kell nyomatni, ebből 20 példány tudomásvétel végett kiragasztandó; 80 példány pedig a Slovensko keleti hadserege Főparancsnokának beküldendő.

A keleti Slovensko fődiktátora:

E. Hennocque.

*) Gömöry János, főhadnagy.

A város a hadisarcot megfizette és a szükséges összeget a lakosságra az adójuk alapján vetette ki.

A parancsban névleg idézetteket, kik közül az egyik tényleges százados, a többi pedig tartalékos tiszt volt, a cseh hadbiróság in contumaciam halálra ítélt.

Tizenhárom elfogott dobsinait pedig junius 13-án Iglóra vittek a cseh rögtönitélő biróság elé. Ezek működésüket azzal kezdték, hogy felállíttattak három akasztófát a Redoute kocsifeljárója előtt. —

A derék bulénerek sorsa megpecsételtnek látszott. A birói itélet tényleg könyörtelen is volt.

Kötél általi halálra itélték Duk Jánost és Tapody Árpádot. Burger Jánost, fiatalkoruságára való tekintettel kötél helyett 20 évi, a többieket viszont 3—10 évig terjedő várfogságra itéltek. Kihirdették ezen súlyos itéleteket délután hat órakor és az akasztás végrehajtását pedig félórával későbbre, tehát már fél hétre rendelték el.

Az elitéltek életük megmenthetéséről végleg lemondtak és már végső perceiket számlálták.

Azonban Igló nemes városának, a jó szomszédnak, feljajdult testveri szive. A nagy izgalmak közepette, futótűzként száguldott a hír: gyorsan segiteni — menteni! Az ősi gründler-zipser szellem fellángolt! Cserben hagyni nékik a buléner testvéreket nem lehetett. Hű szivök elviselni nem birta volna, hogy hazájukat védő bulénerek életét a szepesség földjén igazságtalanúl oltsák ki olyanok, kiknek ehez joguk nincsen.

És a testvér szepesiek cselekedtek! Csak percek álltak még rendelkezésre.

Egy áldott lelkű, agilis, zipser Nagyasszony, özv. Langsfeld Gézáné, az iglói evang. nőegylet elnöknője pillanatok alatt összehozta önzetlen, nemes egyletét.

Az elnöknő és Scherfl Aladárné, valamint Walser Gyula evang. lelkész vezetése alatt sietve megjelentek Hennoque francia tábornok előtt — és nem hiába!... A lelkes elnöknő tökéletes francia nyelven előadott, meggyőző kérelme és az iglói nemeslelkü asszonyoknak kegyelemért esedező szive — dobsinai életeket mentet! Duk János és Tapody Árpád (ki különben e Dobsinai Emlékkönyvünknek nyomdai elkészitője) kegyelmet kaptak és halálos itéletük életfogytiglani várfogságra lett átváltoztatva.

A bitófákra igy buléner nem került, mely körülmény egyedül a gyorsan segitségükre sietö és nemesen cselekvő nőegyletnek köszönhető.

Az iglói nők áldott neveit úgy a megkegyelmezettek, mint a hálás Dobsina minden időkön át említeni fogják.

A nőegylet e páratlan tettével ismét szorosabbá fűzte egymáshoz a két ősi testvér-bányavárost, melyek a dicső multhoz méltóan, kiváltkép nagy történelmi napok idején siettek egymás támogatására.

A börtönt szenvedők is kiszabadultak azóta Theresienstadt várából, de szülőföldjükről azonnal, 1922. szeptember 28-án végképp száműzve lettek, húsz szepesi testvérrel egyetemben.

Megható e derék fiuknak búcsúja a szeretett anyaföldtől mit a „Karpathenpost“ közölt ekképen:

ABSCHIED VON DER HEIMAT.

Dreiundzwanzig Zipser Jungen nehmen schweren Herzens Abschied von ihrer lieben Heimatscholle.

Nach schweren Monaten, — verbrach, in den verschiedenen Kerkern der Republik, — verlassen wir schwergeprüften unsere Heimat und bitten unsere lieben Zipser, uns ein gutes Andenken zubewahren, gerade so wie wir versprechen, treu und opferfreudige Sőhne unserer Heimatsscholle zu bleiben. Ferner bitten wir, haltet fest und treu zusammen und arbeitet für den Grund und Boden, den unsere Väter seit 800 Jahren besitzen. Lasst euch von niemanden verdrängen, denn 800 Jähriges Recht kann von niemandden getreten werden! Wir hoffen, das wir auf unserer Scholle noch arbeiten und leben werden.

Die 23 Zipser Jungen:

Aladár Bruder	Emil Schwarcz	Franz Malko
Eduard Jaeger	Géza Gyuranó	Josef Jaszovcsák
Ludvig Lukách	Karl Gonczinsky	Josef Prasovszky
Rudolf Lapka	Johann Leschcsák	Andreas Babura
Rudolf Berger	Josef Thainer	Johan Burger *
Johann Kukurt	Josef Lixon	Johann Duck *
Franz Pekár	Josef Krajnák	Árpád Tapody*
Béla Kredatsz	Josef Wolak	* Dobschauer.

Dobsináról a cseh, — ki a bulénert rettegve, kutyanépnek nevezte, — hasonlóan kiüldözte a magyarhű lakosság minden értékes elemét, kik a csonka hazában, vagy a tengeren túl kerestek maguknak elhelyezkedést. Az otthonmaradottak java nagy lethargiába esett, tehetetlenül nézték ugy városuk pusztulását, mint magok nyomorba jutását.

A betolakodottak mind aggressivebben viselkedtek és könyörtelen eljárásukkal igyekeztek kiölni nemcsak a magyar hazához való ragaszkodást, de még a német jelleget is. Szándékosan csuztatták a várost a lejtőn lefelé a pusztulásba és nyomorba. Igy lett hires Dobsina bányavárosából mihamar nagyközség, amire vonatkozólag dr. Bruckner Győző a „Szepesi Lapok"-ban 1920. január 20-án a következőket irja „Dobsina város multjából" cimű cikkében:

„Nemrégen vettük hirét annak, hogy Dobsina bányaváros az uj viszonyok hatása alatt nagyközséggé lett. Ez a tény, mely kétségtelenül visszafejlődésnek a jele, bizonyos melancholiával tölti el mindazokat, kik ebben a gazdag és virágzó városkában megfordúltak, vagy sorsa iránt érdeklődtek.

Ismét lehanyatlott, egy a kicsiny, de a kultura tekintetében fejlett városkák közűl s lemondott, vagy le kellett mondania a városi rangjáról, kiváltságairól, melyeket az elődök nehezen szereztek s melyekre lakói évszázadokon át büszkeséggel tekintettek."

Ugyanezen számban irja tovább dr. Szlávik Mátyás „Dobsina végzete" cimű cikkében:

„Igaza van e lapok érdemes szerkesztőjének, hogy szülővárosom nagyközséggé történt átalakitásának szomorú jelensége az egész Szepességen megdöbbenést keltett és hihetetlenűl fájdalmas érzést váltott ki a szepesi testvérekből is. Hiszen Dobsinához hasonlóan a szepesi városoknak is ezt a hanyatló folyamatát jóval a világháború és annak szomorú befejezése előtt már a bélai Weber Samu bátyánk is több izben panaszolta fel előttünk. Csakugyan rossz időket élünk s rossz csillagok járnak és Dobsina és a kisebb szomszédos szepesi városok felett is megnehezűlt az idők járása. Én is régóta szemléltem és gyakran meg is róvtam Dobsina városnak e hanyatlását. De legujabban a demagógia uralma és idegen képviselőinek kezei alatt hihetetlenűl gyorsan a nagyközséggé való degradálásának állapotába jutott, a honnan alig ha lesz feltámadás és élet."

„És ezzel Dobsina németsége halálos ágyára jutott. Egy nemzedéken át eltörlik a föld szinéről és ezzel az evang. egyház is megszűnik. „Nincs is arra Dobsinán szükség" mondotta egyik mai, kevés szakértelmű és intelligenciájú vezetője. Ennek a pendentje csak Eperjesen van, amelynek ősrégi kollegiumi anyaépületében egyetlenegy tanár sem tanit, egyetlen diák sem tanul. Szomorú állapotok!"

„Teljesen igazat adok Lapunk ama gondolatának, hogy a

tornai Stósszal és Mecenzéffel együtt a Szepességhez kellene csatolni s igy kultúrképességét és németségét megmenteni. De ebben én ma már mit sem tehetek. Nagyközségesitésére ma sincs elég ok. A Szepességgel való vasuti, politikai, földrajzi és közigazgatási egyesitése tudná csak megmenteni. Az volna az a csatorna, amelyből életet és erőt tudna meríteni jövendő boldogulásához. Bányászata és erdészete még ma is aranybánya, csak a szakértelem hiányzik annak kiaknázásához. A Szepesség pedig siessen segitségére a jobb sorsra érdemes városnak és hanyatló német-magyar intelligenciájának.“ —

Igen, ilyen „Dobsina végzete!“, a mit aztán az 1920. junius 4-iki Trianon-i diktátum egyenlőre meg is pecsételt azáltal, hogy az ezeréves egységes Magyarországot szörnyű módon feldarabolták, telhetetlen árulóknak dobva oda nagy koncokat. E gyalázatos megcsonkítás terjedelmét élesen világítja meg a mellékelt térkép, melyen egymás mellé állitva látjuk megdöbbentően a várbástyaszerűen fekvő Kárpátoktól körül ölelt Nagy-Magyarországot és mellette a csonka törzset. Még magyar él e földön — nem birjuk e gyalázatot! És erős a hitünk, hogy még megsegit minket a Mindenható s mint a költő biztatóan mondja:

„Kransznahorka vára,
Nem lesz mindig árva,
Mind felébred porba nyugvó vitéz katonája.
Megszólal a messze hangzó,
Harcra hivó tárogató.
Felkel még a fejedelem,
Miénk lesz a győzedelem,
Krasznahorka vára.“

(*Szigethy Ferenc.*)

És miénk lesz a *végső* győzelem — mert miénk az igazság!
És ezen igazság kezd is már utat törni magának.

Egy nemes angol, Rothemere lord, szólalt fel ez év nyarán világszerte ismert lapjában a „Daily Mail“-ben a magyar ügy mellett. „Szótlanúl ilyen kiálltó igazságtalanságot tovább nézni nem lehet“, — irja egy nyilt levélben a cseh külügyminiszternek. „Ön éppen úgy tudja, mint én, — folytatja a levélben, — hogy a trianoni béke mai formájában egyedűl azért jöhetett létre, mert a nagyhatalmak képviselői *teljesen tájékozatlanok* voltak a terület kom-

plikált nemzetiségi és politikai viszonyairól. A béke rendelkezései éppen ezért nem tekinthetők véglegesnek. Az elszakitott területek magyar lakossága sohasem nyugszik bele mai helyzetébe, mindig igyekezni fog visszakerülni hazájához. Nem azért halt meg egy millió brit katona, hogy haláluk árán a jogtalanságot tegyük urrá Európának e részében! . . .“

Rothermere lord levelében foglalt az a ténymegállapitás, hogy a nagyhatalmak képviselői nem ismerték Középeurópa viszonyait, a legsúlyosabb marasztaló itélet azon lelketlen emberek felett, akiket nem a bölcsesség és igazság vezetett, hanem az elvakult gyülölet. — Ezért kellett tehát nekünk szenvedni! Nem, ez igy tovább nem maradhat és mint a nemes lord nem nyugszik, úgy elsősorban nem nyugszik bele nemzetünk se, míg a nagy tömbökben lakó magyarság és németség az ezeréves Anyaországban egyesitve nem lesz. Ezt kell, hogy mielőbb hozza meg nékünk Trianon revisiója! Jön még a nagy igazságszolgáltatás és vissza kerülnek mind azon részek, melyeknek lakossága önként visszakivánkozik.

Ezért nem maradhat cseh uralom alatt a mi szükebb hazánk „Dobsina“, II. Rákóczi Ferencnek fejedelmi városa sem!

Ennek németajkú kuruc népe — magyar és az is akar maradni, ha kell tüzön-vizen keresztül is! . . .

De nézzünk a szivükbe — lelkükbe!

Egyik felvidéki lapnak irója, ez évben „Bulénerek földjén“ járva ezt irta:

„Szivek beszéde, álmodozó lelkek szava buzog föl a bánatokkal telitett keblek mélyéből. Szenvedések fájdalom-gőze, nagy erős, tiszta érzések párája sistereg a megnyilott szelepeken, hogy könnyekké sűrűsödve, parányi csermelyekként folydogáljon végig a szomorú arcokon. A lelkek tükre behomályosodik, beszélnek a szivek s a hangtalan, de annyi sokat mondó néma beszédet megértem . . .

. . . A messzeségbe futó nézések melege hangulatok csiráját élesztgeti. Érzés bimbók nyiladoznak a keblek televényében s a lelkek kivirágosodott kertjében a kedvek illata terjeng. Nótafa kerül a kézbe. — Szordinós muzsikaszó sir föl a hegedüből. Tárogató zokog s a mélabús akkordok szivekbe futnak, visszhangot vernek. Búbánatok, elfojtott érzések, mélységes fájdalmak reminiscenciákat ébresztgető csodás visszhangját. „Vihar zúg a Tátra fölött . . .“, „A kanyargó Tisza partján . . .“, „Krasznahorka büszke vára . . .“, „Csinom Palkó . . .“, — rí a hegedű, búg a tárogató, peregnek a

The thousand-years-old undivided Hungary

La Hongrie intègre de mille ans

Das tausendjährige einheitliche Ungarn

Unita Ungheria millenaria

Az ezeréves egységes Magyarország

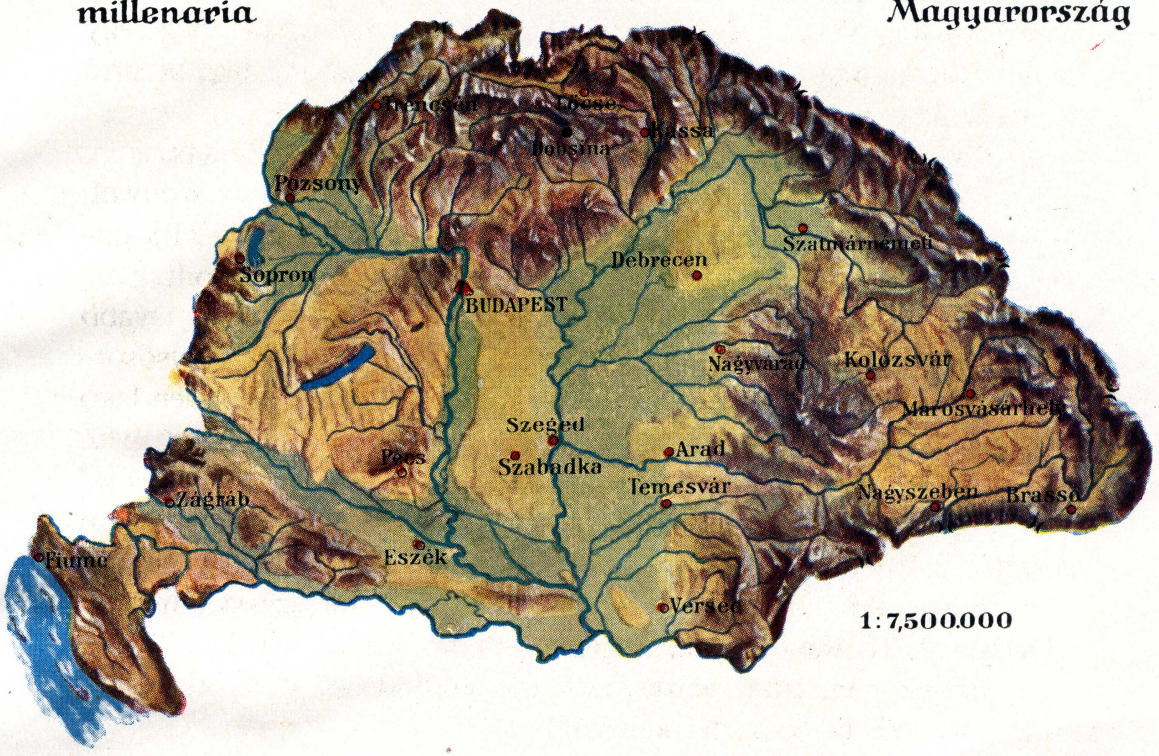

and the treaty-monster of Trianon.

et l'avorton de la Paix de Trianon.

und die Missgeburt von Trianon.

Il mostro di Trianon.

és a trianoni béke szörnyszülöttje.

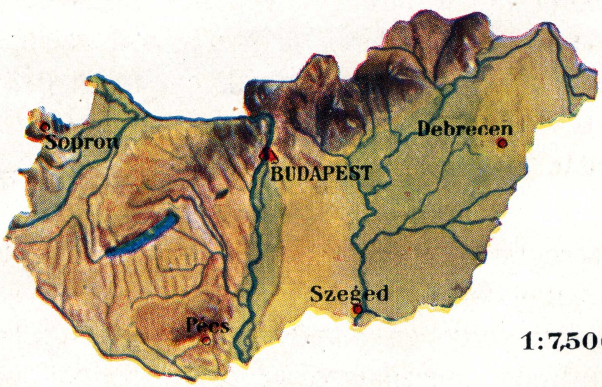

Area. Aire. Bodenfläche. Area. Terület.	
Before- Avant- Vor- Avanti **Trianon** előtt **325.411 □ Km.**	After- Après- Nach- Dopo **Trianon** után **91.114 □ Km.**
Inhabitants. Habitant. Einwohner. Abitanti. Népesség.	
20,886.487.	**7,481.959.**

könnyek. Nézem, hallgatom és az én lelkem is vele sír, vele zokog s megértek mindent . . .“

Igy sírnak a dobsinai lelkek! — állapitja meg az ott járt szemlélő. —

És emlitsük, még magyar szivü, hazafias asszonyainkat is, hadd szálljon a hír nemzedékről-nemzedékre . . .

Az egyik 80 éves buléner Nénikénk nem tudott sehogyan sem abba bele nyugodni, hogy a dicső magyar zászlót kitűznie nem szabad. Hogy drága kincsét, az ősi zászlót el ne kobozhassák, sirva szedte le a rúdról és ágyában rejtette el, de azon reményben, hogy megéli és kitűzheti még a magyar trikolórt! Ha azonban a Mindenható még is máskép rendelkeznék, meghagyta hozzátartozóinak, helyezzék el a féltet zászlót a koporsójába! . . .

Ilyen magyar hű törzsnek beteljesedik kivánsága és Bulénia meg fogja élni a nagy felszabadúlást, megkezdett hetedik évszázadának legóhajtottabb, legboldogabb eseményét, — az Árpádok birodalmának ékes bányavárosát, — a magyar Dobsinát!

Vivat, crescat et floreat
pro patria Hungaria!

TARTALOM:

	Oldal
Dobsina álma. Irta: HERCZEG FERENC.	1
Előszó. Irta: SZTEHLO KORNÉL.	3
„Glück auf" Szülővárosunknak a 600 éves Buléniának! Irta: dr. SZLÁVIK MÁTYÁS.	5
Emlékezések. Irta: LUKÁCS GÉZA.	15
1919. Január hava. Irta: dr. FORNET GYULA.	20
Dobsina multja. Irta: LUX GYULA.	23
Dobsinai nyelvjárás. Irta: dr. MOLDOVÁNYI GUSZTÁV.	31
Bulénia Poétái. Irta: LÁM FRIGYES.	37
Dobsina legrégibb épitőművészeti emléke. Irta: dr. LUX KÁLMÁN.	49
Dobsina evang. lelkészei. nh. KLEIN SAMU összeállitása.	53
Dobsina birái és polgármesterei. „	55
A Dobsina-i Szontágh házról. Irta: dr. SZONTÁGH SÁNDOR	58
Dobsina bányászata. Irta: ROZLOZSNIK PÁL.	67
A dobsinai jégbarlang. Irta: dr. RÁTH ZOLTÁN.	76
Dobsina oktatás ügye. Irta: SZTANKOVICS KÁROLY.	83
Dobsina kisdedóvási ügye. Irta: JAEGER EMILIA.	88
A kis harang cseng. Irta: nh. SZKALOSNÉ JÁROSSY ELSA.	90
Buléner kiválóságok. Irta: WIESINGER KÁROLY.	93
Zon Andenk'n oon von Topscher Dichter Szaml Klein. PELLIONISZ S. verse.	103
Buléner és Dobsinai. Irta: SZTANKOVICS KÁROLY	104
A dobsinai Kossuth-szobor leleplezése. Irta: id. SZOMBATHY LÁSZLÓ.	106
Kossuth szobránál. Id. SZOMBATHY LÁSZLÓ verse.	111
A világháboru első napjai Dobsinán. Irta: ifj. SZOMBATHY LÁSZLÓ.	114
Bulénerek a világháboruban. Irta: GÖMÖRY ÁRPÁD.	117
Zum 1-en Januar 1915. PELLIONISZ S. verse.	130
Dobsinaiak Rudabányán. Irta: ELTSCHER KÁROLY.	131
A 600 éves Dobsina város ünnepe Rudabányán. Irta: ifj. SZOMBATHY LÁSZLÓ.	133

Jubileumi ének. SCHRANZ SZILÁRD-tól. 144
A 600 éves Dobsina emlékképe. Irta: GÖMÖRY ÁRPÁD. 145
Tündérfok. REMÉNYIK SÁNDOR verse. 147
Két ősi buléner dal. 148
Szülővárosunk budapesti jubiláris ünnepélye. Irta: dr. SZLÁVIK MÁTYÁS. 149
Eredj, ha tudsz! VÉGVÁRI verse. 152
Dobsinai emlékek. Irta: ifj. SZOMBATHY LÁSZLÓ. 154
Dobsina iparművészetéről. Irta: FÁBRY PÁL. 160
Erdészet és vadászat. Irta: SZTANKOVICS GÉZA. 163
A karám előtt. REMÉNYIK SÁNDOR verse. 169
A városi villamosművek ismertetése. Irta: GRESITS GÉZA. 170
Nyári korcsolyázás a jégbarlangban. Irta: MARKÓ MIKLÓS. 171
Hőmérsékleti viszonyok a dobsinai jégbarlangban. Irta: dr. STEINER LAJOS. 176
Dobsina turisztikája. Irta: dr. RÁTH ZOLTÁN. 186
Topscher Gatscholper. Irta: LŐRINCZY GYÖRGY. 193
Az entro. Irta: SZTANKOVICS KÁROLY. 198
Bulener Spitznahmen von K. K. 201
Puskaporgyártyás. Irta: ifj. SZOMBATHY LÁSZLÓ. 204
Végállomás. REMÉNYIK SÁNDOR verse. 207
Mosolyog a mult. Irta: dr. MESKÓ BARNA. 209
Mai Vaterunser. PELLIONISZ S. verse. 212
Bulénerek magyar lelke. Irta: SAJÓMENTI. 215
Háromszin. VÉGVÁRI verse. 219
A bitorolt Dobsina. Irta: GÖMÖRY ÁRPÁD. 220
Tartalom. 237
Képek és mellékletek. 239

KÉPEK ÉS MELLÉKLETEK.

	Oldal
Külső, belső cimlap és bányamécs. FÁBRY PÁL rajzai.	
Dobsina emlékképe. HALASY JENŐ festménye.	
Dobsina.	5
Jégbarlang, — Oltár	6
Tábla, — a törökdúlás leirásával.	10-11
Dobsina legrégibb pecsételője.	10-11
Mikulik József	12
Klein Sámuel	39
Evang. templom főbejárata. Dr. RÁTH ZOLTÁN felvétele.	50
Evang. templom alaprajza. Dr. LUX KÁLMÁN-tól	50
Evang. templom belseje. Dr. RÁTH ZOLTÁN négy felvétele	52-53
Evang. templom. LUX GÉZA rajza és klisséje.	62-63
Dobsina földtani térképe. Dr. PAPP KÁROLY klisséje.	69
A városi altáró. Dr. PAPP KÁROLY klisséje.	71
A városi altáró és környéke. Dr. PAPP KÁROLY klisséje.	73
Jégbarlang. — Oltár.	78
Jégbarlang. — Pokol.	80-81
Szlávik Mátyás dr.	95
Budavára. Dr. LUX KÁLMÁN rekonstrukciós kisérlete	96-97
„Mrintschel.“ ZSEBŐK JÁNOS rajza.	103
Kossuth szobor.	111
Dobsina cimere.	113
Dobs patak. Dr. RÁTH ZOLTÁN felvétele.	151
A sztracenai völgy. MARKÓ MIKLÓS klisséje.	155
Jégbarlang. — Karácsonyfa.	156-157
Jégbarlang. — Emlékkép. BELLONY rajza.	174
Dobsina térképe, helyi elnevezésekkel. JESZE KÁLMÁN rajza.	188
Am Schlackenhibl. RÁTH ARNOLD felvétele.	190
Kilátás a „Kereszt“-től. Dr. RÁTH ZOLTÁN felvétele.	191
Dobsina. NIKL IRÉN felvétele. A Szepesi Egyesület klisséje.	220
Krasznahorka. LUX GÉZA rajza és klisséje.	221
Városháza.	226
Magyarország. URMÁNCZY-AKCIÓ térképe.	234-235

HELYESBITÉSEK:

80-81. oldal, kép alatt: Nagyterem — helyett „Pokol.“
93. oldal, 2. sorban: „Wiesinger“
94. „ 13. „ Czékus István — helyett „Ruffini János“
104. „ 7. „ alulról: „államfő“
117. „ 11. „ „ „1700 méteres“
161. „ 17. „ „ Arnold — helyett „Károly“